

Marjatta Rautiainen

”Onko teillä ammattia? Meilläpä on!”

Rovaniemen ammattilukion kehitys 1996-2008

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston Fellman-salissa
toukokuun 17. päivänä 2013 klo 12.

Vastaväittäjä: professori Reijo Heikkinen Oulun yliopisto

Kustos: professori Kaarina Määttä

Lapin yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta

Copyright: Marjatta Rautiainen

Taitto: Paula Niemelä

Jakelu: Lapin yliopistokustannus
PL 8123
FI-96101 Rovaniemi

puh. + 358 (0)40 821 4242 , fax + 358 16 362 932
julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/lup

Painettu
ISBN 978-952-484-626-4
ISSN 0788-7604

pdf
ISBN 978-952-484-627-1
ISSN 1796-6310

TIIVISTELMÄ

Rautiainen Marjatta

”Onko teillä ammattia? Meilläpä on!”

Rovaniemen ammatilukion kehitys vuosina 1996–2008

Rovaniemi: Lapin yliopisto 2013, 241 sivua

Acta Universitatis Lapponiensis 254

Väitöskirja: Lapin yliopisto

ISBN 978-952-484-626-4

ISSN 0788-7604

Toisen asteen koulutus on ollut 1970-luvulta käynnistyneestä peruskoulu-uudistuksesta lähtien erilaisten kehittämistoimien kohteena. Peruskoulu poisti rinnakkaiskoulujärjestelmän koulutuksen alemmalta tasolta. Kaikki peruskoulun suorittaneet saivat oikeuden jatkaa opintoja lukioissa. Lukio säilyi suosituimpana jatkoväylänä peruskoulun jälkeen, vaikka muodollisesti opiskelijoilla olikin oikeus jatkaa opintoja ammatillisen perustutkinnon pohjalta korkea-asteelle. Lukio ja ammattikoulu olivat rinnakkaisia koulutuksia, joiden suorittaminen tuotti erilaisen jatko-opintokelpoisuuden.

1970- ja 1980-luvulla keskiasteen uudistamisen tavoitteena oli pääasiassa ammatillisen koulutuksen kehittäminen lukion kanssa kilpailevaksi vaihtoehdoksi. Rinnakkaisesta koulutuksesta ei luovuttu. Yhtenäisen toisen asteen kehittäminen pysähtyi 1990-luvun alussa ja kehittämisessä aloitettiin vaihe, jossa pyrittiin ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön käynnistämällä laaja nuorisasteen koulutuskokeilu. Koulutuspoliittisena suosituksena oli yhteistyön lisääminen myös kokeilujen ulkopuolella. Kokeilun lisäksi alkoi yhteistyö lukioiden ja ammatillisen koulutuksen välillä paikallisina hankkeina. Näissä hankkeissa tavoitteena oli järjestää koulutusta ilman lukiopaikkaa jääneille.

Rovaniemellä aloitettiin vuonna 1996 kokeilu, jota alettiin nimittää *ammattilukioksi*. Siinä Rovaniemen ammattioppilaitos ja Rovaniemen aikuislukio aloittivat yhteistyökoulutuksen, jossa pieni

ryhmä nuoria suoritti sekä lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon että ammatillisen perustutkinnon.

Tässä tutkimuksessa kuvataan Rovaniemen ammattilukion syntyä ja kehitystä vastaamalla kolmeen tutkimuskysymykseen: 1) Mitkä tekijät johtivat ammattilukion syntyyn vuonna 1996? 2) Millaisin vaihein ammattilukio kehittyi? ja 3) Millaiseksi ammattilukion asema muodostui Rovaniemen toisen asteen koulutuksessa?

Tämä tutkimus kuuluu kasvatuksen historian alaan. Tutkimusaineistona julkisten arkistojen lisäksi on kehittämistyössä mukana olleiden rehtoreiden arkistot. Lisäksi aineistoa kerättiin haastattelemalla ensimmäisiä ammattilukion oppilaita (N=12) ja opettajia (N=8).

Ammattilukio syntyi vastaamaan puuttuvien lukiopaikkojen kysyntään. Ensimmäiset opiskelijat valittiin niiden joukosta, jotka olivat jääneet ilman lukiopaikkaa. Ensimmäisen vuoden jälkeen koulutus päätettiin vakinaistaa pysyväksi osaksi toisen asteen koulutusta Rovaniemellä.

Tutkimuksessa myös kuvataan ammattilukion käynnistämistä ja kehittymistä arkistolähteiden avulla. Ammattilukiosta kehittyi oma lukioyksikkönsä, joka on kooltaan suurehkon päivälukion luokkaa.

Kolmatta tutkimuskysymystä valotetaan opettajahaastattelujen avulla. Haastateltujen opettajien mukaan ammattilukio tarjoaa kolmannen vaihtoehdon lukiolle ja ammatilliselle koulutukselle.

Ammattilukio on mahdollista suorittaa neljässä vuodessa siten, että ammatillisen perustutkinnon lisäksi suoritetaan lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto. Näistä muodostuu niin sanottu kolmoistutkinto. Opiskelijan omista painotuksista riippuu, valitseeko hän kaksoistutkinnon vai kolmoistutkinnon. Ammattilukion suosio tuo ammatilliseen koulutukseen opiskelijoita, jotka eivät ehkä muuten sinne haluaisi ammatillisen koulutuksen alemman statuksen takia. Tämä tutkimus osoittaa, että peruskoulun päättänyt nuori pystyy suorittamaan lukion ja ammatillisen perustutkinnon samanaikaisesti.

Asiasanat: ammattilukio, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen integraatio, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, kolmoistutkinto, kaksoistutkinto, rinnakkaiskoulujärjestelmä, duaalimalli toisella asteella

ABSTRACT

Rautiainen Marjatta

“Do you have an occupation? We do!”

The development of the Lapland Vocational College in 1996–2008

Rovaniemi: University of Lapland 20132, 241 pages

Acta Universitatis Lapponiensis 254

Doctoral Dissertation

ISBN 978-952-484-626-4

ISSN 0788-7604

Since the reform of comprehensive education was launched in the 1970s, upper secondary education has been the target of various developmental actions. After comprehensive school was introduced in Finland, the school system of two parallel education systems disappeared. All pupils graduating from comprehensive school could continue their studies in general upper secondary education, which remained the most popular form of education after comprehensive education; however, students still formally had the right to continue to polytechnics after graduating from vocational upper secondary education. General upper secondary education and vocational upper secondary education were parallel education programs that provided students with different types of eligibility for higher education.

In the 1970s and 1980s, the reform of general and vocational upper secondary education was meant to develop vocational education so that it could compete with general upper secondary education. The parallel systems thus remained. The development of unified education stopped at the beginning of the 1990s when a phase aiming at cooperation between general upper secondary education and vocational upper secondary education was launched in the form of a broad educational experiment at the youth education level. Educational policymakers recommended increasing cooperation in other areas beyond these experiments. As a result, local projects aiming at developing cooperation between general and vocational upper secondary education began. These projects also aimed at

arranging education for those students that were not accepted to general upper secondary educational institutions.

In 1996, an experiment was launched in Rovaniemi known as vocational college. The Vocational School of Rovaniemi and the Adult College of Rovaniemi launched a cooperational form of education that provided both the syllabus of general upper secondary education and the Finnish Matriculation Examination, as well as a vocational basic degree.

This study describes the birth and development of the Lapland Vocational College through the following three research questions: (1) What factors led to the birth of the vocational college in 1996?; (2) What developmental phases did the vocational college undergo?; and (3) What kind of position did the vocational college occupy in upper secondary education in Rovaniemi?

This study belongs to the field of history of education. The research data consisted of public archives of the vocational college and personal archives of the rectors who participated in the developmental work. In addition, the data were complemented by interviewing the first students (N=12) and teachers (N=8) of the vocational college.

The vocational college was supposed to meet the demand for general upper secondary education. After the first year of operation, it was decided that the education provided by the vocational college would be regularized as a permanent part of upper secondary education in Rovaniemi.

The study describes the establishment and development of the vocational college with archival sources. The vocational college evolved into its own unit of general upper secondary education, approximately the size of a large daytime general upper secondary school.

The third research question is answered through teacher interviews. According to the teachers, the vocational college can be considered the third option for general upper secondary education and vocational upper secondary education.

Education provided by the vocational college can be completed in four years so that in addition to the vocational basic degree, one completes the syllabus for general upper secondary education and the Finnish Matriculation Examination. These three comprise the so-called triple degree. Students' own emphases determine whether they perform a dual degree or a triple degree. The popularity of the vocational college attracts students who might otherwise not want to pursue vocational education since it has a lower status than general upper secondary education. This study showed that anyone who has graduated from comprehensive education is able to complete general upper secondary education and vocational upper secondary education simultaneously.

Key words: vocational college, the integration of general upper secondary education and vocational upper secondary education, triple degree, dual degree, general upper secondary education, vocational upper secondary education, parallel education system, dual model at the upper secondary education level

ESIPUHE

Tällä tutkimuksellani on pitkä historia, vaikka varsinainen valmistuminen veikin sitten vain neljä vuotta. Olen suunnitellut, uneksinut ja haaveillut kasvatustieteen jatko-opinnoista viimeiset kaksikymmentä vuotta. Ollessani lukion historian opettaja minua alkoivat kiinnostaa opettamieni oppilaiden maailmankuva ja heidän kokemuksensa lukiosta. Tässä tutkimuksessa käyttämäni oppilashaastattelut on tehty osittain tuosta näkökulmasta. Oppilashaastatteluista tuli historiallinen dokumenttiaineisto tähän tutkimukseen, jonka näkökulma on ammattilukion kehittyminen. Oppilaat edustivat ammattilukion ensimmäisiä oppilaita ja juuri heitä varten ammattilukio aikoinaan perustettiin.

Taustaa tutkimiselle antoi myös oma ihmetykseni siitä, miksi ammattikoulu oli niin vieras ja aliarvostettu lukiomaailmassa. Tästä ihmetyksestä en ole vielä kukaan täysin toipunut. Toisella asteella meillä Suomessa on rinnakkaiskoulujärjestelmä, joka rakenteena pitää sisällään sosiaalista erottelua, ylioppilastutkinnon suorittanut on arvokkaampi kuin ammatillisen perustutkinnon suorittanut samanikäinen nuori. Olen itse käynyt oppikoulun. Jo kouluaikana järjestelmä tuntui epäoikeudenmukaiselta. Muistan hyvin sen, että usein juuri pojat karsiutuivat lukioaikana. He hakeutuivat teknisiin opistoihin ja ovat insinööreinä tehneet elämäntyönsä kuitenkin koskaan unohtamatta sitä, että he eivät päässeet edes yrittämään ylioppilastutkintoa, joka siihen aikaan oli hyvin arvostettu.

Ollessani aikuislukion rehtorina tuli moni myöhemmin ylioppilastutkinnon suorittanut kiittelemään minua, että ilman sinua minusta ei koskaan olisi tullut ylioppilasta. Silloin ihmettelin saamaani kunniaa. Nyt en ihmettele. Professori Kaarina Määttäille voin sanoa juuri noin. Ilman Kaarinan aloitetta, kannustusta ja tukea tuskin olisin tässä vaiheessa. Sydämelliset kiitokseni Kaarinalle. Olet ehdottomasti paras opettaja, jonka olen koskaan tavannut.

Kiitokset myös kaikille ammattilukion opiskelijoille ja opettajille yhteistyöstä ja myönteisestä suhtautumisesta tähän tutkimukseen. Kiitokseni haluan osoittaa rehtoreille Risto Kuoksalle, Timo Vuoliolle, Pertti Lakkalalle, Jorma Hämäläiselle, ja erityisesti

yhteistyökumppanilleni Teuvo Niemelälle, joka luovutti omat arkistonsa käyttööni. Ilman yhteistyötä ei tapahdu kehitystä.

Eläkeläiselle tutkijaseminaari oli kuin työyhteisön jatke. Iloinen, älykäs ja asiantunteva keskustelu säännöllisissä seminaareissa antoivat voimaa jatkaa tutkimusta. Maija Rask, Tanja Äärelä, Marita Kilpimaa, Sanna Hyvärinen ja Teija Koskela olette kaikki olleet myötäeläjinä ja vertaistukena. Seminaari on ollut erinomainen tiimi. Kiitos teille ja kaikille muillekin seminaarilaisille.

Kiitän myös KT Merja Paksuniemeä ja KM Anne Koski-Heikkistä, jotka tarkastitte työni huolella ja annoitte tärkeitä palautetta isossa seminaarissa. KT Satu Uusiauttia ja Paula Niemelää kiitän loppuvaiheen hionnasta.

Esitarkastajiani professori Reijo Heikkistä ja professori Marja-Leena Stenströmiä kiitän huolellisesti tehdystä tarkastuksesta ja niistä arvokkaista huomautuksista, joilla työni saattoi edetä loppuun.

Ystävänä rehtori Eija Valanne väitteli kymmenen vuotta sitten ja on koko sen jälkeisen ajan muistuttanut ja kannustanut minua oman väitöskirjan tekemiseen. Kiitokset Eija uskosta ja taipumattomasta luottamuksesta, joka minulla tahtoi hiipua. Kaikkia sukulaisiani haluan myös kiittää ja veljen tyttäätä KM Tanja Rautiaista ihan konkreettisesta avusta.

Poikani Jukka on osannut olla kummemmin kommentoimatta elämäntapojani ja omalla hiljaisella tavalla aina todennut, että jos väitöskirjan tekeminen olisi helppoa, niin kaikkihan sen tekisivät. Kehittyminen on haastavaa kaikessa iässä. Nuorempi poikani Pekka ja vaimo Katja ovat olleet korvaamaton tuki kaikissa tietokoneongelmissa, tutkimusongelmissa ja epäuskon torjunnassa. Kannustus on ollut voimia antavaa. On suuri onni, että professoripoika voi opettaa äitiä. Kiitokset molemmille.

Vanhempani ja yksi veljistäni eivät ole enää jakamassa tätä tapahtumaa, mutta tiedän heidän iloitsevan kanssani.

Rovaniemellä 14.4.2013
Marjatta Rautiainen

"Koskaan ei ole liian myöhäistä tulla siksi, mitä olisit voinut olla!"
elokuvarasta Kaakara poissa 28.9.2012

Omistan tämän väitöskirjani pojilleni Jukalle ja Pekalle.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	2
1.2 Tutkimuksen tavoitteet.....	4
1.3 Tutkimusongelmat	5
1.4 Ammattilukio-käsite.....	6
1.5 Tutkimusmenetelmät.....	8
1.6 Tutkimusaineisto.....	17
2 TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN PERUSKOULU- UUDISTUKSEN JÄLKEEN SUOMESSA.....	20
2.1 Yhtenäisen keskiasteen kehittämissyrkimykset 1970-luvulla...	20
2.2 Oppikoulun pitkä varjo.....	21
2.2.1 Rinnakkaiskoulu eli yli aikansa	21
2.2.2 Duaalimalli lukion erillisaseman turvaajana	23
2.2.3 Lukion tila 1994	25
2.2.4 Ylioppilastutkinto – kansallinen instituutio	30
2.3 Keskiasteen uudistus vuosina 1982–1988	36
2.4 Nuorisoasteen koulutuskokeilu vuosina 1992–2001.....	39
2.5 Murros koulutusajattelussa 1990-luvulla	46
2.6 Koulutusintegraatio nykytutkimuksen valossa	51
2.7 Yhteistyön valtakunnallinen laajuus lukuvuonna 2004–2005 ...	59
2.8 Yhteenveto	62
3 TOISEN ASTEEN KOULUTUS ROVANIEMELLÄ	65
3.1 Lukiokoulutus.....	65
3.2 Ammatillinen koulutus.....	68

4 TOISEN ASTEEN KOULUTUS MUISSA POHJOISMAISSA	75
4.1 Ruotsin lukiokoulu	75
4.2 Norjan nuorisokoulu	77
4.3 Tanskan nuorisokoulutus	79
4.4 Eurooppalaista vertailua	83
5 AMMATTILUKION PERUSTAMISVAIHE	86
5.1 Ammattilukion tarpeeseen johtanut kehitys	86
5.2 Ammattilukion rakenne	89
5.2.1 Lukio-opetuksen opetussuunnitelma	90
5.2.2 Ammatillinen opetussuunnitelma	91
5.3 Opetusjärjestelyt	93
5.4 Kaksoisrahoituksella alkuun	94
5.5 Ammattilukion kehittyminen	96
5.5.1 Ensimmäiset opiskelijat syksyllä 1996	96
5.5.2 Ensimmäiset ylioppilaat – ”Lottovoittajat”	97
5.5.3 Vuoden 2000 ylioppilaiden koulukokemukset	100
5.5.4 Yhteisvalinnan kautta ammattilukioon	108
5.5.5 Koulunpidon arkea	109
5.5.6 Tilakysymys	111
5.5.7 Ammattilukion opettajat	114
6 AMMATTILUKION VAKIINTUMINEN OSAKSI ROVANIEMEN TOISEN ASTEEN KOULUTUSTA	117
6.1 Ammattilukion paikka Rovaniemen toisen asteen koulutuksessa	117
6.2 Opetusjärjestelyt: ”Tosimies ei tanssi”	118
6.3 Opiskelijamäärän kehitys	121
6.4 Ylioppilaskirjoitusten tulokset	125
6.5 Reaalikokeen suuri muutos	131

6.6 Kaksoistutkinnon yritys	136
6.7 Ammatillinen koulutus ammattilukiossa	139
6.7.1 Muutosten myllerrys kuntayhtymässä	139
6.7.2 Yhdentymiskehitys vuosina 1995–2005	141
6.7.3 Lapin ammattiopisto vuonna 2006	146
7 AMMATTILUKION ASEMAN MUODOSTUMINEN AMMATTILUKION OPETTAJIEN KOKEMANA	154
7.1 Haastatellut opettajat ja haastatteluaineiston analyysi	154
7.2 Opettajat ammattilukion käynnistäjinä	157
7.3 Happy family -vaihe opettajien koulukokemuksissa	162
7.4 Rikastumisen vaihe – opettajien käsitykset ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöstä	164
7.5 Suosittu vaihtoehto – opettajien käsitykset toisen asteen koulutuksen tulevaisuudesta	170
7.6 Arvon mekin ansaitsemme – toisen asteen koulutuksen tuottama eriarvoisuus opettajien näkemänä	175
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	179
8.1 Lukio-opetuksen kehittyminen ammattilukiossa	179
8.2 Ammatillisen opetuksen muutokset	183
8.3 Ammattilukion asema – opettajahaastattelujen yhteenveto .	187
9 POHDINTA	193
9.1 Tutkimuksen luotettavuus	193
9.2 Toisen asteen koulutusmahdollisuus	199
9.3 Jatkotutkimusaiheita	202
LÄHTEET	205
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	210
LIITTEET	227

TAULUKKOLUETTELO

- Taulukko 1. Tutkimuksessa käytettyjen lähteiden luokittelu
- Taulukko 2. Toisen asteen koulutuksen neljä vuosikymmentä
- Taulukko 3. Rovaniemen seudun ammatillisen koulutuksen kehittyminen
- Taulukko 4. Toisen asteen koulutuksen kehitys Rovaniemellä 1970–2008
- Taulukko 5. Ammattilukion ylioppilaat kevät 2000
- Taulukko 6. Ammattilukion tilantarve vuosina 1996–2002
- Taulukko 7. Rovaniemen ammattilukion ylioppilaat 2000–2008
- Taulukko 8. Ammattilukion aloittaneet ja ylioppilaat 1996–2008
- Taulukko 9. Reaaliaineiden kurssit eri oppiaineissa
- Taulukko 10. Ainereaaliiin osallistuminen 2006–2008
- Taulukko 11. Rovaniemen koulutuskuntayhtymän opiskelijamäärän kehitys ammatillisessa peruskoulutuksessa vuosina 2001–2004

KUVIOLUETTELO

- Kuvio 1. Ammattilukion rakenne
- Kuvio 2. Ammattilukion opiskelijamäärän kehitys 1996–2009
- Kuvio 3. Ammattilukion kehitysvaiheet vuosina 1996–2008
- Kuvio 4. Ammattisivistus ammattilukion tavoitteena

KUVALUETTELO

- Kuva 1. Ensimmäiset ylioppilaat vuonna 2000
- Kuva 2. Ammattilukion opettajat vuonna 2000
- Kuva 3. Penkinpainajaiset vuonna 2000
- Kuva 4. Kevään 2002 ylioppilas

1 JOHDANTO

Jo vuosikymmeniä ovat suomalaiset lukio-opiskelijat voineet painottaa oppimistaan urheiluun, musiikkiin, ilmaisutaitoon, kuvataiteisiin tai luonnontieteisiin. On myös ratsastuslukioita ja erälukioita sekä monia muita erikoistumis- ja painotusmahdollisuuksia.¹ Yhtään ammatilukiota Suomessa ei vielä ole. Sen sijaan on yhteistyökoulutusta lukioiden ja ammatillisten koulutusten välillä. Tätä koulutusmuotoa tarjoavat kutsuvat itseään ammatilukioiksi.

Tässä tutkimuksessa on siis kohteena koulu, jota ei virallisesti ole olemassa. Rovaniemen ammatilukio on kuitenkin todellisuutta sen sadoille opiskelijoille, jotka ovat sitä käyneet ja valmistuneet sieltä ylioppilaiksi. Opiskelijoiden tuntemaa ylpeyttä oman lukionsa suhteen osoittaa tämän tutkimuksen nimeen otettu ammatilukion abiturienttien penkinpainajaisjulistite ”Onko teillä ammattia, meilläpä on!”.

Nyt on mielestäni tärkeää miettiä toisen asteen koulutuksen tulevaisuutta, koska tällä vuosikymmenellä (2010-luvulla) on lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteet uudistettavana. Lukioiden painotusten suuri kirjo kielii tarpeesta aloittaa opiskelun painottaminen jo toisella asteella. Toinen syy on, että rinnakkaiskoulujärjestelmä pitää sisällään rakenteellisen syrjäytymisen mahdollisuuden ja riskin. Suuri koulutuspoliittinen ongelma on, että peruskoulun jälkeen tuhannet nuoret eivät hakeudu jatkokoulutukseen. Tähän on jopa presidentti Niinistö kiinnittänyt huomiota.² Koulutustakuu toteutuu vuoden 2013 alusta.³ Syrjäytymisen ehkäisyssä rakenteiden merkitystä on myös syytä tarkastella. Voimakkaasti kahtiajakautunut toisen asteen koulutus on eriarvoistavaa, vaikka sen vaikutusta on 1990-luvulta lähtien pyritty lieventämään lisäämällä yhteistyötä toisen asteen oppilaitosten

¹ 2008 Koulutusopas, www.koulutusnetti.fi

² www.tavallisia.fi

³ <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankeet/koulutustakuu/?lang=fi>

kesken ja laventamalla ylioppilastutkinnon suorittamismahdollisuuksia.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Työskentelin yli kymmenen vuotta historian lehtorina Korkalovaaran lukiossa Rovaniemellä ja koska olin vararehtorina, pyysi lukion rehtori minut mukaansa vierailulle Rovaniemen ammattioppilaitokselle 1990-luvun alkupuolella. Rehtori Timo Vuolio oli kutsunut tutustumaan ammattikouluun ja keskustelemaan Korkalovaaran lukion ja Rovaniemen ammattioppilaitoksen mahdollisesta yhteistyöstä. Tuon vierailun myötä innostuin mahdollisuudesta tehdä yhteistyötä ammatillisen koulutuksen kanssa, koska lukio-opetus oli monien oppilaiden mielestä tylsää päättämistä. Mieleissäni väikkyi ”mopon rassauskurssi” pojille ja jotain vastaavaa tytöille.⁴ Toisaalta lukiossa työskentely oli voimakkaasti vahvistanut käsitystä, että koulumenestys koostui moninaisista tekijöistä. Älykkyys tai lahjakkuus ei välttämättä taannut koulumenestystä. Ikävaiheella 16–19 oli erilainen merkitys pojille ja tytöille. Kari Uusikylä ja muut tutkijat ovat julkaisseet tuota havaintoa vahvistavia tutkimuksia jo 1980-luvun lopulta lähtien.⁵

Ammattioppilaitoksen rehtorin yhteydenoton taustalla oli Nuorisoasteen koulutuskokeilun aloitus (1991), johon haettiin kokeilukouluja. Kokeilusta ei silloin edes puhuttu, ja vasta siirryttyäni Rovaniemen aikuislukion rehtoriksi tuli yhteistyö ajankohtaiseksi syistä, joita tässä tutkimuksessa tuon esille.

Lisäksi tämän tutkimuksen lähtökohtana on lukion ja ammatillisen koulutuksen integraatio, jota sittemmin toteutettiin Rovaniemellä ”ammattilukion” perustamisella ja yhteistyön laajentamisella. Ammattilukioon hakeneiden määrä on ollut koko sen toiminnan ajan (vuodesta 1996) jatkuvassa kasvussa. Tätä

⁴ Silloiset tietoni ammatillisesta koulutuksesta kuvastuvat tuossa ajattelussa. En tuntenut ammatillista koulutusta, vaikka olin työskennellyt lukion opettajana kaksi vuosikymmentä.

⁵ Uusikylä 2000; Vanttaja 2002, 10–14; Äärelä 2012, 45, 134, 139.

kirjoitettaessa (2012) yhteistyöoppilaiden määrä on yli viisisataa. Kiinnostava kysymys onkin, mistä tämä hakijamäärän lisääntyminen johtuu. Ehkä taustalla ovat tulevaisuuden työelämän epävarmuus ja nuorten halu varmistaa työllistyminen ja ammatinvaihto. Lisäksi halu kokeilla eri mahdollisuuksia ja löytää itsestä potentiaalisia kykyjä voivat lisätä nuorten hakeutumista ammattilukioon. Merkitystä on myös sillä, että ammatillinen perustutkinto antaa mahdollisuuden olla työelämässä myöhempien opintojen ohessa ja välissä.

Pitkään jatkunut yleinen koulutustason kohoaminen ja koulustradition kehittyminen ovat saaneet vanhemmat kannustamaan nuoria suorittamaan ylioppilastutkinnon ja nuoret itse tavoittelemaan sitä. Osittain ylioppilastutkinto lienee statuskysymys, mutta merkitystä on myös sillä, että nyky-yhteiskunnassa yleissivistäviksi taidoiksi ei riitä pelkästään ammatillisen koulutuksen voimassaolevan opetussuunnitelman mukainen yleissivistys.

Itälä ja Lehtisalo puhuvat ”ammattisivistyksestä”, jolla tarkoitetaan, että jokaisen ammatti-ihmisen perusammattilaisesta lähtien on osattava kieliä, kirjoittamista, matemaattis-luonnontieteellisiä ja tietoteknisiä tietoja ja taitoja vähintään lukion suorittaneiden verran. Tätä he perustelivat aikakauslehti Kanavassa vuonna 2007 julkaistussa lehtiartikkelissaan seuraavasti: *”Huomispäivän ammattisivistykseen avainsisältöjen kartoittajan ei pidä pelästyä, vaikka monet löydökset muistuttavat vanhastaan tuttuja lukion sisältöjä. Jos kerran tunturihotellin tarjoilija ja Lähi-idässä tehdasta rakentava metallimies tarvitsevat työssään englantia ja valmiutta muiden kielten opiskeluun, niin silloin kielitaito on osa heidän ammattisivistystään. ... Eivät käden taitoja vaativat ammatit sinänsä mihinkään häviä. Nihin kohdistuvat uudet vaatimukset muuttavat niitä yhä enemmän monitaidollisiksi ja moniammatillisiksi.”*⁶ Lisäksi Lehtisalo kirjassaan vuodelta 2009 jatkaa ideointia ja sanoo, että *”12-vuotinen oppioikeus olisi helppo toteuttaa järkiperaisesti koko ikäluokalle ilman merkittäviä*

⁶ Itälä & Lehtisalo 2007, 100.

lisäkustannuksia”.⁷ Kanavan artikkeli antoi Rovaniemellä toteutetulle koulutusintegraatiolle uuden käsitteen ”ammattisivistys”, jolla saattoi hyvin perustella ammattilukiota: se tarjosi nuorille sekä sivistyksen että ammatin.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata yhtä koulutuksen prosessia, sen liikkeellelähtöä ja kehittymistä. Syksyllä 1996 alkanut yhteistyökoulutus on kehittynyt 12 vuodessa yhden lukioluokan ryhmästä noin 500 oppilaan ammattilukioksi (2008). Paikallisesti tällä yhteistyöllä on ollut merkittäviä vaikutuksia Rovaniemen lukioverkon kehittämiseen.

Ammattilukio oli vuonna 1996 perustamisvaiheessa uusi yhteistyökoulu Rovaniemen alueella. Oli ajan hengen mukaista kehitellä lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä toisen asteen koulutustarjontaan. Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on Rovaniemen ammattilukion synty ja kehitys sen perustamisesta vuodesta 1996 vuoteen 2008. Tavoitteena on myös tarkastella paikallisen ja valtakunnallisen kehityksen etenemistä 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla, jolloin vastaavia yhteistyöhankkeita oli eri puolilla maata useita. Tällaisia ovat opetushallituksen organisoima Nuorisoasteen koulutuskokeilu (1992–2000) sekä niin sanotut ammattilukiot Kotkassa (1988), Käpylän iltaoppikoulussa Helsingissä ja Tampereen aikuislukiossa 1990-luvun alkuvuosina.

Ammattilukio ei kuitenkaan ollut uusi sovellus toisen asteen koulutuksessa. Sitä osoittavat varsin laajana toteutetut koulutuskokeilut Kotkassa, Helsingissä ja Tampereella. Anitta Järvinen on useissa tutkimuksissa kuvannut ja analysoinut Kotkan ammattilukion kehittymistä ja selvittänyt opiskelijoiden mielipiteitä haastatteleamalla heitä.⁸ Saadut kokemukset olivat hyviä. Ne kannustivat ja rohkaisivat yhteistyökoulutusten kehittäjiä suunnittelemaan jatkotoimenpiteitä yhteistyömallin mukaan.

⁷ Lehtisalo 2009, 41.

⁸ Järvinen 2000; Järvinen 1996, 16–17.

Opetushallituksen nuorisoasteen koulutuskokeilua esitellään tässä tutkimuksessa tärkeimpänä virikkeenantajana ja myös mallina yhteistyön toteutumismahdollisuuksille.⁹

Mielenkiintoista on, että hyvätkään tulokset koulutuskokeiluissa eivät ole tuoneet toiselle asteelle kaivattua kokonaisuudistusta.¹⁰ Raija Meriläinen on tutkinut päättäjien käsityksiä tasa-arvon ja yleissivistyksen toteutumisesta toisen asteen koulutuksessa. Meriläisen mukaan toisen asteen uudistamisessa oli kolme linjaa: yhtenäinen nuorisokoulu, erilliset koulutuslinjat sekä lukion ja ammatillisen koulutuksen välinen yhteistyö. Nuorisokoulu on Meriläisen mukaan vasemmistopuolueiden poliittinen vanki. Epäyhtenäinen keskusta-oikeisto päätyi kannattamaan määräraikaista nuorisoasteen koulutuskokeilua.¹¹ Kokeilun päättymisestä on kulunut kymmenen vuotta, eivätkä poliittiset päätöksentekijät ole sinä aikana yrittäneetkään toisen asteen koulutuksen kokonaisuudistusta.

Tässä tutkimuksessa kuvataan kehittämistyötä, jota on tehty paikallisella tasolla ilman valtakunnallista ohjausta. Samantapaisia kehittämishankkeita on muuallakin Suomessa, ja niitä esittelen myöhemmin. Meriläisen mukaan toisen asteen kehittäminen on siirtynyt paikallistasolle, koska vaikuttajat ovat jakaantuneet kahteen ryhmään: ”Niihin, jotka uskoivat nuorisokoulumallin toteutumiseen 2000-luvulla, ja niihin, jotka halusivat paikallistason tekevän omat ratkaisunsa, koska valtakunnan tasolla niihin ei pystytty.”¹²

1.3 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmat ovat:

1. Mitkä tekijät johtivat ammatillukion syntyyn vuonna 1996?
2. Millaisin vaihein ammatillukio kehittyi?
3. Millaiseksi ammatillukion asema muodostui Rovaniemen toisen asteen koulutuksessa?

⁹ Virkamiestyöryhmän raportti 1997, RAA. Ks. luku 2.4.

¹⁰ Järvinen 2000, 59–61.

¹¹ Meriläinen 2011, 239.

¹² Meriläinen 2011, 233–234.

Ensimmäiseen tutkimusongelmaan etsin vastausta tutkimalla ammattilukion toiminnan alkamista. Mitkä olivat ne olosuhteet, jotka synnyttivät ammattilukion Rovaniemelle? Ammattilukion syntyminen oli paikallistasolla varsin nopea prosessi, ja se alkoi muualta saatujen virikkeiden innoittamana. Tätä kehitystä ja sen etenemistä kuvaan arkistolähteiden kautta. Toisen asteen koulutuksen uudistuksesta on keskusteltu peruskoulu-uudistuksesta lähtien yhä enemmän.¹³ Taustalla vaikuttaa koko suomalaisen toisen asteen koulutusjärjestelmän kehittäminen.¹⁴ Opiskelijahaastattelut valottivat ammattilukion aloittamisessa mukana olleiden opiskelijoiden kokemuksia. Haastateltuja opiskelijoita oli kaksitoista ja haastattelun ajankohta oli ylioppilaaksi kirjoittamiskeväät vuonna 2000.¹⁵

Toiseen tutkimusongelmaan etsin vastausta kehityskulusta, joka silloin alkoi ja jolla oli yllättävä kysyntä – sosiaalinen tilaus. Tämä osa tutkimuksesta perustuu säilyneisiin arkistolähteisiin. Ammattilukion kehityksen seuraaminen ajoittuu 12 vuodelle (1996–2008).

Opettajahaastatteluilla hain vastausta kolmanteen tutkimusongelmaan. Haastattelin ammattilukion opettajia syksyllä 2011, jolloin ammattilukion kehitystä alusta lähtien seuranneet opettajat olivat vielä työssä. Haastateltuja opettajia oli kahdeksan: neljä lukion ja neljä ammatillisen puolen opettajaa. He saattoivat sekä arvioida koulun kehitystä ja merkitystä että verrata sitä aikaisempiin ja työn aikana syntyneisiin kokemuksiinsa ammatillisesta tai lukiokoulutuksesta.

1.4 Ammattilukio-käsite

Nykyään lukioon pyrkijät puhuvat sujuvasti kolmois- tai kaksoistutkinnoista, joiden valitseminen on yleisesti ammatillisissa

¹³ Numminen & Piiloinen 1992, 16.

¹⁴ Numminen 2008. PowerPoint-esitys, ks. luku 2.

¹⁵ Oppilashaastattelut vuonna 2000, luku 5.5.3.

oppilaitoksissa mahdollista.¹⁶ Google-haussa suuret ammatillisen koulutuksen järjestäjät esittelevät ammattilukio-nimellä lähes kaikkien ammattialojen koulutusta. Hakusanalla ”ammattilukio” löytyy kymmeniä osumia.¹⁷

Ammattilukio¹⁸ on lukio, jolla ei ole omaa opetussuunnitelmaa. Ammattilukio-käsitettä käytetään koulutuksen kentällä aina tilanteissa, joissa ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjän keskinäisellä sopimuksella on luotu koulutusväylä, jossa samanaikaisesti suoritetaan ammatillinen perustutkinto, ylioppilastutkinto ja saadaan lukion päättötodistus. Näistä muodostuu niin sanottu kolmoistutkinto. Kaksoistutkinnon mukainen opiskelu on myös mahdollista. Tällöin ei useimmiten suoriteta lukiota kokonaan, vaan ammatillinen perustutkinto, jonkin verran lukio-opintoja ja ylioppilastutkinto. Myös kahden ammatillisen perustutkinnon suorittaminen on mahdollista.

Lukioiden ja ammatillisen koulutuksen välillä syntyi 1990-luvulla yhteistyötä, jota ei suinkaan ole toteutettu samanlaisena eri puolilla Suomea, vaikka siitä ammattilukio-nimitystä käytetäänkin. Tässä tutkimuksessa ammattilukiolla tarkoitetaan yhteistoimintaa Rovaniemen aikuislukion ja Lapin ammattiopiston kesken. Nuorisosteen koulutuskokeilun raportissa esiteltiin useita erilaisia yhteistyön toteuttamismalleja.¹⁹ Rovaniemen ammattilukiossa valittiin järjestely, jossa Rovaniemen aikuislukiolla ja Lapin ammattiopistolla, aikaisemmin Rovaniemen ammattioppilaitoksella, oli *omat perustehtäviin perustuvat opetussuunnitelmansa ja niiden mukaan opiskelevat opiskelijat*. Näiden lisäksi omina ryhminään opiskeli opiskelijoita, joita nimitettiin ja edelleen nimitetään

¹⁶ Toisen asteen koulutusopas 2010.

¹⁷ Esim. www.lao.fi/roiammattilukio (Lapin ammattiopisto), www.tao.tampere.fi (Tampereen ammattiopisto), [www.osao.fi/Oulun Seudun ammattiopisto](http://www.osao.fi/Oulun%20Seudun%20ammattiopisto)), www.kpedu.fi (Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymä), www.ekami.fi/ammattilukio (Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto), <http://www.jedu.fi/web/oulainen/ammattilukio> (Oulaisten ammattiopisto), www.suensaari.tornio.fi/ (Ammattiopisto Lappia)

¹⁸ Ammattilukio – nimityksen käyttö oli varsinkin 1990-luvun lopulla melkein kiellettyä, syytä siihen en ole saanut selville.

¹⁹ Virkamiestyöryhmän raportti, 1997. RAA; Numminen ym. 1997, 36–54.

ammattilukiolaisiksi. He tähtäävät kaksois- tai kolmoistutkintoon. Kaksois- tai kolmoistutkintonimitys on syntynyt myöhemmin kuvaamaan opiskelijan tavoitetta omassa koulutuksessaan. Ammattilukiossa kolmoistutkintoon tähtäävä opiskelu kestää neljä vuotta. Opiskelija on päätoimisesti ammatillisen koulutuksen opiskelija koko opintojensa ajan, jolloin hänellä on samat opintososiaaliset edut kuin muilla ammattiin opiskelevilla. Ammattilukio on nimike erittäin systemaattiselle, selviin ja eri osapuolia sitoviin organisoitua ja rahoitusta koskeviin sopimukseen perustuvalla yhteistyömuodolle.²⁰ Ammattilukion toiminnaksi kutsutaan ammattiopiston opiskelijoille tarjottavia lukion opetussuunnitelman mukaisia opintoja²¹. Tässä tutkimuksessa käytän Rovaniemen ammattilukio-käsitettä tai ammattilukio-käsitettä tarkoittaen Rovaniemellä toteutettua yhteistyökoulutusta.

Vuonna 1996 sopimuskumppaneita olivat Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymä. Rovaniemellä on samanaikaisesti koulutettu myös Lyseonpuiston lukion kanssa erityisryhmiä. Toteutus on ollut vastaavanlainen; siinä päivälukio on antanut opetuksen oman opetussuunnitelman mukaisesti.²² Opiskelijat suorittivat neljässä vuodessa kolme tutkintoa.

1.5 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus tarkastelee rajattua 12 vuoden ajanjaksoa ammattilukion toiminnassa. Koulutus kuitenkin jatkuu vuoden 2008 jälkeenkin. Tutkimus edustaa kasvatuksen historiaa ja käsittää ajan Rovaniemen ammattilukion perustamisvuodesta vuoteen 2008 asti. Tutkimuksen päättäminen vuoteen 2008 on perusteltua siksi, että tuolloin ammattilukio oli saavuttanut vakiintuneen aseman osana ammatillista koulutusta Lapin ammattiopistossa.

²⁰ Sopimus ammattilukiokoulutuksen järjestämiseksi 1997, 915/97. RKKA.

²¹ Mäensivu ym. 2007, 28 – 29.

²² Ammattilukio-opiskelijat, laskentapäivien määrät, TN:n arkisto 14.5.2007. RAA.

Tämä tutkimuksella voisi olla myös koulutussosiologinen painotus. Koulutusta tarkastellaan kahdesta näkökulmasta: tutkimalla, mitä ehtoja koulutukselle asettaa koulutuksen järjestäminen ja tapahtuminen tietynlaisissa yhteiskunnallisissa oloissa, tai mitä vaikutuksia tietynlaisella koulutuksella on sen ulkopuoliseen yhteiskuntaan. Tämän tutkimuksen yhteiskunnallisena viitekehystenä toimivat koulutusrakenteet, erilliset lukiot ja ammatilliset oppilaitokset, ja se mitä merkitystä opiskelijalle on myöhemmin elämässä molempien koulujen samanaikaisella suorittamisella. On kuitenkin tosiasia, että muutosta rakenteissa ei ole tutkittavana aikana tapahtunut eikä siihen ole pyrittykään. On myös vielä varhaista kysyä juuri tämän koulutuksen suorittamisen merkityksestä ammatillukion opiskelijoille. Päätelmiä on tehtävissä rajatusti mikrososiologisella tasolla, jota Takala määrittelee koulutusprosessien (koulutuksen käytännön tason) tutkimukseksi. Takala huomauttaa kuitenkin, että kasvatussosiologian alaan ei kuulu tutkimus, joka koskee pelkästään koulutuspoliittisia ratkaisujen (esimerkiksi uuden opetussuunnitelman) vaikutuksia.²³ Koulutussosiologinen tutkimusote voisi olla jatkotutkimuksessa mahdollinen, kun ajallisen etäisyyden lisääntyessä olisi mahdollista tutkia opiskelijoiden kokemuksia omasta koulutuksestaan. Koulutusrakenteiden muuttuminen edellyttäisi toisen asteen koulutuksen kokonaisuudistusta, jota ei ole näkyvissä.

Tässä tutkimuksessa kasvatuksen historian tutkiminen täyttää saman tehtävän kuin historian tutkimus muutoinkin. Keijo Elio perustelee sitä väittämällä, että nykyisyyden ymmärtäminen on mahdollista vain, jos tiedetään, miten se on kehittynyt menneisyydestä.²⁴

Historiallisen tutkimusotteen valitsemiseen vaikuttivat useat tekijät. Olen peruskoulutukseltani historian maisteri ja olen saanut yliopistokoulutukseni juuri historian tutkimukseen 1960-luvulla,

²³ Takala 1998, 10–17.

²⁴ Elio 1977, 5.

jolloin elettiin Renvallin ja Jutikkalan²⁵ valta-aikaa. Renvallilla on edelleen historiantutkimuksessa arvostettu asema²⁶. Olen tehnyt Suomen historian laudaturtyöni kouluhistoriasta²⁷. Ohjaajani oli Antero Heikkinen, joka on laajentanut historiantutkimuksen aluetta toimiessaan Joensuun yliopiston historian professorina ja kirjoittanut historian tutkimuksen metodeista useita kirjoja.²⁸

En ole pystynyt jäljittämään, mistä oli peräisin selvä käsitykseni siitä, että historiantutkimusta voi tehdä vasta sitten, kun tapahtumista on kulunut 30–50 vuotta.²⁹ Muutoin ”historiankirjoitus” on katsottava historiikiksi tai kronikaksi.³⁰ Itselläni kesti pitkään ylittää ajatus ajallisen etäisyyden tarpeesta. Lähimenneisyyden tutkimisessa on myös etunsa. Muistajia on useita: tässä tutkimuksessa on mukana tekijän lisäksi entisiä oppilaita ja edelleen työskenteleviä opettajia.

Olen pyrkinyt näkemään Rovaniemen ammatilukion osana toisen asteen koulutuksen historiallista kehitystä peruskoulu-uudistuksen jälkeen. Olen keskittynyt itse ilmiöön, ammatilukio-koulutukseen, en niinkään tekijöihin, joilla on myös paikkansa ja merkittävä rooli.³¹ Muutokset koulumaailmassa ovat hitaita ja monesti tuskallisia, minkä osoittaa koulujen lakkauttamisen vaikeus. Koulu halutaan säilyttää, koska suurella joukolla koulun entisiä oppilaita on koulusta muistoja, jotka tuntuvat katoavan lakkautuksen myötä. Lukio- ja ammattikouluikä (16–19) on nuoruuden merkityksellistä aikaa, koska silloin luodaan käsitys omasta kyvykkyydestä.³² Kouluaikaisiin saavutuksiin vedotaan kauan

²⁵ Jutikkala oli Helsingin yliopiston historiantutkija, professori ja akateemikko, poikkeuksellisen pitkän ja tuotteliaan, lähes kahdeksan vuosikymmentä kestäneen tieteellisen uran tehnyt. Jutikkala oli yksi 1900-luvun merkittävimpiä suomalaisia historioitsijoita. http://fi.wikipedia.org/wiki/Eino_Jutikkala luettu 5.6.2012.

²⁶ Renvall 1965.

²⁷ Liikanen (nyk. Rautiainen) 1980.

²⁸ Heikkinen 1980, Heikkinen 1996.

²⁹ Ks. myös Kuikka 2001, 110; Iisalo 1977, 15.

³⁰ *Historiikki* on lyhyt esitys jonkin laitoksen, yhdistyksen toiminnasta tms.

historiasta, eri vaiheista, historiallinen yleiskatsaus; *kronikka* on historiallinen esitys, jossa asiat luetellaan aikajärjestyksessä; nyk. myös katsaus tapahtumiin.

³¹ Tähtinen 1993, 12.

³² Uusikylä 2000, 106–115, 117, 126–133.

yksilön elämässä. Esimerkkinä voi olla vaikka käsitys matemaattisesta tai kielellisestä lahjakkuudesta. Nämä käsitykset ohjailevat ammatillisia valintoja pitkälle toisen asteen koulutuksen jälkeen.³³

Tasa-arvon tavoite vaikutti peruskoulun syntytaustassa, sillä jaolla kansakouluun ja oppikouluun oli merkitystä yhteiskunnallisen tasa-arvon kannalta. Ahosen mukaan sivistys kuuluu kaikille ja jo J.V. Snellman piti ihmisten sivistyserojen tasoittamista välttämättömänä. Viimeinen jääne koulutuksellisesta eriarvoisuudesta on jako sivistävään lukio-opetukseen ja toisaalta ”duunareita” kouluttavaan ammatilliseen koulutukseen. Koulutusrakenteet ovat jääneet jälkeen yhteiskunnallisesta kehityksestä. 1960-luvulla alkanut koulutuksellisen tasa-arvon kehittäminen vaatisi jälleen poliittista konsensusta päättäjien keskuudessa. Ahosen mukaan koululaitoksen muututtua 1990-luvulla koulutuksellinen tasa-arvo merkitsi yksilön oikeutta saada odotuksiaan vastaavaa koulutusta.³⁴

Lähihistorian tutkimiseen on historian tutkimuksen piirissä suhtauduttu hyvin varauksellisesti. Tästä periaatteesta on kuitenkin erityisesti kasvatuksen historian piirissä luovuttu. Kuikka puolustaakin näkemystä, jonka mukaan tutkimuksen tulee koskettaa nykyajan ongelmia. Tutkimuksella voi ja saa olla ajankohtainen aihe. Siksi voidaan tarttua ajankohtaisiin koulupoliittisiin ja pedagogisiin kysymyksiin sekä pohtia niiden historiallista taustaa. Lähimenneisyys voi antaa tietoa ja auttaa tiedostamaan ajassa olevia kehitystrendejä. Kuikka toteaa, että voidaan puolustaa näkemystä, jonka mukaan tulisi tutkia nykyaikaa ”niin läheltä, että hirvittää”.³⁵

Historiantutkimuksen, kuten myös kasvatuksen historian tutkimuksen, tulee perustua primäärilähteisiin, joita ovat esimerkiksi pöytäkirjat, muistiot, selvitykset, valokuvat, vuosikertomukset ja opinto-oppaat.³⁶ Useimmiten menneisyyden kasvatuksen historian

³³ Anttila 2013, 183, 187–188.

³⁴ Ahonen 2003a, 37–38, 55–56.

³⁵ Kuikka 1991, 97; ks. myös Iisalo 1977, 13–17.

³⁶ Kähkönen 1984, 15; Tähtinen 1993, 47–49.

lähteet kertyvät institutionaalisista lähteistä kuten koulusta. Muun muassa kouluarkistoja Iisalo pitää luotettavina lähteinä. Hänen mukaansa lähteitä voidaan luokitella salaisiin lähteisiin ja julkisiin lähteisiin. Salaisia lähteitä ovat esimerkiksi päiväkirjat, yksityiskirjeet ja muistiinpanot. Olen nimittänyt salaisia lähteitä yksityiseksi arkistoksi. Samaa nimitystä käyttää myös nykyinen historiantutkimus. Toisena kokonaisuutena ovat julkiset lähteet: sanomalehtikirjoitukset, lentolehtiset tai avoimet kirjeet.³⁷ Tässä tutkimuksessa näitä ovat opinto-oppaat, vuosikertomukset sekä muu ei-säilytettävä materiaali kuten valokuvat.

Arkistolähteiden perusteella on pyrittävä luomaan mahdollisimman totuudenmukainen kuva tapahtumien kulusta. *Wie es eigentlich gewesen ist?* Miten siis tapahtumat ovat edenneet?³⁸ Historiantutkijan tehtävä on selvittää, miten asiat oikein olivat erotukseksi siitä, miten niiden uskotaan tai väitetään olleen. Historiantutkijoiden suhde omaan aikaansa on ollut Kalelan mukaan paradoksaalinen.³⁹ Korostetaan renvällisittäin, että tutkimuskohdetta on tarkasteltava ”*sen omien edellytysten mukaan*”⁴⁰.

Aiemmin marginaalisina tai jopa kerettiläisinä pidetyt tutkimussuuntaukset saavuttivat 1980-luvun kuluessa tunnustetun aseman. Hyväksytyiksi tulivat esimerkiksi seksuaalisuuden historia ja muistitietohistoria. Käytännössä näiden valtavirtausten osana ”uusien historioiden” saavuttama asema osoitti, että historiantutkijat olivat itse kyseenalaistaneet oman perinteisen käsityksensä siitä, mikä on ”oikeaa” historiaa.⁴¹ Kalela pohtii myös historiaksi muuttumista. Mistä kaikista asioista ja ilmiöistä tulee historiaa? Voisiko yksittäisen koulun ”historia” olla oikeaa historiaa? Kaikki historiankirjoituksen kohteeksi otettu ei tee siitä historiaa. Kalelan mukaan ”historiallisesti tärkeä” näkyy niissä kysymyksissä, jotka tutkija itselleen asettaa. Kalela korostaa erityisesti *näkökulmaa*, josta

³⁷ Iisalo 1977, 14–15.

³⁸ Kalela 2000, 50–51.

³⁹ Kalela 2000, 13.

⁴⁰ Renvall 1965, 385.

⁴¹ Kalela 2000, 17.

tutkija tutkimuskohdettaan tarkastelee. Historiantutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön selittäminen tai tekeminen ymmärrettäväksi osoittamalla se jonkin suuremman kokonaisuuden osaksi: ”Yksittäistapauksissa ei ole oleellisinta, mitä se on tai miltä se näyttää”, tärkeää on, että ”se on merkki jostakin muusta”.⁴² Tämän tutkimuksen tehtävä on tuoda esille ammattilukion tarvelähtöinen merkitys.

Historiankirjoitus voi olla myös vallankäytön väline.⁴³ Vallanpitäjät tulkitsevat historian kulkua omien pyrkimystensä kautta. Tästä on hyviä esimerkkejä poliittisessa historiassa.⁴⁴ Vallankäyttöön voi sisältyä myös jostakin ilmiöstä vaikeneminen.⁴⁵ Kalelan mukaan historia koostuu niistä merkityksistä, joita kirjoittaja antaa menneisyyden ilmiöille.⁴⁶

Ammattilukion käynnistäjänä ja rehtorina toimiminen asettaa minut samanlaisen ongelman eteen kuin Juhani Lassilan, kun hän tutki Lapin kouluhistoriaa väitöskirjassaan. Sosiologiassa on paljon käytetty osallistuvan havainnoinnin menetelmää, jota Lassilakin käytti toimiessaan 42 vuotta keskeisenä toimijana Lapin koulutuksen valvojana Lapin lääninhallituksessa. Hän vaikutti tehtyihin ratkaisuihin, ja hänellä oli säädösten tulkinnasta omiakin käsityksiä.⁴⁷ Osallistuva havainnointi ymmärretään sellaiseksi tutkimukseksi, jossa tutkija jollakin tavalla osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan ja antaa sitten saamiinsa kokemuksiin pohjautuvan raportin. Hanne Laitinen luokittelee havainnoitsijan aseman perusteella neljä erilaista kategoriaa: Ensiksikin havainnoitsija havainnoi sellaisessa yhteisössä, jossa hänellä ei ole asemaa henkilönä (uraa, statusta, ystävyys-suhteita, menneisyyttä tms.). Toiseksi havainnoitsijalla on mahdollisuus tarkkailla kohdeyhteisön toimintaa koko ajan, mutta havainnoitavilla on kullakin roolinsa

⁴² Kalela 1976, 17.

⁴³ Kalela 2000, 43.

⁴⁴ Esimerkiksi Suomen historian kirjoitus sisällissodan (1918) jälkeen 1920- ja 1930-luvulla. Puhutaan voittajien historiasta eli ns. vapaussotahistoriasta.

⁴⁵ Ammattilukio-nimityksen epäsuosio voidaan tulkita kuoliaaksi vaikenemiseksi.

⁴⁶ Kalela 2000, 37–45.

⁴⁷ Lassila 2001, osa I, 58–59.

edellyttämät tehtävät. Kolmanneksi tutkija on systemaattisempi havainnoissaan kuin jokapäiväisessä elämässä elävä ihminen. Tutkija pyrkii tallentamaan havainnointinsa systemaattisesti myöhempää käyttöä varten. Neljänneksi tutkijalla on harjaantunut havainnointi- ja analysointitaito, joiden avulla hän pyrkii tietyn kentän ymmärtämiseen.⁴⁸

Toimintani aikuislukion rehtorina täytti ainakin osittain osallistuvan havainnoinnin kriteerin: osallistuin aktiivisesti ammattilukion toimintaan ja kehittämiseen. Samalla seurasin oppilasmääriä, ainevalintoja, oppilaiden koulu- ja ylioppilaskirjoitusmenestystä sekä tein yhteenvetoja ja tilastoja. Mielessä oli mahdollinen tutkimuksen teko. Työkokemukseni perinteisen lukion historianopettajana 25 vuoden ajalta antoi vertailupohjaa. Opettajakokemuksesta lukiossa oli paljon hyötyä ammattilukion alkuvaiheissa. Tunsin lukiokoulutuksen vahvuudet ja ongelmakohdat. Ylioppilastutkinnon vetovoima kasvoi 1980- ja 1990-luvuilla ja oli suurimmillaan valtakunnallisesti vuonna 2000⁴⁹. Lukiokoulutuksen suosio oli korkea myös paikallisesti. Sen takia lukioihin pyrki opiskelemaan jatkuvasti enemmän opiskelijoita kuin niihin voitiin ottaa.

Olin siis osallistunut ja tehnyt havaintoja, mutta samalla myös vaikuttanut ja kehittänyt. Marjo Kaartinen toteaa, että omista tunteista ei voi vapautua ja juuri siksi niistä on oltava tietoinen.⁵⁰ Kaartinen pitää jopa hyvänä, että tutkija ymmärtää tutkimuskohdetta monipuolisesti, ja uskoo tämän myös estävän tunteiden hallitsemisen.⁵¹ Myös Lassila ja Lakkala pohtivat tutkimuksissaan

⁴⁸ Laitinen 1984, 2.

⁴⁹ Ylioppilastutkinnon suoritti vuonna 2000 koko Suomessa 35 661 kokeilasta, jolloin myös Rovaniemen ammattilukion ensimmäiset ylioppilaat valmistuivat. Suomen virallinen tilasto (SVT): Lukiokoulutus[verkkojulkaisu]. ISSN=1799-1633. 2008, Ylioppilastutkinnot 1990-2008 . Helsinki: Tilastokeskus[viitattu:11.6.2012].Saantitapa:

http://www.stat.fi/til/lop/2008/lop_2008_2009-06-12_tau_004.html.

⁵⁰ Kaartinen 2005, 238.

⁵¹ Juhani Lassila, entinen Lapin lääninhallituksen päällikkö ja Irja-Kaisa Lakkala, Sodankylän kunnan koulun oppilas ja opettaja, pohtivat pitkään oman asemansa vaikutuksia tutkimustyöhönsä, Lassila 2001, 57-63; Lakkala 2011, 37-41.

tutkijaposiitiota. Lakkala vetoaa Carriin, jonka mukaan historiankirjoittajan työn tulosta ei voi täysin ymmärtää ja arvostaa ellei tunne hänen omaa näkökulmaansa työhön.⁵² Lassila löysi osallistuvan tarkkailijan roolin Laitisen kuvaamista sosiologisen tutkimuksen menetelmistä, jotka esiteltiin edellä.⁵³ Lakkalan ja Lassilan mielessä on objektiivisuuden tavoite. Se on tieteellisessä tutkimuksessa syvälle juurtunut ja 1960-luvulta lähtien yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lisääntymisen myötä tullut korostetusti myös historian tutkimukseen. Tutkijan valitsemaa näkökulmaa Kalela pitää erittäin tärkeänä. Kalelan mukaan näkökulman valinta on päätös siitä asiayhteydestä, jonka osana tutkija aikoo tarkastella kohdettaan. Lisäksi näkökulman merkittävyys on siinä, että tutkija olettaa, että on tärkeää tarkastella kohdetta juuri tässä asiayhteydessä.⁵⁴

Tämän tutkimuksen edetessä olen huomannut, että tunteet ovat olleet voimakkaasti mukana työtä tehdessä, mutta koulutuksen vaiheisiin perehtymisen myötä on tunne muuttunut historiaksi, ja tunteiden merkitys laimentunut. Kalela puhuu ”itsensä sammuttamisesta”.⁵⁵ Voi olla, että ”itse” on samaa metaforaa käyttäen vain huomattavasti hiipunut tiedon ja ajallisen etäisyyden lisääntyessä⁵⁶. Lappalaisen mukaan tutkijan pitää tiedostaa tunteensa tutkittavaa ilmiötä kohtaan,⁵⁷ kuten olen pyrkinyt tekemään.

Kuikka varottaa oppilaitosten kehittämisessä mukana olleita vastapuolen puheenvuorojen sivuuttamisesta⁵⁸. Opetusministeriössä oli 1980-luvun lopulta lähtien pohdittu toisen asteen koulutuksen kehittämislinjoja pidemmällä aikavälillä.⁵⁹ Nuorisokoulua muistuttava visio sai tuomionsa Finlandia-talon seminaarissa (13.2.1989), ja tämän jälkeen yhteistyöyritykset miellettiin

⁵² Carr 1963, 41, 46.

⁵³ Laitinen 1984, 2.

⁵⁴ Kalela 2000, 76.

⁵⁵ Kalela 2000, 51–52.

⁵⁶ Ahtiainen & Tervonen 1996, 13–14.

⁵⁷ Lappalainen 2002, 128.

⁵⁸ Kuikka 1991, 122.

⁵⁹ Koulutuksen kehittäminen 1989, 3.

erityiseksi vaaraksi lukiokoulutuksen piirissä.⁶⁰ Tämän takia ammattilukio oli syntymästään lähtien ”ei toivottu” vaihtoehto lukion piirissä. Tämän tutkimuksen läpäisevänä piirteenä on tuon vastustuksen voittaminen. Tutkimuksen tavoitteena on ollut ammattilukion kehityksen kuvaaminen ja ammattilukion murtautuminen lukion ja ammatillisen koulutuksen väliin uudenaikaiseksi vaihtoehdoksi. Perinteisen lukiokoulutuksen piirissä kaikki yritykset lähentää ammatillista koulutusta ja lukiokoulutusta on 1970-luvulta lähtien koettu uhkaksi lukiolle.⁶¹ Lukio on halunnut olla ”loistavasti eristäytynyt”⁶² ammatillisesta koulutuksesta. Tähän palaan myöhemmin esittelemällä lukion kehityksen vaihteita.⁶³ Useat viimeaikaiset tutkimukset tuovat esille sitä keskustelua, jota on käyty toisen asteen koulutuksesta ja sen mahdollisista uudistamistarpeista.⁶⁴

Kuikka käsittelee lähihistorian tutkimisen pulmakohtia ja toteaa, että joudutaan myös etsimään *kehitystrendejä*, joiden havaitseminen ja tulkitseminen ovat vaikeita, koska kosketus nykyhetkeen on hyvin läheinen. Onko havaittu trendi keskeinen vai epäolennainen?⁶⁵ Tässä tutkimuksessa havaittu trendi, lukio-koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön lisääntyminen, ei välttämättä jatku samanlaisena, vaikka sen etenemistä viimeisten vuosikymmenien aikana on vaikea kokonaan kiistääkään.

Toisen asteen koulutuksen tutkiminen antaa mielenkiintoisen näköalan nykykouluun, jossa menneisyyden arvot ja nykyajan koulutukselliset vaatimukset kohtaavat. Samanaikaisesti ajassa elää monta kerrosta,⁶⁶ joita nuoret kohtaavat: Ensinnäkin on vanhempien

⁶⁰ Meriläinen 2011, 123–128; Meriläinen-Varjo 2007, 250–257; Varjo 2006, 250 – 252.

⁶¹ Meriläinen 2011; Varjo 2007; Vuorio-Lehti 2006.

⁶² käsite ’splendid isolation’ tulee historiassa Ison-Britannian ulkopoliitikasta suhteessa muuhun Eurooppaan viktoriaanisena aikana 1800-luvun lopulta ensimmäiseen maailmansotaan saakka.

⁶³ Ks. luku 2.2.

⁶⁴ Meriläinen 2011; Vuorio-Lehti 2006; Volanen 2006; Mäensivu ym. 2007; Numminen ym. 2001.

⁶⁵ Kuikka 2001, 114–115.

⁶⁶ Braudel 1980, 50–52; Kuusela 2003, 237–238; Vuorio-Lehti 2006, 32.

ja isovanhempien maailma, jossa lukio ja ylioppilastutkinto edustivat harvojen saavuttamaa ja tavoiteltavaa ylempää statusta yhteiskunnassa.⁶⁷ Toiseksi on tulevaisuuden työelämä, jossa työllistyminen ei ole itsestään selvää kummankaan tarjolla olevan – lukion tai ammatillisen koulutuksen – kautta. Jako ammattikouluun ja lukioon ylioppilastutkintoineen on ollut lähes ylittämätön varsinkin lukiokoulutuksen piirissä.⁶⁸ Rovaniemen ammatilukion kaksitoistavuotinen kehitys on merkityksellinen juuri toteutuksen osalta. Se valottaa paikallisesti syntynyttä ”ilmiötä”, jossa ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus ovat saman katon ja yhden ylioppilaslain alla.

1.6 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto koostuu arkistolähteistä ja haastatteluista. Pääosassa ovat julkiset arkistolähteet: Rovaniemen kaupungin arkistossa olevat koululautakunnan pöytäkirjat vuodesta 1980 vuoteen 2008 saakka, Rovaniemen koulutuskuntayhtymän arkiston hallituksen pöytäkirjat vuodesta 1996 vuoteen 2008, eri oppilaitosten vuosikertomukset vuodesta 1996 vuoteen 2008, Lapin ammattiopiston johtoryhmän pöytäkirjat sekä ammatilukio-työryhmän pöytäkirjat vuosina 2006–2008, jolloin ammattiopistoon kuuluivat kaikki Rovaniemen seudun toisen asteen ammatillinen koulutus.

Institutionaalisia lähteitä ovat Rovaniemen aikuislukion arkistolähteet: oppilasrekisterit, ylioppilastutkinnon tuloluettelot, opettajankokousten pöytäkirjat ja muistiot 1996–2008, opinto-oppaat ja vuosikertomukset. Rehtorin omat tiedostot vuosilta 1996–2008, rehtorikokousten pöytäkirjat ja ammatillisella puolella lukioyhteistyöstä vastaavan rehtorin tiedostot ovat yksityisiä arkistoja. Iisalo puhuu salaisista arkistoista, joita vastaavista lähteistä olen käyttänyt nimitystä yksityiset arkistot. Lisäksi olen käyttänyt sanomalehtien Lapin Kansa, Kaleva, Pohjolan Sanomat, Helsingin Sanomat

⁶⁷ Ks. luku 2.2.3; Lindström 1998; Vuorio-Lehti 1997, 95–117.

⁶⁸ Vuorio-Lehti 2006, 281–285.

artikkeleita sekä aikakauslehtien Kanava ja Suomen Kuvalehti artikkeleita.

Lähteet kuvaan taulukossa 1, jonka olen laatinut oman tutkimukseni lähteistä Iisaloa mukaillen.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa käytettyjen lähteiden luokittelu Iisaloa mukaillen (1977, 14).

	Henkilökohtaiset lähteet	Institutionaaliset lähteet
Yksityiset arkistot	omat muistiinpanot päiväkirjat omat tiedostot kuntayhtymän lukiovastaavan tiedostot	opettajienkokousten muistiot työjärjestykset raportit työohjeet suunnitteluasiakirjat
Julkiset arkistot	opinto-oppaat vuosikertomukset lehtikirjoitukset valokuvat	koululautakunnan päätökset koulutuskuntayhtymän hallituksen ja valtuuston päätökset opetussuunnitelmat lait ja asetukset

Toisen kokonaisuuden muodostavat kaksi haastatteluaineistoa. Ylioppilaskirjoituksiin osallistuneiden ensimmäisten ammatilukiolaisten haastattelut, jotka tein 22.2.2000–11.5.2000 hiukan ennen ylioppilaskirjoituksia tai välittömästi ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Tein yhteensä 12 haastattelua, joista kymmenen on säilynyt kuuntelukelpoisena. Haastattelujen litterointi tuotti 54 sivua. Haastateltavista oli seitsemän poikaa ja kolme tyttöä, jotka kaikki olivat 19-vuotiaita ja aloittaneet ammatilukion syksyllä 1996. Opettaja haastattelut on tehty syksyllä 2011, ja haastateltavina olivat kahdeksan ammatilukiassa sen koko olemassaolon ajan olleet

opettajat. Sekä lukio-opettajia että ammattiopettajia oli molempia neljä. Opettajahaastattelujen puhtaaksi kirjoittaminen tuotti 95 sivua.

2 TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN KEHITTYMINEN PERUSKOULU-UUDISTUKSEN JÄLKEEN SUOMESSA

Tässä luvussa esittelen neljän vuosikymmenen ajalta niitä vaihteita, joita lukion, ylioppilastutkinnon ja ammatillisen keskiasteen kehittämisessä on ollut. Taustalla on vaikuttanut rinnakkainen koulutusjärjestelmä, joka on säilyttänyt elinvoimansa uudistuspyrkimyksistä huolimatta. Nuorisokoulu on leimautunut poliittisesti, ja uudistaminen ei ole saanut taakseen riittävää yksimielisyyttä sen tarpeellisuudesta.⁶⁹ Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön edistämiseksi on käynnistetty kokeiluja, joissa on ollut tavoitteena verkostoituminen.⁷⁰ Nykytutkimus on tuottanut yleissivistyksestä, työn oppimisesta ja työssäoppimisesta tietoa, jolla on tärkeä merkitys toisen asteen koulutuksen kehittämisessä.⁷¹ Opetusministeriön toimeksiannosta on vuosina 2004–2005 tutkittu lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön valtakunnallista laajuutta, mitä käsittelen tämän luvun viimeisessä osassa.

2.1 Yhtenäisen keskiasteen kehittämissyrkimykset 1970-luvulla

Peruskoulu-uudistus 1970-luvulla sai valtakunnan opetusviranomaiset pohtimaan myös keskiasteen uudistamista jo ennen kuin peruskoulun toteuttaminen oli alkanut Lapissa vuonna 1972. Jatkona peruskoulu-uudistukselle aloitti vuoden 1971 koulutuskomitea⁷² siitä, että yhtenäisen peruskoulun jälkeen seuraa yhtenäinen keskiasteen koulutus. Opetusministeri Jaakko Itälän johtamassa komiteassa hahmoteltiin uusi koulutusjärjestelmä, jossa ydinsisällöltään yhtenäinen yleissivistävä koulutus alkaisi

⁶⁹ Ahonen 2003, 177; Lampinen 2000, 87–89, 91–93; Lehtisalo & Raivola 1999, 137–138.

⁷⁰ Mäensivu ym. 2007; Numminen ym. 2001.

⁷¹ Anttila 2007, 77–93; Itälä & Lehtisalo 2007, 99–103; Tynjälä 2007, 11–34; Volanen 2005, 11–27.

⁷² Komiteamietintö 1973:52.

kuusivuotiaana ja kestäisi 12 vuotta. Yksi vuosi annettaisiin ammatillisesti eriytyvässä koulutuksessa. Keskiasteen muuttaminen yhtenäiskoulumaisemmaksi olisi merkinnyt lukion hävittämistä koulutuskartalta.⁷³ Lukiokoulutus oli ollut oma koulumuotonsa keskikoulun jatkona. Peruskoulu jakoi oppikoulun kahteen osaan, ja lähes kaikki peruskoulut tulivat kunnan ylläpitäviksi. Samalla siirtyivät myös lukiot kuntien ylläpitäviksi.

Ammatillinen koulutus oli tuolloin hajanaista ja koulutuslinjoja oli 600–700.⁷⁴ Opetusministeriön silloinen kansliapäällikkö Jaakko Numminen piti keskiasteen uudistamista kiireellisenä, koska ensimmäiset oppilaat peruskoulusta valmistuivat Lapista 1977 keväällä ja 1982 koko maassa Helsinkiä myöten.⁷⁵ Yhtenäiselle keskiasteelle ei ollut mahdollisuuksia, ja 1970-luvun koulukeskustelun seurauksena käynnistettiin keskiasteen koulu-uudistus 1980-luvun alussa.⁷⁶ Valtioneuvoston periaatepäätös 1974 pani alulle keskiasteen koulutuksen kehittämisen ja sen niveltämisen peruskoulujärjestelmään. Päätös säilytti rinnakkaiskoulujärjestelmän keskiasteen koulutuksessa, ja lukion rakenne pysyi ennallaan. Keskiasteen koulutuksen rakenteen uudistamista varten säädettiin laki 1978.⁷⁷

2.2 Oppikoulun pitkä varjo

2.2.1 Rinnakkaiskoulu eli yli aikansa

Rinnakkaiskoulujärjestelmän aikana olivat oppikoulun ja ammattikoulun tavoitteet erilaiset. Oppikoulun ensimmäiset viisi vuotta muodostivat keskikoulun, joka oli pohjakouluna ammatillisen opistoasteen (tekninen opisto, sairaanhoitajaopisto, kauppaopisto) koulutukseen ja luonnollisesti myös lukioon. Kun suuret ikäluokat

⁷³ Lehtisalo & Raivola 1999, 113–114.

⁷⁴ Numminen 1977, 30.

⁷⁵ Numminen 1977, 28–29.

⁷⁶ Meriläinen 2011, 4.

⁷⁷ Lehtisalo & Raivola 1999, 114, 137; L 37/1978 ja L 474/1978.

tulivat oppikouluikään, kasvoi oppikouluun pyrkijöiden määrä nopeasti. Suuria ikäluokkia olivat 1945–1949 syntyneet lapset. Vuosina 1955–1956 kansakoulussa olevien lasten määrä kasvoi verrattuna aikaisempaan noin 150 000:lla.⁷⁸ Oppikouluun pyrkiminen kansakoulun neljänneltä, viidenneltä tai kuudennelta luokalta oli ensimmäinen karsintavaihe. Ne, jotka eivät päässeet tai pyrkineet oppikouluun, jatkoivat kuusivuotisen kansakoulun loppuun. Tämän jälkeen seurasi kansalaiskoulu, joka oli aluksi kaksivuotinen ja myöhemmin kolmivuotinen. Kansalaiskoulun yleissivistävien aineiden oppimäärä oli huomattavasti kevyempi kuin keskikoulun, esimerkiksi kieliä ei opetettu lainkaan. Kansalaiskoulun käyneiden oletettiin siirtyvän ammattikouluihin tai suoraan työhön. Korkeakouluihin ei kansalaiskoulun kautta ollut mahdollisuuksia edetä.⁷⁹ Oppikouluun päässeet olivat paremmassa asemassa kuin kansakoulun käyneet. Tämän takia oppikouluun pyrkimisestä tuli kova kilpailu, jonka seurauksena oppikouluja perustettiin lisää. Maaseudulla kunnat alkoivat perustaa vuonna 1946 säädetyn lain mukaan kokeilukouluja eli kunnallisia keskikouluja, jotta varattomuus ja syrjäinen kotikunta eivät olisi oppikoulun käynnin esteenä.⁸⁰ Vuonna 1957 säädetty kansakoululaki teki mahdolliseksi perustaa kansakoulun yhteyteen keskikoulun.⁸¹ Lukioverkko laajeni, kun keskikoulujen jatkoksi tuli lukio. Lukion käynti oli selvästi yliopisto-opintoihin valmentavaa.⁸²

Yhteiskunnallinen kehitys edellytti koulutustason nostamista. Poliittinen ilmapiiri vaati tasa-arvoisia mahdollisuuksia kaikille lapsille. Peruskoulua koskeva puitelaki hyväksyttiin vuonna 1968.⁸³ Keskeisin muutos oli kansakoulun, kansalaiskoulun ja keskikoulun yhdistäminen. Kaikki lapset tulivat samanlaiseen opetukseen

⁷⁸ Lampinen 2000, 50.

⁷⁹ Koulutusjärjestelmä murtui monella tavalla 1950-luvulla ks. Kivinen 1988, 197–202; Kivirauma 1992, 96–98; Lampinen 2000, 53–65; Lehtisalo & Raivola 1999, 110–114.

⁸⁰ Lakkala 2011, 50–51.

⁸¹ Lampinen 2000, 51.

⁸² Itälä 1995, 47–48.

⁸³ Komiteamietintö 1970: A 4.

oikeutetuiksi. Peruskoulu toteutettiin koko maassa alkaen Lapin läänistä. Poliittinen oikeisto ja oppikouluväki⁸⁴ vastustivat uudistusta. Pelättiin koulutuksen tason laskua verrattuna keskikouluun.⁸⁵

2.2.2 Duaalimalli lukion erillisaseman turvaajana

Lukion erillisaseman turvasi 1974 valtioneuvoston päätös kehittää lukiota ja ammatillista keskiastetta erillisinä järjestelminä.⁸⁶ Päätös sisälsi velvoitteen niveltää lukio uuteen peruskoulujärjestelmään.

Lehtisalo ja Raivola toteavat, että lukion yli satavuotinen historia ei tunnu paljoakaan ottaneen huomioon yhteiskunnan muuta kehitystä.⁸⁷ Lukio oli 1970-luvulla muutospaineissa, koska uudistettu peruskoulu alkoi tuottaa vuosittain koko ikäluokan verran oppilaita, joilla oli lukiokelpoisuus. Alkuun kokeiltiin peruskoulun yläasteella tasokursseja kielissä ja matematiikassa, mutta 1980-luvulle tultaessa päädyttiin kuitenkin siihen, että kaikilla lapsilla oli sama yleisopetuksen opetussuunnitelma.⁸⁸ 2000-luvun alkupuolella tehdyt kansainväliset OECD:n toteuttamat Programme for International Student Assessment (PISA) -tutkimukset⁸⁹ ovat osoittaneet, että tehdyt ratkaisut olivat onnistuneita. Suomalainen peruskoulu on osoittautunut yhdeksi maailman parhaista.

Kaikki peruskoulun käyneet olivat 1980-luvulla oikeutettuja hakeutumaan jatkossa myös lukioon.⁹⁰ Peruskoulun päästötodistuksen lukuaineiden keskiarvosta tuli karsintakriteeri. Tällöin lukiokelpoisten määrä lähes kaksinkertaistui. Pääsykokeita ei järjestetty erikoislukioita lukuun ottamatta.

⁸⁴ Oppikouluväen edustajia olivat lähinnä oppikoulun opettajat.

⁸⁵ Lampinen 2000, 66–69.

⁸⁶ Valtioneuvoston päätös 30.5.1974.

⁸⁷ Lehtisalo & Raivola 1999, 144.

⁸⁸ Lampinen 2000, 58–65.

⁸⁹ PISA 2000.

⁹⁰ Tasokursseista luopumisen syynä oli, että niin sanottuja suppeita oppimääriä kielissä ja matematiikassa peruskoulussa valinneet - usein pojat - menettivät lukiokelpoisuutensa. Lampinen 2000, 62, 64.

Varsinainen syy lukion kehittämispaineisiin tuli juuri oppilasmäärien rajusta kasvusta. Lehtisalon ja Raivolan mukaan yhteiskunnan nopeutuvalla tuotannollisella, rakenteellisella ja henkisellä muuttumisella oli luonteenomaista, että korkeat tieto- ja taitotasovaatimukset kohdistuivat yhä laajempiin väestöryhmiin.⁹¹

Ammatillisen koulutuksen kehittämiseen ryhdyttiin 1980-luvulla, koska lukiokoulutus oli paljon vetovoimaisempi. Yhteiskunnallinen kehitys ja koulutuksen tasa-arvon vaatimus saivat aikaan sen, että kunnat pyrkivät vastaamaan lukiokysyntään. Lukion käyminen haluttiin mahdolliseksi kaikille niille, jotka sinne halusivat. Lukion vetovoiman takasi ylioppilastutkinto. Ylioppilaitten määrä oli suurten ikäluokkien myötä kasvanut jatkuvasti. Melkein kaikki lukion suorittaneet läpäisivät ylioppilastutkinnon, ja sekä suoritettujen tutkintojen määrä että myös hyväksytyjen osuus tutkinnosta kasvoivat. Vuonna 1965 ylioppilastutkintoon osallistui 35 prosenttia ikäluokasta ja hyväksytyjä oli 87 prosenttia. Vuonna 1992 tutkintoon osallistui melkein puolet ikäluokasta ja hyväksytyjen osuus oli 93 prosenttia.⁹²

Lukiokoulutuksen laajeneminen tuotti hyvää tulosta, joten ylioppilaitten määrä lisääntyi merkittävästi 1980-luvulla. Alettiin puhua ”ylioppilastulvasta”.⁹³ Korkeakouluissa tuli kova kysyntä jatko-opintopaikoista, koska lukio ei tuottanut ammattia ja koska lukio painotti korkeakouluihin valmistautumista. Korkeakoulujen pääsykokeet olivat ankarana kilpailun paikkoja.⁹⁴ Ammatillinen koulutus tarjosi ylioppilaslinjoja muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden ja kauppaopistoissa.

Kaikki halukkaat eivät päässeet korkeakouluihin, joten ylioppilaat täyttivät ammatillisesta koulutuksesta opistotason koulutuspaikat. Kivinen toteaa: *”Mitä enemmän tulee ylioppilaita,*

⁹¹ Lehtisalo & Raivola 1999, 144.

⁹² Kaarninen & Kaarninen 2002, 331.

⁹³ Ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrä kasvoi 1950-luvun 7 prosentista (4100) 1970-luvulla 23 prosenttiin (20 000), jolloin katsottiin ”ylioppilastulvan” alkaneen. 1985 ylioppilaksi pääsi 31 000 eli noin 60 prosenttia ikäluokasta. 1985 lukion aloittaneita oli 60 prosenttia ikäluokasta eli 37 000 oppilasta. Kivinen 1988, 252.

⁹⁴ Kivinen 1988, 254–256; Kivinen & Rinne 1998, 87–91.

*sitä kovempi paine kaventaa ammatillista väylää jatko-opintoihin, mutta peruskoulupohjaisten jatkomahdollisuuksien tukkeutuessa paine lukion laajentamiseksi vain voimistuu.*⁹⁵ Kivisen esittämä ennuste toteutui, ja tällä oli yhteys 1980-luvun lopulla alkaneeseen ammattikorkeakoulujen kehittämiseen.⁹⁶

2.2.3 Lukion tila 1994

Peruskoulu-uudistuksen jälkeen 1970-luvulta lähtien oli silloisessa kouluhallituksessa ollut suunnitteilla myös lukion uudistaminen. Anssi Kuusela käsittelee uudistuspyrkimyksiä väitöskirjassaan ja toteaa, että oikeastaan oli kaksi linjaa, jotka voidaan nimetä nuorisokoulumalliksi ja luokattoman lukion malliksi.⁹⁷ Nuorisokoulumalli luotiin vuoden 1971 Itälän koulutuskomiteassa. Itälän mukaan mitään virallista tavoitteenasettelua ei ennen koulutuskomitean mietintöä tehty. Itälä kertoo kirjassaan Koulutusdemokratia, että varovaisin tavoite oli, että kaikilla peruskoulusta valmistuneilla oli mahdollisuus aloittaa opintonsa jossain nuorisoasteen oppilaitoksessa. Seuraavaksi laajempi tavoite oli, että kaikilla olisi peruskoulun jälkeen mahdollisuus harjoittaa kolme vuotta yleissivistäviä tai ammatillisia opintoja. Laajin tavoite oli, että jokaisen tulisi saada yleissivistävää koulutusta kolme vuotta peruskoulua kauemmin eli yhteensä 12 vuotta sekä tämän jälkeen ammatillinen peruskoulutus. Itälä toteaa vuonna 1973 ilmestyneessä kirjassa, että mitään näistä vaatimuksista ei ole millään virallisella päätöksellä vahvistettu.⁹⁸ Samana vuonna valmistuneessa koulutuskomitean mietinnössä koulutuksen kehittämistavoitteet olivat seuraavat.⁹⁹

1. Yhteiskunnan jäsenten koulutustason kohottaminen ...
tieteellisteknisen ja yhteiskunnallisen kehityksen hallitsemisen edellyttämällä tavalla.

⁹⁵ Kivinen 1988, 258.

⁹⁶ Lampinen 2000, 106.

⁹⁷ Kuusela 2003, 135–137.

⁹⁸ Itälä 1973, 99–100.

⁹⁹ KM 1973:52, 13–15, 17, 19, 21; Kuusela 2003, 140–141.

2. Koulutuksellisen tasa-arvoisuuden lisääminen koulutuskustannuksia ja koulutusmahdollisuuksia tasoittamalla sekä oppimisvaikeuksien voittamisen edellytyksiä parantamalla.
3. Koulutuksellisen arvo- ja asennesisällön uudistaminen demokraattisten periaatteiden ja yhteiskuntapolitiikan yleistavoitteiden mukaisesti.
4. Koulutuksen sisällön uudistaminen ottaen huomioon yleisinhimillisten ihmisoikeuksien sekä kansainvälisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan asettamat vaatimukset.
5. Koulutuksen uudistaminen siten, että yhä laajemmat kansalaispiirit pääsevät osallisiksi yhteiskunnan kulttuuripalveluksista ja saavat edellytykset kulttuurin jatkuvaan kehittämiseen ja rikastuttamiseen.

Tämä komitean esittämä nuorisokoulumalli oli radikaali. Olemassa oleva peruskoulun jälkeinen koulutus ei rajoittanut komitean luomaa visiota. Mallina oli muun muassa DDR:n polytekninen koulutus ja Ruotsin lukiokoulu¹⁰⁰. Siinä lukio ei olisi säilynyt omana koulumuotonaan vaan olisi sulautunut kokonaisuuteen. Lukiotyypinen koulutus olisi alkuosaltaan sulautettu peruskouluun.¹⁰¹ Kuusela pitää merkittävänä, että komitea nosti oppimisvaikeuksien voittamisen uuden koulutusjärjestelmän keskeiseksi toiminnalliseksi periaatteeksi. Komiteamietintöä siteeraten Kuusela jatkaa, että ”juuri suuret erot jatko-mahdollisuuksien ja yhteiskunnallisen osallistumisen kannalta keskeisen yleissivistävän aineksen hallinnassa muodostavat koulutuksellisen eriarvoisuuden ytimen”. Siksi ”oppimisvaikeuksien voittamisen strategian avulla oli pyrittävä mahdollisimman korkeaan yleissivistävään koulutuksen yhteiseen perustasoon”.¹⁰² Mietinnössä haluttiin nimenomaan vähentää yleissivistävän koulutuksen

¹⁰⁰ Ks.luku 4.1.

¹⁰¹ Kuusela 2003, 141.

¹⁰² KM 1973, 20; Kuusela 2003, 140–152.

tasoerojen karsivaa vaikutusta. Siinä oppivelvollisuus alkaisi kuusivuotiaana, lukio sulautettaisiin järjestelmään ja erityisestä ylioppilastutkinnosta luovuttaisiin.¹⁰³

1970-luvulla käytiin laaja kansalaiskeskustelu keskiasteen uudistuksesta myös lehdistössä¹⁰⁴. Vuorio-Lehti puhuu koulun kriisistä¹⁰⁵. Lukion puolustajat ryhmittivät ”pro lukio” -liikkeeksi. Valtioneuvosto teki vuonna 1974, opetusministeri Sundqvistin aikana, periaatepäätöksen, jossa ”ammattillisesta koulutuksesta kehitetään lukion kanssa kilpailukykyinen väylä korkeakouluopintoihin”. Lukiolle periaatepäätös merkitsi säilymistä omana koulumuotonaan. Päätöksessä todetaan, että lukiota kehitetään kolmivuotisena yleissivistävänä koulutuksena. Samalla romuttui Kuuselan mukaan ajalla varioiva luokattomuus, ja yhtenäisyydestä ja niveltymisestä tuli utopiaa. Jaakko Itälän komitean mietintö joutui odottamaan ja unohdettiinkin osittain. Lukion kannattajien mielestä tuo vaihe muistettiin ”suuren lukio-taistelun” voittona.¹⁰⁶ Itälä kirjoittaa kirjassaan Kutsumuskoulu seuraavasti: *”Lopullinen ratkaisu asiaan löytyy kuitenkin vasta sitten, kun nuorisosteiden opinnot todella järjestetään kurssiyhdistelmien pohjalla ja periaatteeksi otetaan se, että suoriteltulta pohjalta voi aina jatkaa eteenpäin.”*¹⁰⁷ Lehtisalo kirjoittaa yksitoista vuotta myöhemmin vuonna 2006 artikkelissaan Edelläajattelijain aika, että tarvitaan luokaton, kurssimuotoinen, laajat valinnanmahdollisuudet koko ikäluokalle tarjoava, hallinnollis-organisatorisesti riittävän yhtenäinen tulevaisuuden nuorisosteiden koulutus.¹⁰⁸

Lukion uudistamiseen pyrkivät myös lähinnä koulutyössä mukana olevat rehtorit, joiden ideana oli tehdä lukiosta luokaton ja kurssimuotoinen. Lukion opetussuunnitelmaa valmisteli opetussuunnitelmatoimikunta (1974). Toimikunnan puheenjohtajana oli

¹⁰³ KM 1973, 19; Varjo 2007, 56–57.

¹⁰⁴ Vuorio-Lehti 2006, 172 – 178.

¹⁰⁵ Vuorio-Lehti 2006, 172.

¹⁰⁶ Kuusela 2003, 143.

¹⁰⁷ Itälä 1995, 49.

¹⁰⁸ Lehtisalo 2006, 46.

kouluhallituksen toimistopäällikkö Tuomo Häyhä ja jäseniä muun muassa Touko Voutilainen¹⁰⁹, Yrjö Laine ja Reijo Wilenius.¹¹⁰ Kuusela toteaa, että luokattoman lukion valmistelu ja toteutus kuuluu ajallisesti niukasti, mutta asiallisesti kehittämistasolle, jolle oli ominaista vaikutuspiirien suppeus ja irrallisuus muusta systeemistä. Luokattoman lukion kokeilua suunnitteleva ryhmä lähti koulun tasolta kehittämään siinä ympäristössä mahdollista muutosta huomioon ottaen oppilaat, opettajat ja palkkausjärjestelmän, jotka kaikki luonnollisesti kokivat muutoksen vaikutuksia. Kokeilujen vaikutukset jäivät kouluissa tapahtuvaksi kehittämistoiminnaksi. Koko nuorisosaasteen koulutuksen uudistaminen oli siten oma ja täysin eri tasolla kulkeva. Kuusela toteaa, että ne näyttivät kuuluvan eri maailmoihin.¹¹¹

Opetushallituksen lukion tilaa arvioivassa tutkimuksessa vuodelta 1994 todetaan seuraavaa: ”*Koulujärjestelmän elättämät koulutukselliset tavoitteet ja todellinen tilanne eli saavutettavissa olevat jatko-opintomahdollisuudet ja tutkimukset ovat ristiriidassa. Korkeakouluun on tungosta. Ilmiö pohjautuu siihen, että jokainen vanhempi haluaisi taata lapselleen ainakin samantasoisien koulutuksen kuin on itse saanut, ja vielä mieluummin astetta korkeamman koulutuksen. -- Lukion ja peruskoulun tulisi ohjata paremmin oppilaita myös ammatilliseen koulutukseen. -- Lukion tehtävä nykyjärjestelmässä ei ole siis vain korkeakouluopintoihin valmentaminen, koska vain noin kolmasosa ylioppilaista tulee koskaan aloittamaan opinnot korkeakoulussa.*”¹¹²

Lukion suosiosta oli kasvanut 1990-luvun puoliväliin mennessä melkoinen ongelma, sillä osa ylioppilaista sijoittui jatko-opintoihin vasta vuosien kuluessa ja osa jäi kokonaan jatkokoulutuksen ulkopuolelle. Viiden vuoden kuluttua

¹⁰⁹ Rehtori Touko Voutilainen oli luokattoman ja kurssimuotoisen lukion kehittelijä. Hän toteutti ensimmäisenä luokatonta lukio-opetusta mm. Käpylän iltaoppikoulussa 1970-luvulla. Kuusela 2003, 182.

¹¹⁰ Kuuselan mukaan Itälä oli mukana aluksi, mutta erosi komitean jäsenyydestä 1974. Kuusela 2003; 145 alaviite.

¹¹¹ Kuusela 2003, 117–118.

¹¹² Jakku-Sihvonen & Blom 1994, 269.

ylioppilaskirjoituksista puolella ylioppilasikäluokasta ylioppilastutkinto oli ainoa suoritettu tutkinto.¹¹³

Valtakunnallinen suunta heijastui Rovaniemellä lukiohalukkuutena ja myös paineena lisätä lukiopaikkoja.¹¹⁴ Rovaniemellä oli riittävästi lukiopaikkoja kaikille halukkaille 1980-luvun viimeisinä vuosina.¹¹⁵ Kuitenkin 1990-luvun laman seurauksena Rovaniemellä, säästösyistä¹¹⁶, Rantavitikan lukio liitettiin vuonna 1993 Lyseonpuiston lukioon¹¹⁷. Vaikka tavoitteena ei ollutkaan lukiopaikkojen vähentäminen, silti keskiarvoraja nousi kaupungin lukioissa. Tämä osaltaan selittää vuonna 1996 kesällä syntyneen tilanteen, jossa lukioon pyrkijöistä yli sata jäi ilman lukiopaikkaa.¹¹⁸ Taustalla oli myös yleinen suuntaus lisätä lukiokoulutusta koko maassa siten, että valtioneuvoston suosituksen mukaan 65 prosenttia ikäluokasta saavuttaisi korkeakoulukelpoisuuden vuosituhannen vaihteen jälkeen.¹¹⁹

Rovaniemellä keskusteltiin kaikkien halukkaiden oikeudesta päästä lukioon. Vetovoimaiset koulut eivät olleet halukkaita ottamaan huonoilla keskiarvoilla oppilaita, mutta osa kouluista, esimerkiksi Rantavitikan lukio 1980-luvun lopulla, otti kaikki sinne hakeneet. Ylioppilaskirjoituksissa seurattiin tarkasti myös niin sanottujen reuttaneiden määriä. Tilanne tasoittui, kun Rantavitikan lukio liitettiin Lyseonpuiston lukioon. Jatko-opintoihin pyrkiminen seurasi valtakunnallista linjaa. Monivuotinen pääsykoekierre alkoi monella ylioppilaalla. Mikäli haluttua opiskelupaikkaa ei saatu, vaikutti se koulutushalukkuuteenkin siten, ettei toissijaisena saavutettua koulutusta juuri arvostettu.

¹¹³ Jakku-Sihvonen & Blom 1994, 274.

¹¹⁴ Suomessa lukioiden määrä kohosi vuoden 1970 457:stä vuoden 1997 474:ään, jonka jälkeen päivälukioiden määrä alkoi supistua. Sen sijaan aikuislukioiden määrä kasvoi. Kaarninen & Kaarninen 2002, 320. Vrt. 2012 lukioiden määrä oli 388, Suomen virallinen tilasto (SVT): Lukiokoulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799–1633. 2011. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.6.2012].

¹¹⁵ Kltk 6.7.1988 § 544, liite 2 ja 14.6.1989 1400/092.403/89. RKA.

¹¹⁶ Säästöä tuli rehtorin virkojen vähenemisestä.

¹¹⁷ Heikkola 1998, 72.

¹¹⁸ Ks. myös luku 5.

¹¹⁹ Virkamiestyöryhmän raportti 1997, 2.

2.2.4 Ylioppilastutkinto – kansallinen instituutio

Ylioppilastutkinnolla on ollut vankka asema suomalaisessa koulutusajattelussa.¹²⁰ Ylioppilastutkinnon lopettamista suunniteltiin 1960-luvun puolivälistä lähtien ja 1970-luvun alusta vuoteen 1977 näytti siltä, että ylioppilastutkinto todella poistettaisiin.¹²¹ Esimerkiksi Itälän komitean mietinnössä (1973) katsottiin, että komitean ehdottamat uudistukset merkitsivät vähittäistä luopumista peruskoulun eriytymisratkaisuisista, lukion kynnyksestä ja lukion linjajaosta sekä ylioppilastutkinnosta.¹²² Ylioppilastutkinnon poistamista ei ole lopulta kannattanut enempää kouluväki kuin suuri yleisökään.¹²³ Halu päästä ylioppilaksi kasvoi 1980-luvulla aikaisemmin mainittuihin tulvamittoihin.

Vuonna 1974 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen suunnittelu- ja kehittämisperiaatteista, joilla nivelletään ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa annettavaa koulutusta peruskoulujärjestelmään ja korkeakouluissa annettavaan opetukseen. Tilanne rauhoittui. Muutosta oli, ettei lukiota enää nähty ainoaksi väyläksi akateemisiin opintoihin. Ammatillisesta koulutuksesta tuli kehittää lukion kanssa kilpailukykyinen väylä. Laki keskiasteen koulunuudistuksesta annettiin 1978.¹²⁴ Laki paransi ammatillisen koulutuksen asemaa. Ammatillisen koulutuksen jatko-opintokelpoisuutta piti parantaa siten, että peruskoulupohjaiset ammatilliset opinnot järjestettäisiin opistoasteelle ja edelleen korkeakouluasteelle johtaviksi koulutusväyliksi. Laissa myös todettiin, että osa korkeakoulujen aloituspaikoista piti varata opistoasteen suorittaneille, jotka eivät olleet ylioppilaita. Ylioppilastutkinnon historian kirjoittaneet Mervi Kaarninen ja Pekka Kaarninen toteavat, että ylioppilastutkinto säilyi radikaalivuosien läpi, koska sitä voitiin kannattaa erilaisista poliittisista näkökannoista

¹²⁰ Kaarninen & Kaarninen 2002; Lindström 1998; Vuorio-Lehti 1997. 95–117.

¹²¹ Vuorio-Lehti 2006, 200.

¹²² Kaarninen & Kaarninen 2002, 296–297.

¹²³ Vuorio-Lehti 2006, 147–166.

¹²⁴ L 37/1978.

riippumatta, mutta eri syistä.¹²⁵ Voitiin puhua koulun kriisistä, jopa lukiosodasta, jossa lukion ja ylioppilastutkinnon puolesta käytiin perusteellinen keskustelu julkisuudessa. Vuorio-Lehti on tutkinut keskustelua lehdistössä ja toteaa, että ”kaikkinensa 1970-luvun koulutuskeskustelussa tunnelma oli kriisihenkinen”.¹²⁶

Ylioppilastutkinnon kehittäminen 1980-luvulla edellisen vuosikymmenen kyseenalaistamisen jälkeen kuitenkin jatkui ja kehittämisvauhti parani. Ylioppilastutkintotyöryhmä, teki vuonna 1981 ehdotuksen, jossa matematiikasta olisi tullut pakollinen aine. Yleisen vastustuksen vuoksi tämä ei toteutunut. Merkittävä vuosia kestäneen suunnittelun tulos saavutettiin vuonna 1987, jolloin täsmennettiin opisto- ja kouluasteen ammatillisen koulutuksen suorittaneiden oikeutta osallistua ylioppilastutkintoon. Lukio ei ollut enää ylioppilastutkinnon edellytys, joka se oli ollut vuodesta 1852 asti. Tutkinto pohjautui kuitenkin lukion oppimääriin. Jatko-opintokelpoisuuden edellytyksenä oli edelleen ylioppilastutkinto.¹²⁷

1990-luvun henki oli, että eri koulutusteitä pitkin ylioppilaaksi valmistuvien jatko-opintomahdollisuuksien piti olla tasavertaiset,¹²⁸ nuorisoasteen kokonaisuudistuksen kariutuessa myös 1990-luvun vaihteessa¹²⁹. Ainoaksi mahdollisuudeksi etsiä uusia koulutusratkaisuja ja selvittää vaihtoehtoja peruskoulun jälkeisen yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi tuli kokeilujen tie. Tästä syystä opetushallitus käynnisti vuonna 1991 Nuorisoasteen koulutuskokeilun ja ammattikorkeakoulukokeilun, jota varten säädettiin oma kokeilulaki.¹³⁰ Tavoitteena oli madaltaa koulumuotojen välisiä rajoja. Ammatillisen tutkinnon ja yhdistelmäopinnot suorittaneella piti olla mahdollisuus suorittaa ylioppilastutkinto ja siihen liittyvät erilliset kokeet. Ammatillinen tutkinto ja siihen liittyvät yhdistelmäopinnot antaisivat yleisen korkeakoulukelpoisuuden, kun opintoihin sisältyi lukion

¹²⁵ Kaarninen & Kaarninen 2002, 298–299.

¹²⁶ Vuorio-Lehti 2006, 172–178.

¹²⁷ Kaarninen & Kaarninen 2002, 316–317.

¹²⁸ L146/1991; Opetusministeriön päätös 7.2.1992.

¹²⁹ Ks. luku 2.4.

¹³⁰ L 391/91.

vähimmäisoppimäärä jatko-opintojen kannalta keskeisissä aineissa ja niitä oli täydennetty ylioppilastutkinnon kokeilla vastaavissa aineissa. Yhdistelmäopinnot tuottivat uudenlaisia ylioppilaita, jotka ylioppilastutkinnon lisäksi suorittivat myös ammatillisen perustutkinnon. Ensimmäiset tällaiset ylioppilaat valmistuivat vuonna 1991 Käpylän iltaoppikoulusta.¹³¹

Ylioppilastutkinnon uudistamista valmisteli 1990-luvun alussa opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen, joka johti ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmää.¹³² Tutkinnon uudistamiseen oli monia syitä: muun muassa kansainvälisyys, koulutukselle asetetut sisällölliset ja metodiset haasteet sekä merkit lukiolaisten arvojen ja asenteiden muuttumisesta. Työryhmä korosti, että lukiota on kehitettävä yleissivistävänä, jatko-opintoihin ja valtakunnalliseen ylioppilastutkintoon johtavana oppilaitoksena.¹³³ Ylioppilastutkintoon liittyi käsitys kansallisen sivistyksen ydinaineksesta, mikä tehtävä tuli säilyttää.¹³⁴ Nummisen työryhmä teki radikaalin esityksen. Se ehdotti valinnaisuuden käyttöönottoa siten, että pakollisia kokeita olisi neljä, jotka saattoi valita viidestä: äidinkielen koe, toisen kotimaisen kielen koe, vieraan kielen koe, reaali- ja matematiikan koe. Lisäksi komitea oli hyvin yksimielisesti hajauttamisen ja vapaaehtoisuuden kannalla. Opetusministeri Riitta Uosukainen¹³⁵ oli sitä mieltä, että äidinkielen tuli olla pakollinen uudistetussakin tutkinnossa. Kolme muuta koetta kokelas voisi valita neljästä vaihtoehdosta.¹³⁶

Jaakko Itälä puuttui keskusteluun 1990-luvulla. Hän totesi, että varsinainen ylioppilastutkinto täytyi erottaa muista nuorisooasteen tutkinnoista, ”*jotta jonkin muunlaisen tutkinnon suorittanut voisi sitten suorittaa sen varsinaisen*”.¹³⁷ Itälä esitti yhdistelmä-tutkintoa ratkaisuksi moniin nuorison ja aikuistenkin koulutusongelmiin.

¹³¹ Kaarninen & Kaarninen 2002, 330.

¹³² KM 1993:25.

¹³³ Numminen 1994, 45–55.

¹³⁴ KM 1993:25, 52–56; Vuorio-Lehti 2008, 50.

¹³⁵ Uosukainen oli ollut ennen poliittista uraa äidinkielen opettaja.

¹³⁶ Kaarninen & Kaarninen 2002, 330–332.

¹³⁷ Itälä 1995, 121.

Vuoden 1995 ylioppilastutkinnon muuttamisesta Itälä toteaa, että ”*tutkinnon pienikin muuttaminen nostattaa yhtä laajan väittelyn kuin suuri verouudistus, kummassakaan ei päästä yksimielisyyteen siitä kevennetäänkö vai kovennetaanko*”.¹³⁸

Merkittävä askel ylioppilastutkinnon uudistamisessa otettiin vuoden 1994 ylioppilastutkintoasetuksessa. Siinä oikeutettiin lukion ja ammatillinen tutkinnon suorittaneet osallistumaan ylioppilastutkintoon. Vaihtoehtoiset väylät oli tarkkaan määritelty: kaksi ja puolivuotinen ammatillinen tutkinto tai nuorisostaan koulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen kokeilusta annetussa laissa tarkoitettut yhdistelmäopinnot, joiden laajuus vastasi vähintään kahden ja puolen vuoden ammatillisia opintoja. Pakollisia aineita olivat äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieras kieli ja vaihtoehtoisesti reaalkoe tai matematiikan koe. Asetus tuli voimaan vuoden 1996 alusta.¹³⁹

Nummisen komitean ehdotuksista hyväksyttiin melkein kaikki muut ehdotukset paitsi tutkinnon rakennetta koskevat esitykset. Tällöin aloitettiin niin sanottu rakennekokeilu, jossa kokelas sai äidinkieltä lukuun ottamatta valita neljästä kokeesta kolme. Kokeiluun pääsi 29 koulua, vaikka halukkuutta oli paljon enemmän. Kokeiluun oltiin varsin tyytyväisiä. Kompastuskiveksi muodostui toisen kotimaisen kielen asema. Ruotsinkielisyyttä vaalivat järjestöt ja ennen kaikkea Ruotsalainen kansanpuolue vastustivat uudistusta. Rakennekokeilua jatkettiin vuoden 2003 loppuun.

Opetusministeriö asetti parlamentaarisen työryhmän vuoden 2000 alussa. Työryhmän tehtävä oli antaa esitys ylioppilastutkinnon kehittämisestä, jossa on huomioitu rakennekokeilun ja nuorisostaan koulutuskokeilun antamat tulokset. Työryhmän puheenjohtajana toimi ylioppilastutkintolautakunnan puheenjohtaja Aatos Lahtinen. Työryhmän työskentely jumittui kysymykseen toisen kotimaisen kielen asemasta. Työryhmä päätti vuonna 2000 toukokuussa

¹³⁸ Itälä 1995, 130.

¹³⁹ A1994/1000. Vuoden 1996 syksyllä aloitti toimintansa Rovaniemen ammattilukio. Muutos ylioppilastutkintoasetuksessa teki mahdolliseksi joustavan osallistumisen ylioppilastutkintoon.

äänestyksen jälkeen esittää uudistusta, joka ei käytännössä muuttaisi mitään. Yksimielisesti työryhmä kuitenkin esitti reaalikokeen muuttamista ainereaaliksi.¹⁴⁰ Ylioppilastutkinnon merkityksestä ja uudistamisesta työryhmä totesi: ”Tutkinto on kansallinen instituutio. Tämän vuoksi kaikkia uudistuksia tulee tarkoin harkita. Tutkinto koskee niin suurta joukkoa ihmisiä, ettei sitä voi kovin usein muuttaa.”¹⁴¹ Rakennekokeilun seurantatyöryhmä teki kyselyn vuoden 2001 syksyllä ja sen mukaan 80 prosenttia lukioitten rehtoreista kannatti kokeilun mukaista tutkintoa. Seuraavan kerran kokeilua jatkettiin vuoden 2003 jälkeen vuoteen 2007, ja silloin siihen pääsi mukaan uusia kokeilijoita. Rovaniemen aikuislukio haki mukaan kokeiluun ja toiveena oli, että juuri ammattilukiolaiset voisivat päästä kokeilun piiriin¹⁴². Rovaniemellä kokeiluluvan sai Korkalovaaran lukio.¹⁴³ Pitkällinen prosessi johti siihen, että rakennekokeilun mukainen tutkintouudistus tuli voimaan vuonna 2004, siis ennen kuin kokeilu ehti päättyä.¹⁴⁴

Raija Meriläinen kirjoittaa väitöskirjassaan päättäjien käsityksistä otsikolla Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun pitkä tie, että Nummisen kehittämistyöryhmän viimeinen ehdotus astui voimaan vasta vuonna 2004 eli yksitoista vuotta muistion julkistamisen jälkeen. ”*Koulutuspoliittisesti varsin yksinkertaisen asian loppuunsaattaminen vaati laajan ja pitkän pohjustamisen, jonka aikana käytettyjä argumentteja olivat yleissivistys ja tasa-arvo.*”¹⁴⁵

¹⁴⁰ Reaalikokeen muuttaminen ainereaaliksi oli merkittävä muutos, joka jäi toisen kotimaisen kielen asemasta käydyin kiistelun varjoon. Ainereali toteutettiin vuonna 2006. YTL 2005.

¹⁴¹ Kaarninen & Kaarninen 2002, 338–339.

¹⁴² Sähköposti ministeri Vilenille 2003, paperikopiossa ei päiväystä, Rehtorin arkisto. RAA.

¹⁴³ Ylioppilastutkinnon rakennekokeilu www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2002/9. Luettu 24.10.2012.

¹⁴⁴ L766/2004; Ylioppilastutkintolautakunnan koulutustilaisuudessa Oulussa lautakunnan puheenjohtaja Aatos Lahtinen totesi, että uudistuksen saaminen vaati ensimmäistä kertaa sotien jälkeen valtioneuvoston kokoontumista kesällä kaksi ylimääräistä kertaa. Omat muistiinpanot vuodelta 2005.

¹⁴⁵ Meriläinen 2011, 217–218.

Ylioppilastutkinnon merkitystä suomalaisessa peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa ei voi sivuuttaa. 1990-luvun jälkipuolella alkoi ylioppilastutkinnon uudistaminen, jossa siitä lähtien kaikki kokeet ovat kokeneet muutoksia. Ylioppilastutkinto sai vuonna 2005 oman lain, joka korvasi aikaisemmat asetukset.¹⁴⁶ Näin ylioppilastutkinto sai entistä vankemman aseman. Ylioppilastutkinnon aseman vahvuus tukee lukiota, jonka oppimääriin tutkinto perustuu. Kokemukseni mukaan oppilaille on yllättävän paljon painoarvoa myös tietyillä rituaaleilla. Näitä ovat penkinpainajaiset ja vanhojen tanssit. Opiskelijan vanhemmille tärkeä on oman lapsen keväinen lakkiaisjuhla. Tosin syksyllä vietettävä lakkiaisjuhla on luokattoman lukion seurauksena tullut myös hyväksytyksi. Ylioppilastutkinto hallitsee opetusta jopa virallisen opetussuunnitelman ohi.¹⁴⁷

Selvittyään 1970-luvun radikaalin vaiheen kriisistä on ylioppilastutkinto ja lukio sen tyysijana esimerkki yhteiskunnallisesta instituutiosta, jonka rationaalinen muuttaminen on käytännössä lähes mahdotonta. Pientenkin muutosten saavuttaminen on hidasta. Ranskalaisen Fernand Braudellin¹⁴⁸ mukaan ne ovat ankkuroituneet kansakunnan tiedostamattomaan sisäiseen dynamiikkaan, jossa määräävät piilotajuiset erottumis-, status- ja valtapyrkimykset. Lukiokoulutus sisältöineen ja yhteiskunnallisine ulottuvuuksineen sijoittuu erittäin hitaasti muuttuvalle ajan perustasolle. Vuorio-Lehti toteaa, että vaikka poliittiset päätökset, jotka tapahtuvat oman ajan historian tasolla, sisältäisivät hienoja uudistuksia, niiden ulottaminen koulun käytäntöjen tasolle on erittäin epävarmaa.¹⁴⁹ Ylioppilastutkinto vastaa edelleen piilotajuisiin valtapyrkimyksiin, joskin sen valinnaistuminen ja hajauttamismahdollisuus ovat olleet omiaan pehmentämään sen vaikutusta.¹⁵⁰

Ammatillisen koulutuksen arvostusta pohtivat myös Matti Taalas ja Reijo Parikka. Ammatillisen koulutuksen arvostuksen

¹⁴⁶ L 26.8.2005/672, A 17.11.2005/915.

¹⁴⁷ Häivälä 2009, 60–61.

¹⁴⁸ Braudel 1980, 50–52.

¹⁴⁹ Vuorio-Lehti 2006, 32; Varjo 2007, 248.

¹⁵⁰ Kuusela 2003, Luokattomuuden tulo Suomeen, Wikipedia, tulostettu 21.6.2010.

puutetta he selittävät esimerkiksi opettajien omilla arvostuksilla ja ammattihenkilöiden heikommilla ansiomahdollisuuksilla. Tosin merkitystä on myös kotitaustalla. Parikka toteaa, että lapsuudessa muodostuneet käsitykset ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisista pyrkivästä säilymään läpi elämän.¹⁵¹

2.3 Keskiasteen uudistus vuosina 1982–1988

Keskiasteen uudistus lähti liikkeelle peruskoulu-uudistuksen synnyttämästä tarpeesta. Nimitys keskiaste vahvistettiin vuonna 1971 ja silloin siihen katsottiin kuuluvan kaikki ammatillinen koulutus ja lukio.¹⁵² Jaakko Numminen määrittelee keskiasteen koulutukseksi tilastokeskuksen vahvistaman koulutuksen yleisluokittelun. Siinä keskiaste jakaantuu alempaan ja ylempään. Nummisen mukaan keskiasteesta voitaisiin käyttää myös muita nimityksiä kuten toisen asteen koulutus tai nuorisoaste. Numminen väläyttää myös mahdollisuutta käyttää nimitystä lukiokoulu, jossa sitten erotettaisiin ammatillisia lukioita ja yleissivistäviä lukioita.¹⁵³

Vuonna 1978 annettiin laki keskiasteen koulutuksen kehittämisestä. Lehtisalo ja Raivola pitävät uudistusta siihenastisen kouluhistorian laajimpana opetussuunnitelmatyönä. Siinä rakennetta haluttiin uudistaa siten, että lukion ensimmäinen luokka olisi yleisjakso koko keskiasteelle ja mahdollisimman ehjä kokonaisuus.¹⁵⁴ Honka, joka oli sihteerinä uudistuksen suunnittelutoimikunnassa, toteaa kuitenkin, että tämä oli viimeinen epätoivoinen yritys säilyttää muodollisia yhteyksiä lukion ja ammatillisten oppilaitosten välillä. Lukion opetussuunnitelmakomitean työn lopputulos oli jo osoittanut, että yhteinen yleisjakso haluttiin säilyttää lähinnä teoriassa.¹⁵⁵

Uudistus merkitsi ammatillisessa koulutuksessa mittavaa rakenteellista muutosta. Keskiasteen uudistus toteutettiin vuosina

¹⁵¹ Taalas 1999, 154–158; Parikka 1999, 165–166.

¹⁵² Honka 2000, 7.

¹⁵³ Numminen 1977, 20.

¹⁵⁴ Lehtisalo & Raivola 1999, 137–138.

¹⁵⁵ Honka 2000, 86; KM 1977:2.

1982–1988. Honka arvioi, että Suomesta tuli tuon uudistusprosessin myötä yksi koulutuksen kärkivaltio. Ammatillinen koulutus muuttui karsivasta koulusta kaikkien kouluksi.¹⁵⁶ Vuorio-Lehti toteaa, että vaikka muutos ei kaikkia toiveita ja tavoitteita täyttänytkään, sai se kuitenkin aikaan muutosvalmiutta.¹⁵⁷ Keskiasteen uudistamisen erillisenä kokonaisuutena lopetti vuonna 1991 tehty päätös keskiasteen kehittämisohjelmien korvaamisesta koko koulutuksen kehittämissuunnitelmalla.¹⁵⁸

1990-luvun alkaessa toisen asteen kehittämissä siirryttiin kokeilujen tielle. Myöhemmin tässä tutkimuksessa tarkemmin käsiteltävä Nuorisoasteen koulutuskokeilu¹⁵⁹ tuli sen jälkeen, kun vuoden 1989 jälleen ja toistaiseksi viimeisen kerran keskusteltiin opetusministeri Cristoffer Taxellin nuorisokoulu- uudistuksesta.¹⁶⁰ Nuorisoasteen koulutuskokeilu ei kuitenkaan ollut kaikkia koskeva ja siihen oli erikseen hakeuduttava. Rovaniemen ammattioppilaitoksen rehtori Timo Vuolio¹⁶¹ on kertonut, että rovaniemeläisiä ammattikoulujakin pyydettiin mukaan. Paikkakunnalla oli kaksi ammattikoulua, Rovaniemen ammattikoulu ja Lapin keskusammattioppilaitos.

Mistä syystä nuorisoasteen koulutuskokeilu ei sitten kiinnostanut? Luulin itsekin rehtorina, että koulutuskokeiluun ei olisi päässyt enää vuonna 1996, kunnes nyt tutkimusta tehdessä selvisi, että siihen otettiin uusia kokeilijoita vuoteen 1999 saakka.¹⁶² Lapista mukana oli Kemi-Tornion alue. Rovaniemellä oli kokeiltu yhteistyötä siten, että ammattikoulun kursseja oli tarjottu lukiolaisille, mutta koska osallistujia ei ollut, ei tarjontaa jatkettu.

¹⁵⁶ Honka 2000, 87; Väärälä 1995, 127.

¹⁵⁷ Vuorio-Lehti 2006, 178–179.

¹⁵⁸ Lehtisalo & Raivola 1999, 138.

¹⁵⁹ Ks. luku 2.4.

¹⁶⁰ Meriläinen 2011, 86; Numminen 2008; Varjo 2006, 252.

¹⁶¹ Timo Vuolio puhelinhaastattelu 22.10.2009.

¹⁶² Kävin tapaamassa Ulla Nummista opetushallituksessa (1997 syksyllä). Kyselin häneltä, miten valtakunnan tasolla tätä lukion ja ammattikoulun yhteistyötä haluttaisiin kehittää. Numminen kehotti kehittämään pienempien kokonaisuuksien yhteistyötä – mikä tarkoittaa erillisiä kursseja lukiosta ammattikoululaisille. Omat muistiinpanot 1997. Rehtorin arkisto. RAA.

Kokemuksemme perusteella vain koko lukion suorittamismahdollisuus olisi riittävän vetovoimainen vaihtoehto.

Ammatillisen koulutuksen kehittäminen oli keskiasteen koulutuksen uudistamisessa 1980-luvulla tiedostettu tavoite.¹⁶³ Anitta Järvinen (2000) toteaa, että ”yhteiskunnallinen muutos kohti jatkuvaa epävarmuutta edellyttää ammatilliselta koulutukselta sekä rakenteellista että sisällöllistä uudistumista”.¹⁶⁴ Järvisen mukaan refleksiivinen modernisaatio merkitsee sitä, että identiteetin rakentaminen postmodernisuuden yhteiskunnassa edellyttää yksilöltä refleksiivisyyttä, johon koulutuksen tulee antaa valmiuksia. Ajatus tulee Beckiltä, jonka mukaan refleksiivinen modernisaatio merkitsee teollisen yhteiskunnan muutosta, joka toteutuu suunnittelematta normaalin modernisaation vanavedessä ja jossa poliittis-taloudellinen järjestelmän jää koskemattomaksi.¹⁶⁵

Reijo Väärälä totesi 1995 väitöskirjassaan, että ”*ammattillisen koulutuksen kannalta lähitulevaisuuden suuri haaste liittyy ammattisidonnaisuuden rapautumisen moninaisiin merkityksiin. -- Työmarkkinoiden muutos näyttää luovan nuorille yhä suurempia vaikeuksia saada ensimmäistäkään työpaikkaa. -- Koulutuksen pitäisi tapahtua yhä enemmän aidoissa tilanteissa. -- Oppilaita pitäisi kouluttaa laaja-alaisin kvaifikaatioin epävakaille työmarkkinoille. --Meneillään olevassa muutoksessa monet teollisen yhteiskunnan kollektiiviset merkityslähteet murentuvat. Yksilöt joutuvat kohtaamaan (työ)elämän ennustamattomuuden syyt ja lähteet entistä enemmän yksilöinä. He joutuvat käsittelemään omina asioinaan elämäkerralliset uhat ja mahdollisuudet, joiden kohdalla aiemmin oli mahdollista tukeutua kulttuurisiin sääntöihin. -- Monikaan ei vaihtuvissa elämäntilanteissa pysty enää turvautumaan esimerkiksi siihen, että yksi nuoruudessa hankittu ammatti tarjoaisi työpaikan koko loppuelämäksi. --Koulutuksen merkitys rakenteistuu yhteiskunnallisen ajan ja tilanteen mukaan*”.¹⁶⁶

¹⁶³ Vuorinen 1991, 3–5.

¹⁶⁴ Järvinen 2000, 13–14.

¹⁶⁵ Beck, Giddens & Scott 1995, 13.

¹⁶⁶ Väärälä 1995, 73–74. Ks. myös Aittola, Jokinen & Laine 1998, 122–129.

Nuoret ja heidän vanhempansa vastasivat muutokseen sillä, että lukiokoulutuksen suosio kasvoi koko 1980-luvun ajan. Puolet ikäluokasta valmistui ylioppilaaksi. Korkeakoulupaikkoja oli vain kolmasosalle vuosittain valmistuvista ylioppilaista. Suurin osa valmistuvista ylioppilaista hakeutui ammatillisiin opintoihin, osa vastoin tahtoaan.¹⁶⁷

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen lähentämisestä keskusteltiin samanaikaisesti, kun keskiasteen koulu-uudistus päättyi 1988 ja lukioiden ongelmat opetuksen toteuttamisessa tulivat ilmeisiksi. Tarkasteltaessa 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun tilannetta¹⁶⁸ näyttää siltä, että ammatillisen koulutuksen puolella oli syntynyt yhteistyöhakuisuutta lukioihin päin. Rovaniemen ammattioppilaitoksen rehtori kertoi, että hän oli ottanut yhteyttä lukioitten rehtoreihin mahdollisten yhteistyömahdollisuuksien pohtimiseksi.¹⁶⁹ Yhteistyön aloittaminen ei kuitenkaan toteutunut.

Keskustan lukion rehtori Juha Nelin oli 1989 syksyllä tehnyt aloitteen Keskustan lukion ja Rovaniemen kauppaoppilaitoksen yhteistyöstä. Tämä suunnitelma eteni niin pitkälle, että Keskustan lukiolle anottiin luokattomuutta, jotta yhteistyön toteuttaminen olisi mahdollista. Opetushallitus myönsi lukiolle ja kauppaoppilaitokselle luvan kokeilla yhteistyötä. Opetushallitus ei kuitenkaan myöntänyt Keskustan lukiolle oikeutta luokattomuuden kokeiluun, joten yhteistyöhanke jäi toteutumatta.¹⁷⁰

2.4 Nuorisoasteen koulutuskokeilu vuosina 1992–2001

Nuorisoasteen koulutuskokeilu oli alkanut opetushallituksen käynnistämänä ja valvomana vuonna 1991. Kokeilua varten

¹⁶⁷ Jakku-Sihvonen & Blom 1994, 381.

¹⁶⁸ Volanen 1993, 8; Välijärvi 1988, 6–8.

¹⁶⁹ Timo Vuolio puhelinhaastattelu 22.10.2009.

¹⁷⁰ Kltk 13.12.1989 §664. RKA. Sen sijaan Ounasvaaran lukio sai oikeuden luokattoman opetuksen järjestämiseen. Taustalla oli kouluhallituksen Urheilulukiotyöryhmän muistio (1983). Siinä esitettiin, että urheilulukio tulisi organisoida paitsi lukusuunnitelmaltaan myös toimintamodoiltaan siten poikkeavaksi, että oppilaalla olisi mahdollisuus ajalla variointiin. Kuusela 2003, 195 alaviite.

säädettiin määräaikainen kokeilulaki.¹⁷¹ Ammattikorkeakoulujen ja nuorisoasteen kehittäminen käynnistyivät suomalaisen koulutusjärjestelmän toimintahäiriöstä. 1970- ja 1980-luvulla muotoutuneen koulutusrakenteen katsottiin kuvastavan jo väistynyttä elinkeinorakennetta. Koulutusjärjestelmän toimintahäiriöistä merkittävin oli ylioppilastulva, joka johtui 1980-luvulla toteutetun keskiasteen uudistuksen toimimattomuudesta. Kuten aikaisemmin on todettu, vain kolmasosa ylioppilaista pääsi yliopistoon eikä keskiasteen koulutus ylioppilaspoikaisten aloituspaikkojen voimakkaasta lisäyksestä huolimatta ollut ylioppilaille vetovoimainen vaihtoehto. Keskiasteen koulutusta käytettiin välivaiheena yliopistoon edelleen pyrittäessä, mikä johti monenlaisiin ongelmiin: päällekkäiseen ja moninkertaiseen koulutukseen sekä koulutusaikojen pitenemiseen.¹⁷²

Nuorisoasteen koulutuskokeilun tavoitteet määriteltiin seuraavasti: *”Kokeilujen tarkoituksena oli selvittää, miten erityisesti eri koulu- ja oppilaitosmuotojen välisellä yhteistoiminnalla voidaan edistää peruskoulun jälkeisen koulutuksen tason kohottamista, yhteiskunnan ja työelämän muuttuvien tieto- ja taitotarpeiden tyydyttämistä, joustavien ja yksilöllisten oppimiskokonaisuuksien muodostumista ja koulutusmahdollisuuksien monipuolistamista sekä koulutusjärjestelmän toimintakyvyn parantamista ja hallinnollista kehittämistä.”*¹⁷³

Kokeilusäädöksissä määrättiin kokeilussa suoritettavista tutkinnoista. Nuorisoasteen koulutuskokeiluissa voitiin suorittaa lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto, ammatillisia tutkintoja ja uusi yhdistelmäopinnot-niminen nuorisoasteen tutkinto. Kokeilussa vähennettiin pakollisten oppiaineiden määrää suhteessa muuhun koulutukseen ja lisättiin valinnaisten opintojen osuutta. Tutkintojen rakennetta muutettiin siten, että kaikissa tutkinnoissa oli pakollisia kaikille yhteisiä oppiaineita neljä: äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieras kieli ja matematiikka. Muut opetussuunnitelman

¹⁷¹ L391/91 ja A392/91.

¹⁷² Numminen ym. 2001, 9–10.

¹⁷³ L 391/91.

yleissivistävät aineet ja yhteiset oppiaineet ryhmiteltiin kolmeen ryhmään, joita olivat humanistis-yhteiskunnalliset, matemaattis-luonnontieteelliset ja taito- ja taideaineet. Kustakin ryhmästä lukion oppimäärää opiskelevan tuli valita neljä kurssia ja ammattiin opiskelevan kolme kurssia, minkä lisäksi ammatillisissa tutkinnoissa oli pakollisia ammatillisia aineita. Yhdistelmäopinnot-tutkinnoissa pakollisia oppiaineita olivat vain kaikille yhteiset neljä oppiainetta, muut opinnot olivat valinnaisia.¹⁷⁴

Nuorisoasteen koulutuskokeilussa olevan ikäluokan suuruus oli 12 000 opiskelijaa ja koko opiskelijamäärä 37 600 vuonna 1999. Kokeiluja oli 16. Päivälukioita kokeilussa oli 52 (11,6 prosenttia kaikista lukioista) ja ammatillisia oppilaitoksia 33 (10 prosenttia ammatillisista toisen asteen oppilaitoksista). Kokeilujakson aikana oli muutamia oppilaitoksia jäänyt pois kokeilusta ja muutamia uusia tullut mukaan.¹⁷⁵ Kokeilun aikana oppilaitosten omistussuhteet muuttuivat valtion luovuttua ammatillisista oppilaitoksista.¹⁷⁶

Nuorisoasteen koulutuskokeilu oli keskiasteen uudistuksen lisäksi tähän mennessä parhaiten raportoitu kaikista yrityksistä kehittää peruskoulun jälkeistä toisen asteen koulutusta. Ylijohtaja Linna kirjoittaa, että on harvinaista, että käytettävissä on näin laaja ja kattava raporttisarja, jonka avulla voi seurata suomalaista koulutusjärjestelmää voimakkaasti muuttaneita kokeiluja.¹⁷⁷ Koulutuksen tutkimuslaitos seurasi kokeilua kahdella tutkimushankkeella: Opetuksen ja oppimisen tutkimuksen, jonka tutkijoina olivat Matti Vesa Volanen ja Maarit Virolainen. Opiskelijaseuranta-tutkimuksen tutkijoina olivat Riitta-Liisa Lehtivaara ja Päivi Vuorinen.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Numminen ym. 2001, 17.

¹⁷⁵ Numminen ym. 2001, 18.

¹⁷⁶ Rovaniemellä valtion omistama Lapin keskusammattikoulu siirtyi Rovaniemen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymälle, joka perustettiin 1995. Paikkakunnalla oli sen jälkeen kaksi paljolti samanlaista ammattioppilaitosta. Rovaniemen ammattioppilaitos (Kairatiellä) ja Lapin keskusammattikoulu (Rantavitikalla), jotka yhdistettiin 1.7.1995 Rovaniemen ammattioppilaitokseksi. Korpi 2005, 33.

¹⁷⁷ Numminen ym. 2001, esipuhe. Kokeilusta julkaistiin 10 kokeiluraporttia, joista viimeinen julkaistiin 2001.

¹⁷⁸ Mäkinen-Virolainen-Vuorinen 1997, 3–4.

Kokeilussa ei enää edes pyritty vanhan järjestelmän muuttamiseen vaan keskityttiin yhteistyön kehittämiseen. Ratkaisumalli oli toisen asteen koulutuksen alueellinen verkostoituminen. Pyrkimyksenä oli kokeiluraportin mukaan malli, joka kansainvälisessä toisen asteen koulutuksen kehittämisstrategioiden vertailussa määriteltiin ”molemminpuoliseksi rikastamiseksi” (mutual enrichment). Siinä koko toisen asteen koulutustarjonta sekä yleissivistävä ja tietopuolinen että ammatillinen ja käytännöllinen aines voivat rikastuttaa opiskelijoiden opinto-ohjelmia ja monipuolistaa opetusta.¹⁷⁹

Nuorisoasteen koulutuskokeilun hyöty muulle toisen asteen koulutukselle oli, että se teki mahdolliseksi kehittää yhteistyötä myös kokeilujen ulkopuolella. Rovaniemen ammattilukio oli yksi tällainen ”villi” kokeilu, jota virallinen taho ei tukenut enempää pedagogisesti kuin taloudellisestikaan. Toisaalta näitä viljejä yhteistyöhankkeita ei estettykään. Rahoituksellinen tuki tuli kaksoisrahoituksesta, jonka mukaan aikuislukio sai valtionapua myös ammatillisen tutkinnon suorittajista.¹⁸⁰ Yhteistyön rajoituksena oli, että aikuislukioiden saama valtionapu ammatillista tutkintoa suorittaville lakkautettiin vuoden 2002 alusta, mistä lähtien rahoitus tuli pelkästään ammatillisen koulutuksen kautta. Monilla paikkakunnilla, kuten Tampereella¹⁸¹, Oulussa ja Kokkolan alueella¹⁸², aikuislukio oli lukiokoulutuksen antajana. Rovaniemellä oli vuoden 1996 jälkeen viritelty yhteistyötä myös paikkakunnan päivälukioiden kanssa. Valitsijana oli kuitenkin maksaja eli ammatillinen koulutus. Yhteistoiminta oli vailla valtakunnallista ohjausta ja paikallisten toimijoiden varassa ja siitä syystä usein helposti haavoittuvaa. Laajassa arvioinnissa Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöstä opetuksen järjestämisessä todetaan, että yhteistyön perusedellytyksenä ovat vahva sitoutuminen, kärsivällisyys ja

¹⁷⁹ Numminen ym. 1999, 9,10; Virolainen, Mäkinen, Andersen, Njerve & Sandvik-Kristiansen 1998, 73–80; Volanen 2000, 23–41.

¹⁸⁰ Kaksoisrahoituksella oli kannustava vaikutus aikuislukioiden halukkuuteen järjestää yhteistyökoulutusta ammatillisen koulutuksen kanssa. Ks. luku 5.4.

¹⁸¹ Ilomäki 2001.

¹⁸² Ks. luku 1.4.

asianmukainen resursointi.¹⁸³ Koulutuskokeilun viimeisessä raportissa (10) johtopäätöksissä todetaan, että ”nuorisoasteen koulutuskokeilut ovat tuottaneet monia innovatiivisia yhteistoimintaratkaisuja. --Kokeilujen innovaatiot ovat levinneet ja niitä on levitetty muuallekin koulutuksen kenttään”.¹⁸⁴

Lukuvuonna 1995–1996 valmistui kokeiluoppilaitoksista lukion ja ylioppilastutkinnon suorittaneita 4 400 ja ammatillisen tutkinnon suorittaneita 6 100. Kokeilussa mukana olleiden oppilaitosten opiskelijoista lähes 30 prosenttia sisällytti opintoihinsa opintoja muista oppilaitoksista. Vain viisi opiskelijaa suoritti yhdistelmäopinnot. Lehtisalo ja Raivola toteavat, että tämä jo sinänsä todisti tämän tutkintomallin epäonnistumisen. Nuorisoasteen koulutuskokeilu oli määräaikainen ja päättyi 1999 loppuun mennessä. Lukion ja ammatillisen koulutuksen muodollista erillisyyttä vaativat poliittiset tahot olivat onnistuneet pitämään lukion ja ammatillisen koulutuksen erillään kokeilun monista hyvistä tuloksista riippumatta. Vuoden 1999 koulutuslainsäädäntö ei mahdollistanut toisen asteen koulutuksen muodollista yhtenäistymistä.¹⁸⁵

Nuorisoasteen koulutuskokeilun päättymisen vuoksi asetti opetusministeriö työryhmän (4.2.2000),¹⁸⁶ jonka tehtävänä oli laatia arvio nuorisoasteen koulutuskokeilun kokemuksista ja tuloksista ja valmistella ehdotukset jatkotoimenpiteiksi.¹⁸⁷ Johtopäätöksissä työryhmä toteaa, että kokeilusta on saatu riittävästi kokemuksia ja malleja hyödynnettäväksi. Oppilaitosten välinen yhteistyö oli käynnistynyt kokeilun ulkopuolella. Kokeilun tuottamista uusista innovaatioista työryhmä totesi, että kokeilussa kehitellyt opintojen järjestelyä ja oppilaitosten yhteistyötä edistävät toimintamallit tulisi

¹⁸³ Mäensivu ym. 2007, 27. Ks. luku 2.6.

¹⁸⁴ Numminen ym. 2001, 69.

¹⁸⁵ Lehtisalo & Raivola 1999, 149–150.

¹⁸⁶ Työryhmää johti Jouko Könnölä ja sihteerinä toimivat Heikki Blom ja Elisabet Kinnunen. Muita työryhmän jäseniä olivat Matti Lahtinen, Timo Lankinen opetusministeriöstä, Aslak Lindström ja Ulla Numminen opetushallituksesta, Anneli Kangasvieri Suomen Kuntaliitosta sekä Liisa Souru Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry:stä.

¹⁸⁷ OPM 2001, 10/043/2000.

ottaa huomioon lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten välisen yhteistyön käytännön toteutuksessa. Opettajien täydennyskoulutusta suositeltiin kehitettäväksi yhteistyötä tukevaksi.¹⁸⁸ Tutkintorakenteesta työryhmä totesi, että kokeiluoppilaitoksissa opiskelijoista noin 6–7 prosenttia oli osallistunut ylioppilastutkintoon. Lukion koko oppimäärää suorittaneiden opiskelijoiden lukumäärä oli selvästi pieni (1–2 %). Lukiolaiset olivat suorittaneet sen sijaan suhteellisen laajoja ammatillisia kokonaisuuksia noin 30 opintoviikkoon saakka. Kokeilua varten luotu yhdistelmäopinnot-tutkinto ei ollut toimiva kokonaisuus. Työryhmän johtopäätös oli, että yhdistelmäopinnot-nimistä tutkintoa ei jatketa. Lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto sekä ammatilliset tutkinnot säilyivät erillisinä.¹⁸⁹ Tuntijaosta työryhmä ehdottaa, että opiskelijoille tulee antaa mahdollisuus sisällyttää opintoihinsa soveltaviksi kurseiksi nimenomaan lukioissa myös muun koulutuksen järjestäjän järjestämiä ammatillisia opintoja tai lukion tehtävään soveltuvia muita opintoja. Säännös ei edellyttänyt, että opiskelijan oma lukio sisällyttää omaan opinto-ohjelmaansa muussa oppilaitoksessa järjestettyjä opintoja. Työryhmä laati asetusmuutosesityksenkin, joksi edellä kuvattu lukion tuntijakopäätös olisi muutettu.¹⁹⁰ Nuorisoasteen koulutuskokeilua johtanut opetusneuvos Ulla Numminen jätti eriävän mielipiteen, jossa hän katsoi, että valinnaisuutta olisi pitänyt säilyttää enemmän, ja jossa hän viittaa siihen, että työryhmän kuulemat koulutuskokeilujen asiantuntijat¹⁹¹ olivat pitäneet kokeilun normaalia laajempaa valinnaisuutta toimivana eikä kukaan esittänyt sitä

¹⁸⁸ OPM 2001, 26.

¹⁸⁹ OPM 2001, 27.

¹⁹⁰ OPM 2001, 28 ja liite1.

¹⁹¹ Asiantuntijoina työryhmä kuuli rehtori Maire Pelttaria Tornion yhteislyseosta, opinto-ohjaaja Pentti Koskelaa Länsi-Lapin ammatti- instituutista, rehtori Ossi Rintalaa Hermannin lukiosta, projektipäällikkö Pirjo Penttilää Päijät-Hämeen koulutuskonsernista, rehtori Ari Pokkaa Cygneus-lukiosta, rehtori Kimmo Sainiota Salinkallion lukiosta, dosentti Raimo Mäkistä, tutkija Matti Vesa Volasta ja tutkija Maarit Virolaista Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitokselta, toimitusjohtaja Tapani Karaista ja laskentapäällikkö Matti Kempaista Opetushallituksesta, OPM 2001.

supistettavaksi. Nummisen mukaan oli tarkistettava valinnaisuuden määrää opetussuunnitelmissa ja panostettava koulutuskokeilussa kehitettyjen joustavien työjärjestysratkaisujen käyttöön ottamiseen.¹⁹²

Tämän tutkimuksen kannalta keskeistä on, että Nuorisoasteen koulutuskokeilu ja sen johdosta syntynyt kokeilulainsäädäntö mahdollistivat paikkakuntakohtaisia yhteistyöhankkeita. Nuorisoasteen koulutuskokeilu ei tuottanut perustaa uudelle toisen asteen koulutusjärjestelmälle toisin kuin samanaikaisesti toteutettu ammattikorkeakoulukokeilu. Ammattikorkeakoulu on vakiintunut ammatilliseksi korkea-asteeksi tiedekorkeakoulujen rinnalle. Näin kehittyi kuitenkin peräkkäinen järjestelmä, jossa toiselta asteelta edetään joko ammattikorkeakouluun tai yliopistoon eli kolmannelle asteelle.¹⁹³ Jatko-opintokelpoisuudesta työryhmä lausui, että toisen asteen jälkeisiä opiskelijavalintamenettelyjä tulisi kehittää siten, että ne ottaisivat huomioon myös opiskelijoiden toisen asteen ammatillisessa ja lukiokoulutuksessa osaamistaan laajentavat ja syventävät toisen asteen koulutusmuodon opinnot.¹⁹⁴

Toisen asteen koulutuksen rakenne on edelleen kaksijakoinen ja eriarvoisuutta ylläpitävä. Ammatillisen tutkinnon suorittamista ei koeta lukion ja ylioppilastutkinnon kanssa samanarvoiseksi.¹⁹⁵ Ammatillisen koulutuksen pitkään tavoiteltu arvostus on kuitenkin paranemassa peruskoulun päättäneiden nuorten oppilaitosvalinnoilla mitattuna. Keväällä 2010 yhteisvalinnassa peruskoulun päättäneistä suurempi osa ensimmäistä kertaa haki ammatilliseen koulutukseen kuin lukiokoulutukseen.¹⁹⁶ Vielä 1990-luvulla tilanne oli päinvastainen. Tiedossa ei ole, kuinka paljon ammatilliseen koulutukseen hakeneista on hakenut ammatilukiolinjoille, koska sitä ei tilastoida.

¹⁹² OPM 2001, 30–31.

¹⁹³ Väärälä 1995, 127.

¹⁹⁴ OPM 2001, 28.

¹⁹⁵ Opettaja-aastattelut 2011, luku 7.5.

¹⁹⁶ Sama suuntaus on jatkunut ja kesällä 2012 lukioon pyrki yhteishaussa 31 300 ja ammattikouluun 31 500 hakijaa. HS 14.6.2012.

2.5 Murros koulutusajattelussa 1990-luvulla

Sirkka Ahonen luonnehtii 1990-luvulla tapahtunutta muutosta ”koulutuspoliittiseksi käänneeksi”, joka tapahtui 1990-luvun kuluessa.¹⁹⁷ Sen keskeinen sisältö oli tarve purkaa koulun normiohjausjärjestelmä. Ahosen mukaan käydyssä koulu-keskustelussa näkyi uusliberalistinen koulutusajattelu, joka oli asettunut osaksi yleistä poliittista tietoisuutta. Opetusministerinä oli Christoffer Taxell. Aikaisemmin jo oli Taxellin visio nuorisokoulusta torjuttu. Opetusministeriössä oli käyty ministerin johdolla koulutuspoliittista keskustelua, josta oli tehty koulutuspolitiikan johtoryhmän muistio. Se sisälsi kaksi erittäin merkittävää ”visioksi” nimitettyä rakenteellista ehdotusta peruskoulun jälkeisen koulutuksen kehittämiseksi: ajatuksen lukio- ja ammatillisia opintoja yhteen nivovasta nuorisokoulusta sekä suunnitelman opistoasteen koulutuksen kehittämisestä ammattikorkeakoulutasoiseksi. Muistio julkistettiin Finlandia-talon seminaarissa keväällä 1989, jossa nuorisokouluvisio kohtasi myrskyisää vastustusta ja nostatti laajaa keskustelua, jossa nuorisokoulun arvostelijat viittasivat siihen, että Ruotsin gymnasieskolan antamat kokemukset eivät antaneet aihetta jäljittelyyn.¹⁹⁸ Kokoomuslaisten ja keskustalaisten valiokunnan jäsenten huomio kiinnittyi nuorisokoulu-uhkaan. Ahonen toteaa, että keskustelu 1990 noudatti vain joidenkin teemojen kohdalla jakoa oikeistoon ja vasemmistoon. Sekä kokoomus että keskusta halusivat säilyttää lukion sivistyksellisen hierarkian nimissä. Keskusta torjui uusliberalistisen pyrkimyksen välineellistää sivistystä.¹⁹⁹

Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa poliittiset voimasuhteet muuttuivat. Seuraavassa Esko Ahon hallituksessa olivat mukana keskusta ja kokoomus. Opetusministeriksi tuli Riitta Uosukainen. Vasemmisto kokonaisuudessaan oli oppositiossa. Pitkälle menevä deregulaatio lopulta erimielisyyksien jälkeen hyväksyttiin laiksi. Koulussa tapahtui 1990-luvun alussa institutionaalisia muutoksia.

¹⁹⁷ Ahonen 2001, 164; Rinne 2001, 91–93.

¹⁹⁸ Meriläinen-Varjo 2007, 251–253.

¹⁹⁹ Ahonen 2001, 166–167; 2003, 179.

Vanhemmat saattoivat valita lapselleen lähikoulun sijasta muun peruskoulun. Säännösten purku lisäsi paikallista sananvaltaa. Samalla muuttui myös valtioneosuuslainsäädäntö, jossa kunta sai enemmän päätäntävaltaa. Valtionavut eivät enää olleet korvamerkittyjä tiettyihin toimintoihin kunnissa.²⁰⁰

Ylimmässä kouluhallinnossa toteutettiin 1991 rakennemuutos. Ammattikasvatushallitus ja kouluhallitus yhdistettiin ja tehtäviä supistettiin.²⁰¹ Tilalle perustettiin uusi virasto, opetushallitus, jonka tehtävänä oli suunnitella ja arvioida koulutusta entisen taloudellisen ja toiminnallisen ohjauksen sijasta. Opetussuunnittelutyössä luovuttiin komiteatyöskentelystä. Muun muassa uusia opetussuunnitelman perusteita alettiin tehdä virkamiestyönä. Muutos tuntui kaikkialla kouluhallinnossa. Opetussuunnitelmatyö delegoitiin kuntien ja koulujen tehtäväksi. Aikaisempi Kouluhallituksen antamat opetussuunnitelman perusteet muuttuivat monisatasivuisesta kirjasta uudeksi hyvin yleisluontoiseksi vihkoseksi, jota täydennettiin kunnissa, ja ennen kaikkea koulut saivat, monien mielestä joutuivat, laatia oman opetussuunnitelman. Ahosen mukaan akvaariokoulut²⁰² valjastettiin antamaan kokeilun perusteella palautetta virkamiehille. Opetussuunnitelmatyöryhmä kuuli eri etupiirejä ja kansalaisyhteiskunnan järjestöjä, mutta laajin palaute tuli suoraan kouluilta.²⁰³

Hirvi kirjoittaa kirjassaan Koulutuksen rytminvaihdos, että koulutuksen uusi suunta oli kirjattu virallisesti valtioneuvoston päätökseen 1991 koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 1991–1996. Joustavuus, kansainvälistyminen, jatkuva koulutus, valinnaisuus, yksilöllisyys, tehokkuus ja tulosvastuu joutuivat 1990-luvun laman johdosta koetukselle ja niiden toteutumista tarkistettiin vuonna 1993. Ennen kaikkea koulutus- ja tutkimustoiminnan taloudelliset ehdot olivat muuttuneet. Taloudellisen tilanteen vaikeudesta huolimatta

²⁰⁰ Ahonen 2001, 168.

²⁰¹ Virtanen 2002, 83–92.

²⁰² Akvaariokouluja olivat opetussuunnitelmakokeilussa mukana olevia erikseen valittuja kokeilukouluja, Ahonen 2001, 169–170.

²⁰³ Ahonen 2001, 168–169.

luokaton lukio toteutui vuodesta 1994 lähtien kaikilla.²⁰⁴ Ylioppilastutkintoasetus muutti tutkintoa vuodesta 1996 ja hajauttaminen tuli mahdolliseksi.²⁰⁵ Ammatillisen koulutuksen rakenne muuttui peräkkäiseksi valtioneuvoston päätöksellä. Aiempien opintojen hyväksilukemista tehostettiin ja yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia lisättiin. Lukioden määrällinen säätely poistettiin ja päätösvaltaa delegoitiin koulutuksen kaikilla tasoilla. Valtionosuusjärjestelmän korvamerkityistä valtionosuuksista luopuminen lisäsi paikallisen tason, kuntien ja kuntayhtymien harkintavaltaa.²⁰⁶

Uusi, vuonna 1992 säädetty peruskoulun ja lukion tuntijako antoi mahdollisuuden suuremman yksilöllisen valinnanvapauden toteuttamiseen. Peruskoulussa kuitenkin 80 prosenttia opetusajasta oli yhteistä opetusta. Lukioissa uusi tuntijako merkitsi muutosta. Valinnaisuus lisääntyi merkittävästi, sillä lukion syventävät kurssit eivät olleet oppilaille pakollisia. Ahosen mukaan 1990-luvun alun lama vaikutti opetussuunnitelman perusteiden laatijaryhmään uusliberalismia vaimentavasti. Akvaariokoulujen palaute ei ollutkaan kaikissa suhteissa niin uudistusmyönteistä kuin opetushallitus visionsa perusteella näytti toivoneen. Erityisesti opetuksen sisältöä koskevassa palautteessa monien koulujen opettajankokoukset ilmaisivat huolensa yhteisen perinteen heikkenemisestä koulujen lakatessa olemasta identiteetiltään selkeitä laitoksia ja sen sijaan verkottuisivat toisiinsa ja muihin kulttuurilaitoksiin persoonattomina oppimiskeskuksina.²⁰⁷ Uusien arvojen, kuten yrittäjähengen, lisäksi arvopohjaan liitettiin perinteisessä hengessä kulttuuri-identiteetti ja vastuullinen yhteiskunnan jäsenyys.²⁰⁸

Koululakien uudelleenkodeifiointi²⁰⁹ tuli tarpeelliseksi 1990-luvun alkupuolella. Asiasta käytiin laaja keskustelu, jonka ilmapiiri oli erilainen kuin 1990 käydyssä eduskuntakeskustelussa. Paavo

²⁰⁴ Rovaniemellä siirtyivät kaikki lukiot luokattomiksi syksystä 1995.

²⁰⁵ A1000/1994.

²⁰⁶ Hirvi 1996, 49–52.

²⁰⁷ Ahonen 2001, 170.

²⁰⁸ Ahonen 2001, 171.

²⁰⁹ Kodeifiointi tarkoittaa lakien koontamista uudelleen.

Lipposen sateenkaarihallituksessa sosialidemokraatit ja kokoomus olivat suurimmat puolueet. Tämä merkitsi muun muassa sitä, että opetusministeriön kansliapäällikön paikalle tuli kokoomuslainen Vilho Hirvi, joka oli jo aiemmin opetushallituksen pääjohtajana sitoutunut deregulaatioon, markkinavapauden ja laitosten rajoja kaatava verkottumisen trendeihin. Kansliapäällikkö Hirvi perusti 1996 koululakiuudistusta varten laajapohjaisen parlamentaarisen komitean, joka edusti vaaleissa muuttuneita poliittisia suhteita. Lakiuudistuksen toisen asteen koulutusta kokeva uudistus oli deregulaation merkeissä syntynyt ja tarjosi peruskoulun päättäneille joustavamman mahdollisuuden sukkuloida ammatillisen ja lukiokoulutuksen välillä. Yhteistä nuorisokoulua ei syntynyt.

Ahonen näkee uusliberalismin vaikuttaneen koulutuspolitiikkaan 1990-luvulla. Sillä tarkoitetaan muun muassa toisen asteen koulutuksen muuttumista markkinasuuntautuneeksi, johon hän katsoo poliittisten voimasuhteiden muutoksen vaikuttaneen. Toinen ulottuvuus, jossa Ahonen katsoo yhteisen koulun joutuneen kahteen suuntaan revityksi, olivat lähidemokratian vaatimukset. Demokratian laajentaminen oli Ahosen mukaan laitosten ja toimijoiden tasolla elävä ja vaikuttava pyrkimys. Se pohjautui uusliberalistiseen epäilyyn julkisen sektorin tuhlavuudesta ja tehottomuudesta ja edellytti, että julkinen sektori alistettiin avoimen sektorin markkinanormeille ja myös avoimen sektorin ostopalvelujen käytölle. Tässä monipolvisessa ristivedossa suomalaisen yhteiskunnan koulutuspolitiikat tekivät käänteentekevät päätöksensä. Ahosen mukaan kärjistään voidaan sanoa, että trendinä oli yhteisen koulun korvaaminen instituutiolla, joka ei kohtelisi opiskelijoita yhdenvertaisesti vaan erottelevasti ja pyrki siten tuottamaan markkinoille mahdollisimman paljon tieto- ja osaamis pääomaa.²¹⁰

Janne Varjo toteaa koulutuspoliittisesta käänteestä, että jos tiettyä kansainvälisen koulutuspoliittisen käytäntöä ei toteuteta kansallisella tasolla, se ei silti todista, ettei vaikutteita olisi omaksuttu. Esimerkkinä Varjo mainitsee, että Suomessa on laajasti

²¹⁰ Ahonen 2001, 157.

keskusteltu ja haettu linjauksia ylimpiä oikeusasteita myöten muun muassa koulujen ranking-listojen julkaisemiseen lehdistössä ylioppilastutkinnon arviointitulosten perusteella. Varjon mukaan merkityksellistä on, että vaikeivät kaikki ”uusliberalistisen hallintatavan tekniikoista” olekaan Suomessa todentuneet käytännöiksi, lähes kaikista on käyty poliittista keskustelua.²¹¹

Raija Meriläinen toteaa väitöskirjassaan Valkolakki vai haalarit vaiko molemmat, että uusliberalismi vain ”hipaisi” maamme koulutuspolitiikkaa. Meriläisen haastatteleminen koulutuspoliittisten vaikuttajien kannanotoissa vain hyvin pieni osa, seitsemän 39:sta, katsoi uusliberalismin vaikuttaneen koulutuspolitiikkaan vähän.²¹² Aki Virtanen on väitöstutkimuksessaan tullut samaan tulokseen ja katsoo, ettei uusliberalismi merkittävästi vaikuttanut 1990-luvun koulutuspolitiikassa.²¹³ Virtanen toteaa, että opetusministeri Taxell katsoi itse edustavansa lähinnä liberalistisia arvoja. Samoin Virtanen katsoo kansliapäällikkö Hirven 1990-luvun koulutuspolitiikkaa ohjailleen lähinnä liberalististen arvojen.²¹⁴

Tämän tutkimuksen kannalta 1990-luvun koulutuspoliittinen kehitys antaa hyvän taustan tämän tutkimuksen kannalta keskeisten yhteistyöedellytysten synnyn ymmärtämiseen. On johdonmukaista, että paikallisessa päätöksenteossa vaikuttavat myös poliittiset painotukset. Paikallisesti uudistusta ajavat saattoivat vedota siihen, että lait ja asetukset antoivat mahdollisuuden lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyölle. Rovaniemellä yhteistyökoulutuksen lukiokoulutuksen järjestäjä oli aikuislukio. Ammatillukion oppilaat olivat ammatillisen koulun oppilaita, ja ammatillinen koulutus osti lukiokoulutuksen kaupungin koulutoimelta, jonka palvelun toteuttajana oli aikuislukio. Muitakin vaihtoehtoja kokeiltiin, kuten tässä tutkimuksessa toisaalla ilmenee. Tällä toteutustavalla tuli lukiolain ja ammattikoulutuslain velvoite (1998) yhteistyöstä

²¹¹ Varjo 2007, 91.

²¹² Meriläinen 2011, 202–207, taulukko 12.

²¹³ Virtanen 2002, 12–129.

²¹⁴ Virtanen 2002, 132–133.

koulutuksen järjestäjien, Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen koulutuskuntayhtymän, kesken toteutetuksi. Lukiot toimivat edelleen omina erillisinä yksiköinä. Yrityksistä huolimatta päivälukiot ovat olleet hyvin vähän tai ei ollenkaan kiinnostuneita yhteistyöstä ammatillisen koulutuksen kanssa.

2.6 Koulutusintegraatio nykytutkimuksen valossa

Aikakauslehti Kanavassa Jaakko Itälän ja Liekki Lehtisaloon julkaisemalla artikkelilla Nuorisokoulu ja ammattisivistys²¹⁵ vaikutti merkittävästi tämänkin tutkimuksen syntyyn. Artikkelissa kirjoittajat esittelevät käsitteen ”ammattisivistys”, joka oli avarampi ja piti sisällään myös yleissivistyksen. Perinteisesti puhutaan yleissivistyksestä, joka pitää sisällään kielitaidon, kirjoittamisen, matematiikan, yleisen tietämyksen yhteiskunnasta ja historiasta, luonnontieteiden perustiedot sekä tietotekniset valmiudet. Näiden valmiuksien kouluttajana on Suomessa toiminut lukio yksinoikeudella 1990-luvulle saakka. Artikkelissa tämä käytäntö saa voimakasta kritiikkiä, koska Itälän ja Lehtisaloon mielestä sivistystarpeet ovat myös ammatillisen koulutuksen saaneilla ammattien harjoittajilla: metallimiehillä, lähihoitajilla, rakentajilla, LVI-asentajilla ja toimistoammattilaisilla samalla tasolla kuin akateemisten ammattien harjoittajilla vaikkapa esimerkiksi lääkäreillä, opettajilla, arkkitehdeillä ja insinööreillä.²¹⁶ Lehtisalo ja Itälä täsmentävät ammattisivistystä määrittelemällä avainvalmiudet, joita ovat useilla aloilla käyttökelpoiset yhteiset tiedot ja taidot, ammatillinen (professionaalinen) asennoituminen työhön ja ammattiin ja spesiaalikoulutus tarkasti määriteltynä työelämän ammattiin.²¹⁷ Kahtiajako yleissivistävään ja ammattiosaamiseen on nykypäivänä vanhentunut.²¹⁸

²¹⁵ Itälä & Lehtisalo 2007, 99–103.

²¹⁶ Bereiter & Scardamalia 1996

²¹⁷ Lehtisalo 2009, 131–132.

²¹⁸ Burgener 2001, 46–54; Itälä & Lehtisalo 2007, 101–102; Lowe & Gayle 2007, 234–236;

Ammattisivistyksen avainvalmiudet Itälän ja Lehtisaloon mukaan ovat seuraavat:²¹⁹

Oppimiseen ja yhteistyöhön liittyvät

- elinikäinen oppimisvalmius
- ennakoiva oppimiskyky
- uuden oppimisen halu
- suullinen ja kirjallinen viestintävalmius
- valmiudet ryhmätyöhön
- valmiudet työskentelyyn erilaisissa ryhmissä

Tietotekniikkaan ja yleensä tekniseen tietoon liittyvät

- matemaattisten peruskäsitteiden käytön hallinta, mikä mahdollistaa matemaattisen osaamisen ja ajattelutavan täydentämisen
- kyky luontevaan liikkumiseen tietoverkkojen maailmassa
- tietotekniikan käytön perustaidot

Vieraisiin kieliin ja kulttuuriin liittyvät

- englannin kielen sujuva kirjallinen ja suullinen taito
- perusvalmiudet kielitaidon nopeaan kartuttamiseen
- vieraiden kulttuurien tuntemus
- kiinnostus kulttuurintuntemuksen täydentämiseen
- kyky monikulttuuriseen yhteistyöhön
- ihmisten erilaisuuden tunteminen

Raija Meriläinen on väitöstudiumuksessaan haastatellut koulutuspoliittisia vaikuttajia (N=39) ja toteaa, että yleissivistyksen ulottaminen koko toisen asteen koulutukseen on ollut keskeinen pyrkimys 1970-luvulta lähtien. Meriläinen pitää keskeisinä vuoden 1971 koulutuskomitean mietintöä, vuoden 1972 peruskoulu-uudistuksen toimeenpanoa, vuoden 1982 OECD:n maatutkintaa ja vuoden 1989 Finlandia-talon seminaaria.²²⁰ Hän toteaa, että tasa-

²¹⁹ Lehtisalo 2009, 132.

²²⁰ Meriläinen 2011, 109–113; Meriläinen, Varjo 2007, 247–263.

arvon ja yleissivistyksen tarpeen voimistumista 1990-luvulla ei voida selittää opetusministerien vaihdoksilla. Selittäviksi tekijöiksi nousivat Meriläisen haastattelujen perusteella yhteiskunnan muuttuneet arvot, lama ja hallinnon muutokset sekä elinkeinoelämän vaatimukset toisen asteen koulutukselle.²²¹

Perinteisesti on vallinnut uskomus, jonka mukaan ihmiset jakaantuvat karkeasti lahjakkuudeltaan joko teoreettisesti tai käytännöllisesti lahjakkaisiin. Koulutusinstituutiot ovat tukeneet tätä myyttiä. M. V. Volanen toteaa, että ”*sivistys loppui lukion ovelle, työhön ja ammattiin liittyvät kysymykset oli suljettava ammattikoulujen porttien sisäpuolelle. Sivistys ja työ kuuluivat eri maailmoihin. Ammattisivistyksestä ei puhunut kukaan, sivistävästä työstä tuskin kukaan.*”²²² Volanen toteaa, että koko 1990-luvun kestänyt koulutuspoliittinen keskustelu osoitti, että jako ammatilliseen ja yleissivistävään ei ole vain koulutuspoliittinen, vaan syvästi kansalliseen kulttuuriin liittyvä. Volanen jatkaa, että jaon takana on hyvin perustavanlaatuisia aatehistoriallisia näkemyksiä ja asenteita. Hänen mukaansa taito, erityisesti käsityöläistyöhön liittyvä taito (craft), on jäänyt lapsipuolen asemaan eurooppalaisessa aatehistoriassa.²²³ ”*Aatehistoria on hyvin usein kirjoitettu pään ja sydämen, teorian ja praksiksen välisenä taistona, siis teoreettisena ja käytännöllisenä filosofiana, rajoittuneena tiedon ystävien elämänpiiriin. Vaikka antiikissa oli esillä ajatus filotekniasta (rakkaus taitoon) ja tuottamisesta (poiesis), ne ovat jääneet sivuun tiedonystävien keskusteluissa. Haastava kysymys kuuluukin: voisiko taito-oppi haastaa tieto-opin?*”²²⁴ Volanen filosofinen tarkastelu perustuu taidon kolmeen kysymykseen: *Kuinka asiat ovat? (teoria), Kuinka ne ovat, kun ne ovat hyvin? (praxis) ja Kuinka ne saadaan aikaiseksi kauniisti? (poiesis).*²²⁵ Konkreettisessa työn – ja siten työn tutkimuksen – kehittämistilanteessa kysymys on siitä, mikä oppimisen muoto on missäkin tilanteessa hallitseva. Kouluissa

²²¹ Meriläinen 2011, 113.

²²² Volanen 2006, 5.

²²³ Ks. myös Drexel 2003, 5-15.

²²⁴ Volanen 2006, 8.

²²⁵ Volanen 2006, 57; 2012.

ilmiöiden omaksuva oppiminen on usein päällimmäisenä. Sitä tuetaan tekemällä oppimisen muodoin (learning by doing). Samalla on olemassa tietysti piilo-opetussuunnitelma (learning by being).²²⁶

Artikkelissaan Taidon taitaminen Pirkko Anttila kirjoittaa, että taidon käsitettä voidaan tarkastella esimerkiksi työnpsykologian, oppimispsykologian tai kognitiivisen psykologian suunnilta. Anttilan mielestä jälkiteollisessa yhteiskunnassa on vahvistunut erilaisten sosiaalisten taitojen vaatimus myös sellaisissa tehtävissä, joissa aiemmin vaadittiin lähinnä vain fyysistä suoritusta. Taitava suoritus edellyttää psykomotorisia valmiuksia, työn edellyttämien teknisten ja taloudellisten vaatimusten huomioonottamista, tekijän sisäisen tuntemuksien lisäksi suhdetta siihen kuvaan, jonka henkilö voi ja haluaa antaa itsestä ulkopuolisille jonkin tehtävän taitavana suorittajana.²²⁷

*”Ihmisillä on suuri tarve tehdä asioita kokeakseen tekemisen avulla mielihyvää, saadakseen haasteita sekä suoriutuakseen paremmin taitavammin, nopeammin ja täsmällisemmin. Tämä puoli taidon hallinnasta korostuu nykypäivän työelämässä ehkä enemmän kuin taidon fyysinen, manuaalinen hallinta, koska tekniikan – erityisesti tietoteknisten ratkaisujen – avulla korvataan aikaisemmin välttämätöntä taidon fyysistä hallintaa.”*²²⁸

Erilaiset taidot, kuten vuorovaikutus-, tiedonkäsittely- ja fyysiset eli käytännölliset taidot, muistuttavat edellä kuvattuja ammattisivistyksen avainvalmiuksia. Anttila on tutkinut työhön kasvatettavuutta.²²⁹ Taitavaa henkilöä voidaan luonnehtia seuraavasti: hän on varma itsestään, tarkka, osaa työskennellä nopeasti ja helposti sekä toistaa suoritusmallin. Taitavan henkilön taitoa tai sen puutetta voidaan arvioida havainnoimalla joko suoritusta tai sen tulosta. Taidot eivät synny toisten kokemuksista. Tehtävä täytyy suorittaa itse, ja silloin asiantuntijan – osajaan – suoritus on esimerkkinä. Lisäksi taidon hallinnan oppiminen

²²⁶ Volanen 2006, 73–74; 2012, 17–21.

²²⁷ Anttila 2007, 77.

²²⁸ Anttila 2007, 78.

²²⁹ Anttila 1983; Ruohotie & Honka 2003, 74–77.

edellyttää keskittymistä, harjoittelua ja halua parantaa suoritusta kerta kerralta.²³⁰ Tätä voidaan kutsua myös kompetenssiksi. Oppiminen on kumulatiivista. Tehtävän jatkuva harjoittaminen ei välttämättä suoraan lisää yksilöllisiä eroja. Suorituksen oppiminen alkaa kognitiivisella tiedostamisvaiheella, seuraavaksi tulee harjaantumisen vaihe ja viimeisenä automatisoitumisen vaihe.²³¹

Taidon oppiminen on siis monimutkainen ja vaativa oppimistapahtuma. Nykyisessä lukio-opetuksessa ei jää riittävästi aikaa taitojen omaksumiseen, kun taas ammatillinen koulutuksessa on jo pitkään kehitetty menetelmiä taidon oppimiseen. Työssä-oppiminen (vähintään 20 opintoviikkoa) on lisätty 2000-luvulla kaikkiin ammatillisiin perustutkintoihin.

Asiantuntijuus on nykypäivän yhteiskunnassa hyvin korkealle arvostettua. Tynjälän artikkeli Integriatiivinen pedagogiikka osaamisen oppimisessa pohtii ammatilliseen osaamiseen liittyvän tiedon luonnetta ja sitä, siirtyykö tieto koulutuksesta työelämään. Artikkelissa hän esittelee konnektiivisen koulutuksen mallin, jota on Suomessakin kehitetty ammattikorkeakoulujen työssäoppimisen tehostamiseksi.²³²

Asiantuntijuus voidaan jakaa kahteen pääelementtiin, deklaratiiiviseen ja proseduaaliseen tietoon. Deklaratiiivisella tiedolla tarkoitetaan eksplisiittistä, sanallisesti ilmaistavissa olevaa tietoa (*knowing that*) ja proseduaalisella sellaista tietoa, joka ilmenee käytännöllisinä taitoina (*knowing how*). Proseduaalinen tieto on käytännöllistä, tietoa siitä, miten jokin on tehtävä, miten toimenpide tai ”proseduuri” suoritetaan.²³³ Tässä on kyse taidoista. Tynjälä esittää, että olennaista asiantuntijuuden kehittymisessä on näiden erilaisten osaamisen komponenttien – tiedon ja taidon – yhdistäminen toisiinsa. Tämä voi tapahtua ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa teoreettista tietoa sovelletaan käytännölliseen ongelmanratkaisuun eli harjoitellaan asiaa todellisessa

²³⁰ Anttila 2007, 79. Kanfer & Ackerman 2005, 348; Uusiautti 2008, 17–21.

²³¹ Anttila 2007, 88–91; Bullough & Baughman 1995, 461–476.

²³² Tynjälä 2007, 11–34.

²³³ Stoltenberg 2005, 857–862.

tilanteessa.²³⁴ Tynjälä esittää kuusi eri ryhmää joihin persoonallinen tieto voidaan jakaa.²³⁵ Ilmaistavissa oleva tieto on (*statable knowledge*) se tieto, johon viitataan arkikielessä, kun puhutaan tiedosta. Implisiittisessä ymmärtämisessä (*implicit understanding*) on kyse hiljaisesta tiedosta, jota ei ainakaan helposti pystytä ilmaisemaan sanallisesti. Se syntyy kokemuksen kautta. Tällaisen kokemuksellisen hiljaisen tiedon merkitys on erittäin suuri korkeatasoisessa asiantuntijuudessa. Tapahtumatieto (*episodic knowledge*), syntyy myös kokemuksen kautta ja liittyy erilaisiin menneisyyden tapahtumiin, joita voidaan käyttää hyväksi nykypäivän toiminnassa. Tapahtumatiedon keskeisiä sisältöjä ovat erilaiset henkilökohtaiset tapahtumat ja kertomukset eli narratiivit. Vaikutelmatieto (*impressionistic knowledge*) ilmaistaan usein ”tuntemuksina”, ”fiiliksinä” tai ”intuitiona”. Kyse saattaa olla kyvystä tulkita niin sanottuja heikkoja signaaleja, joiden avulla voidaan tehdä ennakoita tulevaisuudesta. Sitä saatetaan kuvata esimerkiksi hyväksi ihmistuntemukseksi, terävä-älyisyydeksi, vahvaksi moraalin tajuksi tai viisaudeksi. Vaikutelmatiedon yksi puoli ovat ennakkoluulot ja pelko uutta ja erilaista kohtaan. Taidoissa on sekä kognitiivinen että subkognitiivinen komponentti, joka viittaa sen ”tietämiseen”, kuinka jokin asia tehdään (*know how*). Toiminnan säätelyyn liittyvää tietoon (*regulative knowledge*) voidaan liittää myös itsesäätelytieto (*self-regulative knowledge*). Tähän tiedon lajiin kuuluu metakognitiivinen tieto eli yksilön omiin kognitiivisiin toimintoihin kohdistuva tieto. Jotkut tutkijat puhuvat reflektivisyydestä ja reflektiivisestä ammattikäytännöstä, jossa kriittinen reflektio suuntautuu oman toiminnan lisäksi myös laajemmin työyhteisön ja ammattikunnan toimintaan.²³⁶

Mitä syvällisemmästä osaamisesta on kysymys, sitä tiukemmin erilaisen tiedon muodot ovat yksilöllisessä asiantuntijuudessa sitoutuneet toisiinsa. Tällä seikalla Tynjälä näkee vahvoja koulutuksellisia implikaatioita. Perinteisessä koulutuksessa

²³⁴ Tynjälä 2007, 12.

²³⁵ Bereiter 2004; Tynjälä 2007, 13–14.

²³⁶ Järvinen 1999, 258–274.

on pyritty siihen, että suuret kokonaisuudet pilkotaan erillisiin osiin, joita opiskellaan ja harjoitellaan erillisinä tietoina ja taitoina.²³⁷ Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen edellyttää kaikkien näiden tiedon alueiden integroimista kokonaisuudeksi, ja erityisen tärkeää on keskittyä teorian ja käytännön kohtaamiseen ja vuoropuheluun oppimisprosessissa. Tässä harjoittelijoiden ohjaajien ja työpaikkamentorien rooli on keskeinen: koulutuksen ja työelämän välisen vuorovaikutuksen tärkeyttä ei voi liikaa korostaa.²³⁸

Koulutuksessa käsiteltävästä teoreettisesta tiedosta kuitenkin vain hyvin vähän siirtyy työelämän tilanteisiin. Suomalaisissakin tutkimuksissa on todettu, että valmistuneet eivät koe saaneensa koulutuksessaan kovin vahvoja työelämätaitoja.²³⁹ Harjoittelu ja työssäoppiminen osana koulutusta ovat silta perinteisestä mallista kohti konnektiivista mallia. Työssäoppiminen tulisi olla osana koulutusta.

Konnektiivisessa mallissa oppilaitoksessa tapahtuvaa oppimista ja työssäoppimista – ja informaalia oppimista – pyritään tarkoituksellisesti yhdistämään toisiinsa. Työelämäyhteisö otetaan kokonaisvaltaisesti huomioon koko opetussuunnitelmassa. Tavoitteena on tukea sekä käsitteellistä oppimista että taitoja, jotka auttavat kehittämään yritteliäisyyttä ja toimimaan erilaisissa työympäristöissä. Tämän vuoksi teorialttoa sovelletaan käytännössä ja työkokemusta reflektoidaan teoreettisen tiedon valossa. Tavoitteena on reflektiivinen, työtään kehittävä ammattilainen. Ajatuksena on, että koulutus ja työelämä muodostavat kumppanuuksia ja kehittävät työelämää.

Konnektiivinen koulutusmalli painottaa teoreettisen tiedon ja kokemuksellisen arkitiedon suhteen merkitystä koulutuksen ja työelämän konteksteissa.²⁴⁰ Konnektiivisen mallin toteutuksessa painotetaan neljää käytäntöä: ajattelua, dialogista tutkistelua, rajojen

²³⁷ Tynjälä 2007, 17.

²³⁸ Tynjälä 2007, 16–17; Stoltenberg 2005, 857–862.

²³⁹ Stenström-Laine & Valkonen 2005, 4, 90–92; Vuorinen & Valkonen 2007, 135–146.

²⁴⁰ Tynjälä, Virtanen & Valkonen 2005, 38.

ylittämistä sekä tietojen ja taitojen hyödyntämistä uusissa tilanteissa.²⁴¹

Käytännössä konnektiivisuus näkyy esimerkiksi siten, että harjoittelua suunnitellaan yhteistyössä oppilaitosten ja työpaikan kanssa ja harjoitteluun sisältyy teoriaa ja käytäntöä integroivia oppimistehtäviä tai projektitöitä, joilla pyritään kehittämään tiettyä toimintaa työpaikalla.

Integratiivinen pedagogiikka konnektiivisuuden toteuttajana yhdistää käsitteellisen tiedon ja kokemuksellisen tiedon. Teorian ja käytännön yhdistäminen on yksi tärkeimmistä pedagogisista keinoista, joilla asiantuntijuutta voidaan kehittää. Teoreettinen tieto ja käytännöllinen tieto ovat varsin erityyppisiä asiantuntijuuden komponentteja. Teoreettinen tieto on muodollista, formaalia tietoa: se on yleispätevää ja eksplisiittistä. Sen sijaan käytännöllinen tieto perustuu kokemuksiimme ja on usein äänetöntä, hiljaista tietoa. Kokemuksen kautta syntyvää hiljaista tietoa tulisi eksplikoida ja käsitteellistää, toisin sanoen teoriaa tulisi käytännöllistää ja käytäntöä teoretisoida. Asiantuntijuuden kehittymisen kannalta onkin hyödyllisempää käyttää tietoa ongelman ratkaisuun tiedon ulkoaoppimisen sijaan.²⁴²

Taitotutkimusta on 2000-luvulla tehty käsitteellisellä tasolla runsaasti ja asiantuntijuuden kehittyminen on osoittautunut hyvin monimutkaiseksi tapahtumaksi, jossa korostuu avaintaitojen kehittäminen. Ruohotie ja Honka puhuvat avainkompetensseista, jotka edellyttävät joustavuutta siirtyä roolista toiseen, ottaa vastuuta omasta työstään sekä taitojen ja osaamisen jatkuvasta kehittämisestä. Ammatillisesta koulutuksesta siirrytään usein tehtäviin, jotka edellyttävät ajattelutyötä, vastuunkantamista ja johtamiskykyä. Osa aivotyöstä voidaan mieltää tekniseksi erityisosaamiseksi tai kapea-alaiseksi professionaaliseksi taidoiksi, suuri osa ajatteluun perustuvista taidoista on siirrettävissä eri tehtäviin ja konteksteihin.²⁴³

²⁴¹ Griffiths & Guile 2003, 59–64.

²⁴² Tynjälä 2007, 11–34; Virolainen 2004.

²⁴³ Ruohotie & Honka 2003, 53–71.

Suunniteltaessa toisen asteen koulutuksen tulevaisuutta tulisi rakenteiden muokkaamisen lisäksi miettiä opetussuunnitelmatasolla, miten koulutus loisi pohjaa ammattisivistykselle, antaisi taidon tietoa ja miten koulutuksessa otettaisiin huomioon, että myös ammatillisen perustutkinnon suorittaneet voivat kehittyä asiantuntijoiksi omalla erityisosaamisen alueellaan.²⁴⁴ Esimerkiksi muurari, kirvesmies, kokki ja lähihoitaja ovat asiantuntijoita, mestareita, omassa työssään. Näiden osaajien työstä syntyy meidän kaikkien hyvinvointi. Nykyinen koulutuksellinen kahtiajako on vanhentunut. Ammattisivistys on enemmän kuin yleissivistys, ja taidon tieto on suurimmalle osalle, kirurgeista maalareihin, välttämätöntä kaikilla koulutustasoilla. Teorian ja käytännön yhdistäminen on huomattavan suuri haaste myös toisen asteen koulutukselle.²⁴⁵

2.7 Yhteistyön valtakunnallinen laajuus lukuvuonna 2004–2005

Koulutuksen arviointineuvosto teki opetusministeriön toimeksiannosta lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöstä valtakunnallisen arvion.²⁴⁶ Arviointiin osallistuivat kaikki yhteistyötä tehneet oppilaitokset vuosina 2004–2005. Arvioinnin keskeisenä kriteerinä oli se, ”*edistääkö yhteistyö opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutui*”.²⁴⁷ Vuosina 2005–2006 ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 63 prosenttia oli yhteistyössä lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa ja 83 prosenttia lukiokoulutuksen järjestäjistä oli yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötähan vuonna 1998 voimaan tulleet lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta edellyttivät. Laki toteutui vielä kuusi

²⁴⁴ Ruohotie 1999, 4–5.

²⁴⁵ Tynjälä-Virtanen-Valkonen 2005 osa I, 30–42; Tynjälä-Nikkanen-Volanen-Valkonen 2005, osa II, 17–19.

²⁴⁶ Arviointiraportin laatijoita olivat: Mäensivu K. puheenjohtaja, Mäenpää H., Määttä M., Volanen M.V. Knubb-Manninen G., Mehtäläinen J. ja Räisänen A.

²⁴⁷ Mäensivu ym. 2007, 5.

vuotta voimaan tulon jälkeen puutteellisesti. Arviointineuvoston raportin mukaan ammatillisen perustutkinnon lukuvuonna 2004–2005 suorittaneista kaksois- ja kolmoistutkinnon suorittaneita oli valtakunnallisesti noin viisi prosenttia. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU) asetetun tavoitetason, ylioppilastutkinnon suorittajien määrä kymmeneen prosenttiin ammatillisen perustutkinnon suorittaneista, oli saavuttanut 20 prosenttia yhteistyöverkostoista.²⁴⁸ Ylioppilastutkintolautakunnan tilaston mukaan vuonna 2004 kokelaista oli 0,2 prosenttia ja vuonna 2005 0,1 prosenttia lukion oppimäärää ja ammatillista tutkintoa suorittavia.²⁴⁹ Määrät olivat koko vuosikymmenen alhaisimmat.

Arvioinnin mukaan nuorisoasteen koulutuskokeiluissa omaksuttu ja lainsäädännössäkin oleva yhteistyö ammatti- ja yleissivistyksen opetuksen kesken toteutui silloisten opetussuunnitelmallisten rakenteiden ehdoilla yksittäisinä kurssisuorituksina sekä kaksois- tai kolmoistutkintoina. Lukio- ja ammatilliset opinnot tukevat ja monipuolistavat opiskelijan ajatus- ja kokemusmaailmaa ja toimintamahdollisuuksia, mutta opiskelija joutui itse työstämään yleis- ja ammatillisuuden yhdeksi kokonaisuudeksi. Arviointiraportti toteaa, että eurooppalainen keskustelu koulutuksen tuottamista kvalifikaatioista ei aseta ammatti- ja yleissivistystä vastakkain vaan rinnakkain. Ne eivät olisi vain yksilön vaan koko koulutusjärjestelmän tavoitteita.²⁵⁰

Arvioinnin päätulokset korostivat, että opiskelijatasolla koulutuspalveluja tulisi kehittää tasa-arvoisemmiksi, opinto-ohjausta ja seurantaa olisi tehostettava ja opintojen keskeyttämistä ennalta ehkäistävä. Myös yhteistyöopintojen asemaa toisen asteen kokonaisuudessa tulisi selkeyttää jatko-opintokelpoisuuden osalta. Pisteytysjärjestelmiä olisi tarkistettava.²⁵¹

²⁴⁸ Mäensivu ym. 2007, 6.

²⁴⁹ YTL tilastojulkaisu 2010, taulukko 2.1.1.

²⁵⁰ Mäensivu ym. 2007, 27.

²⁵¹ Vuonna 2012 ammattikorkeakouluun pyrittäessä useamman tutkinnon suorittanut voi valita, millä tutkinnolla pyrkii. Vaihtoehdot ovat: ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto tai lukion päättötodistus ja ylioppilastutkinto. Ammatillisen koulutuksen työssäoppimisjaksoista saa työharjoittelupisteitä. AMK-tutkinto,

Koulutuksen järjestäjätasolle suositeltiin yhtenäisemmän toisen asteen koulutuksen järjestäjäpohjaa. Myös yhteistä toimintaa oppilaitostasolla ehdotettiin. Kulttuuriset ja koulunpidon traditioiden erot arviointineuvoston mukaan alentuisivat vain käytännön toimien kautta.²⁵²

Arviointiraportissa todetaan, että kansallisella tasolla ei riittävästi tueta ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyötä. Rahoitusjärjestelmää tulisi kehittää yhteistyömahdollisuuksien huomioimiseksi. Myös tietojärjestelmiä tulisi saada yhtenäisemmiksi. Hyvin tärkeänä on pidettävä sitä, että pedagoginen kehittäminen tulisi nostaa entistä vahvemmin esiin. Tähän kuuluisi opettajien kouluttamista ja yhteistyöprojektien tukemista sekä myös opettajien rekrytoinnissa lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteisten opettajien käyttämistä.²⁵³

Lopuksi arviointineuvosto tiivistä toimenpideohjelman seuraavasti: *”Vakiinnutetaan ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyö osaksi toisen asteen koulutuksen kokonaisuutta. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että luodaan yhteistyölle yhteinen termistö, ratkaistaan rahoitukseen, opiskelijoiden opintososiaaliseen asemaan ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvät ongelmat. Eri osapuolten, oli sitten kysymys opetushallinnon virkamiehestä, opiskelijasta tai opiskelijan huoltajista, on pystyttävä samalla tavalla näkemään ja ymmärtämään, mistä yhteistyössä on kysymys, mihin se sijoittuu suhteessa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen perustehtäviin ja mitä se voi tuottaa.”*²⁵⁴

Vuonna 2007 julkaistu raportti ei ole saanut julkisuutta, mutta sen sijaan koulutuksen kentällä se on antanut tukea yhteistyötä toteuttaville tahoille. Mitään muutoksia lainsäädäntöön eikä rahoitusjärjestelmään ole tämän raportin pohjalta ryhdytty tekemään. Koulutuksen järjestämisessä rahoitus on perusasia. Koulutuksen

nuorisoaste, valintaperusteet vuonna 2011, luettu 22.2.2012.

<http://www.samk.fi/prime248.aspx>.

²⁵² Mäensivu ym. 2007, 110.

²⁵³ Mäensivu ym. 2007, 112–113.

²⁵⁴ Mäensivu ym. 2007, 114.

järjestäjien intressissä ei pelkästään hyvä idea riitä vaan koulutuksen täytyy pystyä myös rahoittamaan itsensä.

2.8 Yhteenveto

Olen luvussa 2 käynyt läpi toimenpiteitä, joilla on toisen asteen koulutusta kehitetty viimeisen neljän vuosikymmenen aikana vuodesta 1970 vuoden 2000 ensimmäiselle vuosikymmenelle. Peruskoulu-uudistuksen hyväksyminen 1960-luvun lopulla sai sekä koulutuksesta vastaavat virkamiehet että osan poliittisista päättäjistä uskomaan uudistamisen jatkuvan keskiasteelle.²⁵⁵ Olen taulukossa 2 kuvannut eri vuosikymmenillä tapahtuneita uudistuksia ja uudistuspyrkimyksiä. Suurin ratkaisu tapahtui jo 1970-luvulla, jolloin Kalevi Sorsan hallitus päätti kehittää lukiota ja ammatillista koulutusta erillisinä. Lukioissa ei 1970-luvulla juurikaan tapahtunut sisällöllistä kehittämistä, lukuun ottamatta luokattomuuskokeiluja²⁵⁶, vaan lukio säilyi suurimmassa osassa maata samanlaisena kuin se oli ollut oppikouluaikana. Muutos oli se, että lukiosta tuli hallinnollisesti erillinen. Vanha oppikoulu jakaantui peruskouluksi ja lukioksi. Keskiasteen uudistamiseksi ammatillisella puolella käynnistettiin 1970-luvulla siihenastisen kouluhistorian laajin opetus suunnitelmauudistus.²⁵⁷

Seuraavalla vuosikymmenellä 1980-luvulla lukioissa oppimäärät kurssitettiin. Lukion opetus suunnitelmissa kurssi-
muotoisuus toteutettiin 1980-luvun alussa.²⁵⁸ Luokattomuuden toteutuminen siirtyi seuraavalle vuosikymmenelle.²⁵⁹ Ammatillisessa koulutuksessa keskiasteen uudistus kesti koko vuosikymmenen.

²⁵⁵ Ks. Itälä 1973; Nimitykset keskiaste ja toinen aste tarkoittavat samaa koulutusastetta. Kehitys on ollut, että peruskoulun jälkeen puhuttiin 1970-luvulla keskiasteesta ja 1990-luvulla otettiin käyttöön toinen aste termi. Syynä on koulutuksen järjestäminen peräkkäiseksi: perusaste – toinen aste – kolmas aste, joka tarkoittaa korkeakouluja. Lampinen 2000, 87.

²⁵⁶ Luokattomuuskokeilut olivat hyvin paikallisia, yksittäisten koulujen hankkeita. Kuusela 2003, 195.

²⁵⁷ Lampinen 2000, 88–93; Lehtisalo & Raivola 1999, 137.

²⁵⁸ Kuusela 2003, 176–182.

²⁵⁹ Lampinen 2000, 94.

Lähestyttäessä 1990-lukua oli käynyt selväksi, että keskiasteen (toisen asteen) ongelmat olivat vain lisääntyneet, kuten Jaakko Itälä jo 1973 oli ennustanut.²⁶⁰ Lukiot olivat haluttuja kouluja, mutta ammatillinen koulutus ei ollut vetovoimaista uudistuksista huolimatta.

Nuorisoasteen koulutuskokeilu käynnistettiin 1990-luvun alussa, koska nuorisokoulusta oli poliittisista syistä luovuttava. Lukiot muuttuivat luokattomiksi vuonna 1995 koko maassa. Koululakien uudistaminen vuosikymmenen lopussa merkitsi ammatillisen ja lukiokoulutuksen erillisyyden säilymistä.²⁶¹ Nuorisoasteen koulutuskokeilu päättyi vuosituhannen vaihteessa ilman, että sitä valtakunnallisesti missään muodossa olisi jatkettu. Lukiokoulutuksessa huomio kiinnittyi ylioppilastutkinnon uudistamiseen: tutkinto sai vuonna 2005 oman lain ja asetuksen.²⁶²

Ammatillisessa koulutuksessa vuoteen 2001 mennessä uudistettiin opetussuunnitelmat. Kaikki ammatilliset perustutkinnot tulivat 120 opintoviikon laajuisiksi ja niihin sisällytettiin 20 opintoviikkoa pakollista työssäoppimista.

Olen taulukossa 2 kuvannut toisen asteen koulutuksen tärkeimpiä vaiheita 1970-luvulta lähtien. Vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä toisen asteen koulutuksessa oli valtakunnan tason kehittämisestä luovuttu ja kehittämisvastuu siirtynyt paikallisille koulutuksen järjestäjille.²⁶³ Lukio ja ammatillinen koulutus ovat erillisiä, siten duaalimalli on säilyttänyt asemansa. Merkittävin askel lukiokoulutuksessa oli luokattomuuden toteuttaminen (1990-luvulla), sillä se merkitsi varsinaisten luokalle jäämistien siirtymistä historiaan. Ylioppilastutkinnon hajauttaminen tarkoitti, että tutkinnon dramaattisuus väheni eikä reputtaminen eli tutkinnossa hylätyksi tuleminen korostunut samalla tavoin opiskelijaa leimaavasti kuin ennen.

²⁶⁰ Itälä 1973, 102–106.

²⁶¹ L629/1998; L630/1998.

²⁶² L672/26.8.2005; A915/17.11.2005.

²⁶³ Meriläinen 2011, 247–248; Varjo 2007, 243–245.

TAULUKKO 2. Toisen asteen koulutuksen neljä vuosikymmentä

	Lukio	Ammatillinen koulutus
1970	Lukiotaistelu	Suuri opetussuunnitelmauudistus
1980	Kurssimuotoisuus	Keskiasteen uudistus
1990	Luokattomuus Yo-tutkinnon hajauttaminen	Nuorisoasteen koulutuskokeilu
2000	Ylioppilastutkinnon uudistaminen	Opetussuunnitelmauudistus Työssäoppiminen Ammattiosaamisen näytöt

Verrattaessa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen vaiheita, on havaittavissa, että ammatillisen koulutuksen puolella on pyritty pedagogiseen kehittämiseen ja työssäoppimisen laadun parantamiseen edellä esitellyn konnektiivisen mallin mukaisesti. Työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt ovat merkittävä pedagoginen muutos ammatillisessa koulutuksessa, sillä niissä taidon tiedon oppimista edistetään juuri teorian ja käytännön yhteen saattamisella. Kokeilun taustalla olivat koululakiuudistus (1998) ja opetussuunnitelmauudistus (2001), joissa työssäoppimisesta tuli pakollinen osa kaikkia ammatillisia perustutkintoja.²⁶⁴

²⁶⁴ Tynjälä, Virtanen & Valkonen 2005, 8–9, 17–19.

3 TOISEN ASTEEN KOULUTUS ROVANIEMELLÄ

Rovaniemi on koko 1900-luvun ollut Lapissa keskeinen koulutuskaupunki. Lapin läänin keskuksena Rovaniemelle keskittyi väestöä, joka halusi lapsilleen oppikouluopetusta. Suurten ikäluokkien tullessa oppikouluikään koulut eivät riittäneet, ja siksi Rovaniemelle perustettiin 1950- ja 1960-luvulla neljä uutta oppikoulua ja iltalinja. Ammatillinen koulutus alkoi myös 1950-luvulla ammattikoulujen perustamisella.

Tässä luvussa kuvaan paikallisen toisen asteen koulutuksen kehitystä Rovaniemellä. Tuohon koulutusympäristöön sijoittui 1990-luvulla ammattilukio, joka rakensi siltaa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen välille.

3.1 Lukiokoulutus

Ensimmäinen oppikoulu Rovaniemelle perustettiin vuonna 1908. Se oli viisiluokkainen yhteiskoulu. Vuonna 1924 keskikoululuokat pääsivät valtion kouluksi, mutta vasta vuodesta 1938 alkaen keskikoulu alkoi kasvaa vuosiluokka kerrallaan täydeksi oppikouluksi. Vuonna 1940 koulusta tuli täysiluokkainen valtion omistama yhteislyseo.²⁶⁵ Yhteislyseo oli ainoa oppikoulu Rovaniemellä 1950-luvulle saakka, jolloin suurten ikäluokkien paine synnytti kaupungin omistaman Rovaniemen yhteiskoulun 1954.²⁶⁶ Yhteiskoulun perustaminen lisäsi oppikoulupaikkoja, mutta yhä edelleen kansakoulun 4–6-luokkien oppilaat kävivät kovaa kilpailua pääsykokeissa pyrkiessään oppikouluun. Lassila kertoo, että huolimatta siitä, että Rovaniemellä oli jo kaksi suurta oppikoulua, jäi keväällä 1958 oppikoulujen pääsyutkinnossa 200 hyväksyttyä oppilasta koulujen ulkopuolelle. Tästä syystä perustettiin syksyllä 1958 Rovaniemen toinen yhteiskoulu, joka sai myöhemmin nimen Rantavitikan yhteiskoulu. Koulu oli yksityisen kannatusyhdistyksen

²⁶⁵ Lassila 2001 osa I, 200–202; Vivat lyska 2008, 14, 20.

²⁶⁶ Kärkkäinen 1994, 8–9; Lassila 2001 osa I, 204.

omistuksessa vuoteen 1972 saakka, jolloin se peruskoulun perustamisen yhteydessä kunnallistettiin Rantavitikan yläasteeksi ja Rantavitikan lukioksi.²⁶⁷

Peruskouluun siirryttäessä valtion omistama Rovaniemen yhteislyseo siirtyi kaupungille ja jakautui Keskustan yläasteeksi ja lukioksi. Syksystä 1993 lukion nimeksi tuli Lyseonpuiston lukio. Samana syksynä Rantavitikan lukio yhdistettiin Lyseonpuiston lukioon ilman suurempaa kohua.²⁶⁸

Rantavitikan yhteiskoulun yhteyteen perustettiin 1965 Rantavitikan lukion iltalinja tyydyttämään niiden aikuisten koulutustarpeita, jotka eivät olleet nuorempina päässeet oppikouluun. Iltalinjalle pyrki 1970-luvulla huomattavasti enemmän oppilaita kuin sinne voitiin ottaa.²⁶⁹ Rantavitikan lukion mukana siirtyi myös Rantavitikan lukion iltalinja Lyseonpuiston lukion osaksi nimellä Lyseonpuiston lukion iltalinja.²⁷⁰ Iltalinja muuttui itsenäiseksi Rovaniemen aikuislukioksi vuoden 1996 alusta.²⁷¹

Rovaniemen lukiokoulutus laajeni 1960-luvulla vielä yhden lukion verran. Ounasvaaran yhteiskoulu perustettiin vuonna 1967.²⁷² Peruskoulun alkaessa Ounasvaaran yhteiskoulu jakautui Ounasvaaran yläasteeksi ja Ounasvaaran lukioksi. Ounasvaaran lukio oli alusta lähtien liikunnallisesti painottunut, ja 1980-luvun lopulla Ounasvaaran lukio sai urheilulukiostatuksen, joka teki siitä erikoislukion. Tällöin Ounasvaaran lukiosta tuli myös ensimmäinen luokaton lukio Rovaniemelle. Luokattomuus oli merkittävä vetovoimatekijä lukioiden välisessä kilpailussa. Samanaikaisesti myös Keskustan lukio (myöhemmin Lyseonpuiston lukio) haki luokattoman opetuksen lupaa voidakseen aloittaa yhteistyön Rovaniemen kauppaoppilaitoksen kanssa, mutta ei saanut sitä, joten

²⁶⁷ Lassila 2001 osa I, 204.

²⁶⁸ Lassila 2001 osa I, 203; Vivat lyska 2008, 34.

²⁶⁹ Rantavitikan lukion ja iltalinjan vuosikertomus 1972. RAA.

²⁷⁰ Lyseonpuiston lukion ja iltalinjan vuosikertomus 1994–1995. RAA.

²⁷¹ Rovaniemen aikuislukion vuosikertomus 1995–1996. RAA.

²⁷² Lassila 2001 osa I, 206; Tervo 1994, 5.

ensimmäinen yritys ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöstä jäi toteutumatta.²⁷³

Rovaniemen yhteiskoulun jatkoksi muodostettiin Korkalovaaran lukio (1972) ja peruskouluun siirryttäessä ja se sai nimen koulurakennuksen sijaintipaikan mukaan.²⁷⁴ 1990-luvun alussa silloisessa Rovaniemen kaupungissa²⁷⁵ oli siis neljä lukiota: Keskustan lukio, Korkalovaaran lukio, Ounasvaaran lukio ja Rantavitikan lukio ja iltalinja.

Myös Rovaniemen maalaiskunta oli aktiivinen oppikouluopetuksen järjestämisessä ja vuodesta 1972 lähtien lukiokoulutuksen järjestäjänä. Kunnallisten keskikoulujen tultua mahdolliseksi 1950-luvun lopulla haki maalaiskunta aktiivisesti keskikoulun perustamislupaa valtioneuvostolta. Lassila ihmettelee sitä nihkeyttä, jolla keskikoululupia myönnettiin 1950-luvulla. Rovaniemen maalaiskuntaa ei katsottu sellaiseksi köyhäksi kunnaksi, joille kunnalliset keskikoulut oli tarkoitettu. Vasta seitsemännellä hakukerralla maalaiskunta sai luvan kunnallisen keskikoulun perustamiseen. Koulu perustettiin Meltaukseen 1964.²⁷⁶ Jo aiemmin aktiiviset vanhemmat olivat perustaneet omatoimisesti Pirttikosken yhteiskoulun 1961 ja Muurolaan viisiluokkaisen keskikoulun syksystä 1962 yksityisen kannatusyhdistyksen ylläpitäminä. Molemmat liitettiin kunnan koululaitokseen peruskouluun siirryttäessä 1971. Muurolan lukio aloitti toimintansa 1971. Sekin vaati paikallista aktiivisuutta.²⁷⁷

Vilkas koulujen perustaminen kertoi paitsi koulutushalukkuudesta myös oppilasmäärien kasvusta. Rovaniemet kasvoivat sodan jälkeen muun muassa Kemijoen suurten voimalaitosten rakentamisen seurauksena. Rovaniemen kauppala muuttui 1960 Rovaniemen kaupungiksi ja siitä tuli Lapin läänissä keskeinen hallintokaupunki. Sekä 1970- että 1980-luvuilla oli molempien kuntien lukioihin jatkuvasti enemmän hakijoita kuin

²⁷³ Lassila 2001 osa I, 206.

²⁷⁴ Lassila 2001 osa I, 206.

²⁷⁵ Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen maalaiskunta yhdistyivät vuonna 2006.

²⁷⁶ Lassila 2001 osa I, 208.

²⁷⁷ Lassila 2001 osa I, 209.

niihin voitiin ottaa. Vasta aivan 1980-luvun viimeisinä vuosina lukioihin pääsivät kaikki halukkaat.²⁷⁸ Lukiot kilpailivat parhaista oppilaista, ja niiden välillä vallitsi selvä suosituimmuusjärjestys.

Lukiokoulutus oli Rovaniemen alueella 1990-luvulle tultaessa varsin hyvällä mallilla. Kuitenkin 1990-luvun laman seurauksena myös koulutuksesta oli leikattava, ja edellä mainittu Rantavitikan lukion ja iltalinjan yhdistäminen Lyseonpuiston lukioon johtui pyrkimyksestä tehdä koulutuksesta taloudellisempaa. Tällöin syntyi keskelle kaupunkia ensimmäinen pelkästään lukiokoulutusta antava suurlukio, Lyseonpuiston lukio. Lukioiden yhdistäminen synnytti vilkasta keskustelua lähinnä opettajien keskuudessa.²⁷⁹ Lopullisen päätöksen yhdistämisestä teki kaupunginvaltuusto joulukuun alussa 1993.²⁸⁰ Lyseonpuiston lukion kanssa samassa rakennuksessa toiminut Keskustan yläaste yhdistettiin Rovakadun yläasteeseen, joista muodostettiin Ounaskosken yläaste.²⁸¹ Lukioiden yhdistämisellä ei pyritty lukiopaikkojen vähentämiseen, mutta 1990-luvun puoliväliin mennessä lukioon pääsy Rovaniemellä vaikeutui ja syntyi tarve löytää lisää koulutuspaikkoja toiselta asteelta. Ammatillisessa koulutuksessa oli tilaa, mutta kyseinen koulutus ei houkuttanut nuoria vielä tuolloin.

Tilanteessa, jossa opiskelupaikat ja opiskelijat eivät kohdanneet, syntyivät uudet ajatukset lukioiden ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöstä. Rovaniemen ammattilukio aloitti kaupungin ja koulutuskuntayhtymän yhteistyöllä ammattilukiokokeilun, jonka vaiheita tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille.

3.2 Ammatillinen koulutus

Rovaniemen ammatillinen koulutus on alkanut pääsääntöisesti toisen maailmansodan jälkeen. Vanhimpia ammatillisia opinahjoja olivat

²⁷⁸ Kltk 1988 6.7.1988 §544, liite 2 ja kltk 14.6.1989 1400/092.403/89. RKA

²⁷⁹ Heikkola 1998, 71.

²⁸⁰ Heikkola 1998, 72.

²⁸¹ Lassila 2001 osa I, 206.

käsityö- ja kotiteollisuuskoulutus sekä käsi- ja taideteollisuus, jotka alkoivat Rovaniemellä 1924 Rovaniemen naiskotiteollisuuskouluna. Taulukosta 3 käy hyvin ilmi ammatillisen koulutuksen kasvu ja toisaalta sen kullekin alalle syntyneet omat oppilaitokset. 1990-luvulla tapahtunut muutos muutti koko ammatillisen koulutuksen rakenteen, jossa ammatillinen peruskoulutus erotettiin ammattikorkeakoulusta.

TAULUKKO 3. Rovaniemen seudun ammatillisen koulutuksen kehittyminen (Lassila 2003, 321–325) amk=ammattikorkeakoulu.

Oppilaitos	Oppilaitoksen perustamisvuosi	Muutostoiminta
Yleiset ammattikoulut	Rovaniemen yleinen ammattikoulu 1951	Liitettiin Rovaniemen ammattikouluun
	Lapin keskusammattikoulu 1957	Rovaniemen teknisen ammattioppilaitoksen osa
	Rovaniemen ammattikoulu 1967	Rovaniemen teknisen ammattioppilaitoksen osa
Maa- ja karjatalous sekä puutarha-alan ammattikoulut	Rovaniemen pienviljelijäkoulu 1938	Liitettiin Lapin luonto-opistoon ja Rovaniemen amk:uun 1996
Kotitalousopetus	Rovaniemen kotitalousopisto 1941	Jaettiin osin Rovaniemen palvelualueen oppilaitokseen ja amk:uun 1996
	Rovaniemen hotelli- ja ravintolakoulu 1971	Toisen asteen koulutus liitettiin Rovaniemen palvelualueen oppilaitokseen ja opistotaso amk:uun 1996

jatkuu

Käsi- ja taideteollisuus oppilaitokset	Rovaniemen naiskotiteollisuuskoulu 1924	Liitettiin Lapin yliopiston taiteiden tiedekuntaan 1995
Metsäalan oppilaitokset	Hirvaan metsäkonekoulu 1966	Osa Lapin luonto-opistoa
Kaupallinen opetus	Rovaniemen kauppaoppilaitos 1943	Toinen aste osa Rovaniemen palvelualuejen oppilaitosta osa amk:uun 1996
Terveys- ja sosiaali-ala	Lapin sairaanhoitajakoulu 1956/ terveys- ja sosiaali-ala oppilaitos	Toinen aste Rovaniemen terveys- ja sosiaali-ala oppilaitosta ja osa amk:uun 1996
Teknilliset koulut	Rovaniemen teknillinen koulu 1962	Osa Rovaniemen amk:ua
Liikunta	Lapin urheiluopisto 1973	Toinen aste osa Lapin ammattiopistoa ja osa amk:ua
Kansanopistojen ammatillinen koulutus	Rovala-opisto 1923	Koulutetaan viittomakielen ohjaajia ja kouluavustajia

Ammatillinen koulutus Rovaniemellä on suurimmaksi osaksi oppikoulua nuorempaa.

1980-luvulla alkanut keskiasteen uudistus merkitsi ammatillisen koulutuksen uudelleen organisoimista 1990-luvulla. Tällöin valtio luopui ammatillisen koulutuksen ylläpidosta ja kaikki ammatilliset oppilaitokset kunnallistettiin. Ylläpitäjäksi muodostettiin Rovaniemen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä vuonna 1993. Kuntayhtymään kuuluivat tuolloin Rovaniemen kaupungin lisäksi Rovaniemen maalaiskunta, Ranua ja Kittilä. Kuntayhtymän perustamista edelsi monivuotinen valmistelu, johon osallistuivat kaikkien mukaan suunniteltujen kuntien edustajat sekä Lapin lääninhallitus. Vuonna 1993 valmistuneen Rovaniemen alueen

ammattillisen koulutuksen kunnallistamisselvityksen mukaan ylläpidettäviä oppilaitoksia oli 12.²⁸²

Selvityksen pohjalta perustettiin Rovaniemen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä 1.7.1995. Valmisteluvaiheessa joitakin oppilaitoksia yhdistettiin: yleisistä ammattioppilaitoksista muodostettiin Rovaniemen ammattioppilaitos ja Rovaniemen taide- ja käsiteollisuusoppilaitos siirtyi Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan osaksi.²⁸³ Oppilaitosten määrä kuntayhtymässä oli siis kahdeksan. Oppilaitosten määrä oli pudonnut melkein puoleen.

Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymän oppilaitoksia vuonna 1995 olivat:²⁸⁴

- Rovaniemen ammatillinen aikuiskoulutuskeskus
- Rovaniemen ammattioppilaitos
- Rovaniemen hotelli- ja ravintolaoppilaitos
- Rovaniemen maaseutu- ja kotitalousopisto
- Rovaniemen metsäoppilaitos
- Rovaniemen teknillinen oppilaitos
- Rovaniemen terveys- ja sosiaalialan oppilaitos
- Rovaniemen kauppaoppilaitos

Perustamissopimuksessa kuntayhtymän tavoitteet määriteltiin seuraavasti: *”Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymän tavoitteena oli suunnata oppilaitosten koulutusta niin, että koulutus oli hyödyksi koko Lapin kehitykselle. -- Eriytyinen kuntayhtymän tavoite oli koulutuksen laadullisen ja määrällisen tarjonnan monipuolistaminen.”*²⁸⁵ Kuntayhtymän perustaminen merkitsi laajaa hallinnon uudelleenorganisointia, sillä oppilaitoskohtaisia kanslioita voitiin ja oli tarpeen keskittää ja yhdistellä. Perustettiin koko kuntayhtymän hallintotoimisto, joka vuodesta 2004 lähtien sijaitsi Rovaniemen keskustassa Hotelli Oppipojan tiloissa. Hallinnon

²⁸² Korpi 2005, 16–24.

²⁸³ Korpi 2005, 33–34.

²⁸⁴ Korpi 2005, 34.

²⁸⁵ Korpi 2005, 34.

kokoaminen samaan paikkaan oli tehokasta ja taloudellista. Oppilaitoksissa voimavaroja voitiin näin vapauttaa opetukseen.²⁸⁶

Tärkein muutos tapahtui oppilaitoksissa, joiden suurin ongelma oli hajanaisuus. Oppilaitoksissa annettiin päällekkäistä koulutusta, mikä aiheutti kilpailua oppilaitosten kesken. Koulutusorganisaatioiden suuri lukumäärä oli sinällään ongelmallista annettavan opetuksen suunnittelun kannalta. Infrastrukturi oli rakennettu olemassa oleville oppilaitoksille, minkä vuoksi koulurakennusten määrä oli suuri. Rovaniemen kaupungissa koulut sijaitsivat eri puolilla kaupunkia ja ympäröivää maalaiskuntaa.

Ammattioppilaitoksista annetut lait muuttuivat 1987 ja 1991 (määriteltiin ammatillisen oppilaitoksen tehtävät). Vuonna 1994 annettiin ammattitutkintolaki, jonka mukaan ammatillinen koulutus tuli jakaa seitsemään koulutusalaan, joita olivat: luonnonvara-ala, tekniikka ja liikenne, hallinto ja kauppa, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, sosiaali- ja terveysala, kulttuuriala sekä vapaa-aika- ja liikunta-ala.²⁸⁷ Kuntayhtymän oppilaitosten hallintoa ja oppilaitosjakoa alettiin kehittää tämän koulutusjaon pohjalta syksyllä 1996.²⁸⁸ Ammatillisen peruskoulutuksen tutkintorakenne uudistettiin 1994.²⁸⁹

Taulukossa 4 näkyy paikallinen lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen kehitys vuosikymmenittäin. Ammatillisessa koulutuksessa oppilaitokset ovat huomattavasti vähentyneet.

²⁸⁶ Korpi 2005, 39.

²⁸⁷ L487/1987; L509/1991; L306/1994.

²⁸⁸ Korpi 2005, 42–43.

²⁸⁹ A307/1994.

TAULUKKO 4. Toisen asteen koulutuksen kehitys Rovaniemellä 1970–2008 (Taulukko on itse laadittu käyttäen lähteinä: Korpi 2005; Kärkkäinen 1994; Lassila 2001; Tervo 1994; Vivat lyska 2008.)

LUKIOKOULUTUS	AMMATILLINEN KOULUTUS
<i>1970–1980 -luvut</i>	<i>1970–1980 -luvut</i>
Keskustan lukio	Lapin keskusammattikoulu
Korkalovaaran lukio	Rovaniemen ammattikoulu
Rantavitikan lukio ja iltalinja	Lapin sairaanhoitajakoulu
Ounasvaaran lukio	Rovaniemen hotelli- ja ravintolakoulu
Muurolan lukio	Rovaniemen kauppaoppilaitos
	Rovaniemen pienviljelijäkoulu
	Hirvaan metsäkonekoulu
	Lapin urheiluopisto
<i>1990-luku</i>	<i>Rovaniemen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä vuosina 1995–2001</i>
Lyseonpuiston lukio	Tekninen ammattioppilaitos
Korkalovaaran lukio	Palvelualojen oppilaitos
Ounasvaaran lukio	Sosiaali- ja terveysalan oppilaitos
Muurolan lukio	Lapin urheiluopisto
Rovaniemen aikuislukio	Lapin luonto-opisto
<i>2000-luku</i>	<i>Rovaniemen koulutuskuntayhtymä 2002</i>
Lyseonpuiston lukio	Lapin ammattiopisto
Ounasvaaran lukio	
Muurolan lukio	
Rovaniemen aikuislukio	

Vuonna 2008 Rovaniemellä oli neljä päivälukiota, joista Muurolan lukiota uhkasi oppilaskadon vuoksi lakkauttaminen. 2000-luvulla alkanut oppilasikäluokkien pieneneminen näkyi myös lukiokoulutuksessa. Kaikki lukioon halukkaat saivat lukiopaikan

vuoden 2008 jälkeen Rovaniemellä, keskiarvoraja oli ”kuuden pintaan”.²⁹⁰

Kehitys on jatkunut ammatilukion osalta siten, että Rovaniemen lukioiden syksyn 2011 laskentapäivän (20.9.) mukaan 1623 opiskelijasta 34 prosenttia oli ammatilukiassa.²⁹¹ Ammatillisella puolella oli yksi Lapin ammattiopisto, jossa kaikki Rovaniemen koulutuskuntayhtymän toisen asteen ammatillinen koulutus oli yhden sateenvarjon alla. Vuonna 2008 opiskelijoita oli 3027.²⁹² Ammatilukio oli yksi osa ammattiopistoa ja merkitsi sitä, että noin 16 prosenttia ammattiopiston kaikista opiskelijoista opiskeli samanaikaisesti ammatilukiassa kolmois- tai kaksoistutkintoa.

²⁹⁰ LK 15.6.2012

²⁹¹ Rovaniemen kaupungin opiskelijatilastot 20.9.2011. RKA.

²⁹² Avauksia ja oivalluksia, Vuosi 2008 Rovaniemen koulutuskuntayhtymässä. RKKA.

4 TOISEN ASTEEN KOULUTUS MUISSA Pohjoismaissa

Kansainvälisissä vertailuissa Suomi luetaan yleensä koulumaisen ammatillisen koulutuksen maihin. Nuorisokoulu on Suomessa saanut voimakasta poliittista vastustusta.²⁹³ Nuorisokoulu-nimityksen käyttö herätti erityisesti poliittisessa oikeistossa vastustusta. Aikaisemmin luvussa 2.5 olen kuvannut viimeisintä keskustelua nuorisokoulukeskustelusta. 1990-luvun alusta lähtien on Suomessa käydyssä keskustelussa arvosteltu Ruotsin lukiokoulua. Lampinen toteaa kuitenkin, että keskiasteen uudistus 1970-luvulla loitonsi Suomea pohjoismaisesta kehityksestä. Koulumaisen toisen asteen maiden joukossa Pohjoismaat muodostavat oman ryhmänsä, koska niissä yhtenäisen nuorisoasteen koulutyypin kehitys on edennyt pisimmälle.²⁹⁴ Ratkaisut nuorisokoulusta tehtiin Ruotsissa ja Norjassa 1970-luvun alussa. Tanskassa vanha järjestelmä säilyi pisimpään, mutta 2000-luvulla sielläkin on nuorisokoulutusta uudistettu. Tässä luvussa esittelen lyhyesti eri Pohjoismaiden toisen asteen koulutusjärjestelmät.

4.1 Ruotsin lukiokoulu

Ruotsissa integroitiin vuoden 1970 lukiouudistuksen yhteydessä perinteinen yleissivistävä lukio (Gymnasium) ja ammatilliset oppilaitokset (Fackskola, Yrkeskola) yhdeksi koko nuorisoasteen kattavaksi koulumuodoksi, gymnasienskola. Yhdennetyn lukiokoulun koulutusvaihtoehdot noudattivat aikaisempien oppilaitosten koulutustarjontaa. Opintolinjoja oli kolme: kolmi- ja nelivuotiset yleissivistävät linjat: yhteiskuntatieteellinen, taloustieteellinen ja luonnontieteellinen. Ne pohjautuivat aiempiin lukion ja teknillisen oppilaitoksen linjoihin. Nämä tarjosivat välittömän yleisen korkeakoulukelpoisuuden. Toisena olivat kaksivuotiset ”yleissivistävät” linjat (kaupallisen, teknillisen, taide-

²⁹³ Meriläinen & Varjo 2007, 247–263.

²⁹⁴ Lampinen 2000, 92–94.

ja käsityöalan, sosiaali- ja musiikkialan linjat). Linjat edustavat eräänlaista välimuotoa yleissivistävien ja ammatillisten koulutusvaihtoehtojen välillä. Kolmantena olivat kaksivuotiset ammatilliset linjat (yhteensä 15), jotka pohjautuvat ammatillisten oppilaitosten koulutustarjontaan.²⁹⁵ Ruotsissa omaksuttiin 1970-luvun lukiouudistuksessa nuorisoasteen yhtenäiskoulumalli. Sen opintojärjestelmä oli linjajakoisesti eriytetty. 1980-luvun puolivälissä muotoiltiin kehittämismalli, joka sittemmin otettiin valtakunnalliseksi kokeiluohjelman perustaksi ja jossa ammatillinen koulutus pidennettiin kolmevuotiseksi. Kolmas vuosi oli nivelletty työelämän koulutuskäytäntöihin.²⁹⁶

Lukiokoulu on valinnainen ja maksuton koulutusmuoto, joka on tarkoitettu kaikille pakollisen peruskoulun suorittaneille oppilaille. Sen tehtävä on luoda oppilaille mahdollisuus kehittää tietoja, demokraattisia taitoja ja perusarvoja. Lähes kaikki oppilaat jatkavat opintojaan lukiokoulussa heti peruskoulun jälkeen ja useimmat suorittavat lukio-opinnot kolmessa vuodessa. Jokaisen kunnan velvollisuus on tarjota nuorille aina 19,5 vuoden ikään saakka mahdollisuus aloittaa opinnot lukiokoulussa.²⁹⁷ Lukiokoulu jakaantuu 17:sta kolmivuotiseen kansalliseen ohjelmaan (nationella program). Kaikki ohjelmat antavat laajan yleissivistyksen sekä kelpoisuuden jatko-opintoihin yliopistossa ja korkeakouluissa. Vuonna 2002 parlamentaarinen komitea (Gymnasiekommittén) esitti mietinnössään uutta rakennetta lukiokoululle (Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan, SOU 2002). Uuden lukiokoulun oli määrä alkaa vuoden 2006 alusta. Ehdotuksen mukaan kyseiset 17 ohjelmaa korvattaisiin kahdeksalla sektorilla, historiasta tulisi uusi ydinaine ja lukiotutkimus otettaisiin käyttöön.²⁹⁸

Toisen asteen koulujen ISUSS-raportissa Bertel Ståhle (2005) kirjoittaa, että Ruotsissa nuo 17 koulutusohjelmaa ovat lapsi- ja vapaa-aika, rakennus, sähkö, energia, esteettinen,

²⁹⁵ Kämäräinen 1991, 12–13.

²⁹⁶ Kämäräinen 1991, 26.

²⁹⁷ Ståhle 2005, 26.

²⁹⁸ Ståhle 2005, 26 alaviite.

kulkuvälinetekniikka, kauppa ja hallinto, käsityö, hotelli- ja ravintola, teollisuus, elintarvike, media, luonnonviljely, luonnontiede, huolto, sekä yhteiskuntatiede ja tekniikka. Näin ollen Ruotsissa on suunniteltu lukiouudistusta 2000-luvun alusta lähtien. Uudistaminen ei kuitenkaan ole edistynyt, sillä vuonna 2012 olivat kaikki 17 ohjelmaa tarjolla. Kehityksen suunta on ollut, että yhä useampi oppilas hakee yksityiseen kouluun. Lukuvuonna 2002–2003 lukiokouluista 27 prosenttia oli yksityiskouluja ja lähes 8 prosenttia kaikista lukiolaisista opiskeli yksityisessä lukiossa.²⁹⁹

4.2 Norjan nuorisokoulu

Norjassa on peruskouluratkaisun jälkeen vuonna 1974 säädetyllä koulutuksen puitelailla (Lov on vidergående opplering) luotu koko nuorisoasteen kattava integroitu koulumuoto (Vidergående skola). Ratkaisun taustalla oli pyrkimys koota kaikki ammatillinen koulutus julkisen koulutusjärjestelmän piiriin sekä lähentää nuorisoasteen eri koulutusvaihtoehtoja toisiinsa. Lisäksi tarkoituksena oli avata mahdollisimman laajat jatko-opintomahdollisuudet nuorisoasteen koulutuksen pohjalta.

Kiinteän linjavalinnan sijasta nuorisoasteen opintojärjestelmä ohjaa vaihteellisesti täsmentyvän opintosuunnan valintaan. Tässä keskeisenä instrumenttina ovat vuosikurssivalinnat. Nuorisoasteen koulutuksen oppiaineet on jäsennetty aineryhmiksi (kaikille yhteiset yleissivistävät aineet, opintosuunnittain eriytyneet aineet, valinnaisaineet) sekä vuosikursseiksi (peruskurssi, 1. jatkokurssi, 2. jatkokurssi). Opiskelijat kokoavat tarjolla olevien perusmallien mukaisesti vuotuisen opinto-ohjelmansa. Seuraavien vuosikurssivalintojen yhteydessä he voivat jatkaa valitsemansa suuntautumsvaihtoehdon mukaisesti tai tarkistaa valintojaan. Nuorisokoulun sisään oli rakennettu mahdollisuus kuitenkin suuntautua korkeakoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen.

²⁹⁹ Ståhle 2005, 25–27, 30.

Välittävät opintosuunnat ovat mahdollistamassa siirtymistä korkeampiasteisen jatko-opintokelpoisuuden hankkimiseen.

Norjan nuorisokoulun suuntautumisvaihtoehdot ovat seuraavat:³⁰⁰

Opintosuunta	Painotus	Profiloituminen
1.Yleissivistävät opintosuunnat	Kaikille yhteiset yleissivistävät aineet	Korkeakouluopiskeluun suuntautuminen
2.Ammatilliset opintosuunnat	Ammatilliset aineet	Ammatillinen pätevyys
3.Välittävät opintosuunnat	Peruskurssit (2 vuotta) Jatkokurssit (3. vuosi)	Yleissivistävien valmiuksien harjaannuttaminen ja ammatillisen valintakypsyyden kehittäminen

Nuorisoasteen ohjeellinen kesto on kolme vuotta. Koulutuksen suorittamiseen on kuitenkin mahdollista käyttää neljä vuotta. Suomessakin on toisen asteen kestoksi asetettu 2–4 vuotta

Norjassa on tavallaan löydetty oppisopimuskoulutus uudelleen (1980 oppisopimuslaki). Yritykset veloitettiin järjestämään oppisopimuskoulutus kaikille alle 20-vuotiaille työntekijöille, jotka eivät olleet suorittaneet ammatillista päättötutkintoa. Oppisopimuskoulutus osoittautui käyttökelpoiseksi työmarkkinoiden rakennemuutosten yhteydessä. Supistuvilta aloilta (kalastus ja merenkulku) on rekrytoitu työvoimaa laajeneville aloille.³⁰¹ 1970-luvun puolivälissä oli muotoutunut nuorisoasteen koulutusmalli, joka mahdollisti pitemmälle menevän yleissivistävän ja ammatillisen oppimisen vuorovaikutuksen. Samalla tähän opintojärjestelmään

³⁰⁰ Stähle 2005, 23–26.

³⁰¹ Kämäräinen 1991, 16–17.

kuuluvien ammatillisten opintojen luonne on määrittynyt yhä enemmän ammatillisen yleissivistyksen luonteiseksi.³⁰²

Norjassa kaikilla 16–19-vuotiailla nuorilla, jotka ovat suorittaneet peruskoulun, on vuodesta 1994 lähtien laissa säädetty oikeus kolmivuotiseen jatkokoulutukseen, joka antaa jatko-opintopätevyyden, ammattipätevyyden tai pätevyyden alemmalla tasolla. Kaikilla on oikeus päästä yhdelle kolmesta vaihtoehdoisesta peruskurssista (studierikningar), joka järjestetään ensimmäisenä vuonna, ja sitten kahden vuoden jatkokoulutukseen, joka rakentuu peruskurssin pohjalle. Oppilaat, jotka ovat käyneet jatkokoulutuksen ja suorittaneet hyväksytysti tutkinnon yleisillä, opintoihin valmistavilla opintosuunnilla, saavat yleisen pätevyyden, joka antaa kelpoisuuden yliopisto- ja korkeakouluopintoihin. Oppilaat, jotka ovat suorittaneet ammattiin suuntautuvat opinnot, voivat saavuttaa pätevyyden yliopisto- ja korkeakouluopintoihin suorittamalla noin puolen vuoden lisäkurssin yhteisissä yleisissä oppiaineissa.³⁰³

Ammattiin suuntautuvat opinnot päättyvät Norjassa ammattitutkintoon (fag- eller svenneprøve), josta oppilas saa kisällinkirjan (fag- eller svennebrev). Ammatillinen koulutus suoritetaan sekä kouluissa että yrityksissä. Koulussa opiskellaan kaksi vuotta ja työssäoppimista on vuosi. Ammatilliset koulut ovat yleensä maakuntakäräjien (läänien) omistamia. Lisäksi on yksityisiä ja muutamia valtion omistamia jatkokouluja.³⁰⁴

4.3 Tanskan nuorisokoulutus

Tanskassa nuorisokoulutus (ungdomsbildning) on järjestetty peruskoulun (folkeskolen) jälkeen yleissivistävänä lukiokoulutuksena (almängymnasiala utbildningar) ja ammatillisena lukiokoulutuksena (yrkegymnasiala utbildningar; erhvervs-gymnasiale uddannelser). Nuorisokoulutus kestää noin kolme vuotta, mutta pituus voi vaihdella kahdesta viiteen vuotta.

³⁰² Kämäräinen 1991, 20–21.

³⁰³ Stähle 2005, 24–25.

³⁰⁴ Stähle 2005, 25.

Jatko-opintoihin valmistava lukiokoulutus käsittää yleissivistävän ja ammatillisen lukiokoulutuksen. Lukiotason koulutusohjelmia on neljä: yleissivistävä lukio, korkeampi valmistava tutkinto (högre förberedelseexamen, hf), korkeampi kaupallinen tutkinto (högre handelsexamen, hhx) ja korkeampi teknillinen tutkinto (högre teknisk examen, htx). Kaikki tutkinnot valmistavat nuoria jatko-opintoihin ja antavat välittömät yleiset ja teoreettiset valmiudet. Kaikki oppilaat, jotka ovat suorittaneet peruskoulun, voivat jatkaa lukiotason nuorisokoulutuksessa. Joissakin tilanteissa tarvitaan pääsykoe, mutta se koskee vain yksittäisiä tapauksia.³⁰⁵

Yleissivistävä lukiokoulutus käsittää kolme eri koulutusmuotoa: yleisen kolmivuotisen lukion, kaksivuotisen hf-kurssin (höjere förberedelseexamen) ja kaksivuotisen ylioppilaskurssin (studenterkursus). Koulutus sisältää sekä pakollisia että valinnaisia opintoja, ja siksi opinnot voi suunnitella yksilöllisesti. Koulutus päättyy ylioppilas- tai hf-tutkintoon, joka antaa kelpoisuuden yliopistoon ja korkeakouluihin yleensä ainevalinnan, oppiaineen tason ja tutkinnon tuloksen mukaan.³⁰⁶ Vuoden 2003 keväällä Tanskassa toteutettiin lukiouudistus, joka astui voimaan vuodesta 2005 lähtien. Siinä luovuttiin aikaisemmasta lukion jakamisesta kieli- ja matemaattiseen linjaan. Opintojen kulku yleissivistävissä lukioissa on järjestetty niin, että aluksi on puolen vuoden perusopinnot ja sen jälkeen 2,5 vuoden opinnot, joiden alussa oppilaat valitsevat eri opintosuunnista omansa.³⁰⁷ Korkeampi valmistava tutkinto on opintoihin valmistavaa nuorille ja aikuisille tarkoitettua yleissivistävää lukiotason koulutusta. Hf-tutkinto voidaan suorittaa osittain kaksivuotisena koulutuksena, jolloin opetus tapahtuu lukioissa tai itsenäisinä hf-kursseina, sekä osittain yksittäisten aineitten opiskeluna, jolloin opetusta annetaan aikuiskoulutuskeskuksissa ja seminaareissa. Hf-tutkinto on tarkoitettu sellaisille nuorille ja aikuisille, jotka ovat jo poissa

³⁰⁵ Stähle 2005, 16.

³⁰⁶ Stähle 2005, 16.

³⁰⁷ Stähle 2005, 17 alaviite.

koulutusjärjestelmästä, mutta haluavat ryhtyä uudelleen opiskelemaan. Lisäksi Tanskassa voi suorittaa ylioppilaskurssin (studenterkursus) kaksivuotisena koulutuksena tai yksittäisten aineiden opintoina useamman vuoden aikana³⁰⁸ (vrt. suomalainen aikuislukiokoulutus).

Ammatillista koulutusta ei ole perinteisesti mielletty Tanskassa koulutusjärjestelmän, vaan pikemminkin elinkeino-toiminnan osaksi. Kuitenkin myös Tanskassa on kehitys vienyt ammatillista koulutusta enemmän koulutuspolitiikan yhteyteen. Perinteen voimalla on kuitenkin kaksi keskeistä periaatetta, jotka ohjaavat läpäisevästi ammatillisen koulutuksen kehittämistä eri tasoilla. Ensimmäinen periaate on ammatinharjoittajien itsemääräämisoikeus ammatillisesta koulutuksesta (faglige selvstyre), joka nykyisin viittaa työmarkkinaosapuolten yhteiseen vastuuseen ammatillisesta koulutuksesta. Toinen periaate on vuorotteleva koulutusjärjestely (vekselsuddannelse), jossa koulutus on jaksotettu oppilaitoksissa ja työpaikoilla toteutettavaan koulutusjaksoihin. Tämä voidaan nimetä duaalimallin tanskalaiseksi muunnokseksi.

Vuoden 1991 alusta toteutettiin ammatillisen koulutuksen uudistus, jossa integroitiin sen hetkiset ammattityöntekijöiden koulutusmallit. Koulutuksen kestoksi säädettiin pääsääntöisesti neljä vuotta. Alussa oli aikaisemman BFG (basisår) -mallin mukaisesti kaksi oppilaitoksissa suoritettavaa koulutusjaksoa. Muuten koulutus voi tapahtua myös yrityksissä. Koulutuksen oppiainevalikoima koostuu seuraavasti: perusaineet (grundfag), ammatilliset yleisaineet (områdefag), ammatilliset erikoistumisaineet (specialfag) ja valinnaisaineet (valfag).³⁰⁹

Kämäräinen arvioi 1980-luvun ammatillisen koulutuksen kehittämisstrategioiden kehittyneen Tanskassa pikemminkin työpoliittisista lähtökohdista. Ammatillisen oppimisen yhteydessä on korostettu yhä enemmän ammattityöhön kohdistuvien uusien yhteiskunnallisten haasteiden ja työtoiminnalle ominaisten

³⁰⁸ Stähle 2005, 18.

³⁰⁹ Kämäräinen 1991, 25–26.

sosiaalisten realiteettien kohtaamista. Tanskassa ammatillisten koulutusmallien rinnakkaisuuden myötä koulutuspoliittisen kehittämistyön lähtökohdaksi valikoituivat ne toimintamallit, joissa oli pyritty yhdistämään laaja-alainen orientaatio ammattikenttään (yleisjakso) sekä toiminnallisiin kokonaisuuksiin perustuva oppimiskulttuuri.

Nykyään Tanskassa ammattikoulutus käsittää (erhvervsfaglige uddannelser) kaupallisen ammattikoulutuksen, teknillisen ammattikoulutuksen, teknillisen ammattikoulutuksen (merkantile og tekniske erhvervsuddannelser – EUD), sosiaali- ja terveydenhoitokoulutuksen (social og sunhedsuddannelset – SOSU) sekä maatalous-, puutarhanhoito- ja metsätalouskoulutuksen. Koulutus antaa nuorille työmarkkinoiden hyväksymät ammatilliset, henkilökohtaiset ja yleiset valmiudet. Kaiken ammatillisen koulutuksen tulee antaa muodollinen ammattipätevyys ja valmiudet suoraan työhön, mutta samalla ammattikoulutus valmistaa myös tiettyyn jatkokoulutukseen. Ammattikoulutukseen pääsy on avoinna kaikille, jotka ovat suorittaneet oppivelvollisuuden. Ammattikoulutuksen kesto vaihtelee kahdesta viiteen vuotta.³¹⁰

Tanskassa on myös *ammattilukiokoulutusta* (*yrkeyrngymnasiala utbildningarna*), joka on kolmivuotinen jatko-opintoihin valmistava koulutus kauppakouluissa tai teknillisissä kouluissa. Koulutus päättyy korkeampaan kaupalliseen tutkintoon (högre handlexamen, hhx) tai vastaavasti korkeampaan teknilliseen tutkintoon (högre teknisk examen, htx). Yleiset pääsyvaatimukset kumpaankin koulutukseen ovat samat kuin yleissivistävään lukioon. Hhx- ja htx-koulutuksessa ovat muun lukiokoulutuksen kanssa samanlaiset oppikirjat, mutta niissä painotus on kaupallisilla ja teknisillä aineilla. Koulutus antaa yleisen opintokelpoisuuden jatkokoulutukseen muun lukiokoulutuksen tavoin. Lisäksi hhx- ja htx-tutkinto antavat kvalifikaatiot sijoittua työmarkkinoille. Syksyllä 2002 ammattilukioiden oppilasmäärä oli 34 000. Tanskalainen erikoisuus on vielä, että lukiotason koulutukseen sisältyy myös 1–1,5

³¹⁰ Stähle 2005, 20.

vuoden koulutus, joka antaa kelpoisuuden diplomi-insinöörikkoulutukseen (adgangseksamen till ingenöiruddannelserne). Koulutukseen mennään yleensä teollisuudessa tai käsityöalalla suoritettua ammattikoulutuksen jälkeen.³¹¹

4.4 Eurooppalaista vertailua

Kaikissa Pohjoismaissa ammatilliseen koulutukseen vaikuttavat korkea-asteisen koulutukseen kohdistuvat kysyntäpaineet ja nuorisoikäluokkien pieneneminen. Näihin paineisiin vastakseen oppilaitosten on samanaikaisesti panostettava sekä koulutuksen antamaan jatko-opintokelpoisuuteen että koulutuksen tarjoamiin sijoittumisnäköaloihin työelämässä. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota vaihtoehtoisten kohderyhmien tavoittamiseen ja uusien toimintamuotojen kehittämiseen.³¹²

Pohjoismaiden koulutuspoliittisessa kehityksessä yhteistä ovat rakenteelliset kokonaisuudistukset. Ruotsin ja Norjan mallit ovat tähdänneet koko nuorisoasteen koulutuksen integrointiin. Tanskassa on suuntauduttu ammatillisen koulutuksen osajärjestelmää integroivaan uudistusmalliin.

Pohjoismaiden ulkopuolella keskieuropalaisen Saksan, Ranskan ja Iso-Britannian kehityksessä korostuvat hajanaisemmat kehittämistoimet. Saksan kehityksessä korostuu siirtymä nuorisoasteen koulutuksen integrointipyrkimyksistä ammatillisen koulutuksen eriytyneeseen modernisointiin. Ranskan kehityksessä korostuvat koulutusjärjestelmän saumakohtiin, tutkintorakenteisiin sekä työpaikkakohtaiseen koulutukseen kohdistuvat toimenpiteet. Iso-Britannian kehityksessä korostuvat kriisikehitys sekä ammatillisen koulutuksen uusien rakenteiden luominen.³¹³

Nuorisoasteen koulutuksen integrointipyrkimyksistä ja niiden toteutumisesta Kämäräinen toteaa, että useimpien 1970-luvun reformihankkeiden eräänä keskeisenä osatavoitteena oli

³¹¹ Stähle 2005, 19.

³¹² Kämäräinen 1991, 27.

³¹³ Kämäräinen 1991, 29, 55–58.

nuorisoasteen koulutuksen integrointi yhdeksi koulumuodoksi tai kokoavan opintojärjestelmän yhteyteen. Kattaviin integrointimalleihin sisältyi pedagogisia ja koulutusrakenteellisia erityistavoitteita, joita olivat yleissivistävän ja ammatillisen oppimisen yhdistäminen nuorisoasteen opinnoissa, vaihtoehtoisten koulutusreittien avaaminen korkea-asteelle ja ylempiin ammatillisiin opintoihin sekä hajanaisten ja kapea-alaisten ammatillisten opintojen kokoaminen synteettisempiin tutkintokehyksiin.

Yhteistä oli myös pyrkimys yhdistelmäopintojen kehittämiseen sekä ajatukset ammatillisesta perusopintovaiheesta. Integrointitavoitteet eivät ole kuitenkaan johtaneet odotusten mukaisiin pedagogisiin läpimurtoihin ja opiskelukulttuurien uudistumiseen. Lukio-opintojen ja ammatillisten opintojen erillisyyden esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa on siirtynyt nuorisoasteen yhtenäisten koulumuotojen sisälle. Kokeiluissa kehitellyt yhdistelmäopintomallit eivät ole tarjonneet laajempaa jatko-opintokelpoisuutta eivätkä houkuttelevampia ammatillisia näköaloja kuin perinteiset koulutusmallit. Kilpailutilanteissa ”puhtaiden” lukio-opintojen ja ammatillisten opintojen kanssa yhdistelmäopinnot ovat jääneet toissijaisiksi vaihtoehdoiksi, jotka tarjoavat enintään saman kelpoisuuden, mutta edellyttävät lisäopintoja ja pidemmän koulutusajan. Yhdistelmäopinnot eivät ole Suomessakaan saaneet hyväksyntää, joten Nuorisoasteen koulutuskokeilun päättyessä niistä luovuttiin³¹⁴.

Ammatillisessa koulutuksessa pääsuuntana on ollut hajanaisten ja kapea-alaisten koulutusammattien integroiminen synteettisempiin tutkintokehyksiin (sektoreiksi, ammattikentiksi tai peruslinjoiksi).³¹⁵ Kehitys Suomessa on seurannut varsin selvästi muiden Pohjoismaiden pyrkimyksiä. Peruskoulu-uudistuksen jälkeen suunniteltiin 1970-luvulla myös toisen asteen uudistamista yhtenäisen nuorisoasteen pohjalta.³¹⁶ Keskiasteen uudistus toteutettiin 1980-luvulla, jolloin ammatillinen koulutus tuli

³¹⁴ Ks. luku 2.3.

³¹⁵ Kämäräinen 1991, 64–66.

³¹⁶ Ks. luku 2.1.

yhtenäisemmäksi.³¹⁷ Erillisenä koulumuotona oleva lukiokoulutus alkoi 1990-luvulla Nuorisoasteen koulutuskokeilun rohkaisemana tehdä yhteistyötä ammatillisen koulutuksen kanssa. Aikaisemmin Nuorisoasteen koulutuskokeilua koskevassa luvussa (2.4) olen todennut, ettei kokeilu johtanut uudistuksiin toisella asteella. Suomessa on toisella asteella edelleen ehkä eniten tanskalaista koulutusta muistuttava rinnakkainen koulutusjärjestelmä. Lampinen kirjoittaa, että mitään mallimaata Suomen keskiasteelle ei Euroopassa tai muualla maailmalla ole.³¹⁸

³¹⁷ Ks.luku 2.3.

³¹⁸ Lampinen 2000, 93.

5 AMMATTILUKION PERUSTAMISVAIHE

5.1 Ammattilukion tarpeeseen johtanut kehitys

Kesäkuussa 1996 Rovaniemen kaupungissa selvisi yhteishaun tuloksena, että kaikkia lukioon halukkaita ei voitaisi sijoittaa kaupungin tai maalaiskunnan lukioihin.³¹⁹ Ulkopuolelle jääneitä oli 117. Kaupungin koulutustoimenjohtaja³²⁰ esitti koululautakunnalle, että aikuislukio selvittäisi, voisiko aikuislukio lisätä yhden lukion perusopetusryhmän aikuislukioon.³²¹ Kahdessa kokouksessa kesäkuussa ennen juhannusta aikuislukion rehtori ja Rovaniemen ammattioppilaitoksen rehtori neuvottelivat ammattioppilaitoksen osastojohtajien kanssa mukaan otettavista opintolinjoista. Tavoitteena oli, että ammattikouluryhmiä olisi kaksi 16 oppilaan ryhmää. Lukiossa nämä muodostaisivat yhden opetusryhmän.

Seuraavassa kokouksessaan 19.6.1996 koululautakunta hyväksyi Rovaniemen aikuislukion ja Rovaniemen ammattioppilaitoksen yhteishankkeen. Siitä lähti liikkeelle hyvin nopeasti hanke, jota alussa nimitettiin koululautakunnalle laaditussa ehdotuksessa ”ammattilliseksi aikuislukioksi”.³²² Esityksessä tavoite oli se, että opiskelija suorittaa neljän vuoden aikana lukion päästötodistuksen ja ylioppilastutkinnon sekä ammatillisen perustutkinnon. Toissijainen tavoite oli, että opiskelija saavuttaisi joko lukion päästötodistuksen ja ylioppilastutkinnon tai ammatillisen perustutkinnon. Koululautakunnan esittelytekstissä korostetaan opiskelijan omaa päätösvaltaa lukio-opintojen ja ammattiopintojen painotuksissa.³²³

Lukion ulkopuolelle jääneille peruskoulun päättäneille tarjottiin nyt siis mahdollisuus suorittaa lukio ja ammatillinen perustutkinto yhtä aikaa neljän vuoden kuluessa. Keskellä kesää

³¹⁹ Kltk 4.6.1996 §93. RKA.

³²⁰ Koulutustoimenjohtajana oli Kirsti Mäensivu.

³²¹ Kltk 4.6.1996 §93. RKA.

³²² Kltk 19.6.1996§115 liite1. RKA.

³²³ Kltk 19.6.1996§115 liite1. RKA.

järjestettiin vanhemmille ja oppilaille tiedotustilaisuus, jossa sai hakulomakkeen uuteen ammattilukioon, jota nimeä uudesta koulusovelluksesta alettiin käyttää. Määräaikaan mennessä hakemuksia tuli niin paljon, että kaikkia hakijoita ei tämäkään ratkaisu auttanut.

Ammattilukioon valittiin 32 opiskelijaa, ja koulu aloitettiin aikuislukion aloituspäivänä elokuun lopussa. Ammattilinjoiaksi valittiin sähkötekniikka ja hotelli-, ravintola- ja suurtalousala.³²⁴ Lukio-opetuksen tiloiksi saatiin Rantavitikan yläasteen kerhohuone. Paikka oli kouluopetukseen sopimaton, matala ja huonosti valaistu. Parempaakaan ratkaisua tilaongelmaan³²⁵ ei kuitenkaan löydetty.

Opetussuunnitelmat olivat ammatillisella puolella sähkövoimatekniikan perustutkinto ja hotelli-, ravintola- ja suurtalousalan perustutkinto³²⁶. Ammatillisen puolen yleissivistävät opinnot hyväksiluettiin lukio-opinnoista. Lukion opetussuunnitelmaksi otettiin vuonna 1995 voimaan tulleet aikuislukion opetussuunnitelman perusteet, jossa lukion oppimäärä oli 44 kurssia. Näin saatiin yhdistelmäututkinnon laajuudeksi 124 opintoviikkoa/kurssia.³²⁷ Työmäärä oli kohtuullinen neljässä vuodessa suoritettavaksi, jos verrataan päivälukion 75 kurssin oppimäärään, joka suoritetaan kolmessa vuodessa.

Malli ammattilukion toteuttamiseen saatiin muun muassa Tampereelta, jossa oli useiden vuosien ajan toteutettu tämänkaltaista yhteistyötä. Myös Käpylän iltaoppikoulu oli toteuttanut ammattilukiokoulutusta.³²⁸ Teimme aikuislukion opettajien kanssa tutustumismatkan Käpylän iltaoppikouluun ennen ammattilukion aloittamista keväällä 1996. Siellä oli koko 1990-luvun alun toteutettu ammattilukiota.³²⁹ Ammattilukiokokeilut olivat saaneet alkunsa

³²⁴ Ammattilukion opinto-opas 1996–1997. RAA.

³²⁵ Ammattilukion lukio-opetuksen tilakysymyksestä ks. luku 5.3.

³²⁶ Ammattilukion opinto-opas 1997–1998, 10–11. RAA.

³²⁷ Ammattilukion opinto-opas 1996–1997. RAA.

³²⁸ Kltk 19.6.1996 §98. RKA.

³²⁹ Käpylässä ammattilukiota johti apulaisrehtori Matti Lempiäinen, joka sittemmin vieraili Rovaniemelläkin kesällä 1996. Omat muistiinpanot.

Kotkan ammatilukiokokeilusta vuonna 1988.³³⁰ Nuorisoasteen koulutuskokeilu oli aloittanut yhteistyön toisella asteella valtakunnallisella tasolla vuonna 1992. Kokeilua sääтели opetusministeriön päätös Nuorisoasteen koulutuskokeilusta (1991)³³¹. Myös ylioppilastutkintoasetukseen lisättiin kirjoituksiin osallistumisoikeutetuiksi yhdistelmäutkintoa suorittavat.³³² Tietoa toisen asteen yhteistyöhankkeista oli hyvin saatavissa. Aikuislukioiden vuosittaisilla päivillä tutustuin Tampereen aikuislukion rehtoriin ja heidän malliinsa toteuttaa ammatilukiota.³³³ Tampereen toteutusmalli on toiminut tärkeänä esimerkkinä Rovaniemen ammatilukiolle.

Seuraavaksi olikin vuorossa aloitetun koulutuksen jatkuvuuden suunnittelu. Tammikuussa 1997 kutsui koulutustoimenjohtaja koolle virkamiestyöryhmän, jonka tehtävä oli seuraavanlainen:

*”Rovaniemen kaupungin lukioiden uutena tulokkaana on syksyllä 1996 aloittanut Rovaniemen aikuislukion ammatillinen lukiolinja. Toiminnan jatkamisesta on tehty päätös Rovaniemen kaupungin talousarvion yhteydessä. Ammatilliselta lukiolinjalta puuttuu kuitenkin perussuunnitelma, jossa Rovaniemen aikuislukion ja Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymän välisestä yhteistyöstä olisi virallisesti sovittu. -- Koululautakunta on edellyttänyt kokonaisvaltaisen kehittämissuunnitelman laatimista ja yhteistyön perustamista.*³³⁴

Raportista ilmenee, että vuosina 1996–2002 lukiopaikkojen kysyntä oli suurempi kuin kaupungin ja maalaiskunnan yhteinen tarjonta. Jotta peruskoulun päättäneiden ikäluokasta 60 prosenttia voisi jatkaa lukiossa, tarvittiin lisäpaikkoja. Rovaniemen ja sen lähialueen lukioita olivat Lyseonpuiston lukio, Korkalovaaran lukio, Ounasvaaran lukio ja maalaiskunnan Muurolan lukio. Missään näistä ei katsottu olevan mahdollista lisätä paikkoja. Toisaalta kaikkien

³³⁰ Järvinen 2000, 161.

³³¹ OPM 107/401/91; L391/91, A392/91.

³³² A1994/1000.

³³³ Tampereen aikuislukion rehtorina oli Elise Kääntönen.

³³⁴ Virkamiestyöryhmän raportti 9.4.1997, RKA.

lukioihin pyrkivien sijoittaminen olisi merkinnyt myös heikommilla peruskoulun päästötodistuksen keskiarvoilla olevien opiskelijoiden lukioon ottamista. Päivälukioissa ei ollut halukkuutta sijoittaa näitä yhteisvalintalistojen ”häntiä”, joten tähän tarpeeseen ammattilukion uskottiin olevan ratkaisu. Työryhmän ehdotus olikin, että lukuvuonna 1997–1998 lisäpaikkoja tulisi 32 ja vuodesta 1998 alkaen 64 paikkaa lukuvuodessa. Lisäpaikat olivat ammattilukiassa.³³⁵ Ammattilukio vakinaistettiin vuoden 1998 alusta Rovaniemen kaupunginhallituksen päätöksellä 27.10.1997. Sanomalehti Lapin Kansa uutisoi asiasta 4.11.1997. Uutisessa kerrottiin myös, että aloituspaikkojen määrä moninkertaistetaan vuosituhaten vaihteeseen mennessä. Aloituspaikkamääräksi mainittiin vuonna 2001 jopa 240.³³⁶

Ammattilukio siis perustettiin Rovaniemelle tyydyttämään puuttuvien lukiopaikkojen tarvetta ja tavoitteena oli, että alemmilla keskiarvoilla lukioon hakeutuvat saisivat yhteyden ammatilliseen koulutukseen ja suorittaisivat ainakin ammatillisen perustutkinnon, jos lukio osoittautuisi liian vaativaksi.³³⁷

5.2 Ammattilukion rakenne

Kahden koulutuksen yhteensovittaminen oli myös opetus-suunnitelmallinen haaste. Lähtökohtana oli, että lukion ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmat sovitettaisiin siten, että molempien koulutusten suorittaminen oli mahdollista laissa määrättyssä neljässä vuodessa. Tässä luvussa käsitellään niitä ratkaisuja, joita ammattilukion toteuttamisessa tehtiin eri puolilta Suomea saatujen kokemusten perusteella.

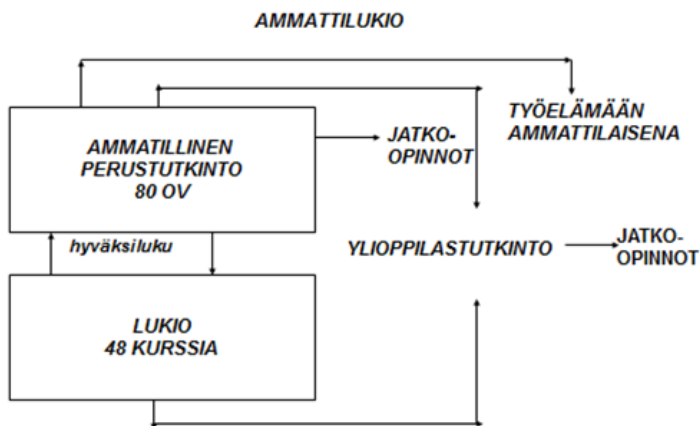
Kuviossa 1 on kuvattu ammattilukion rakenne. Sen tavoitteena oli erilaisten mahdollisuuksien rakentaminen opiskelijoille. Perustavoite oli, että opiskelija suorittaisi ainakin yhden tutkinnon, jonka pohjalta olisi mahdollista joko jatkaa opintoja tai siirtyä

³³⁵ Virkamiestyöryhmän raportti 9.4.1997, 9–10. RKA.

³³⁶ LK 4.11.1997.

³³⁷ Kltk 19.6.96 §115 liite 1. RKA.

työelämään. Tutkinnon saamiseksi tarvittiin alkuun 44 kurssia lukio-opintoja ja 50 opintoviikkoa ammatillisia opintoja. Amatillinen perustutkintotodistus edellytti vähintään 80 opintoviikkoa ammatillisia opintoja.³³⁸

KUVIO 1. Ammattilukion rakenne (Rehtorin arkisto, RAA)

5.2.1 Lukio-opetuksen opetussuunnitelma

Ammattilukio oli ja on yhdistelmäkoulu, jossa lukio-osuus muodostettiin suoraan aikuislukion opetussuunnitelmasta³³⁹ ja ammatillinen opetus järjestettiin ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman mukaan³⁴⁰ siten, että koulutukseen kuului ainoastaan ammatillinen opetus. Ammattitutkintotodistukseen

³³⁸ Opintoviikkomäärät ovat vuonna 1996 voimassaolevien opetussuunnitelmien perusteiden mukaisia. Ks. liite 1. liitetaulukot 1-3.

³³⁹ Opetussuunnitelma 1996, RKA. Aikuislukion opetussuunnitelman perusteet 1994 OPH; OPM 1994/873.

³⁴⁰ Ammattilukion opinto-opas 1997–98, 10–11. RAA.

yleissivistävä osuus luettiin hyväksi lukio-opinnoista. Ammatilukiolaiset saivat aikuislukion opiskeluoikeudet, joten heillä oli mahdollisuus lisäksi suorittaa aikuislukion iltaopetuksessa aineita, joita ei voitu päiväopetuksena tarjota. Tällaisia olivat pitkän matematiikan kurssit ja fysiikan valinnaiset kurssit sekä B3-kielet, saksa, ranska ja venäjä³⁴¹. Lukiokurssit toteutettiin siten, että ensimmäisenä vuonna oli 18 kurssia, toisena 10, kolmantena 10 ja neljäntenä vuonna 16. Lukion opetussuunnitelma on liitteessä 1.³⁴²

5.2.2 Ammatillinen opetussuunnitelma

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmä koostui valtakunnallisista opetussuunnitelman perusteista ja oppilaitoskohtaisesta opetussuunnitelmasta. Opetussuunnitelmat oli uudistettu 1995 ja sillä pyrittiin valtakunnallisen säätelyn keventämiseen siten, että opetussuunnitelmien perusteet antoivat joustavat ja väljät kehykset oppilaitosten omille opetussuunnitelmille. Opetussuunnitelmien perusteisiin oli jätetty tilaa myös vaihtoehtoisille opintokokonaisuuksille, joita oppilaitos voi suunnitella alueellisten ja paikallisten tarpeiden mukaan.³⁴³

Ammatillinen perustutkinto koostui pakollisista, valinnaisista ja vapaasti valittavista opinnoista. Tutkinnon sisällä oli useimmilla aloilla mahdollisuus valita erikoistumistoioiden mukaisia suuntautumisopintoja. Ylioppilastutkintoon valmistautuvat voivat liittää tutkintoonsa vapaasti valittavina opintoina yleissivistäviä opintoja sekä suorittaa rinnakkain ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon.³⁴⁴ Liitteessä 1 on ammatillisen koulutuksen sähkövoimatekniikan ja hotelli- ravintola- ja suurtaalousalan opetussuunnitelma sellaisina kuin niitä toteutettiin vuonna 1996 opintonsa aloittaneille ammatilukiolaisille.³⁴⁵

³⁴¹ Ammatilukion opinto-opas 1997–98, 2. RAA.

³⁴² Ammatilukion opinto-opas 1997–98. RAA.

³⁴³ Stenström 1997, 10; OPH 1995.

³⁴⁴ Stenström 1997, 9–11.

³⁴⁵ Ammatilukion opinto-opas 1997–98; Liite 1. RAA.

Ensimmäiset ammatillisen koulun opetussuunnitelmat olivat 80 opintoviikkoa. Ensimmäisenä vuonna opintoja suoritettiin 17 opintoviikkoa, toisena vuonna 27 opintoviikkoa ja kolmantena vuonna 14, viimeisenä vuonna 8 opintoviikkoa. Loput opinnot opiskelija sai valita itse ammatillisen koulutuksen tarjonnasta. Oppilaitos sai määritellä opintokokonaisuuksiin kuuluvat opinnot, jakaa ne opintojaksoksi ja suunnitella opetustarjonnan. Oppilaitos sai myös päättää, mitä valinnaisia opintoja se tarjosi.³⁴⁶ Opintojen hyväksilukemisella pyrittiin vähentämään päällekkäiskoulutusta ja lyhentämään koulutusaikoja. Rovaniemen ammatilukiossa nämä tavoitteet toteutuivat. Lukio-opinnot korvasivat yleissivistävät opinnot ja kolmen tutkinnon suorittamisaika kokonaisuudessaan oli neljä vuotta.

Koululakien (1998)³⁴⁷ uudistaminen ei aiheuttanut muutoksia ammatillisen koulutuksen opintoviikkomääriin. Vuoteen 2001 mennessä ammatilliset perustutkinnot tuli kuitenkin uudistaa. Kaupan ja hallinnon alan tutkinnot, matkailu-, ravitsemis- ja talousalan tutkinnot sekä sosiaali- ja terveystieteiden tutkinnoista kosmetologin ja parturi-kampaajan tutkinnot uudistuivat 120 opintoviikon laajuiseksi.³⁴⁸ Tästä johtuen kolmannesta vuodesta eteenpäin (1998 syksystä) oli aloittavilla opiskelijoilla tutkinnon laajuus ammatillisella puolella 120 opintoviikkoa. Käytännössä opetusta ei tarvinnut lisätä, sillä hyväksilukujen kautta tuo määrä täyttyi.

Ammatillinen peruskoulutus tähtäsi ammattitaidon saavuttamiseen ja valmiuksien antamiseen itsenäiseen ammatin harjoittamiseen. Yhteistyökoulutuksen kannalta oli tärkeää, että kasvatustavoitteet olivat samat kuin lukiolaisissa lukiokoulutukselle. Tavoitteena oli tukea opiskelijoiden kehitystä *”hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden*

³⁴⁶ Stenström 1997, 10–11.

³⁴⁷ L630/1998.

³⁴⁸ Virtanen 2002, 184.

*kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista”.*³⁴⁹

5.3 Opetusjärjestelyt

Lukio-opetus järjestettiin aluksi Rantavitikan yläasteen tiloissa ja toisena vuonna ammattikoulun tiloissa. Aikuislukion iltaopetus oli Lyseonpuiston lukion kanssa samassa rakennuksessa. Aikuislukion opettajat hoitivat lukio-opetuksen ja ammattikoulun opettajat ammatillisen opetuksen. Aikuislukion rehtori vastasi lukio-opetuksen ja ammattikoulun rehtori vastaavasti ammatillisen opetuksen järjestämisestä.³⁵⁰

Opetuksen järjestäminen tapahtui asteittain. Aluksi lukio-opinnot olivat tiettyinä viikonpäivinä siten, että ensimmäisen vuoden opiskelijoilla oli kolme päivää viikossa lukio-opintoja ja kaksi päivää ammattikoulua. Toisena vuonna lukio-opintojen määrä väheni kahteen päivään ja ammatilliset opinnot lisääntyivät kolmeen päivään viikossa. Kolmantena vuonna oli samalla tavalla. Neljäntenä vuonna oli viisi päivää lukio-opintoja kolmen jakson ajan, neljännessä jaksossa olivat ylioppilaskirjoitukset ja viidennessä jaksossa ammatilliset opinnot (liite 8).

Alkuun järjestelmä rakennettiin vain yhtä opiskelijaryhmää varten. Tällöin opetuksen hajauttaminen viikon eri päiville helpotti opettajajärjestelyjä. Ammatillisen puolen opetussuunnitelmassa oli vaatimuksena 80 opintoviikkoa. Tällöin yhdeksän viikkotuntia riitti opetussuunnitelman läpiviemiseen. Toisessa vaiheessa vuonna 2000 otettiin käyttöön jaksoittain vaihtuva opetus (liite 8). Kouluvuosi oli jakautunut viiteen jaksoon. Rovaniemellä ammatilliset oppilaitokset sijaitsivat aivan eri puolilla kaupunkia, joten koko jakso yhdessä oppilaitoksessa oli helpommin hallittavissa oleva ratkaisu.

Lukion ja ammatillisen opetuksen jaksoittain vaihtuvaan opetukseen siirtymiseen oli useampiakin syitä. Ensiksikin

³⁴⁹ L630/1998, 5§.

³⁵⁰ Sopimus ammatilukiokoulutuksen järjestämiseksi 1997, RAA 915/97 ja RKKÄ.

ammattilukioon oli tullut uusia koulutuslinjoja ammatillisella puolella. Sosiaali- ja terveystieteiden opetukseen kuuluivat olennaisena osana harjoittelujaksot. Niiden järjestäminen ei onnistunut viikoittain vaihtuvassa opetuksessa. Lisäksi ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmat muuttuivat kaikki 120 opintoviikon mittaisiksi. Tällöin oli tarpeen lisätä ammatillisen opetuksen määrää. Alkuun päivittäinen vuorottelu merkitsi suurempaa määrää lukio-opintoja. Vuorajaksojärjestelmään siirryttäessä lukio-opintoja tuli yksi jakso vähemmän. Opinnot jaettiin tasan puoliksi. Opiskelijat suorittivat ammattilukion neljässä vuodessa siten, että heillä oli 10 jaksoa sekä lukio-opetusta että ammatillista opetusta.

5.4 Kaksoisrahoituksella alkuun

Koululautakunta päätti ammattilukiotoiminnan vakinaistamisesta 21.5.1997 pidetyssä kokouksessa. Lautakunnan päätös perustui virkamiestyöryhmän raporttiin, joka oli valmistunut 9.4.1997. Työryhmän raportin johtopäätökset olivat, että lukuvuoden 1998 alusta Rovaseudulla (Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen maalaiskunta) tarvitaan lukiopaikkoja 78 lisää, mikäli halutaan säilyttää lukion aloittaneiden suhteellinen osuus silloisella tasolla eli 57 prosentissa. Lisäksi perusteluissa mainitaan, että nykyisen koulutusajattelun mukaista olisi suunnata kasvu lukion ja ammatillisen koulutuksen integraation toteuttamiseen siitakin syystä, että sellaista tarjontaa ei ollut Rovaniemen seudulla ammattilukiokokeilua lukuun ottamatta. Lukiopaikkojen määrän lisäämisen koululautakunta katsoi lyhyellä aikavälillä ongelmallisemmaksi. Esittelytekstissä mainitaan ajankohdan huomioon ottaen painava seikka: *”Lukio-opetuksen ja ammatillisen opetuksen rahoittaminen on ylläpitäjille edullista ns. kaksoisrahoituksen turvin, joka takasi täyden valtionosuuden sekä aikuislukiolle että ammattioppilaitokselle.”*³⁵¹ Perustettaessa ammattilukiota kävi ilmi, että ammatillisen koulun opiskelija saattoi

³⁵¹ Kltk 21.5.1997 § 101 (Dno KOVI: 915/97). RKA

olla opiskelijana myös aikuislukiossa varsinaisena opiskelijana.³⁵² Varsinaisten opiskelijoiden lukumäärä määräsi Rovaniemen kaupungille tulevat valtionavut, joka oli 60 prosenttia päivälukioiden valtionavusta.³⁵³ Näin tällaiselle koulutukselle tuli rahoitus täysimääräisenä vuoden 2001 loppuun saakka sekä aikuislukion opiskelijana että ammattikoulun opiskelijana. Puhuttiin kaksoisrahoituksesta. Oma rahoitus antoi aikuislukiolle vapaammat kädet järjestää lukio-opetusta opiskelijoiden valintojen mukaan annetun opetusajan puitteissa. Samalla koululautakunta linjasi rahoituksen vuoteen 2000 saakka. Vuonna 1997 määräraha oli 323 500 markkaa, josta se kasvoi siten, että vuonna 2000 se oli 1,362 miljoonaa markkaa lukio-opetuksen osalta. Ammatillinen puoli saattoi jättää ammatilukiolaisilta kokonaan pois yleissivistävien eli yhteisten aineitten opetuksen. Näin rahoitus suosi ammatilukio-opetuksen lisäämistä.

Kustannusten jakaantumisen sopimiseksi Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymä tekivät selkeän sopimuksen. Sopimuksessa määriteltiin, että ammatilukiokoulutus on ylioppilastutkintoon ja ammatilliseen perustutkintoon johtava nelivuotinen koulutusohjelma.³⁵⁴ Ammatilukion hyväksyttävästi suorittanut opiskelija saa lukion päästötodistuksen ja ammattitutkintotodistuksen. Sopimuksen tekohetkellä lukiokoulutus muodostui vähintään 44 lukiokurssista ja ammatilliset opinnot vähintään 80 opintoviikosta. Sopimuksessa jaettiin kustannukset ja toiminnot seuraavasti: *”Molemmat koulut järjestävät ammatilukion tuntijaon mukaisesti oman alansa opetuksen kuntayhtymän osoittamissa tarkoituksenmukaisissa opetustiloissa.”* Ammatilukio-opetus toteutettiin määrällisesti päivälukiokoulutuksen kaltaisena (oppitunti 45 min, 38 oppituntia=1

³⁵² 20.6.1996 Käpylän iltaoppikoulun ammatilukion rehtori vieraili Rovaniemellä ja kertoi, että esim. Uudenmaan läänin ja Hämeen läänin lääninhallitukset olivat hyväksyneet kaksoisrahoituksen jo 8 vuotta. 26.6.96. Arto Sulonen Opetusministeriöstä vahvisti tiedon. Omat muistiinpanot.

³⁵³ Aikuislukiolaki 3.6.1994/439 ja Aikuislukioasetus 1.7.1994/660.

³⁵⁴ Ammatilukiosopimus 12.1.1997, 915/1997, RKA.

kurssi).³⁵⁵ Sovittiin myös, että Rovaniemen aikuislukio vastasi ylioppilastutkinnon edellyttämistä suullisten ja kirjallisten kokeiden järjestämisestä aikuislukion kokeiden yhteydessä. Aikuislukion tehtäväksi tuli myös järjestää tarvittava opinto-ohjaus sekä ammatillukion yleishallinto. Kuntayhtymä puolestaan kustansi opiskelijoiden kouluruokailun opiskelutilojen yhteydessä.³⁵⁶

Vuoden 2002 alusta kaksoisrahoitus päättyi, ja sen jälkeen ammatillinen koulutus on ostanut Rovaniemen kaupungilta lukio-opetuksen. Kaksoisrahoituksen päättyminen aiheutti eräänlaisen kriisin yhteistyön jatkumisessa.

5.5 Ammatillukion kehittyminen

5.5.1 Ensimmäiset opiskelijat syksyllä 1996

Ensimmäiset opiskelijat ammatillukioon valittiin siis vapaaehtoisten hakijoitten joukosta. Niistä noin sadasta peruskoulun päättäneestä nuoresta, joiden ensisijainen toive oli päästä lukioon, 32 pääsi ammatillukioon. Peruskoulun päästötodistuksen keskiarvohajonta oli 6,6–7,6, kolmen hakijan keskiarvo oli alle 7. Suurin osa sijoittui 7–7,5 väliin (TAULUKKO 5). Oppilasjoukko vastasi keskiverto-oppilaita, joista päivälukioihin olivat päässeet yli 7,5 keskiarvorajan ylittäneet. Heitä voitiin pitää täydellä syyllä lukiokelpoisina.³⁵⁷ Ammatillisella puolella valittavana oli vain kaksi linjaa: sähkövoimatekniikan ja ravintola-, hotelli- ja suurtalousalan perustutkinnot. Lukio-opinnoissa kaikki opiskelijat olivat yhtenä

³⁵⁵ Opetusajan määrittely sopimuksessa oli erittäin tärkeää, sillä aikuislukion virkaehtosopimuksessa, joka määrittelee opettajien palkkauksen, oppitunnin pituus oli 40 min ja kurssin pituus 28 oppituntia. Ammatillukion opettajille, jotka siis olivat aikuislukion opettajia, alettiin maksaa päivälukioiden virkaehtosopimuksen mukaisesti 0,1 kertoimen mukainen palkka ammatillukiossa pidetystä kurssista. Kouluvuoden pituus oli myös sama kuin päivälukioissa eli 140päivän sijasta 190 päivää/lukuvuosi. Muuten noudatettiin aikuislukion virkaehtosopimusta palkkauksen suhteen.

³⁵⁶ Ammatillukiosopimus 1997, 915/97. RKA.

³⁵⁷ Rovaniemen lukioihin keskiarvoraja oli 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa ollut noin 7,0. Virkamiestyöryhmän raportti 1997. RKA.

ryhmänä. Alkuun oli yhteensä 32 opiskelijaa lukioryhmässä ja ammatillisissa ryhmissä molemmissa 16. Kolmen seuraavan vuoden aikana tapahtui eroamisia ja lukuvuonna 1998–1999 jäljellä oli 19 opiskelijaa. Koska monet opiskelijat olivat valinneet ammatilukion siksi, etteivät olleet päässeet lukioon, oli luonnollista, että lukiopaikkojen ilmaantuessa he vaihtoivat päivälukioon. Jotkut taas eivät halunneet jatkaa lukio-opintoja ja siirtyivät suorittamaan ammatillista perustutkintoa.

5.5.2 Ensimmäiset ylioppilaat – ”Lottovoittajat”

Ensimmäiset ammatilukiolaiset kirjoittivat vuonna 2000 keväällä ylioppilaiksi, ja abiturientteja oli 19. Alun vaikeuksien takia opiskelijoiden itseluottamus ei ollut suuri. Ylioppilaskirjoitusten tulosten selvittyä oppilaat luonnehtivat itseään ”lottovoittajiksi”.³⁵⁸ Opettajat olivat ponnistelleet saadakseen nuoret uskomaan itseensä. Tulos oli rohkaiseva. Kolmetoista läpäisi tutkinnon keväällä ja kaksi syksyllä 2000.³⁵⁹ Menestys oli odotettua parempi sikäli, että ylioppilaskirjoitusten suoritustaso selvästi ylitti lukiomenestyksen tason.³⁶⁰

Ensimmäisten ylioppilaiden valmistuminen oli koululle merkittävä saavutus jo siksin, että lukion ulkopuolelle jääneiden peruskoulun päättäneiden oppilaiden menestys osoitti, että oli mahdollista suorittaa lukio ja ammattikoulu yhtä aikaa neljässä vuodessa – eikä siitä kärsinyt edes ylioppilastutkintomenestys. Ensimmäisten ylioppilaiden valmistuminen varmisti ammatilukiolle paikan Rovaniemen lukiotarjonnassa ja lisäsi ammatilukion suosiota nuorten valinnoissa.³⁶¹ (Kuva 2.)

³⁵⁸ Valokuva keväältä 2000, Rehtorin arkisto. RAA.

³⁵⁹ Rovaniemen aikuislukion ja ammatilukion vuosikertomukset 1999–2000 ja 2000–2001. RAA.

³⁶⁰ Vuoteen 2008 mennessä ylioppilaiksi on valmistunut 19 näistä ensimmäisistä ammatilukiolaisista.

³⁶¹ LK 4.6.2000. Lehdessä oli iso kuva ja etusivun juttu ammatilukiolaisista.

Lapin Kansa

10 vuotta sitten: 4.6.2000

Ensimmäiset ammatilukiolaiset saivat valkolakin

Uusi lehti kääntyi koulutuksen historiassa Rovaniemellä, kun ensimmäiset ammatilukiosta valmistuneet saivat valkolakin vuoden vanhan ammatillisen perustutkintonsa kruunuksi. Rovaniemen aikuislukiosta valmistui 13 sekä lukion yleissivistyksen että ammattikoulutuksen käytännön hallitsevaa nuorta. Valkolakin painoi päähänsä myös 29 aikuislukiolaista.

Ammattilukion opit ovat tulevaisuudessa ehkäpä monellakin nuorella elämän eväinä, koska tulevat isänmaan toivot ovat ottaneet ammatilukion innolla vastaan. Rovaniemellä jo 224 nuorta pönttää val-

Pasi Viden ja Marja Viitala ovat ensimmäisiä ammatilukiosta valmistuneita.

kolakkia varten ja opiskelee ammattiin yhtä aikaa. Suurin osa heistä opiskelee sähköalan perustutkintoa. Muita suuntautumisvaihtoehtoja ovat liiketalouden, liikunnan, hotelli- ja ravintola-alan sekä lähihoitajan tutkinnot.

KUVA 1. Ensimmäiset ylioppilaat vuonna 2000. (LK 4.6.2010).

TAULUKKO 5. Ammattilukion ylioppilaat kevät 2000 (opiskelija T = tyttö, opiskelija P = poika) (Rehtorin arkisto RAA.)

Opiskelija	Äidinkieli	Ruotsi B	Engl . A	Reaali	Mate-mat. N	Perusk. päästötod. 1996 ka. (lukuain.)	Lukion tod. ka. 2000	Lukio Kurssit min.44
opp. 1 T	c	c	b	c		7,5	6,3	52
opp. 2 P	b	b	b		b	7,5	6,4	47
opp. 3 T	c	a	b	b		6,7	6,2	51
opp. 4 P	b	a	c		c	7,2	6,6	45
opp. 5 P	b	a	b	a – 00	b (pitkä)	7,4	6,7	49
opp. 6 T	m	c	c	m		7,4	6,8	52
opp. 7 T	m	c	b	c		7,6	6,8	48
opp. 8 P	b	b	c	b		7,2	7,3	51
opp. 9 P	b	a	a		m	7,4	6,3	48
opp. 10 P	b	b	a	c		7,4	6,9	49
opp. 11 T	m	b	c	c		7,3	6,5	50
opp. 12 P	c	c	m	m	m	7,4	7,4	48
opp. 13 P	c	a	c	b		7,5	Ei tod.	

Taulukosta 5 ilmenee ylioppilaskirjoitusten menestyksen lisäksi peruskoulun päästötodistuksen lukuaineiden keskiarvo (vuodelta 1996), lukion päästötodistuksen keskiarvo (vuodelta 2000) ja suoritettujen lukiokurssien määrä kullakin opiskelijalla. Vain yksi

opiskelija ei saanut lukion päästötodistusta. Kaikki suorittivat ammatillisen perustutkinnon. Suorittettujen lukiokurssien määrä yhtä lukuun ottamatta täytti vaaditun 44 kurssin minimimäärän. Kaikkien tutkinnon läpäisseiden lukion päästötodistuksen keskiarvo oli pudonnut peruskoulun päästötodistukseen verrattuna selvästi. Tutkintomenestys oli kaikilla opiskelijoilla parempi kuin lukion todistuksen perusteella olisi voinut olettaa.

5.5.3 Vuoden 2000 ylioppilaiden koulukokemukset

Ensimmäiset ylioppilaskirjoituksiin osallistuneet abiturientit haastattelin 22.2.2000–11.5.2000 eli hiukan ennen ylioppilaskirjoituksia tai välittömästi ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Aikomukseni oli haastatella kaikki ylioppilaskirjoituksiin osallistuneet. Kaikki eivät kuitenkaan ehtineet haastatteluun ennen ylioppilaskirjoituksia, ja niiden jälkeen haastattelematta jääneet olivat matkustaneet pois Rovaniemeltä. Haastatteluista poisjääminen oli sattumanvaraista, ja näytti siltä, että haastateltujen joukko hyvin edustaa ammatilukiolaisia. Tein kaksitoista haastattelua, joista kymmenen on säilynyt kuuntelukelpoisena. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista.

Litterointi on tehty kahdessa osassa siten, että kolme haastattelua on litteroitu kesällä 2000 ja seitsemän lokamarraskuussa 2010. Haastateltavista seitsemän oli miestä ja kolme naista. Kaikki olivat 19-vuotiaita ja aloittaneet ammatilukion syksyllä 1996.

Miehistä kuusi valmistui ylioppilaaksi keväällä 2000 ja yksi syksyllä 2000. Naisista yksi valmistui ylioppilaaksi keväällä 2000 ja yksi syksyllä 2000, yksi ei valmistunut.³⁶²

Haastattelu oli luonteeltaan teemahaastattelu. Kaikissa haastatteluissa käytettiin samaa kysymysrunkoa (liite 2), mutta

³⁶² Syynä tähän oli kokelaan vaikea lukihäiriö. Hän kyllä selvisi äidinkielen kokeesta ja reaalikokeesta, mutta ei kielikokeista, jotka olivat pakollisia. Ammatillisen perustutkinnon pohjalta hän on jatkanut opintojaan ammattikorkeakoulussa ja myöhemmin yliopistossa.

keskustelut käytiin varsin vapaasti opiskelijan omien pyrkimysten johdantelemana. Hirsjärvi ja Hurme määrittelevät teemahaastattelun puolistrukturoiduksi haastatteluksi, joka on jo 1950-luvulta lähtien ollut hyväksytty tiedonhankintamenetelmä ihmistieteissä. Esikuvana on Mertonin, Fisksen ja Kendallin (1956) fokusoitu haastattelu. Hirsjärvi ja Hurme pitävät teemahaastattelua kuitenkin itsenäisenä tiedonhankintamenetelmänä, koska se ei sido haastattelua tiettyyn paradigmaan, kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrään tai siihen, miten syvälle aiheen käsittelyssä mennään.³⁶³

Haastattelut tehtiin keväällä 2000, jolloin ensimmäiset kokelaat ammattilukiosta osallistuivat ylioppilaskirjoituksiin. Silloinen haastattelujen tarkoitus erosi hieman siitä, mihin niitä käytetään käsillä olevassa tutkimuksessa³⁶⁴. Tässä tutkimuksessa haastattelut toimivat historiallisena dokumenttina ensimmäisten kirjoittajien kokemuksista ammattilukiosta. Opiskelijoiden antamaa palautetta on käytetty hyväksi ammattilukiota kehitettäessä seuraavina vuosina. Eräät opiskelijoiden huomiot olivat jo heidän lukioaikanaan muuttuneet: Esimerkiksi työajat olivat samat kuin päivälukioissa – oppitunnin pituus 45 minuuttia ja työvuoden pituus 190 arkipäivää. Lisäksi lukion ja ammattikoulutuksen opetuksessa oli siirrytty vuorojaksojärjestelmään, jolloin lukio-opinnot olivat vuorotellen ammatillisten opintojen kanssa kokonaisia jaksoja³⁶⁵.

Haastattelut tehtiin koulupäivän aikana aikuislukion rehtorin työhuoneessa. Haastattelijana toimin itse, koska olin erityisen kiinnostunut opiskelijoitten kokemuksista juuri tämän aloitusryhmän osalta. Olin aloittanut Rovaniemellä ammattilukiokokeilun ja nähnyt sen kiinnostuksen, jota tämän tyyppinen yhteistyö herätti nuorissa ja heidän vanhemmissaan. Ensimmäisen vuoden jälkeen ammattilukion saattoi valita jo yhteishaussa. Ammattilukioon joutuminen lukioon pääsyn sijaan oli vain näiden ensimmäisten opiskelijoiden

³⁶³ Hirsjärvi & Hurme, 2010, 47–48.

³⁶⁴ Tarkoitukseni oli tehdä seurantatutkimus ammattilukiolaisten koulukokemuksista useamman vuoden ajalta.

³⁶⁵ Ks. luku 5.3.

ammattilukion aloittamisen syy. Kiinnostavaa oli kuulla, miten juuri nämä opiskelijat olivat kokeneet ”joutumisensa” ammattilukioon. Opiskelijat olivat silminnähden iloisia ja ylpeitä onnistumisestaan sekä helpottuneitakin, sillä aloituksen ”nöyryyttävyys” oli koko neljän vuoden ajan vaikeuttanut uskoa onnistumiseen. Kaikki tulivat mielellään haastateltavaksi ja ylioppilastutkinto oli heille ”grande finale”, suuri tavoite, joka oli saavutettu.

Opiskelijat olivat minulle tuttuja, ja vuosien aikana olin useaan otteeseen kysellyt heiltä erilaisia koulunkäynnin järjestämiseen liittyviä seikkoja. Haastattelun luotettavuutta lisäsi se, että koulu näiden opiskelijoiden kohdalla oli päättynyt ja heidän arviointiinsa en voinut enää mitenkään vaikuttaa. Opiskelijoiden kriittisyyttä ehkä vähensi enemmänkin se, että ylioppilaskirjoitukset olivat ohi ja useimmat olivat tyytyväisiä tulokseensa, jopa yllättyneitä. Silloin ei myöskään ollut varmuutta näiden haastattelujen käytöstä, mutta tiedustelin opiskelijoilta vain lupaa käyttää haastatteluja mahdolliseen tutkimukseen. Kaikki antoivat luvan.

Haastattelujen analyysi eteni siten, että ensimmäiseksi olen kartoittanut abiturienttien mielipiteitä itsestään yleensä koululaisina. Toiseksi kysyin heidän omaa mielipidettään tästä ammattilukiosta ja kumpaa (lukiota vai ammattikoulua) he pitivät tärkeämpänä hetkellä, jolloin ylioppilaskirjoitukset olivat meneillään tai ohi.

Haastatteluissa nuoret toivat esille sen, että he eivät juuri ole olleet innokkaita koululaisia aivan ala-asteen koulua lukuun ottamatta. Murrosiässä oli muu elämänmeno alkanut kiinnostaa. ”Sitten tuli murrosikä ja rockabilly-kausi, yläasteella ei sielläkään mitään ongelmia ollu, kaheksannesta luokasta eteenpäin kaverit rupes kiinnostaa kaikki muu -- sitä on hankala sanoa, että mikä siihen niinkö tuli--” (T3). Nuoret itse näkevät tuon vaiheen eräänlaisena välivaiheena. Kuitenkin moni totesi, että huomattavasti keskiarvonsa olevan liian alhainen lukioon pääsemiseksi ei aika enää riittänyt arvosanojen korottamiseen. ”Yläasteen kaheksannen luokan kevätlukukauella tulin niinkö järkiini, mutta aloin niinkö nostaan keskiarvoa, joka oli semmonen seittemän, mutta se oli liian myöhäistä” (P4). Nuorten kehitystä on paljon tutkittu ja havaittu, että

murrosikä aiheuttaa erityisesti pojille kehitysviivästymän, joka saattaa olla jopa kaksi vuotta tyttöihin verrattuna.³⁶⁶ Scheinin toteaa, että erityisesti pojat yleensä kurovat kehityseron umpeen kolmen–neljän lukivuoden aikana. Tyttöillä ei Scheininin mukaan vastaavaa ollut havaittavissa.

Lukioon pyrkiminen ei välttämättä ollut kaikilla haastattelemillani nuorilla ensimmäisenä mielessä, mutta ammattikoulukaan ei houkutellut. ”Niin, oikeastaan minun oma käsitys oli, etten mie ikinä tule menemään lukioon, että mie ite ajattelin, että en mie kyllä mene lukioon, että mie en jaksa sitä lukemista ennää, sitte kuitenkin tuli tuo ammattilukio, se oli kuitenkin semmone, että jees tämänhän on ihan siisti uus kokemus ihan uus juttu tullee, että sinne.” (T2). Lukioon pyrkimisen oli monille opiskelijoille vaikea asia. Ammattikoulu ainoana vaihtoehtona taas tuntui liian vähältä. ”-- se oli helepompi oikeastaan sikäli, ettei joutunu tuonne ammattikouluun, koska siis pelekästään ammattikouluun. Kyllä se lukio siinä kiinnosti.” (P2) Monet arvioivat asiaa myös tulevaisuuden kannalta. Jatko-opiskelulle nähtiin olevan hyötyä ammatillisesta koulutuksesta. Kun pyysin opiskelijoita arvioimaan lukio-opiskelun tai ammattikouluopiskelun tärkeyttä elämäntilanteessa, jossa edessä olivat jatko-opiskeluvalinnat, pitivät opiskelijat yleensä molempia tärkeinä.

Opiskelijoiden arviot molempien koulutusten suorittamisesta olivat varsin positiivisia: ”Jos ammattikoulutukseen haetaan, jos sie samalle alalle haet, niin sinulla on käsitys siitä alasta jo etukäteen käytännöllisesti ja jos et pääse mihinkään sulla on periaatteessa ammatti, pääset töihin huomattavasti helepommin kuin pelekillä ylioppilaspapereilla. Ja sitte, jos et pääse töihin, niin onhan se työttömyyskorvaus, mitä ei saa tavallinen lukiolainen, kyllä sillä etuja on, jos lähtee hakemaan--” (P1). Kahden koulun yhdistämistä arvioitiin kriittisestikin. Epäily kummankaan koulun täysipainoisesta suorittamisesta huoletti. ”Se vähän riippuu, että mitä lähtee hakemaan, että jos ammattilukiossa on sellainen linja, joka

³⁶⁶ Lauriala 2012, 35–40; PISA 2009 tulokset; Scheinin 1990; Sinkkonen 2005.

kiinnostaa, niin silloin kannattaa mennä sinne. Ne lukio ja ammattikoulu syö vähän toisiaan, että sitä ei ole niin keskittynyt kumpaankaan. Sie et oo täyspainosesti kummassakaan koulussa, vaan sinun pittää jakaa sitä keskittymistä molempiin, mutta toisaalta mie oon ainaki kokenut hyvin mielenkiintoseksi sen, että ko yhdistettään teoria ja käytäntö, että ko ammattikoulussa sitä käytännön puolta opettelet, että se tuo sinne lisävivaahetta, että se on vähän muutaki ko sitä koulunpenkillä opettelua, se on mun mielestä ollu tosi hyvä juttu. Että se ei oo kummiskaan sitä töitä koko ajan, että lukiosta tulee sitä teoriaaki koko ajan” (P5).

Kysyttäessä tarkennusta kommentteihin koulutuksen päällekkäisyydestä vastaaja pohti sitoutumista. ”Niin, no tuota, sitä ei aikaa vaan riitä. Se on kummiski kaks koulua, joista kestää kolme vuotta valmistuminen ja se ängetään neljään vuoteen, niin se välttämättä meinaa sitä, että se vaatii hirviän keskittymisen, että sitä voi täysipainoisesti, kyllä sen pystyy täysipainoisesti, mutta se vaatii tuplamäärän työtä.”(P5) Sama poika arvioi omaa kypsymistään ammattilukioaikana ja vuosi vuodelta parantunutta opintomenestystään seuraavasti: ”No siihen on vaikuttanut se, että sitä on herännyt tähän systeemiin, että ei sitä pärjää, jos vain laiskottelee, että jos saat päästötodistuksen ja lakin päähän ylioppilaana lähet koulusta, mutta sulla ei minkäänkokoisia arvosanoja, niin on aivan tyhjä alkaa jatkokouluttamaan itseä tai sie et pääse minnekään, tai sitte se vaatii suurta panostusta -- jossakin vaiheessa se panostus on tehtävä, se vaan tuli mulla, mie tajusin sen vähän myöhässä.”(P5) Opiskelijoiden epävarmuus tulevaisuudesta oli varsin suurta vielä lukion päättövaiheessakin. Toisaalta lukion loppuvaiheessa löytyi uusia kiinnostuksen kohteita kuten filosofia tai psykologia.

Pyydettäessä arvioimaan kahden tutkinnon koulua yksi ravintotalouslinjan valinnut naisopiskelija vastasi, että ”siinä on vielä, että jos haluaa, jos tietäis ihan varmasti, että mie haluan tietoa ja esimerkiksi ravintola-alalla, niin silloin tietenkin ravintola-alan tutkinto on tärkeämpi, koska niillä voi sitten jatkaa eteenpäin ja ei niinku ylioppilas tai niinku lukiotodistuksella ole -- ja lukiossa on

kuitenki niin erilaiset aineet, joku kieli ja äidinkieli ja matikka, mutta se on niin erilaista, mitä tulee siellä uudessa koulussa vastaan, niinkö jos haluais jotaki psykologiaa tai jotain humanitääristä, jos vaikka menee vaikka yliopistoon, niin sillonhan se tietenki lukion tuo hyvä yleispohja on. -- En mie osaa sanoa tässä vaiheessa, että haluanko jatkaa tätä ravintola-alaa vai haluanko ihan toiselle puolelle johonki tuollaiseen yliopistotyyppeeseen --".(T1) Toinen tyttö samalta linjalta jatkoi pohdintaa, sillä hänen tulevaisuuden suunnitelmansa eivät olleet juurikaan selkiytyneet. Kun kysyin, oliko tämä aika ammattilukiossa muuttanut tulevaisuudensuunnitelmia tai yleensäkin vaikuttanut henkilökohtaisesti, oppilas vastasi: "Vaikuttanu? --Mie en oikeestaan tiä silleen, että mitä mie vieläkkään, että mitä mie haluan isona, että miksi mie haluan sillai tosissaan alkaa lukemaan - - kuitenkin on hyvä että nyt on yksi ammatti ja tietää että voi alkaa vaikka sitä tekemään jossaki vaiheessa -- en mie tiää, onko se nyt muuttanu".(T2)

Verrattaessa lukiota ja ammattikoulua keskenään koettiin ammattikoulu selvästi helpompana. "On, on, ammattikoulussa se ilmapiiri ja se asenne on kolmetoista kertaa lepsumpi ja sallivampi ko lukiossa. Lukiossa sulla on koko ajan opettaja paikan päällä sanomassa, mitä sie teet ja silleen. Ammattikoulussa ne opettaa sulle vastuuta, mutta se pitää lähteä itestä, että kun sie aamulla moikkaat kymmenen minuuttia opettajaa ja näet sitä keskipäivällä viis minuuttia ja iltapäivällä moikkaat sitä viis minuuttia, niin voit joko valita, että sie joko lorvit tai sie teet töitä, mutta se ei oikein lukiossa onnistu. Lukiossa opetus on enemmän teoriaa ja ammattikoulussa se on käytäntöä, joillekin se sopii paremmin." (P5) "No sehän on aivan päivänselevä asia, että ammattikoulun puolella panostetaan paljon enemmän fyysiseen osaamiseen, että osaa niinkö tehdä asioita, koska se on ammattiin valmentavaa ja lukio ei ole, lukiossa haetaan niitä kirjoitushommia tai miten se sanotaan" (P6). Vastaus kysymykseeni, menikö koulunkäynti ammattipuolella lörvimiseksi, oli selvä. "Ei, mutta ei sitä koko ajan jaksa tehdä otta kurtussa hommia, mutta kyllä pääasiallisesti sillon, kun annettiin hommia, niitä tehtiin, mutta en mie ollu siellä poukkoilemassa, että lissää hommia, lissää hommia,

että minusta se on hyvä ku sen vain tajuaa mitä siellä pittää tehdä ja miksi siellä tehään. Se on hyvä tapa.” (P5) Kysymykseen, tukevatko nämä kaksi koulua toisiaan, ravintopuolen valinneella tytöllä oli myönteinen kanta. ”Kyllä ne, niinku matematiikka tai sitte en niin hirveesti tykkää, jos ammattikoulun puolella on maantiedettä ja historiasta sie tiät sen historiallisen taustan, sie et lähe niin tyhjältä pohjalta. Salin puolella työskennellessä tarvitaan psykologiaakin, sitä sie jouut käytännössä käyttään siellä ja sitte, no ei nyt välttämättä ravintolan keittiössä, kun on ihan kiirettä, mitä tehdä, se ei oo välttämättä ihan helppoa siellä päihtyneitten kanssa työskennellä, siinä pitää olla vaan sitten -- psykologista silmää --. Sitä pitää vaan ymmärtää, miks tuokin on tuollainen, sillä on ehkä ollut huono päivät tai -- mutta ei niin kuin kellään meistä”. (T1)

Ammatilliset opinnot koettiin hyödyllisiksi, koska ”-- mie oon saanu tehdä joitaki tarjoiluhommia tai semmosia, ko mie mietin, että jos mie olisin lukiossa ollu, niin en mie olis ikinä olis missään ees tarjoilemassa ollu ja silleen sitte mie oon itelle oppinu, että ei tarvii isompana sitte asun yksiossä tai omassa asunnossa ei tarvii kuitenkaan ellää purkkihernekeitolla, että tietää vähän, että miten tehään noita ruokia ja sillee -- ossaa varmaan tehdä vähän muillekki -- hm niin varmasti -- ja panna tarjollekki -- . Jos oisin lukiossa, niin en varmaan ikinä olis menny ammattikouluun -- en mie kyllä kadu sitä yhtään ja sitte kuitenkin pääsin sinne Irlantiin olin siellä ja sai uusia kokemuksia ja--”. (T2)

Tässä ensimmäisten opiskelijoitten ryhmässä on selvästi nähtävissä se, että vaikka ammatilukio ei ollutkaan ollut tarjolla jatko-opintoväylää valittaessa, he pitivät ammatilukiota kuitenkin onnistuneeksi valinnaksi itselleen. Alussa pettymys ja joutuminen ammatilukioon vaikuttivat. Lukion päättövaiheessa tyytyväisyys oli kuitenkin lisääntynyt, ja opiskelijat kokivat joutumisensa ammatilukioon jopa ”lottovoittona”.³⁶⁷

Yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Annukka Nuolimäki on vuonna 2007 tehnyt ammatilukioselvityksen. Sitä varten Nuolimäki

³⁶⁷ Valokuva abiturienttien julisteesta. Rehtorin arkisto. RAA.

on tehnyt puhelinhaastattelun, jossa hän on kysynyt ammatilukion suorittaneilta, mitä hyötyjä ja haittoja ammatilukiosta on ollut jatko-opintoihin sijoittumisessa. Selvitys koski vuoteen 2007 saakka ammatilukiassa läsnä olleita abiturienteja, jotka valmistuivat ylioppilaisiksi 2007, sekä ammatilukion aikaisemmin (2000–2006) suorittaneita. Kyselyssä kysyttiin myös, kuinka raskaaksi he olivat kokeneet kahden koulun ja kolmen tutkinnon suorittamisen. Samalla haastateltavilla oli mahdollisuus kertoa, valitsisivatko he ammatilukion uudelleen lukiovalintaa tehdessään.³⁶⁸ Haastatteluun Nuolimäki oli valinnut ositettua otantaa käyttäen 90 henkilöä. Puhelinhaastatteluun vastasi 64 henkilöä, jolloin vastausprosentti oli 71.

Nuolimäen selvityksen mukaan ylioppilastutkinnon ja ammatillisen perustutkinnon suorittaneista 269 opiskelijasta 96 prosenttia suoritti kolmoistutkinnon neljän vuoden määräajassa. Vain 11 (4 %) opiskelijaa ylitti neljän vuoden tavoiteajan.³⁶⁹ Nuolimäen haastateltavista kolme oli ensimmäisiä ylioppilaita, jotka eivät luonnollisesti olleet valinneet ammatilukiota yhteisvalinnassa. Siksi onkin huomion arvoista, että ammatillisesta tutkinnosta riippumatta kuitenkin 84 prosenttia kaikista haastatelluista valitsisi ammatilukion uudelleen.³⁷⁰ Tyytyväisyyttä useamman tutkinnon koulutukseen osoittavat myös muut jo 1990-luvun lopulla tehdyt tutkimukset.³⁷¹ Tämä korostui myös haastattelemini ensimmäisten Rovaniemen ammatilukion suorittaneiden samoin kuin Nuolimäen haastattelussa myöhemmin valmistuneiden vastauksissa.³⁷²

Ensimmäisistä vuonna 2000 valmistuneista oli kolme haastattelussa mukana, ja he kaikki olivat työssä vuonna 2007. Kaikista Nuolimäen haastattelemistä 25 prosenttia oli työssä ja noin 61 prosenttia oli joko kokoaikaisia tai osa-aikaisia opiskelijoita. Työttömiä oli vain muutama (6,3 %). Ammatilukio oli

³⁶⁸ Nuolimäki 2007, 35–36.

³⁶⁹ Nuolimäki 2007, 23 alaviite.

³⁷⁰ Nuolimäki 2007, 44.

³⁷¹ Virolainen 2000; Järvinen 2000. Yhteistyöopintojen haluttavuus kävi ilmi Vuorinen 1997, 129–142; Numminen ym., 2001.

³⁷² Nuolimäki 2007, 28.

pohjakoulutuksena jatko-opintoihin yleisimmin tieto- ja tietoliikennetekniikan opiskelijoilla, joista yli viisikymmentä prosenttia (57 %) oli päätoimisia jatko-opiskelijoita vuonna 2007.³⁷³

Ensimmäisten ylioppilaiden arvelut ammatilukion hyödyllisyydestä saavat Nuolimäen selvityksessä selvän vahvistuksen. Ammatillisesta tutkinnosta oli koettu olevan hyötyä työelämävalmiuksien antajana ja siten edistäneen työpaikan saantia sekä opiskeluaikana että sen jälkeen.³⁷⁴ Varsinkin ammattikorkeakoulussa jatkaneet olivat tyytyväisiä ammattialan tuntemukseensa verrattuna lukiosta tulleisiin opiskelijoihin. Toisaalta lukio-opinnot olivat tukemassa opiskelua esimerkiksi sähkötekniikassa. Opinnot olivat aluksi jopa helppoja. Vaihtelevasti oli korkea-asteella annettu myös hyväksilukuja. Nuolimäki kirjoittaa, että ”*sen, että oli opiskellut samanaikaisesti kahdessa oppilaitoksessa ja suorittanut kolmea tutkintoa, koettiin lisänneen opiskelussa tarvittavia yleisiä taitoja kuten suunnitelmallisuutta ja paineensietoa*”.³⁷⁵ Näinhän ensimmäiset haastattelemani ylioppilaatkin arvioivat saamaansa hyötyä.

5.5.4 Yhteisvalinnan kautta ammatilukioon

Keväällä 1997 ammatilukiolinjoille tuli oma hakukoodi³⁷⁶ yhteisvalinnassa. Paikkoja oli 32, joista 16 sähkövoimatekniikan linjalla ja 16 hotelli-, ravintola- ja suurtalouslinjalla. Seuraavien vuosien oppilasmäärän kasvu johtui myös siitä, että ammatillisen puolen linjojen määrää lisättiin. Ensimmäinen ja toinen lukuvuosi edettiin kahden ammatillisen linjan mukaan ja aloituspaikkojen määrä säilyi samana. Kolmannen lukuvuoden alkaessa syksyllä 1998 alkoi myös sosiaali- ja terveysalan perustutkintoryhmä. Lisäksi mukaan tulivat liiketalouden perustutkinto-opiskelijat.

³⁷³ Nuolimäki 2007, 37.

³⁷⁴ Vrt. Järvinen 2000, 151–152.

³⁷⁵ Nuolimäki 2007, 39–40; Järvinen 2000, 153.

³⁷⁶ Hakukoodi erotteli linjat, joihin kuuluivat lukio-opinnot + ammatilliset opinnot ja pelkät peruslinjat.

Opiskelijamäärä nousi 144:ään. Lukuvuoden 1999–2000 alusta alkoi myös yhteistyökoulutus liikunnanohjaajan peruskoulutusta antavan Lapin urheiluopiston kanssa. Lukuvuoden 2000 alussa aloitti myös hiusalan perustutkintoryhmä. Ammatilukion opintolinjat lukuvuoden 2000–2001 alkaessa olivat: Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto, sähköalan perustutkinto (sähkövoimatekniikka ja tietoliikennetekniikka), sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja ja hiusala), liiketalouden perustutkinto (merkonomi) ja liikunnanohjauksen perustutkinto.³⁷⁷

Lukuvuonna 2000–2001, ammatilukion opiskelijamäärä oli 20.9. laskentapäivän mukaan 266 opiskelijaa.³⁷⁸ Lukio-opetusryhmiä oli viisi ja ammatillisen koulutuksen ryhmiä 12.³⁷⁹ Opiskelijamäärän kasvu aiheutti jatkuvaa tarvetta saada lisää tiloja ja opettajia. Opetuksen rahoitus tuli vuoden 2001 loppuun kaupungille aikuislukion valtionapuna.

Ammatillukion vakainaistaminen lukuvuoden 1998 alusta toi toiminnalle vakaan pohjan. Sanomalehti Lapin Kansa uutisoi vakainaistamisen näkyvästi kahdella palstalla 4.11.1997. Lehtiutisessa ennustettiin aloituspaikkojen määrän kasvua niin, että vuonna 2001 olisi ammatilukiossa 240 oppilasta.³⁸⁰ Tämä ennuste toteutui hyvin, kuten edellä on todettu. Tämä kuvastaa sitä uskoa ammatilukion toimintaan, jota Rovaniemellä tunnettiin.³⁸¹

5.5.5 Koulunpidon arkea

Koulunpidon keskeinen asia oli alkuvuosina lukion toiminnan organisointi. Ammatilukion toiminta oli järjestettävä lukionomaisin periaattein. Opiskelijat olivat tulleet kouluun saadakseen lukiokoulutuksen. Odotukset koululta olivat samat kuin muissakin lukioissa opiskelevilla – joskin ”ongelmatkin” olivat samat. Hyvän

³⁷⁷ Rovaniemen ammatilukion opinto-opas 2000–2001, 15.

³⁷⁸ Aikuislukion vuosikertomus 29.5.2005. RAA.

³⁷⁹ Ammatilukio-opiskelijat, laskentapäivien määrät TN 21.1.2005.

³⁸⁰ LK 4.11.1997.

³⁸¹ Ks. luku 7.2.

kuvan antaa 23.3.1998 pidetyn opettajankokouksen muistio, jossa käsiteltäviä asioita olivat seuraavat: ammatilukiolaisten poissaolot tunneilta, ammatilukiolaisten myöhästely lukion oppitunneilta, itsenäisten suoritusten käytänteet, ammatilukion opetussuunnitelmassa päättöarvosanan saamisen ehtojen määrittely ja ammatilukion työskentelymotivaation terästäminen.³⁸² Keväällä alkoi myös seuraavan lukuvuoden suunnittelu. Seuraavana lukuvuonna oli tulossa kolmas lukioryhmä, mikä tiesi lisää oppitunteja. Kaikki opettajat hyväksyivät lisäluokan. Tässä kokouksessa myös pohdittiin fysiikan jatkokurssien perustamista päiväopetuksena, sillä tähän asti aikuislukion iltaopetus oli mahdollistanut jatkokurssien opiskelun ammatilukiolaisille. Tuolla opiskelijamäärällä sen ei kuitenkaan uskottu onnistuvan päiväopetuksena vielä seuraavana lukuvuonna. Sähköopiskelijoiden oli siis saadaksesen fysiikan jatkokurssit käytävä niitä iltakoulussa ainakin seuraava lukuvuosi.³⁸³

Lukuvuoden 1997–1998 viimeisessä kokouksessa vuoden ”saldo” todettiin hyväksi: *”yleisesti ottaen mennyt aivan mukavasti, etenemisestitä tulossa ainoastaan kahdelle toisen vuoden opiskelijalle, -- myös kemiassa on tulossa joitakin hylättyjä suorituksia.”*³⁸⁴

Seuraavan lukuvuoden alussa todettiin, että lukiopaikat olivat täyttyneet ja vain kaksi paikkaa oli vapaana. Opiskelijan siirtyminen oppilaitoksesta toiseen oli huolen aiheena opiskelijan oikeusturvan kannalta ja sitä päätettiin selvittää ennen uusien opiskelijoiden tuloa seuraavana vuonna. Loma-ajat olivat myös keskusteltavana, koska ammattikoulut viettivät syyslomaa vaihtelevasti ja kaupungin muiden lukioiden lomat olivat eripituisia. Loma-aikojen yhteensovittaminen oli tarpeen yhteisten opettajien takia. Ammatilukion syysloma päätettiin viikolle 44, josta kuitenkin sosiaali- ja terveystieteiden poikkeus jonkin verran. Tässä vaiheessa ilmeni tarve siirtyä vuoroajaksojärjestelmään, sillä työharjoittelujen järjestäminen juuri

³⁸² Aikuislukion opettajankokouksen muistio 23.3.1998. RAA.

³⁸³ Aikuislukion opettajankokouksen muistio 27.4.1998. RAA.

³⁸⁴ Aikuislukion opettajankokouksen muistio 25.5.1998. RAA.

sosiaali- ja terveystieteiden puolella vaati kokonaisia jaksoja.³⁸⁵ Toisin kuin edellisellä kevyällä oli ajateltu, oli fysiikan opetuksen kysyntä niin suuri, että sen järjestäminen päiväopetuksena ammattilukiolaisille oli tarpeen. Kuusi kurssia kahdeksasta annettiin päiväopetuksena jo lukuvuodesta 1998–1999 lähtien.³⁸⁶

Joulukuussa 1998 pidetyssä kokouksessa opettajat keskustelivat ammatillisen koulutuksen tulevan opetussuunnitelman aiheuttamista muutoksista ja niiden sovittamisesta ammattilukion opetussuunnitelmaan. Ammatillisten tutkintojen pituudeksi oli tulossa 120 opintoviikkoa.³⁸⁷ Yhteishakua silmällä pitäen haluttiin saada Lapin Kansa kirjoittamaan ammattilukiosta, koska opettajakunnan tuntuma oli, että ammattilukion suosio kasvaisi ”räjähdysmäisesti”.³⁸⁸ Näyttöä asiasta tuli vasta seuraavana kevyellä, kun yhteisvalinnan tulokset selvisivät.

Lukuvuoden viimeisessä kokouksessa 25.5.1999 opettajat totesivat, että ensimmäisistä ammattilukiolaisista 11 oli saanut ammatillisen tutkinnon valmiiksi.³⁸⁹ Kaikki halusivat jatkaa seuraavana vuonna lukionkäyntiä tavoitteena ylioppilastutkinto kevyellä 2000. Aikaisemmin olen todennut, että ylioppilastutkintoon osallistui 19 opiskelijaa kevyellä 2000.

5.5.6 Tilakysymys

Ammattilukion lukio-opetus siirtyi lähes vuosittain paikasta toiseen. Ensimmäinen vuosi opiskeltiin Rantavitikan yläasteen kerhuhuoneessa ja toinen vuosi Teknisen ammattioppilaitoksen Rantavitikan toimipisteen yhdessä luokkahuoneessa. Alkuvuosina tilojen hankintaan perustettiin tilatyöryhmä, jonka tehtävänä oli miettiä, minne ammattilukion opetus jatkossa sijoitetaan.

³⁸⁵ Ammattilukion opettajankokouksen muistio 24.8.1998. RAA. Lukuvuoden 1998–1999 alusta alettiin ammattilukiossa pitää omia opettajainkokouksia, koska työaika oli päivällä.

³⁸⁶ Ammattilukion opettajankokouksen muistio 21.10.1998. RAA.

³⁸⁷ L811/6.11.1998.

³⁸⁸ Ammattilukion opettajankokouksen muistio 15.12.1998. RAA.

³⁸⁹ Ammattilukion opettajankokouksen muistio 25.5.1999. RAA.

Työryhmässä olivat mukana kaupungin koulutoimenjohtaja (puheenjohtaja), aikuislukion rehtori (sihteeri), sosiaali- ja terveysoppilaitoksen rehtori, palvelualojen oppilaitoksen rehtori ja teknisen ammattioppilaitoksen koulutusjohtaja. Taulukossa 6 on kuvattu 16.10.1998 laaditun muistion mukainen tilantarve-ennuste.

TAULUKKO 6. Ammattilukion tilatarve vuosina 1996–2002. (Tilatyöryhmän muistio 16.10.1998 ja 21.10.1998. RAA.)

	1996– 97	1997– 98	1998– 99	1999– 00	2000– 01	2001– 02
Opiskelijoita	32	64	160	258	328	362
Luokkia	1	1	3–4	7	8	9–10

Lisäksi muistiossa todetaan, että tarvitaan opettajainhuone ja opettajien työtilat, rehtorin kanslia, koulusihteerin työhuone, opinto-ohjaajan työhuone ja monistustilat. Opiskelijoille tarvittiin myös liikunnan opetustilat, jotka arveltiin löydetävän ammatillisen koulutuksen tiloista. Ensimmäisessä kokouksessaan tilatyöryhmä totesi, että tarve olisi noin kaksisarjaisen lukion verran.

Vaihtoehtoja oli useita. Ammattilukion kannalta tilakysymys kaipasi luonnollisesti kiireellistä ratkaisua. Ounasvaaran lukion remontin valmistuttua Keskon kiinteistö oli vapaana. Rantavitikalla ala-asteen peruskoulua suunniteltiin siirrettäväksi yläasteen kanssa samoihin tiloihin, jolloin ala-aste olisi tyhjäksi jäävä koulurakennus. Tämä ei kuitenkaan ollut heti käytettävissä. Myös Postiautovarikon vapautumista ja korjaamista koulukäyttöön oltiin valmistelemaan. Työryhmä teki tutustumiskäyntikierroksen mahdollisiin tiloihin marraskuussa 1998. Mukaan tuli myös kuntayhtymän johtaja. Kiertoaajelun jälkeen pidetyssä kokouksessa työryhmä ehdotti Keskon tiloja vuokrattavaksi ammattilukion käyttöön. Joulukuussa 1998 pidetyssä kokouksessa sitten päätettiin esittää Keskon tilojen vuokraamista ammattilukion käyttöön seuraavan lukuvuoden alusta. Vuokratustannukset olisivat 250 000 markkaa vuodelta. Samalla esitettiin toive, että osan vuokratustannuksista maksaisi

kuntayhtymä. Kokouksessa todettiin, että kuntayhtymän tiloista ei olisi saatavissa tarvittavaa tilaa ammattilukion käyttöön. Koulutustoimenjohtaja teki 27.1.1999 pidettyyn tilatyöryhmän kokoukseen tarkemmat laskelmat ja toivoi, että ”talvisodan hengessä” jaettaisiin kustannuksia arvokkaan asian puolesta.³⁹⁰ Mitään ehdotusta asian ratkaisemiseksi ei syntynyt. Huhtikuussa 1999 tilatyöryhmä jatkoi tilanteen pohtimista. Tilakysymys oli täysin ratkaisematta, vaikka ammattilukioon oli tulossa 102 aloituspaikkaa.³⁹¹ Tämä määrä oli muistion mukaan jo päätetty kuntayhtymässä. Keskon tilojen vuokranmaksajaa ei tuntunut löytyvän enempää kaupungista kuin kuntayhtymästäkään. Seuraava ratkaisuehdotus oli, että osa ammattilukion opetuksesta sijoitetaan Lyseonpuiston lukioon, osa jatkaa Rantavitikan yläasteen tiloissa ja loput sijoitettaisiin hajautetusti eri ammatillisiin yksiköihin. Voidaan siis todeta, että talvisodan henkeä ei löytynyt. Asia ei ratkennut vielä huhtikuun alussakaan, joten tilatyöryhmän oli kokoonnuttava vielä kerran 29.4.1999. Tuossa kokouksessa sitten päätettiin, että ammattilukion sijoituspaikka olisi edelleen Rantavitikan yläaste. Tilatyöryhmä katsoi tehtävänsä suoritetuksi.³⁹² Opetustiloista päättäminen vaati työryhmältä seitsemän kokousta lukuvuoden 1998–1999 aikana.

Tilakysymyksen vaikeus johtui siitä, että kaupungin koulutoimessa oli meneillään huomattava koulukiinteistöjen käytön uudelleenarviointi, sillä oppilasmäärät olivat laskussa. Lisäksi koulukiinteistöt olivat huonokuntoisia ja peruskorjauksen tarpeessa. Sama tilanne oli koulutuskuntayhtymässä. Ammattilukio oli uusi tulokas, ja sen tarpeet olivat – siitäkin huolimatta, että sen kasvuun uskottiin – aina tärkeysjärjestyksessä viimeisinä sekä kaupungin koulutoimessa että kuntayhtymässä. Ammattilukiota johtavana rehtorina en ollut hyväksymässä ammattilukio-opetuksen ripottelua eri koulujen yhteyteen, koska se olisi näkemykseni mukaan tehnyt koulun järkevän organisoinnin lähes mahdottomaksi. Aikuislukio

³⁹⁰ Tilatyöryhmän muistio 27.1.1999. RAA.

³⁹¹ Tilatyöryhmän muistio 8.4.1999. RAA.

³⁹² Tilatyöryhmän muistio 29.4.1999. RAA.

toimi Lyseonpuiston lukion tiloissa, työvoimapolitiittinen koulutus oli erillistilassa ja ammattilukio Rantavitikan yläasteen tiloissa. Kolmessa toimipisteessä oli riittävästi hallittavaa, kun koulun hallinnossa oli vain yksi rehtori ja yksi koulusihteeri.

Tuolloin ennen vuotta 2002 toimittiin varsin hyvän rahoituksen turvin, sillä sekä kaupunki että kuntayhtymä saivat valtionavut ammattilukiolaisista. Rahoituksesta ei kuitenkaan oltu valmiita sijoittamaan ammattilukion toimintaan kuin äärimmäisen säästäväästi. Perinteinen koulutoiminta tuntui molemmista koulutuksen järjestäjistä perustehtävältä ja ammattilukio lisäkustannukselta.

Satelliittina oleminen jatkui vielä useita vuosia. Vuonna 2003 tapahtui siirtyminen Rantavitikalle Teknisen ammattioppilaitoksen tiloihin, jossa yksi käytävä oli ammattilukion käytössä. Tilakysymys ratkesi pysyvästi, kun ammattilukio sai vuonna 2007 paikkansa, kun se sijoitettiin Lapin ammattiopiston Rantavitikan toimipisteen tiloihin.³⁹³ Lukio-opetus sai omat tilat koulun toisessa kerroksessa. Tilojen suunnittelussa peruskorjauksen yhteydessä oli otettu huomioon lukio-opetuksen tarpeet.

5.5.7 Ammattilukion opettajat

Alussa ammattilukion opettajina toimivat aikuislukion opettajat. Kursseja oli vähän (18), ja ne hajaantuivat eri aineiden opettajille. Niistä aikuislukion opettajat saivat lisätunteja tuntikertymänsä. Kuitenkin jo ensimmäisenä vuonna tuotti ongelmia se tosiasia, että ammattilukio-opetus tapahtui päivällä ja aikuislukion opetus illalla. Opettajan työpäivä venyi aamukahdeksasta iltaan puoli yhdeksään. Vuosia aikuislukiossa opettaneille olivat myös suoraan peruskoulusta tulleet opiskelijat erilainen haaste. Jo ensimmäisenä syksynä joistakin opettajista tuntui, että ammattilukiolaisten opettaminen ei ollut heidän tehtävänsä. Niinpä jo syksyllä opettajien jaksamista pohdittiin opettajien kokouksessa.³⁹⁴ Ratkaisua asiaan etsittiin

³⁹³ Ammattilukion opinto-opas 2007–2008. RAA.

³⁹⁴ Aikuislukion opettajien kokouksen muistio 21.11.1996. RAA.

mahdollisuuksista keskittää opettajien opetusta joko päivällä tapahtuvaan opetukseen (ammattilukio ja peruskouluaineita aikuisille, työvoimapolitiittinen koulutus) tai iltaopetukseen. Opettajat saivat myös jo keväällä mietittäväksi, missä haluaisivat opetusta antaa seuraavana lukuvuonna, jolloin tuntimäärä ammattilukiossa kaksinkertaistui.

Oppilasmäärän kasvaessa kasvoi opettajista oma pieni ammattilukion opettajakunta. Opettajilla oli huomattava merkitys yhteishengen luojina. Tähän palaan opettajahaastattelujen yhteydessä myöhemmin tässä tutkimuksessa (luku 7). Ensimmäisenä päätoimiseksi ammattilukiossa tulivat opinto-ohjaajan lisäksi kielten ja matematiikan opettajat. Tämä tapahtui silloin, kun opiskelijamäärä oli yli kaksisataa eli lukuvuonna 1999–2000. Koska aikuislukion vakinainen opettajakunta oli vain viisi vakinaista opettajaa rehtori mukaan lukien, olivat uudet ammattilukion opettajat varta vasten ammattilukioon rekrytoituja tuntiopettajia. Tästä oli se etu, että silloin opettaja tiesi tehtävän vastaanottaessaan, mihin hän sitoutuu. Koulun toiminnan kannalta oli eduksi, että nuorilla opettajilla oli avoin suhtautuminen yhteistyöhön ammatillisen koulutuksen kanssa. Pidin rehtorina tätä näkökohtaa erityisen tärkeänä valitessani tai esittäessäni valittavaksi opettajia.

Ei ollut itsestään selvää, että lukio-opettajan kelpoisuuden opiskelleella nuorella opettajalla olisi ollut kovin myönteinen asenne ammatillista koulutusta kohtaan. Lehtisalo ja Raivola toteavat, että ”*Lukio ja ammatillinen oppilaitos elivät 1980-luvulla ja elävät tänäänkin liian etäällä toisistaan.*”³⁹⁵ Suomessa oli peruskoulu-uudistuksen jälkeen lukio-opetuksen erillisyyden vaaliminen tullut yhteistyöpyrkimysten vastavoimaksi, vaikka 1990-luvulla tehdyt yhteistyökokeilut saivat kokeilijoilta myönteisiä lausuntoja ja lukion opettajien suhtautuminen muuttui kokeiluissa.³⁹⁶ Tämä luonnollisesti vaikutti opettajien asenteeseen. Lukio-opetusta antavat opettajat olivat aikuislukion opettajina kaupungin opettajia. Fysiikan joitakin kursseja lukuun ottamatta kaikissa aineissa opetusta hoitivat lukio-

³⁹⁵ Lehtisalo & Raivola 1999, 138.

³⁹⁶ Virolainen 2000c, 75–83.

opetukseen pätevyityneet opettajat. Tällä haluttiin varmistaa, että ammatillukiolaiset saivat sellaista opetusta, että se täytti lukion opetussuunnitelman vaatimukset ja antoi riittävän pohjan ylioppilaskirjoituksiin osallistumiseksi. Joissakin aineissa kuitenkin opettajien vaihtuvuus oli huomattava. Kantajoukko pysyi kuitenkin samana, ja koulun kasvaessa vuosituhannen vaihteen jälkeen olivat opettajatkin vakiintuneet. Kuvan 2 kahdeksasta opettajasta viisi työskentelee edelleen ammatillukiiossa (2011).

KUVA 2. Ammatillukion opettajat syksyllä 2000. Virpi Maunuvaara biologia, Liisa Vuento matematiikka, Marjatta Rautiainen rehtori, Tarja Kupari opinto-ohjaaja, Hannele Vehkaoja ruotsi, Päivi Tuikkala äidinkieli, Kari Rautiainen historia ja edessä Virpi Vahtola englanti, kuvasta puuttuu Pirjo Stewart matematiikka. RAA.

6 AMMATTILUKION VAKIINTUMINEN OSAKSI ROVANIEMEN TOISEN ASTEEN KOULUTUSTA

6.1 Ammattilukion paikka Rovaniemen toisen asteen koulutuksessa

Vuosituhanne vaihduttua olivat vuonna 1999 voimaan tulleet koululait vahvistaneet yhteistyön velvoittavuuden. Edessä oli opetussuunnitelmauudistus. Edelliset opetussuunnitelman perusteet olivat vuodelta 1994. Uudet opetussuunnitelman perusteet tulivat voimaan vuonna 2004.³⁹⁷ Ammattilukiassa noudatettiin Rovaniemen aikuislukion opetussuunnitelmaa, joka valmistui 31.10.2005. Opetussuunnitelmatyössä olivat mukana kaikki opettajat. Opetussuunnitelmassa on määritelty ammattilukiokoulutus seuraavasti:

”Ammattilukiokoulutuksella tarkoitetaan ammatillisesta koulutuksesta käsin aikuislukion opetussuunnitelman mukaan suoritettavaa lukiokoulutusta, joka tähtää ylioppilastutkintoon. Osa opiskelijoista suorittaa kolme tutkintoa (amatillinen perustutkinto, lukio ja ylioppilastutkinto). Osa opiskelijoista voi opiskella kahden tutkinnon mallin mukaan (amatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto), jolloin opiskellaan neljän kirjoitettavan aineen pakolliset kurssit ja valtakunnalliset syventävät kurssit. -- Koulutukseen otettavien opiskelijoiden määrä sopeutetaan ikäluokkien kokoon ja siitä sovitaan vuosittain Rovaniemen koulutuskuntayhtymän kanssa. Amatillisten ja lukiokoulutuksen yhdistelmäopintojen järjestämisen lähtökohtana on opiskelu kokonaisuudessaan yhdessä oppilaitoksessa.”³⁹⁸

Opetussuunnitelman laadinnassa kiinnitettiin erityisesti huomiota opinto-ohjauksen suunnitteluun ja toteutukseen, johon kuului myös opiskelun erityinen tuki. Kaikkien opettajien kuulumista

³⁹⁷ VNa 955/2002.

³⁹⁸ Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelma 2005, 31.10.2005, 10. RAA.

ohjaushenkilöstöön korostettiin.³⁹⁹ Opetussuunnitelmauudistus selkeytti aikuisille tarkoitetun opetussuunnitelman ja nuorten opetussuunnitelman välistä yhteensovittamista. Pakollisten aineiden toteutusjärjestys oli sama kuin päivälukioissa eräitä reaaliaineita lukuun ottamatta. Pakollisten kurssien määrä verrattuna nuorten lukiokoulutukseen oli pienempi.⁴⁰⁰ Ammattilukiossa opiskelevien kannalta yhteensopivuus päivälukioiden kanssa helpotti hyväksilukua oppilaitoksesta toiseen siirryttäessä, mitä tietenkin koko ajan tapahtui.

Reaalikoeuudistus tuli voimaan 2006, jolloin niin sanotut ainereaalikokeet kirjoitettiin ensimmäistä kertaa keväällä 2006.⁴⁰¹ Uudistus oli otettava huomioon lukiokoulutuksessa jo 3–4 vuotta aikaisemmin, jolloin keväällä 2006 kokeeseen osallistuvat saisivat valmiudet kirjoittaa uudenlainen reaalikoe. Samassa asetuksessa määrättiin, että reaaliaineen koe terveystiedossa järjestetään ensimmäisen kerran vuoden 2007 ensimmäisellä tutkintokerralla.⁴⁰² Ammattilukion opetuksessa oli jo syksyllä 2003 otettava huomioon tulevat muutokset ja suunniteltava opetus sen mukaan.

6.2 Opetusjärjestelyt: ”Tosimies ei tanssi”

Arki ammattilukiossa haki muotoaan ja opiskelijoille oli tärkeää, että siellä noudatettiin muiden lukioiden käytänteitä. Vuorojakso-käytännön toteuttaminen aloitettiin kaikille vuonna 2000, jolloin siis opiskelijat opiskelivat koko jakson yhdessä oppilaitoksessa.⁴⁰³ Tärkeä periaate oli myös se yhteiskokouksen päätös, että ”*lukio- ja ammattiopetuksen jaksoille ei anneta tehtäviä opiskelijoille, koska tarkoitus on keskittyä kunkin koulun käymiseen kyseessä olevalla jaksolla kokonaan*”.⁴⁰⁴ Tässä käytännössä eri alat ammatillisella

³⁹⁹ Aikuislukion ops 2005, 10–13. RAA.

⁴⁰⁰ Aikuislukion ops 2005, 9. RAA.

⁴⁰¹ VNa ylioppilastutkinnosta 17.11.2005/915.

⁴⁰² VNa ylioppilastutkinnosta 17.11.2005/915, § 18.

⁴⁰³ Ammattilukion opettajien yhteiskokouksen muistio 16.12.1999. RAA.

⁴⁰⁴ Ammattilukion opettajien yhteiskokouksen muistio 16.12.1999. RAA.

puolella vaihtelivat. Asiaan piti aina välillä kiinnittää huomiota, sillä muuten opiskelijoiden työtaakka tuli kohtuuttomaksi.

Lukiossa toteutettiin 138 kurssia lukuvuonna 2000–2001 ja päätoimisia opettajia oli kuusi. Äidinkielessä, ruotsissa, englannissa sekä lyhyessä ja pitkässä matematiikassa sekä opinto-ohjauksessa oli päätoimiset opettajat. Muita oppiaineita olivat biologia, maantieto, filosofia, historia, psykologia ja uskonto, joiden opetusta hoitivat aikuislukion iltaopettajat ja muiden lukioiden opettajat.⁴⁰⁵

Sovituille lukiojaksoille laadittiin työjärjestys ammattilukiossa, ja ammatillisten opintojen antajat laativat omat työjärjestykset omille opintojaksoilleen. Opiskelijat saivat heti vuoden alkaessa tietää, missä opetusta milloinkin oli. Lukiossa myös tuntikohtainen työjärjestys oli valmiina lukuvuoden alkaessa.

Vanhempainillat ensimmäisen vuoden opiskelijoiden vanhemmille olivat ohjelmassa. Asiasta sovittiin syksyn suunnittelupäivän yhteydessä. Koska ammattilukio oli vielä aika uusi, kuului vanhempainillan ohjelmaan koulun toiminnan esittely sekä lukion että ammatillisen opetuksen osalta.⁴⁰⁶

Vuosittaiset ylioppilaskirjoitukset vaativat myös vuoden 2000 jälkeen runsaasti järjestelemistä. Kirjoituspaikkana oli ollut Rantavitikan yläasteen liikuntasali. Tekniselle ammattioppilaitokselle siirtymisen jälkeen kirjallisten kokeitten kirjoituspaikaksi järjestyi koulutuskuntayhtymän liikuntasali. Kuuntelukokeiden järjestämistä helpotti huomattavasti, kun käyttöön saatiin ryhmäkuuntelulaitteet.⁴⁰⁷ Kuuntelulaitteet tulivat kieltenopetuksen jatkuvaan käyttöön.

Koulun arki muodostui vähitellen hyvin organisoiduksi ja vakiintuneeksi. Syksyn 2004 suunnittelupäivän ohjelma kuvaa lukuvuoden toteuttamista. Siinä käytiin läpi koulun rutiinit: kurssipäiväkirjojen täyttäminen, poissaolojen seuranta, kokeiden arkistointi, kurssisuunnitelmien teko opiskelijoille, oppilasarviointi sekä ryhmäohjaajien tehtävät. Yhteisistä tilaisuuksista kirjattiin abi-

⁴⁰⁵ Ammattilukion vuosikertomus 2000–2001, 2. RAA.

⁴⁰⁶ Opettajienkokouksen muistio 23.8.1999. RAA.

⁴⁰⁷ Opettajienkokouksen muistio 15.10.2003. RAA.

teemapäivä, penkinpainajaiset, vanhojen päivä ja ylioppilasjuhla. Koulussa oli myös oppilaskunta, jolla oli oma ohjaajansa. Tavaksi oli otettu, että aikuislukion vararehtorina oli yksi ammattilukion opettaja. Koulun pedagoginen kehittämisen painopiste lukuvuonna 2000–2001 oli verkko-opetuksen aloittaminen myös ammattilukiassa. Suunnittelupäivän ohjelmaan kirjattiin pienen opintokokonaisuuden laatiminen Optima-oppimisympäristöön. Ammattilukiassa oli oma oppilashuoltotyöryhmä, johon kuuluivat opinto-ohjaaja, vararehtori ja ryhmäohjaaja sekä mahdollisesti terveydenhoitaja.⁴⁰⁸

KUVA 3. Penkinpainajaiset vuonna 2000. RAA.

⁴⁰⁸ Opettajien suunnittelupäivän muistio 16.8.2004. RAA.

Vuosittaisiin tapahtumiin tulivat mukaan penkinpainajaiset⁴⁰⁹ ja vanhojen päivä. Lukuvuonna 2000–2001 oli tarjolla ensimmäisen kerran myös vanhojen tanssien kurssi. Kurssille oli alkuvuosina vaikea saada poikia osallistumaan. Huhuna liikkui, että joku ammatillisen koulun opettaja oli ehkä leikillään sanonut oppilailleen, että ”tosimies ei tanssi”. Tämän seurauksena tanssikurssille jouduttiin alkuun houkuttelemaan varsinkin poikia ja tytöt saivat hankkia omia kavaljeerejaan. Vanhojen tanssiaisista tuli kuitenkin vankka traditio ammatilukiossa muiden lukioiden tapaan.⁴¹⁰

6.3 Opiskelijamäärän kehitys

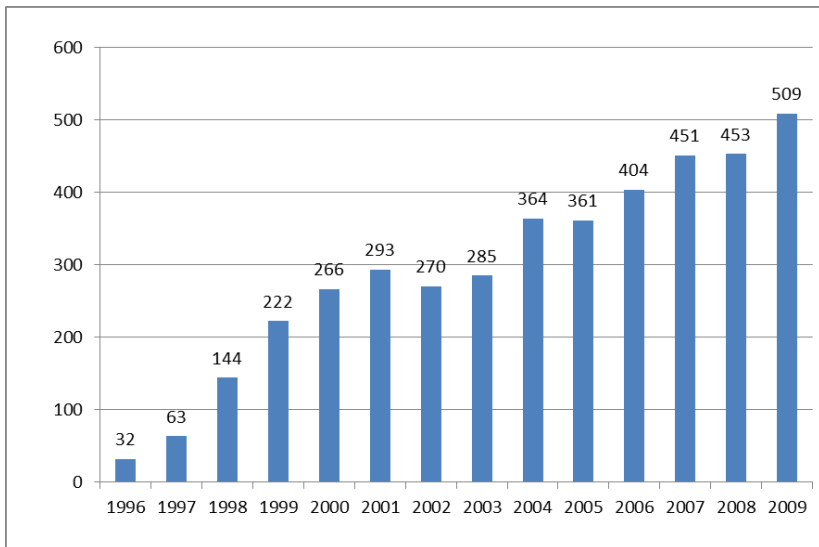
Ammatilukio alkoi kehittyä selvästi itsenäiseksi yksiköksi aikuislukion osana. Sillä oli omat opettajat, tilat sekä aikataulut, jotka poikkesivat aikuislukion aikataulusta. Myös opettajien kokoukset olivat erikseen. Tämä johtui siitä, että ammatilukion työaika oli päivällä ja aikuislukion työaika illalla. Yhteistä olivat opettajien koulutuspäivät, rehtori ja muutamat opettajat. Aikuislukion kanslia oli myös yhteinen koko koululle.

Opiskelijamäärän kehitys vaihteli. Ensimmäisen vuoden 32 opiskelijasta opiskelijamäärä kasvoi tasaisesti vuoteen 2001, jolloin opiskelijoita oli 293. Tämä johtui siitä jo aikaisemmin todetusta syystä, että mukaan tuli uusia ammatillisen koulutuksen linjoja ja että rahoitusjärjestelmä suosi opiskelijamäärän kasvattamista. Vuonna 2002 valmistui 67 ylioppilasta ja uusia opiskelijoita otettiin 64. Uusien opiskelijoiden ottamisessa näkyi se epävarmuus, jota yhteistyön jatkamisessa oli. Vuodesta 2003 lähtien aloittaneiden määrä on ollut yli sata, mikä merkitsee kolmea lukioluokkaa. Vuodesta 2004 lähtien on ammatilukiossa aloittanut neljä lukioluokkaa. Lukuvuonna 2008–2009 lukioluokkia oli 14 ja opiskelijoita 453.

⁴⁰⁹ KUV A 3. penkinpainajaisriehaa seurattessa tuli paikallislehden toimittaja luokseni ja ihmetteli, miksi nämä ammatilukiolaiset ovat niin ylpeitä koulutuksestaan.

⁴¹⁰ Opinto-opas 2000–2001 kansikuva. RAA.

Samalla, kun kiinnostus ammatilukioon lisääntyi, kohosivat koulutukseen päässeiden keskiarvot (ks. liite 5). Ammatilukioon valittiin yhteisvalinnassa opiskelijat ammatillisen koulutuksen kriteerein, jotka vaihtelivat eri linjoilla.⁴¹¹ Peruskoulun päättötodistuksen keskiarvolla oli ja on edelleen merkittävä painoarvo pisteytyksessä.

KUVIO 2. Ammatilukion opiskelijamäärän kehitys 1996–2009. (Rovaniemen aikuis- ja ammatilukion vuosikertomukset 1996–2009. RAA.)

Kuviossa 2 näkyy ammatilukion opiskelijamäärän kehitys, joka oli lähes koko ajan nouseva. Vuosi 2009 näkyy kuviossa siitä syystä, että opiskelijamäärät lasketaan lukuvuosittain, viimeinen vuosi oli lukuvuosi 2008–2009. Vuonna 2001 päättäneen kaksoisrahoituksen

⁴¹¹ Yhteisvalinnan pisteytyksessä eri ammatillisilla linjoilla otetaan mukaan myös eri oppiaineiden arvosanoja, esimerkiksi tekniikan aloilla peruskoulun teknisen työn arvosana. Sosiaali- ja terveystieteillä on lisäksi pääsykoe.

vaikutus näkyi opiskelijoiden vähenemisenä. 2000-luvun alku oli uudelleenjärjestelyn aikaa sekä rahoituksen että muunkin koulunpidon osalta.

Liitteessä 5 on vuoden 2004 ja 2007 syksyllä aloittaneiden opiskelijoitten määrät sekä keskiarvojen keskiarvot ja keskiarvojen hajonta. Taulukoista näkyy ammatilukion suosion lisääntyminen. Hyväksytyjen keskiarvot nousivat, ja alle seitsemän keskiarvolla ei enää vuonna 2007 päässyt ammatilukioon kuin kahdelle linjalle. Kehityksen suunta ennakoii parempia tuloksia ylioppilastutkinnoissa ja siirtymisten ja koulun vaihtojen vähenemistä kesken opintojen.⁴¹²

Onko olemassa opiskelijaa, joka olisi erityisesti ”ammatilukiotyyppeä”? Kokemuksen perusteella ammatilukio näyttää muodostuneen enemmän poikien kouluksi. Kuitenkin tätä selittää paljolti myös se, että tekniikan alan ammatilliset opinnot ovat olleet perustamassa ammatilukiopaikkoja erityisen paljon. Tekniikan alan opiskelijat edustivat noin puolta ammatilukion oppilaista. Vuonna 2000 aloittaneista 51 prosenttia, vuonna 2004 aloittaneista 59 prosenttia ja vuonna 2007 aloittaneista 47 prosenttia oli poikia.⁴¹³ Opiskelijoissa oli paljon poikia: heitä oli enemmistö esimerkiksi sähkö-, rakennus-, lentokoneasennus-, talotekniikka-, pintakäsittely-, puu-, kone- ja metallialalla. Tyttövaltaisten linjojen kuten sosiaali- ja terveysalan tai palvelualojen edustus oli rajoitetumpi jo aloituspaikkojen tarjonnassa. Perinteiset päivälukiot ovat Rovaniemellä tyttövaltaisia kuten muuallakin Suomessa. Esimerkiksi Lyseonpuiston lukiossa, joka oli Rovaniemen suurin lukio, on tyttöjen osuus opiskelijoista ollut lähes koko 2000-luvun noin 60–70 prosenttia.⁴¹⁴

Vaikka sukupuolten tasa-arvoa on yritetty lisätä eri ammateissa vuosikymmeniä, näyttää sukupuolten välinen tasa-arvo ammatillisesti toteutuneen paremmin korkeasti koulutetuissa ammateissa kuten lukion opettajissa, lääkäreissä ja juristeissa. Sen

⁴¹² Ks. TAULUKKO 8. (Ammatillisen koulutuksen aloittaneet ja ylioppilaat).

⁴¹³ Tilasto syksyllä 2000, 2004, 2007 aloittaneista. Vuosikertomukset 2000, 2004, 2007. RAA.

⁴¹⁴ Lyseonpuiston lukion vuosikertomus 2007–2008. RKA.

sijaan tekijätason ammatit ovat säilyneet voimakkaasti sukupuolittain jakautuneina naisten ja miesten ammatteina.⁴¹⁵

Nuoret pojat ovat toiminnallisempia ja haluavat välillä tehdä itse. Tässä toteutui mielestäni jo aikaisemmin mainittu kehitysero tyttöjen ja poikien välillä.⁴¹⁶ Ammattilukio siis tarjosi pojille juuri tuon toiminnallisemman tavan suorittaa lukio.

Myöhemmän elämän kannalta on suuri merkitys sillä, minkälaisen toisen asteen koulutuksen nuori saa. Miesten kouluttautumismahdollisuudet paranevat huomattavasti, jos heillä on lukio suoritettuna. Varmaan eräs syy lääkäri-, juristi- tai opettajakunnan naisistumiseen on myös siinä, että menneinä vuosikymmeninä lukiot ovat olleet tyttövaltaisia, mistä syystä tytöt ovat voineet pyrkiä yliopistoon. Pojilta tämä mahdollisuus kilpistyi ennen 1990-luvulla tehtyjä uudistuksia⁴¹⁷ siihen, että ylioppilastutkintoa ei ollut suoritettu. Yliopistoon pyrkiminen olisi edellyttänyt lukion suorittamista. Tuolloin lukion suorittaminen oli mahdollista ainoastaan iltaopiskeluna aikuislukiossa, jos sitä ei aikaisemmin ollut käynyt.

Ammattilukioon pyrkineiden määrä oli koko 2000-luvun alun kasvanut, kun ammatilliseen peruskoulutukseen otetaan opiskelijaksi ensisijaisesti alle 20-vuotiaat ja toissijaisesti alle 25-vuotiaat ammatillista peruskoulutusta vailla olevat nuoret. Opiskelijaksi ottaminen perustuu hakijoiden valintapistemäärään ja hakijoiden esittämään hakutoivejärjestykseen.

Valittaessa opiskelijoita ammatilliseen koulutukseen hakijalle annetaan pisteitä yleisestä koulumenestyksestä (peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo), alakohtaisesti painottuvista arvosanoista, työkokemuksesta, sukupuolesta sekä mahdollisesta pääsy- tai soveltuvuuskokeesta esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden alalla.

⁴¹⁵ Tilastokeskus 2012 SVT.

⁴¹⁶ Opiskelijakysely 2002. RAA. Opiskelijahaastattelut 2000; Scheinin 1990; Sinkkonen 2009; Ääreä 2012.

⁴¹⁷ L391/91, A1000/1994.

Hakijat asetetaan opiskelijaksi ottamisessa järjestykseen edellä mainituista tekijöistä koostuvan yhteispistemäärän mukaisesti. Saman pistemäärän saaneet hakijat asetetaan järjestykseen. Yhteispistemäärään vaikuttivat eri tekijät eri linjoilla vaihtelevasti, joten keskinäinen vertailu ei aivan täysin ole mahdollista. Hakupisteitä tuli seuraavassa järjestyksessä: 1. hakutoive 2. mahdollinen pääsy- tai soveltuvuuskoe 3. sukupuoli 4. yleinen koulumenestys, keskiarvo, kaikki aineet 5. lukuaineiden aritmeettinen keskiarvo.⁴¹⁸

Ammattilukioon hakeneiden määrä vaihteli vuosittain, mutta pysyväksi vuoden 2005 jälkeen muodostui tilanne, että ensisijaisten hakijoiden määrä ylitti tarjolla olevan paikkamäärän.

Tarve ammattilukiopaikkojen lisäämiseen kasvoi hakijamäärien kasvaessa. Tärkeänä askeleena on pidettävä sitä, että Lapin ammattiopisto asetti 2008 tavoitteeksi, että kaikilla linjoilla olisi haussa myös paikkoja, joissa olisi mukana mahdollisuus suorittaa lukio.⁴¹⁹

6.4 Ylioppilaskirjoitusten tulokset

Ylioppilastutkinnon merkitys on toisen asteen koulutuksessa tärkeä, ja monet ovat hakeutuneet lukioon siitä syystä, että haluavat ylioppilaisiksi. On myös ilmiselvää, että ylioppilastutkinnon suorittamatta jääminen saattaa jäädä vaivaamaan pitkälle aikuisikään. Iltaoppikoulut, jotka nykyään ovat aikuislukioita, ovat syntyneet aikanaan tätä tarvetta paikkaamaan.

Ylioppilastutkinto muuttui 1990-luvun puolivälistä lähtien enemmän kuin moneen vuosikymmeneen sitä ennen. Tutkinnon hajauttaminen siten, että tutkinnon voi suorittaa kolmen perättäisen tutkintokerran aikana, oli näistä merkittävin.⁴²⁰ 2000-luvun alussa

⁴¹⁸ TN:n arkisto, RAA; 2011 Koulutusopas, 32–36. OPH.

⁴¹⁹ Lapin ammattiopisto, Ammattilukiotyöryhmä 8.2.2008. TN:n arkisto. Keväällä 2005 oli asetettu tavoitteeksi laajentaa ammattilukiokoulutus koko RAOL:n peruskoulutuksen koulutustarjontaan. RAOL. Toimintakertomus 2004–2005. RKKA.

⁴²⁰ Ylioppilastutkintoasetus 1000/1994.

lukion opetussuunnitelman muutos, ylioppilastutkinnon rakenneuudistus vuonna 2005 ja 2006 voimaantullut ainereaali, johon lisättiin vuonna 2007 terveystiedon koe, sekä äidinkielen kokeen uudistus, jossa on kaksi koetta (tekstitaidon koe ja essee), ovat merkinneet monentasoisia toimia lukio-opetuksessa. Ammattilukion toiminnassa siirtyminen ainereaaliin oli huomattava haaste.⁴²¹ Muut tutkinnon muutokset hoituivat oppiaineen sisällä uudistetun 2005 voimaantulleeseen opetussuunnitelman mukaan.⁴²²

Osallistuminen ylioppilaskirjoituksiin ammattilukion päätteeksi oli ja on tärkeää. Opetusjärjestelyissä tämän mahdollisuuden turvaaminen oli alusta lähtien ollut keskeistä. Ammattilukion suorittamisaika oli neljä vuotta. Mahdollisuus käydä ammattilukio kolmessa vuodessa oli koko ajan olemassa. Vuosina 1996–2008 vain hyvin harva opiskelija suoritti ammattilukion koko laajuudessa kolmessa vuodessa.⁴²³

⁴²¹ A250/2003. Lahtinen 2008. Reaalikoeuudistus vaati myös valtakunnallisesti useita käsittelykertoja valtioneuvostossa. ”Valtioneuvostossa esitys jäi neljä kertaa pöydälle, mutta hyväksyttiin lopulta viidennellä käsittelykerralla.” 91.

⁴²² Aikuislukion ops 2005. RAA.

⁴²³ Ylioppilaat kevät 2002, Aikuislukion vuosikertomus 2001–2002. RAA. Keväällä 2013 ammattilukion apulaisrehtori muisteli tällaisia ylioppilaita olleen ”ihan muutamia”, alle viisi.

KUVA 4. Kevään 2002 ylioppilas. LK 20.5.2012.

Kevään 2002 ylioppilaan kokemus kuvastaa sitä oivallusta, joka Rovaniemellä ammattilukio-opiskelusta syntyi: ”monipuolisuus ja tavallisesta lukiosta poikkeava käytännön ammattiaineiden opiskelu”.

TAULUKKO 7. Rovaniemen ammattilukion ylioppilaat 2000–2008 (Rovaniemen aikuislukion vuosikertomukset 2000–2008, RAA.)

vuosi	kevät	syksy	yht	3 tutkintoa	suoritetut lukiokurssit keskiarvo	hajonta
2000	13	2	15	13	48	44–52
2001	17	3	20			
2002	64	3	67	63	54	41–63
2003	56	3	59	56	56	48–62
2004	37	5	42	38	56	46–64
2005	42	8	50	50	57	48–62
2006	26	6	32		55	47–66
2007	52	8	60			
2008	86	9	95			
Yht.	393	47	440			

Taulukosta 7 käy ilmi ylioppilaiden lukumäärän lisäksi se, kuinka moni suoritti kolme tutkintoa eli ammatillisen perustutkinnon ja lukion oppimäärän ylioppilastutkinnon lisäksi. Seurantani jatkui vuoteen 2005 ja osoitti, että lähes kaikki suorittivat ylioppilastutkinnon lisäksi lukion ja ammatillisen perustutkinnon. Seurasin myös suoritettujen lukiokurssien määriä. Aikuislukion oppimäärään suorittaminen edellytti 44+4 (taito- ja taideaineet) eli yhteensä 48 kurssin suorittamista⁴²⁴, josta tuli vuodesta 2003 lähtien minimi. On syytä huomata, että siten maksimimäärä nousi jopa 66 kurssiin.⁴²⁵ Lukiokurssien suorittamisen keskiarvo oli 55–57 kurssia, joka on sama kuin nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen pakollisten kurssien määrä. Hajonnasta näkyy, että joka vuosi oli myös yli 60 lukiokurssia suorittaneita opiskelijoita. Ammattilukiosta valmistui vuosina 2000–2008 yhteensä 440 ylioppilasta. Ylioppilaiden määrä

⁴²⁴ Opetusministeriön päätös 629/1998.

⁴²⁵ Nuorille tarkoitetussa lukion tuntijaossa pakollisten lukiokurssien määrä oli vuoden 1994 opetussuunnitelmassa 56 ja vuoden 2004 opetussuunnitelmassa 57. Lukion opetussuunnitelman perusteet 1994. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Määräys 33/011/2003. OPH.

vaihteli vuosittain siitä syystä, että eri vuosina ammatilukion aloitti vaihteleva määrä opiskelijoita. Taulukko 8 osoittaa, että keskimääräinen läpäisyaste⁴²⁶ oli noin 60 prosenttia. Nämä opiskelijat suorittivat niin sanotun kolmoistutkinnon, johon kuuluivat ammatillinen perustutkinto, lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto.

TAULUKKO 8. Ammatilukion aloittaneet ja ylioppilaat 1996–2008. (Rovaniemen aikuis- ja ammatilukion vuosikertomukset 1996–2011. RAA.)

aloittamis- vuosi	opiskelija- määrä	yo-vuosi	yo-määrä	läpäisy-%
1996	32	2000	15	46
1997	28	2001	21	75
1998	93	2002	67	72
1999	97	2003	62	64
2000	73	2004	42	57,5
2001	73	2005	50	68,4
2002	63	2006	32	50,7
2003	101	2007	60	59,4
2004	130	2008	95	73,0
2005	108	2009	86	79,6
2006	106	2010	91	85,8

Taulukosta 8 ilmenee huomattavaa vaihtelua paitsi sisään otettujen määrissä myös läpäisyssä, mutta vuoden 2007 jälkeen on nousu huomattava. Syynä on ammatilukion suosion kasvu ja sisäänpääsyn vaikeutuminen. Ilmiö on valtakunnallinen: muualla Suomessa ammatilliseen koulutukseen pääsemisen halukkuus on vuosikymmenen vaihteessa ohittanut lukiohalukkuuden. Tiedossa ei ole, kuinka paljon on pyrkinyt ja päässyt yhteistyökoulutukseen.

⁴²⁶Läpäisyprosentti tarkoittaa ammatilukion aloittaneita, jotka suorittavat ns. kolmoistutkinnon: ammatillisen perustutkinnon, lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon.

Yhteistyökoulutukseen pyrkineiden ja sisään otettujen määriä ei ole tilastoitu. Verrattaessa ammatilukion läpäisyastetta muuhun ammatillisen koulutukseen on sitä pidettävä hyvänä. Päivälukioiden läpäisyaste on Rovaniemellä reilusti yli 90 prosenttia. Päivälukion keskeyttää valtakunnallisesti noin neljä prosenttia. Esimerkiksi vuonna 2008 nuorten lukiokoulutuksen keskeyttäneitä oli 4,5 prosenttia. Ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttää vuosittain noin 10 prosenttia.⁴²⁷ Ammatilukion läpäisyastetta ei voi verrata keskeyttämisprosentteihin ammatillisessa koulutuksessa, koska opiskelijat vaihtavat ohjelmaa ja suorittavat ammatillisen perustutkinnon.

Menestys ylioppilaskirjoituksissa parani vuosi vuodelta. Valtakunnallisesti vuosina 2003–2008 ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrä on ollut 1340–1845⁴²⁸ Ensimmäisten ylioppilaiden menestys (taulukko 5) yllätti opiskelijat itsensä ja myös opettajat. Tuloksia olen seurannut vuosi vuodelta, ja ne ovat luonnollisesti parantuneet sitä mukaa, kuin opiskelijoiden sisääntulo on vaikeutunut. Ylioppilaskirjoitusten tulokset mittaavat vain opiskelijan omaa menestystä, eivät niinkään koulun tasoa. Suomessa yksittäinen opiskelija voi päästä hyvään tulokseen mistä tahansa lukiosta. Vuosittain suoritettut ja paljon julkisuutta saaneet koulujen väliset vertailut ylioppilaskirjoitustuloksista antavat kuvan siitä, miten hyviä opiskelijoita on kussakin lukiossa.⁴²⁹ Ammatilukion tulokset kuitenkin paranivat jonkin verran aloittamisvuodesta 2000. Ylioppilastutkinnon arvosanajakaumat keskeisissä ylioppilaskirjoitusaineissa (äidinkiessä, englannissa ja reaalikokeessa) keväältä 2002, keväältä 2004 ja keväältä 2005 ovat liitteessä 3. Vuosittaiset vaihtelut saattoivat olla melkoisia, esimerkiksi hylättyjä saattoi tulla poikkeuksellisen paljon, kuten keväällä 2004 äidinkiessä. Muutokset ylioppilastutkinnossa

⁴²⁷ Työryhmän muistio. OPM työryhmämuistioita 2010:14.

⁴²⁸ Ammatilukion opiskelijat suorittivat ylioppilaskirjoitukset Rovaniemen aikuislukion opiskelijoina, valtakunnallisesti tuloksia pitäisi verrata muihin ammatillisen tutkinnon perusteella ylioppilaskirjoituksiin osallistuneisiin. Sellaista seurantaa ei ole valtakunnallisesti tehty. OPM 2010:14, 47.

⁴²⁹ MTV3 julkistamat vertailut mm. vuodelta 2005.

vaikeuttavat vertailua. Reaalikoeuudistuksen myötä vuodesta 2006 kirjoitettavien aineiden määrä kasvoi ja valinnaisuus lisääntyi merkittävästi.

Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmisteleavassa työryhmän muistiossa ylioppilastutkintoa koskevissa ehdotuksissa esitettiin, että ”selvitetään kahden tutkinnon suorittajan *tutkintomenestys ja sen tuottama lisäarvo jatko-opinnoissa*”.⁴³⁰ Kokonaiskuvan puuttuessa yhden koulun tulokset ovat vain viitteellisiä.

Annukka Nuolimäen ammatilukioselvityksessä vuodelta 2007 opiskelijat korostivat sitä, että työn saanti oli helpompaa. Tottuminen vaativaan opiskeluun oli myös etu esimerkiksi siirryttäessä yliopistoon, jossa sai myös hyväksi lukuja jopa 15 opintoviikkoa. Seuraavat lainaukset ovat muutaman opiskelijan kommentteja Nuolimäen ammatilukioselvityksestä:

”Ravintola-alan puolella on helpompi saada töitä -- ” tai ”Hyötyä oli heti opiskeluaikaan ammatilukioaikana ja sen jälkeen, kun on voinut tehdä töitä.” Ja edelleen: *”Kesti neljä vuotta, ehti kypsyä enemmän --.*⁴³¹

6.5 Reaalikokeen suuri muutos

Reaalikokeen muuttuminen yhdestä kokeesta kymmeneksi erilliseksi kokeeksi merkitsi uudelleenjärjestelyjä reaaliaineiden opetukseen. Haluttaessa säilyttää mahdollisuus suorittaa ylioppilastutkinto kaikkien aineiden osalta, oli reaaliaineisiin saatava lisää opetusresurssia. Yhden reaalikokeen aikana oli ollut mahdollista, että opiskelijat painottaisivat reaalikokeessa tiettyjä suosituimpia aineita. Mitään seurantaa suosituimmista reaaliaineista ei koulussa tehty, mutta se noudatti ylioppilastutkintolautakunnan tekemää seurantaa. Suosituimpia vastausaineita reaalikokeessa olivat historia ja yhteiskuntaoppi, biologia ja maantieto ja psykologia. Fysiikka ei välttämättä ollut suosittu vastausaine reaalikokeessa, vaikka sitä

⁴³⁰ OPM 2010:14, 127.

⁴³¹ Nuolimäki 2007, 40.

saattoi opiskella kaikki kurssit ammattilukiossa. Fysiikan kurssien opiskeluun oli syynä se, että tekniikan aloilla oli opiskeltava vähintään neljä kurssia fysiikkaa, jotta saisi ammatillisen perustutkinnon suoritetuksi. Joulukuussa 2003 koulutuskuntayhtymän rehtoriryhmä käsitteli reaaliaineiden opetuksen lisäämistarvetta. Aikuislukio ehdotti aikaisempien kurssien lisäksi kolme kurssia psykologiaa, yksi maantietoa, yksi biologiaa ja kaksi historiaa (yhteensä 7 kurssia). Tässä vaiheessa myönnyttiin viiteen lisäkurssiin (aineissa fysiikka, biologia, psykologia ja maantieto). Lisäksi vaadittiin, että ryhmäkoon tuli olla vähintään 16 opiskelijaa.⁴³² Päätös ei tyydyttänyt, koska se ei taannut sellaisia resursseja ammattilukiolle reaaliaineiden opetuksen toteuttamiseen että menestys reaalikokeessa olisi mahdollinen. Asia käsiteltiin uudelleen vuoden 2004 maaliskuussa, jolloin rehtoriryhmä oli kutsunut kuultavaksi aikuislukion rehtorin. Aikuislukion esitys oli seuraavanlainen: Ammattilukiolaisten kurssit reaaliaineissa olivat vuoden 1994 opetussuunnitelman mukaisia. Vuonna 2006 kirjoitettava ensimmäinen ainereaali toteutettiin vanhan opetussuunnitelman mukaan. Taulukossa 9 on reaaliaineiden kurssien määrät. Tilanteen tärkeyttä osoittaa, että oli pidettävä kaksi kokousta, jotta yhden kurssin lisäksi reaaliaineisiin voitiin tehdä.

⁴³² Rehtoriryhmän kokous 15.12.2003, Muistio 11/2003. RKKA.

TAULUKKO 9. Reaaliaineiden kurssit eri oppiaineissa
(Rehtoriryhmän kokous. Muistio 3/2004 RKKA.)

	Pakolliset kurssit	Syventävät kurssit 2004	Esitys uusista syventävistä kursseista
Uskonto	1	–	–
Psykologia		3	2
Filosofia	1		–
Historia	4	1	–
Fysiikka	1	5	2
Kemia	1		3
Biologia	2		1
Maantieto	1		2
Yhteensä	11	9	10

Rehtoriryhmä hyväksyi esityksen. Kokonaiskurssimäärä nousi yhdellä kurssilla. Merkille on pantava se, että nyt syventäviä kursseja tarjottiin uskontoa lukuun ottamatta kaikissa reaaliaineissa. Tulossa oli opetussuunnitelmauudistus, jolloin kurssimäärät oli jälleen otettava tarkasteltavaksi. Tehty päätös teki kuitenkin mahdolliseksi täysimittaisen lukio-opetuksen toteuttamisen.

Samalla, kun ylioppilaskirjoituksiin osallistuminen reaaliaineissa oli esillä, koulutuskuntayhtymässä keskusteltiin siitä, millaista opetusta ja miten laajana opetusta yhteistyökoulutuksessa annettaisiin. Vaihtoehdot olivat siihen saakka toteutettu ”koko lukiomalli” tai sitten ”supistettu lukiomalli”, jota ei oltu suunnitellusti kokeiltu, mutta jolla oli kannattajansa ammatillisen puolen rehtoreiden joukossa.

Vuoden 2004–2005 opinto-oppaassa lukion reaaliaineet ovat kuitenkin toteutuneet kattavasti. Fysiikkaa oli tarjolla 8, kemiaa 4, biologiaa 2 sekä 1 syventävä kurssi joka toinen vuosi, maantietoa 3, filosofiaa 2, historiaa ja yhteiskuntaoppia 6, psykologiaa 5 sekä uskontoa 1 kurssi. Kursseja oli siis yhteensä 32, joista 11 oli pakollista lukion oppimäärän suorittamiseksi. Terveystieto oli

valinnainen kokonaan. Reaaliaineiden osalta ammattilukio oli täysimittainen.⁴³³

Vuonna 2005 aloittivat ensimmäisen vuoden opiskelijat uuden opetussuunnitelman mukaisen opiskelun. Se merkitsi muutoksia esimerkiksi siten, että historia ja yhteiskuntaoppi jakautuivat kahdeksi oppiaineeksi. Tämä taas puolestaan merkitsi yhden reaaliaineen lisäystä ylioppilaskirjoituksissa. Vuonna 2007 kirjoitettiin ensimmäistä kertaa terveystieto ylioppilaskokeessa. Reaaliaineet ylioppilaskokeessa olivat vuodesta 2007 lähtien: uskonto tai elämäkatsomustieto, historia, yhteiskuntaoppi, filosofia, psykologia, fysiikka, kemia, biologia ja maantieto sekä terveystieto.⁴³⁴ Kokeet oli ryhmitelty kahdelle koepäivälle: ensimmäisenä koepäivänä oli uskonto, elämäkatsomustieto, yhteiskuntaoppi, kemia ja maantiede ja terveystieto ja toisena psykologia, filosofia, historia, fysiikka ja biologia.⁴³⁵

Vuonna 2007 ensimmäisen kerran kirjoitettava terveystieto edellytti, että yhden kurssin lisäksi opetusta järjestettäisiin myös muissa syventävissä kursseissa jo syksyllä 2006. Samoin oli tehtävä myös muissa lukioissa. Ratkaisu löytyi yhteistyöstä Lyseonpuiston lukion kanssa. Pätevä opettaja, terveystieteiden maisteri,⁴³⁶ jolla oli kelpoisuus opettaa terveystietoa, löytyi koulutuskuntayhtymästä. Terveystieto oli alusta lähtien (2007) suosittu reaaliaine ylioppilaskirjoituksissa.

⁴³³ Rovaniemen ammattilukion opinto-opas 2004–2005. RAA.

⁴³⁴ Reaalikoeohjeet 2007, YTL.

⁴³⁵ Ylioppilastutkinnon koepäivät 2008–2009, YTL.

⁴³⁶ Aikaisemmin terveystietoa olivat opettaneet liikunnan opettajat. Heidän oli kuitenkin erikseen pätevoidyttävä lisäopinnoilla terveystiedon opettamiseen.

TAULUKKO 10. Ainereaaliin osallistuminen 2006–2008
(Ylioppilastutkinnon vahvistetut tuloslistat kevät 2006, 2007 ja 2008.
RAA.)

Aine	Vuosi 2006	Vuosi 2007	Vuosi 2008
Uskonto	5	4	1
Elämäkatsomustieto			1
Yhteiskuntaoppi	5	19	33
Kemia		1	3
Maantiede	11	26	24
Terveystieto		17	37
Psykologia	6	31	28
Filosofia	3	1	2
Historia	29	44	38
Fysiikka	9	15	40
Biologia	2	5	9
Yhteensä	70	163	216

Taulukko 10 osoittaa, että ammattilukiolaiset osallistuivat innokkaasti myös historian, yhteiskuntaopin ja terveystiedon kokeisiin. Havaittavissa oli, että terveystieto oli varsinkin lähihoitajiksi opiskelevien tyttöjen suosima. Reaalikokeisiin osallistuvien kokonaismäärä kasvoi myös koko tarkasteltavan ajan. Reaaliaineiden opettaminen oli perusteltua ja sai myös koulutuskuntayhtymän eri oppilaitosten ja vuodesta 2006 Lapin ammattiopiston hyväksynnän.

Muiden ylioppilaskirjoitusaineiden, kuten äidinkielen kokeen uudistus, ei aiheuttanut keskustelua, koska se oli ainoa pakollinen aine ylioppilaskirjoituksissa, ja se oli kaikkien läpäistävä. Rakennekokeilun vakinaistaminen oli tervetullut, sillä ruotsin valinnaisuus teki mahdolliseksi keskittyä enemmän matematiikan kirjoittamiseen pakollisena. Mitään suurta muutosta ei heti tapahtunut, mutta suunta kuitenkin muuttui.

6.6 Kaksoistutkinnon yritys

Vuoden 2007 syksyllä ammattilukio aloitti lukuvuoden täysin remontoituissa Lapin ammattiopiston Rantavitikan toimipisteen tiloissa. Kokonaisopiskelijamäärä oli 438. Kooltaan ammattilukio oli Rovaniemen toiseksi suurin lukio. Lukioluokkia oli 14. Tilat olivat 13-vuotisen toiminnan ajan parhaat. Valoisat ja avarat luokkahuoneet, opettajanhuone ja opettajien työtilat sekä opinto-ohjaajan vastaanottotilat olivat kunnossa. Kouluun saatiin myös ammattilukiosta vastaava apulaisrehtori. Opettajia oli 14 päätoimista.

Lukuvuosi 2007–2008 alkoi lukion opettajien yhteisellä suunnittelupäivällä. Päivän ohjelmassa oli paljon uusiin tiloihin liittyviä järjestelyjä. Rakentamisen viimeistely ja ilmastoinnin säätäminen aiheuttivat pieniä ongelmia, mutta koulutyö käynnistyi hyvin. Viikkopalaverissa 5.9.2007 Lapin ammattiopiston ilmoitus nostaa ammattilukion keskimääräistä ryhmäkokoja 23:sta 29:ään herätti keskustelua. Opettajakunta oli ”tyrmistynyt” ja ehdotti yhteistä palaveria Lapin ammattiopiston johtoryhmän (rehtorit, koulutusjohtajat) kanssa. Linjaushan johtaisi opettajakunnan mielestä pahimmillaan siihen, että syventävät reaaliaineitten kurssit eivät olisi toteutuneet.⁴³⁷ Taustalla oli pyrkimys alentaa kustannuksia, joita reaalikoeuudistus oli jonkin verran nostanut. Ryhmäkoon suurentamisvaatimus ei kuitenkaan realisoitunut, koska kustannustehokkuutta voitiin parantaa muutenkin.

Kun ammattilukion koko kasvoi, oli tärkeää sopia, miten lukio- ja ammattikoulujaksot lukuvuosittain jaettiin. Täytyi saada sopimus, missä opiskelijat milläkin jaksolla opiskelivat. Tämän suunnitelman teki yleensä ammatillisen koulutuksen koulutusjohtaja, lukiovastaava. Suunnitelma lähetettiin kaikkien ammattiopiston oppilaitosten johdon hyväksyttäväksi. Valmistuttuaan tämä suunnitelma oli sitova ja sen varaan kukin oppilaitos rakensi omat työjärjestyksensä. Jokainen lukioluokka muodostui kahdesta tai useammasta ammatillisen koulutuksen ryhmästä. Liitteessä 4 on

⁴³⁷ Opettajien suunnittelupäivän muistio 7.8.2007 ja viikkopalaverin muistio 5.9.2007. RAA.

lukuvuoden 2007–2008 jaksotus ja lukioluokkien ammatillisten linjojen koostumus. Kustannuksia alennettiin niin, että saman luokka-asteen opiskelijat tulivat yhtä aikaa lukio-opetukseen, jolloin voitiin eri luokkien lyhyen ja pitkän matematiikan opetus keskittää. Samoin voitiin eri oppiaineiden syventäviä kursseja järjestää yhteisenä koko luokka-asteelle.⁴³⁸ Näin saatiin ratkaistua säästötavoitteet.

Huomattavaa etua saatiin esimerkiksi fysiikan ryhmien yhdistämisestä, sillä fysiikan kurssit olivat ensimmäistä kurssia lukuun ottamatta kaikki syventäviä (7 kurssia). Toisaalta tekniikan alan opiskelijoiden oli opiskeltava vähintään neljä kurssia fysiikkaa saadakseen ammatillisen perustutkinnon.

Syksyllä 2007 oli kahden opetussuunnitelman mukaan opiskelevia opiskelijoita. Tällöin opinto-oppaitakin oli kaksi⁴³⁹, sillä niin huomattavasta muutoksesta oli kysymys. Reaaliaineiden opiskeluun oli pantava enemmän painoa, ja uutena kirjoitettavana oppiaineena oli terveystieto. Koko lukion toteutettavien kurssien määrä oli kasvanut 221:een, mihin ei vielä kuulunut opinto-ohjaus. Ammatilukio oli tarjonnaltaan melkein täysimittainen lukio. Puutteena oli, että B3-kieliä (saksaa, ranskaa, venäjää ja espanjaa) ei mahtunut lukion päiväohjelmaan, mutta niitä oli tarjolla aikuislukion iltapetoksessa.

Syksyllä 2007 aloitettiin myös yhtenä erityisryhmänä ”ammattilukio kaksoistutkintona”. Tämän ryhmän perustaminen oli seurausta pitkään jatkuneesta keskustelusta supistetusta lukiomallista. Keskustelua oli enenevässä määrin syntynyt 2000-luvun puolivälin jälkeen. Synä siihen olivat ammatilukion suosion kasvu toisen asteen valinnoissa ja koulujen kustannussäästöjen tarve. Erityisesti palvelualoilla oli pyrkimystä kaksoistutkintoihin.⁴⁴⁰ Käytännössä se tarkoitti sitä, että opiskelijat eivät pyrkineetkään koko lukion oppimäärän suorittamiseen vaan suunnitelman mukaan opiskelivat vain ylioppilaskirjoituksissa kirjoitettavien aineiden

⁴³⁸ Rovaniemen ammatilukion opinto-opas 2007–2008 uusi ops. RAA.

⁴³⁹ Rovaniemen ammatilukion opinto-opas 2007–2008, vanha ja uusi ops. RAA.

⁴⁴⁰ Rehtoriryhmän muistio 3/2004. 5.4.2004. RKKA.

lukion oppimäärät. Tällainen mahdollisuus oli kahdella linjalla: tietojenkäsittelyopin perustutkinto (datanomi) ja matkailualan perustutkinto (matkailupalvelujen tuottajat). Kaksoistutkinnon ammatilliset ja lukio-opinnot järjestettiin siten, että oli mahdollista suorittaa samanaikaisesti 3–3,5 vuodessa ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto. Opinnot sisälsivät lukio-opintoja vähintään 37 kurssia. Opinto-oppaassa korostettiin, että kaksoistutkinto-opiskelijat eivät suorita lukion päättötodistukseen vaadittavia lukio-opintoja. Lukio-opinnot kattavat ammatillisen perustutkinnon pakolliset yhteiset opinnot, ylioppilaskirjoituksissa kirjoitettavien aineiden opinnot ja muut opinnot. Lukiokurssien sisältö ja vaatimustaso oli sama kaikille ammattilukiolaisille. Kaksoistutkinto-opiskelijoille laadittiin oma toteutussuunnitelma, jonka mukaan tavoitteena oli suorittaa valtakunnallinen ylioppilastutkinto, jossa kirjoitetaan neljä koetta, joista yksi on A-tason koe. Näitä olivat äidinkielen koe (pakollinen kaikille), englannin kielen koe A-tasolla ja kaksi seuraavista: lyhyen matematiikan koe, toisen kotimaisen kielen koe (ruotsi, B-tasolla), yhteiskuntaopin koe tai psykologian koe.⁴⁴¹

Kaksoistutkinto-ohjelma merkitsi ahdasta mallia lukio-opinnoissa. Valinnaisuus oli karsittu minimiin kustannussyistä. Opiskelijoilta vaadittiin sitoutumista tähän supistettuun ohjelmaan. Valintojen suppea tarjonta herätti opiskelijoissa tyytymättömyyttä heti ensimmäisenä syksynä. Vanhempainillassa kyseltiin, miksi ei voinut valita enemmän.⁴⁴² Kaksoistutkinto-ohjelma jäi silloin yhden vuoden kokeiluksi eikä sitä ole jatkettu. Omana erillisryhmänä kokeilu ei ole tuottanut toivottua tulosta, mutta joka vuosi muutama ylioppilas saa ylioppilastutkinnon ilman, että on suorittanut lukiota kokonaan. Tällainen mahdollisuus on ollut koko ajan olemassa. Opiskelijat nimenomaan halusivat suorittaa lukion koko oppimäärän, mitä osoittaa sekin, että jos lukio-opinnoista on jokin kurssi jäänyt suorittamatta, niin se suoritettiin vaikka ylioppilaskirjoitusten jälkeen keväällä.

⁴⁴¹ Rovaniemen ammattilukion opinto-opas 2007–2008, uusi ops, 25. RAA.

⁴⁴² Näiden opiskelijoiden oli määrä kirjoittaa ylioppilaksi 2010.

Kolmoistutkintokoulutuksen aloittaneilla oli luonnollisesti painetta saada koulutus suunnitellulla tavalla suoritetuksi. Toisaalta lopussa suoritettu ylioppilastutkinto ja siinä menestyminen kannustivat puuttuvien kurssien suorittamiseen. Arvosana saattoi olla kiinni esimerkiksi yhdestä puuttuvasta esseestä. Yhtenä ratkaisuna opiskelija saattoi tulla suorittamaan lukio-opinnot loppuun seuraavana syksynä iltaopintoina. Näin tehtiin varsinkin silloin, kun kurssi oli todella jäänyt suorittamatta.

6.7 Ammatillinen koulutus ammatilukiossa

6.7.1 Muutosten myllerrys kuntayhtymässä

Opetusministeriö määräsi 1990-luvun lopulta lähtien ammatillisten oppilaitosten osalta esimerkiksi koulutusalat ja -asteet, tutkinnot ja vuotuisen opiskelijamäärän. Koulutuksenjärjestäjän vastuu koulutuksen kehittämisestä lisääntyi, ja tarvittiin erikoissuunnittelijoita mitoittamaan, suuntaamaan ja ennakoimaan ammatillisen koulutuksen tarvetta. Koulutuksen järjestäjällä oli valta yhdistellä oppilaitoksia, muuttaa niiden nimiä ja ryhmittää opetus valtakunnallisen koulutuslajin mukaiseksi. Tämä kehitys oli vaativa, ja monen entisen rehtorin virka muuttui koulutusjohtajan tehtäväksi. Virkajärjestelyistä mainittakoon Rovaniemen tekninen ammattioppilaitos. Kuntayhtymän perustamisvaiheessa (1995) yhdistettiin Rovaniemen ammattikoulu ja Lapin keskusammattikoulu. Kummassakin oppilaitoksessa oli rehtori ja apulaisrehtori. Yhdistettyyn ammattioppilaitokseen tuli yksi rehtori ja kolme apulaisrehtoria. Vuoden 1998 alussa apulaisrehtoreiden virat lakkautettiin. Kaksi apulaisrehtoria nimitettiin koulutusjohtajiksi ja yksi irtisanottiin. Edelleen lukukaudelle 2000–2001 koulutusjohtajien määrä väheni yhteen, koska oppilaitokseen perustettiin palvelujohtajan virka.⁴⁴³

⁴⁴³ Korpi 2005, 46.

Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymän valtuuston 21.3.1997 tekemän päätöksen mukaan kuntayhtymän oppilaitosjärjestelmään kuuluivat 1.1.1998 alkaen seuraavat oppilaitokset: Rovaniemen luonnonvara-alan oppilaitos, Rovaniemen liiketalouden ja matkailun ja ravitsemisalalan oppilaitos, Rovaniemen terveysterveys- ja sosiaalialan oppilaitos sekä Rovaniemen tekninen ammattioppilaitos.⁴⁴⁴ Muutos oli suuri ja erittäin merkityksellinen.

Tähän muutoksen muutokseen ammatillisen koulutuksen puolella tuli siis ammatillukiotoiminnan aloittaminen syksyllä 1996. Aikuislukio aloitti yhteistyön Rovaniemen ammattioppilaitoksen kanssa. Päätökset ammatillukiolinjojen perustamisesta tehtiin silloisen Rovaniemen ammattioppilaitoksen rehtorin kanssa. Mitään erityislupia ei ammatillukiolinjojen perustamiseen tarvittu, sillä rahoituksen osalta lukio-opetuksen maksoi Rovaniemen kaupunki. Virkajärjestelyt ratkesivat ammatillukiolle edullisesti. Yhdistetyn ammattioppilaitoksen rehtoriksi valittiin Timo Vuolio vanhasta Rovaniemen ammattioppilaitoksesta. Lisäksi tuli kolme apulaisrehtoria.⁴⁴⁵ Ammatillukion kannalta rehtorijärjestelyillä oli merkitystä, sillä yhteistyöhön suhtautumisessa oli rehtorin mielipiteellä ratkaiseva vaikutus. Olen aikaisemmin todennut, että rehtori Vuolio oli ollut aloitteellinen ammatillisen koulutuksen ja lukio-koulutuksen yhteistyön kehittämisessä.⁴⁴⁶

Tähän samaan vaiheeseen tuli Rovaniemen ammattikorkeakoulun aloittaminen. Aiemmin olen todennut, että toisen asteen kouluista se koski niitä kouluja, joissa oli opistoasteen koulutusta, ja melkein kaikissa oli. Nämä oppilaitokset jaettiin ammattioppilaitoksiin ja ammattikorkeakouluun.⁴⁴⁷ Esimerkiksi kaupan ja hallinnon alan opistoaste liitettiin ammattikorkeakouluun samoin sosiaali- ja terveysterveysalan opistoaste. Tämä merkitsi oppilaitoksissa suuria muutoksia ja epävarmuutta erityisesti

⁴⁴⁴ Korpi 2005, 46–47.

⁴⁴⁵ Korpi 2005, 33.

⁴⁴⁶ Ks. luku 1.

⁴⁴⁷ Ks. luku 3.2.

henkilöstöjärjestelyissä. Myös opettajien kelpoisuusvaatimukset muuttuivat entistä vaativammiksi.

6.7.2 Yhdentymiskehitys vuosina 1995–2005

Toisen asteen ammatillinen koulutus joutui 1990-luvun lopulla kaikilla tasoilla muutoksen kohteeksi: hallinto ja organisaatio muuttuivat, toimipisteet siirtyivät eri paikkoihin, oppilaitoksia yhdistettiin, opettajien ja rehtoreiden tehtävämikkeet muuttuivat sekä opetussuunnitelmat uudistettiin uusien koululakien vuoksi. Koulutusajat pitenivät 120 opintoviikon laajuisiksi kaikilla koulutusaloilla. Rovaniemen ammattikoulutuksen kuntayhtymän nimi muuttui uuden perussopimuksen myötä vuonna 2002 Rovaniemen koulutuskuntayhtymäksi. Ammatillisen koulutuksen lisäksi toiminta laajeni siten, että Lapin urheiluopisto siirtyi koulutuskuntayhtymälle ja myös Lapin kesäyliopisto vuoden 2002 alusta liittyi koulutuskuntayhtymän hallinnoimaksi. Rovaniemen koulutuskuntayhtymä oli Lapin suurin koulutuksen järjestäjä ja Suomessakin kolmanneksi suurin.⁴⁴⁸

Valtakunnallisesti 1990-luvun alun merkittävien ammatillista koulutusta koskettanut lainsäädännöllinen uudistus oli vuoden 1991 laki⁴⁴⁹, joka kumosi keskiasteen kehittämistä koskevan lain vuodelta 1978. Tämän uudistuksen jälkeen ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettut peruskoulupohjaiset opistoasteen ja ammatilliset korkeaasteen tutkinnot tuottivat saman jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin kuin ylioppilastutkinto.⁴⁵⁰ Lehtisalo ja Raivola pitivät ammatillisen koulutuksen tärkeimpänä haasteena opetussuunnitelmien jatkuvaa kehittämistä. Vuosina 1995 ja 1996 ammatillisen koulutuksen rakenne ja tutkinnot kokivat perusteellisia muutoksia. Tavoitteiksi asetettiin laaja-alaisuus, joustavuus ja valinnaisuus. Aikaisempi peruslinjoihin ja yleisjaksoihin perustuva moniportainen järjestelmä purettiin ja tilalle muodostettiin

⁴⁴⁸ Korpi 2005, 56–57.

⁴⁴⁹ Virtanen 2002, 177; L146/91; L474/78.

⁴⁵⁰ Lehtisalo & Raivola 1999, 141; Virtanen 2002, 177.

koulutuksen toiselle asteelle sijoittuvat ammatilliset perustutkinnot.⁴⁵¹

Vuoteen 2001 mennessä opetussuunnitelmat ja tutkinnot oli valtakunnallisesti jälleen päätetty uudistaa. Tutkintonimikkeiden määrää vähennettiin ja kaikkien ammatillisten tutkintojen muuttaminen 120 opintoviikon laajuiseksi toteutui. Ammatillisia opintoja oli 90 ja yhteisiä aineita 20 opintoviikkoa. Loput kymmenen opintoviikkoa olivat vapaavalintaisia aineita. Tutkintoihin liitettiin 20 opintoviikon pakollinen työssäoppimisjakso.⁴⁵² Tavoitteena oli myös edistää ammatillisen koulutuksen yleistä arvostusta yhteiskunnassa. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma (KESU) vuosina 1999–2004 korosti työssäoppimisen merkitystä ammatillisen tutkinnon osana. Tavoitteena oli myös selkeyttää ammatillisten tutkintojen järjestelmää sovittamalla perustutkinnot ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnot toisiinsa. KESU:ssa todetaan edelleen muuan muassa, että *”ammatillisten tutkintojen antamaa yleistä jatko-opintokelpoisuutta vahvistetaan tukemalla opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisesti painottaen opintojaan lukio-opintojen suuntaan. Ammatillista tietä etenevien opiskelijoiden opintoväylien toimivuutta ja korkean asteen koulutukseen pääsyä seurataan”*.⁴⁵³ Silloinen opetusministeri Maija Rask totesi, että toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta kehitetään nykyistä vahvempi vaihtoehto korkeakouluopintoihin etenemisen väylänä. Tavoitteena oli, että ammattikorkeakoulun uusista opiskelijoista toisen asteen ammatillisen koulutuksen suorittaneita olisi noin kolmasosa.⁴⁵⁴

Vuosituhanne vaihteessa syntyivät entistä paremmat edellytykset lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyölle. Rovaniemen koulutuskuntayhtymän oppilaitoksissa kokonaisopiskelijamäärät olivat vuosina 2001–2004 maltillisessa kasvussa.

⁴⁵¹ Lehtisalo & Raivola 1999, 142.

⁴⁵² Lehtisalo & Raivola 1999, 143; Virtanen 2002, 184.

⁴⁵³ Koulutus ja tutkimus 1999–2004 kehittämissuunnitelma, 16.

⁴⁵⁴ Koulutus ja tutkimus 1999–2004.

TAULUKKO 11. Rovaniemen koulutuskuntayhtymän opiskelijamäärä ammatillisessa peruskoulutuksessa vuosina 2001–2004 (Korpi 2005, 99.)

Oppilaitos	2001	2002	2003	2004
Palvelualojen oppilaitos	810	795	812	812
Tekninen oppilaitos	920	956	958	962
Terveys- sosiaalialan oppilaitos	384	384	400	402
Luonto-opisto	267	309	294	291
Levi-Instituutti	84	92	108	108
Urheiluopisto	40	56	69	78
Yhteensä	2505	2592	2641	2653

Taulukosta 11 käy ilmi, että kokonaisopiskelijamäärä kasvoi 148:lla. Suurin toisen asteen ammatillinen oppilaitos oli Tekninen ammattioppilaitos, joka oli myös ammattilukiotoiminnalle merkittävin yhteistyökumppani. 2000-luvun alussa ammatillisen koulutuksen muutokset antoivat oman merkittävän lisänsä ammattilukiotoiminnasta sopimiseen. Rahoitus siirtyi ammatillisen koulutuksen kustannettavaksi kokonaisuudessaan vuoden 2002 alusta. Yhteistyösopimukset tehtiin vuodeksi kerrallaan, joten joka vuosi sekä opiskelijamäärät että opetuksen hinta oli uudelleen arvioitava ja sovittava.⁴⁵⁵

Rovaniemen teknillisessä ammattioppilaitoksessa oli 2001–2002 autoalan, logistiikan, kone- ja metallialan, suunnitteluassistentin, lentokoneasennuksen, sähköalan, rakennusalan, talotekniikan, puualan, pintakäsittelyalan, elintarvikealan ja vaatetusalan perustutkinnot. Vuoteen 2004–2005 mennessä suoritettavia koulutusohjelmia oli 19. Suunnitteluassistentin koulutus poistui, mutta lisäksi tuli

⁴⁵⁵ Sopimus ammattilukiokoulutuksen järjestämisestä vuosittain, ensimmäinen 12.11.1997 ja sitten vuosittain 1998–2008. RKKA.

lentokoneasentajan perustutkinto, maanmittausala sekä tekniikan ja liikenteen ala (logistiikka). 1990-luvun lopulla olleet kahden toimipisteen, Kairatien ja Rantavitikan, samanlaiset koulutukset yhdistettiin. Toimintojen yhdistämisen yhteydessä myös tilojen käyttöä uudistettiin.⁴⁵⁶ Tällöin ammattilukio sai Rantavitikalta kipeästi tarvitsemansa lukio-opetustilat. Vuoden 2004–2005 toimintakertomuksessa rehtori Pertti Lakkala visioi, että ammattilukiokoulutuksen määrä, jota oli kuudessa koulutusohjelmassa, nousisi seuraavana syksynä yhdeksään ja että tavoitteena oli laajentaa ammattilukiokoulutus kattamaan koko Rovaniemen teknisen ammattioppilaitoksen ammatillisen peruskoulutuksen opetustarjontaa.⁴⁵⁷ Tämä merkitsi 19 peruslinjaa.

Muutos oli huomattava myös Rovaniemen liiketalouden, matkailun ja ravitsemisalalan oppilaitoksessa. Vuoden 1998 alusta liitettiin Rovaniemen hotelli- ja ravintolaoppilaitos ja Rovaniemen kauppaoppilaitos sekä Rovaniemen maaseutu- ja kotitalousopiston koti-, laitostalouden ja puhdistuspalvelualan koulutus ja Rovaniemen ammattioppilaitoksen hotelli-, ravintola- ja suurtalousalan koulutus. Rehtoriksi tuli elokuun alusta 1998 Seija Ovaskainen. Yhdistelyllä haluttiin poistaa ravitsemis- ja talousalan päällekkäistä koulutusta. Seuraavan vuoden alusta oppilaitoksen nimeksi tuli Rovaniemen palvelualojen oppilaitos.⁴⁵⁸ Rovaniemen ammattioppilaitoksessa toiminut hotelli- ravintola- ja suurtalousala oli ammattilukiotoiminnassa mukana vuoden 1996 alusta lähtien. Se säilyi haluttuna ”kokkilinjana” ammattilukion linjatarjonnassa. Vuonna 2003 ammattilukiossa alkoi matkailualan perustutkinnon linja. Vanhan kauppaoppilaitoksen, joka siis yhdistettiin palvelualojen oppilaitokseen, liiketalouden linja aloitti ammattilukioyhteistyön vuonna 1998. Tietojenkäsittelyala tuli mukaan 2003 aikuislukion kanssa tarjottavaan koulutukseen. Ammattilukiotoimintaa toteutti myös Lyseonpuiston lukio pienessä määrin juuri Rovaniemen palvelualojen oppilaitoksen kanssa. Linjat

⁴⁵⁶ Korpi 2005, 109–115.

⁴⁵⁷ Toimintakertomus, RAOL 2004–2005, 3–4. RKKK.

⁴⁵⁸ Korpi 2005, 115.

olivat liiketalouden perustutkinto ja tietojenkäsittely. Enimmillään Lyseonpuiston lukiossa oli kaksi ammattilukioryhmää vuoteen 2008 mennessä.⁴⁵⁹

Rovaniemen sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen ensimmäiset ammattilukiolaiset aloittivat 1998. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon lisäksi vuonna 2000 aloitti hiusalan linja.⁴⁶⁰ Lapin urheiluopisto antoi liikunnanohjauksen perustutkinto-opetusta ja ammattilukio aloitettiin näyttävästi vuonna 1999.⁴⁶¹ Hakijoita oli ennätysellinen määrä (lähes 200) eri puolilta Suomea. Yhteistyö jatkui kuitenkin vasta vuonna 2007.

Toisen asteen koulutus oli kuntayhtymässä kokenut sellaisen kehittämisvaiheen, että vanhasta koulutusrakenteesta ei ollut paljon jäljellä. Oppilaitosrakenne oli täysin muuttunut, henkilökunta oli saanut uusia tehtävämikkeitä, koulurakennukset oli peruskorjattu ja toimintaa oli muutettu paikasta toiseen. Opetussuunnitelmat oli uudistettu, ja mukaan olivat tulleet työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt. Vuonna 2005 toisen asteen perusopetusta antavia oppilaitoksia olivat suuruusjärjestyksessä Rovaniemen tekninen ammattioppilaitos, Rovaniemen palvelualojen oppilaitos, Rovaniemen terveys- ja sosiaalialojen oppilaitos, Lapin luonto-opisto ja Lapin urheiluopisto. Syksyllä 2004 ammattilukiossa opiskeli 343 opiskelijaa. Lukio-opetus oli keskitetty yhteen paikkaan, joka sijaitsi Teknisen ammattioppilaitoksen Rantavitikan toimipisteen toisessa kerroksessa. Tilojen peruskorjauksen aikana ammattilukio oli evakossa Kairatien toimipisteen tiloissa (2006–2007). Opiskelijoista oli noin puolet eri jaksoissa lukio-opinnoissa. Tilantarvetta lisäsi luonnollisesti opetustilojen lisäksi opettajien, opinto-ohjauksen ja lukio-opetuksesta vastaavan rehtorin tilatarve. Syksyllä 2007 muutto peruskorjattuun Rantavitikan toimipisteeseen tuntui ratkaisevan

⁴⁵⁹ Ammattilukio-opiskelijat 20.1.2008. TN:n arkisto.

⁴⁶⁰ Samana syksynä ei tarjottu ollenkaan perustutkintoon johtavaa hiusalan linjaa ja siksi halukkaat ”pakotettiin” ammattilukiolinjalle. Tästä syystä vain puolet ryhmästä suoritti koulutuksen loppuun. (Omat muistiinpanot).

⁴⁶¹ LK 1997 21.1.1997 uutisoi ”Liikunnallinen napapiiri kiilasi taas Suomen kärkeen. Lajinsa ainoa ammattilukio aloittaa Rovaniemellä”. Lehti uutisen mukaan valmistuneita nimitettäisiin liikunnan moderaattoreiksi.

kaikki tilaongelmat. Ammatilukiotoiminta kuitenkin jatkoi kasvuaan, ja syksyllä 2008 opiskelijoita oli 458 ja syksyllä 2009 jo yli viidensadan.⁴⁶²

Muutos ammatillisen koulutuksen puolella jatkui. Lapin ammattiopiston perustaminen vuoden 2006 alusta ei ammattilukiotoiminnassa lopultakaan merkinnyt kovin huomattavaa muutosta. Haasteet olivat ammattiopiston hallinnon tasolla.

6.7.3 Lapin ammattiopisto vuonna 2006

Rovaniemen koulutuskuntayhtymän hallitus ja valtuusto tekivät periaatepäätökset vuonna 2005 perustaa Lapin ammattiopisto.⁴⁶³ Lapin ammattiopiston perustaminen oli seuraava organisaatiotason muutos. Se vaikutti ammatilukion toimintaan myönteisesti, koska useaan oppilaitokseen jakautunut ammatillinen koulutus oli myös perinteisiinsä sitoutunut ja eri oppilaitosten painotukset määräytyivät oppilaitoskohtaisesti. Sitä kuvaa hyvin ammattiopiston perustamisvaiheessa käyty keskustelu eri oppilaitosten rehtoreiden kesken tulevien vuosien opiskelijamääristä. Tässä olivat kyseessä ammatilukioyhteistyökoulutukseen otettavien opiskelijoiden määrät lähivuosina.

Keväällä 2004 oli tehtävä esityksiä tulevien vuosien opiskelijamääristä ja rehtoriryhmän kokouksessa (5.4.2004) keskusteltiin vuotuisista opiskelijamäärätavoitteista vuosille 2005–2008.⁴⁶⁴ Tuolloisen tavoitteenasettelun mukaan KESU:n⁴⁶⁵ 10 prosentin tavoite oli jo ylitetty, ja silloisen sisäänoton määrä olisi 14 prosenttia 2640 opiskelijasta. Kokous päätti, että vuosittaisia ammatilukioryhmien sisäänottoa tarkistetaan oppilaitos-

⁴⁶² Ammatilukio-opiskelijat, TN:n arkisto 20.1.2008 arvio syksyn 2008 opiskelijoista. Opiskelijamäärätiedot vaihtelevat muutamalla opiskelijalla. Aikuis- ja ammatilukion vuosikertomuksen mukaan opiskelijoita ammatilukio-opiskelijoita oli syksyllä 2008 453 (Aikuis- ja ammatilukion vuosikertomus 2009–2010. RAA.)
⁴⁶³ Korpi 2005, 61.

⁴⁶⁴ Tässä yhteydessä käsitellään vain ammatilukiokoulutukseen tulevien opiskelijoiden määriä koskevia päätöksiä.

⁴⁶⁵ Koulutus ja tutkimus vuosina 2003–2008, 37.

kohtaisesti.⁴⁶⁶ Erilaisista painotuksista on hyvänä esimerkkinä kokouksesta poissaolleen Teknisen alan ammattioppilaitoksen rehtorin jälkikäteen toimittama kannanotto:

”Ammattilukiomääriä koskeva ilmaisu on rehtorin mielestä ennenaikainen. Hänen mielestään tulee käydä strategista keskustelua ammattilukion tavoitteista ja vasta sitten alkaa sitovasti lyömään lukkoon lukiotutkintoa suorittavien määriä. Tällaista keskustelua ei ole käyty. Toisaalta kuntayhtymän hallitus päättää aloitettavista koulutusohjelmista ja määristä”. Rehtorin mielestä ”virkamiehet eivät voi tehdä päätöksiä, jotka sitovat heidän kätensä. Esityksen KESU-viittaus 10 % tavoitteesta on tavoitteellinen valtakunnan tasolla. Lapissa tätä lukemaa kasvattaa pelkästään RAKY (Rovaniemen koulutuskuntayhtymä). -- Toinen näkökulma on eri alojen hyödyt lukiokoulutuksesta. Tekniikan ja liikenteen alan kannalta laadukkaan opiskelija-aineksen saannin turvaaminen edellyttää harkintaa lukiokoulutuksen lisäämiseksi.” Rehtori vetoaa Lapin Liiton maakuntaraporttiin, jossa korostetaan erityisesti laadukkaiden jatko-opiskelijoiden saantia. *”Huoli opiskelijoiden siirtymisestä KESU:n vastaisesti työelämään vuotta myöhemmin, on esityksessä liikaa korostunut. Tekniikan ja liikenteen alalle tulee aloituspaikkoihin nähden ylivoimaisesti eniten opiskelijoita, joilla on erilaisia oppimisvaikeuksia. Nämä oppimisvaikeudet aiheuttavat huomattavasti enemmän opintojen keskeytymisiä ja opintoaikojen pidentymisiä kuin ammattilukio.”*⁴⁶⁷ Kyseessä ei ollut kokonaispaikkamäärien alentaminen vaan kasvattaminen. Painotuseroja oli, mutta kokonaisuus näytti kasvavaa suuntaa.⁴⁶⁸ Vuotta myöhemmin suunniteltaessa aloituspaikkamääriä vuodelle 2006 oli koulutuskuntayhtymän lukiovastaavan esitys, että ammattilukion opiskelijamäärää nostettaisiin 595 opiskelijaan.⁴⁶⁹ Asiasta käytiin rehtoreiden kesken vilkasta keskustelua, jossa

⁴⁶⁶ Rehtoriryhmän kokous 5.4.2004 Muistio 3/2004, RKKA. Kokouspöytäkirjaan on liitetty kokouksen jälkeen toimitettu mielipide, jonka Tekniikan ja liikenteen alan oppilaitoksen rehtori halusi kirjattavaksi pöytäkirjaan.

⁴⁶⁷ Muistio 3/2004, 5.4.2004, 1.1.2:18. RKKA.

⁴⁶⁸ Muistio 3/2004, 5.4.2004. RKKA.

⁴⁶⁹ Muistio 2/2005, 21.2.2005, 1.1.2:19. RKKA.

Rovaniemen palvelualojen oppilaitoksen rehtori Seija Ovaskainen esitti ratkaisuksi niin sanottua kevennettyä lukiomallia. Tämän mallin mukaan lukioaineiden opiskelussa keskitytään vain ylioppilas-kirjoituksissa kirjoitettaviin aineisiin. Hän kertoi tämän olevan muualla Suomessa yleisempi kuin Rovaniemen malli.⁴⁷⁰ Tämä ehdotus toteutui, ja sitä kokeiltiin syksyllä 2007 alkaneessa koulutuksessa.⁴⁷¹

Tuossa vaiheessa ei siis ollut täyttä varmuutta eikä yksimielisyyttä koulutuskuntayhtymän oppilaitosten rehtoreiden kesken siitä, kuinka laajana ammattilukio-opetus tulevaisuudessa toteutettaisiin. Siksi oli odotettava, mitä koulutuskuntayhtymän hallituksessa päätettäisiin. Kuntayhtymän hallitus päätti aloituspaikkamäärät vuosille 2005–2008 rehtoreiden esitysten mukaisesti, mutta mahdollisuus tarkistuksiin varattiin kouluille.⁴⁷²

Ammattilukiokoulutuksesta oli valmisteilla paikallisesti merkittäviä ratkaisuja. Päätäjänä oli koulutuskuntayhtymän hallitus. Rehtorin virka täytettiin, ja koko ammattiopistoa johtava rehtori aloitti työnsä vuoden 2006 alusta. Rovaniemen koulutuskuntayhtymän hallitus valitsi Lapin ammattiopiston rehtoriksi Teknisen ammattioppilaitoksen rehtorina toimineen DI Pertti Lakkalan seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi.⁴⁷³

Lapin ammattiopiston perustaminen ja ammatillisen koulutuksen keskittäminen yhtenäisen johdon alle, merkitsi organisaatioon muutoksia, jotka eivät aina olleet helppoja.⁴⁷⁴ Ammattilukion toiminnan kannalta ammattiopistolla oli yhtenäistävä vaikutus. Vuonna 2006 ammattiopisto osallistui Koulutuksen arviointineuvoston valtakunnalliseen tutkimukseen, jossa ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyötä monipuolisesti tarkasteltiin.⁴⁷⁵ Koulutuksen arviointineuvoston loppuraportissa (nro 23) näkyvät vain valtakunnalliset yhteenvedot, mutta vuosilta 2004

⁴⁷⁰ Muistio 2/2005, 21.2.2005. RKKA.

⁴⁷¹ Ks. luku 6.6.

⁴⁷² Ammattilukio-opiskelijat 21.1.2005. TN:n arkisto. RAA.

⁴⁷³ Kuntayhtymähallitus 22.8.2005. RKKA.

⁴⁷⁴ Aluksi eri oppilaitokset toimivat itsenäisinä tulosityksikköinä.

⁴⁷⁵ Mäensivu ym. 2007; Ks. luku 2.6.

ja 2005 paikalliset vastaukset osoittivat varsin yksityiskohtaisesti yhteistyön kehittymistä ja sen laajuutta kyseisenä aikana.⁴⁷⁶ Arviointiraportti julkaistiin vuonna 2007. Samana vuonna ammattiopisto käynnisti ammattilukioselvityksen, jolla haluttiin täsmällisempää tietoa ammattilukiosta kirjoittaneiden ylioppilaiden myöhemmistä vaiheista. Ammattilukioselvityksen toteutti Annukka Nuolimäki.⁴⁷⁷ Seminaarin avasi koulutuskuntayhtymän johtaja Arto Ylitalo ja järjestäjä oli Lapin ammattiopisto. Seminaarissa käytti myös opiskelijoiden edustaja puheenvuoron, jossa hän arvioi ammattilukioyhteistyötä.⁴⁷⁸ Hän pitää ”*ammattilukiovaihtoehtoa täydellisenä*”, koska opiskelijalla on mahdollisuus kokeilla ammattia, mutta se ”*tarjoaa pohjan, jolta on mahdollisuus jatkaa, jos ammatinvalinta ei osunutkaan oikeaan*”. Lisäksi hän korostaa, että ”*ammattilukio antaa parhaan mahdollisen pohjan niille, joilla ammatinvalinta osui oikeaan*”. Myös se, että ”*ammattilukiosta saatu ammatti tarjoaa hyvän tavan rahoittaa opintoja*”, oli opiskelijan mielestä tärkeää.

Kahden koulun samanaikaisesta suorittamisen raskaudesta opiskelija toteaa, että se voi olla ”*raskasta huonosti suunnitellussa ja toteutetussa systeemissä*”. Hän pitää Rovaniemen ammattilukiota hyvin toimivana kymmenen vuoden aikana tapahtuneen kehittämistyön jälkeen. Opiskelija jatkaa, että ”*jokainen opiskelija voi itse omilla valinnoillaan vaikuttaa tehtävän työn määrään. Minimikurssimäärällä ammattilukion suorittaminen ei vaadi yhdessä jaksossa sen enempää työtä kuin opiskelu missään muussakaan oppilaitoksessa. Näiden kurssien lisäksi opiskelija voi sitten valita valinnaisia kursseja jaksamisensa, kiinnostuksensa ja tarpeidensa mukaan*”.

Opiskelijan mielestä Rovaniemen ammattilukion valteja ovat ”*oma opettajakunta lukio-opintoja varten ja omat, pelkästään ammattilukion lukiokoulutukseen tarkoitettut tilat*”. Hän pitää

⁴⁷⁶ Arviointiaineisto 9.4.2006. TN:n arkisto. RAA.

⁴⁷⁷ Nuolimäki 2007. Ks. luku 5.3.3.

⁴⁷⁸ Amlu-työryhmä-taustapaperi 8.2.2008. LAO. RKKA. Olen tekstissä referoinut opiskelijan puheenvuoroa. Kursiivilla kirjoitettu on suoraa lainausta opiskelijan puheenvuorosta. Koko puheenvuoro on liitteessä 6.

merkittävänä myös sitä, että on oma yhteisö, johon ammattilukiolainen tuntee kuuluvansa, eikä tarvitse tuntea olevansa vuotta jäljessä, kuten päivälukiossa todennäköisesti kävisi. Tärkeää on myös toimiva jaksotus, joka mahdollistaa ”*jouhevan siirtymisen*” eri oppilaitosten välillä. Opiskelija koki, että ammatilliset jaksot lukiojaksojen jälkeen olivat ”*puhaltamista*”, ja se myös edisti jaksamista ja motivaatiota kummallakin puolella.

Opiskelija jatkaa, että erillinen lukio tuo oman erityishaasteensa myös Lapin ammattiopistolle. Perinteinen ammatillinen opetus on Lapin ammattiopistossa hyvällä pohjalla, mutta ammatillukio on nuori koulu, joten hän korostaa, että täysverisen ammattikoulun rinnalla on oltava täysverinen lukio. ”*Ammattilukiota tulisi kehittää yhä enemmän vastaamaan tavallisen lukion tarjontaa.*” Opiskelija painottaa voimakkaasti, että ”*vaadimme myös enemmän yhteistyötä opettajakuntien välille. Ammattipuolella ammattilukiolaisten kanssa tekemisissä olevien opettajien tulee tietää edes jotain lukiopuolen käytännöistä ja toisinpäin. Tiedon tulee kulkea ja ryhmänohjaajien ja opinto-ohjaajien on oltava täysin tietoisia perusasioita. Lukiokursseja on tarjottava kattavasti. Tällä saralla kehitys on ollut huimaa --*” . Opiskelijan mielestä on tärkeätä saada opiskella myös sellaisia aineita, jotka kiinnostavat ja joissa pärjää, vaikka ne eivät suoranaisesti omaan alaan liittyisikään. Hän ottaa kantaa myös kaksoistutkintoajatukseen, mutta arvelee sen rajoittavan opiskelijan jatko-opintomahdollisuuksia ratkaisevasti. Hän pitää tärkeänä, että alan vaihto on mahdollista vielä lukion jälkeenkin. Kaksoistutkintovaihtoehdossa ainevalinnat ovat lukioaikana pakostakin rajattuja ja ”*valinnan pitkän ja lyhyen matematiikan välillä voi unohtaa*”.

Muutkin seminaarin osallistujat esittivät hyvin myönteisiä arvioita ammatillukion toiminnasta. Puheenvuoroja käyttivät lääninsivistysneuvos Helena Alhonsaari ja Rovaniemen kaupungin koulutusjohtaja Leila Alaraudanjoki.⁴⁷⁹ Samassa yhteydessä

⁴⁷⁹ Seminaariohjelma 4.5.2007, LAO. RKKA.

esiteltiin tekeillä oleva Opas ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön, jonka tekeminen oli alkanut ja jossa mukana oli opetushallituksen edustajana Lauri Kurvonen. Opas valmistui vuonna 2009.⁴⁸⁰ Valtakunnallisen oppaan valmisteluun osallistui Rovaniemeltä Annukka Nuolimäki ja Marjatta Rautiainen. Oppaan tekeminen oli tärkeää siksi, että ensimmäisen kerran opetushallituksen toimeksiannossa lukioiden ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö sai valtakunnallista ohjausta.

Edellä esitetty seminaari ja siihen liittyvä valmistelu merkitsivät ammatilukion toiminnassa murrosta, joka antoi vakuuttavan pohjan tulevan toiminnan suunnittelulle. Vuonna 2008 ammattiopisto perusti ammatilukiotyöryhmän, jonka tehtävä oli valmistella esitys lukio- ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöstrategiasta ja yhteistyön kehittämisestä. Yhteistyön strategiaa hahmotettiin seuraavilla kannanotoilla.⁴⁸¹

LAO:ssa kaikissa koulutusohjelmissa opiskeleville mahdollisuus ammatilukio-opintoihin seuraavilla periaatteilla:

1. Koulutustarjontaa laajennetaan: opintojaksot/kurssit lukio-opiskelijalle ammatilliselta puolelta ja ammatillisen puolen opiskelijalle lukiosta
2. Opiskelijoille mahdollisuus yksilöllisiin valintoihin/yksilölliseen opintopolkuun
3. Henkilökohtaisen opiskeluohjelman (HOPS) laadinta vaatii lisää opinto-ohjausresursseja
4. Yhteistoimintamahdollisuudet maakunnan pienten lukioiden kanssa, lukiokoulutus otetaan mukaan strategian suunnitteluun

⁴⁸⁰ Gylden et.al. 2009.

⁴⁸¹ Ammatilukiotyöryhmä 8.2.2008, LAO. RKKA.

5. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteinen pedagoginen pohdinta tarpeen, samoin toisen asteen OPS:ien yhteinen kehittäminen. Huomioidaan tarvittaessa opettajien koulutusorganisaatiot ylittävä yhteiskäyttö
6. Huomioitava yhteistyö, ennakointi, opiskelijalähtöisyys, tasa-arvoisuus ja alueellinen saavutettavuus

Ammattilukiotyöryhmä esitti myös, että kaupungin ja kuntayhtymän välistä puitesopimusta pidennettäisiin esimerkiksi kolmivuotiseksi ja vain kurssihinta tarkistettaisiin vuosittain.

Ammattilukiotyöryhmä kokoontui seuraavan kerran 19.9.2008, jolloin jo edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi strategiseen suunnitteluun otettiin mukaan mahdollinen lukiokoulutuksen siirtyminen ammatilliselle puolelle. Yhteistyö koettiin äärimmäisen tärkeäksi ja kannattavaksi. Työryhmä laajensi kokoonpanoan lukion edustajilla. Mukaan oli kutsuttu Lyseonpuiston lukion rehtori Risto Kuoksa, Rovaniemen aikuislukion rehtori Jorma Hämäläinen, Ranuan lukion rehtori Reijo Savolainen ja Ranuan kunnan sivistystoimenjohtaja Outi Lohi.⁴⁸² Huomionarvoista oli, että aikaisemmin ei lukion edustaja ollut mukana. Varsinkin ennen ammattiopistoa ammatilliset oppilaitokset päättivät keskenään ammattilukion oppilasmääristä ja kustannusten jaosta, kuten aikaisemmin tässä tutkimuksessa olen todennut, ja jotka sitten koulutuskuntayhtymän hallitus vahvisti. Lukion edustajat eivät olleet mukana päätöksenteossa. Tällä tavalla lukiokoulutus oli puhtaasti tilauskoulutusta.

Ammattilukio sai ammattiopiston myötä myös johdon, jossa kaikki yhteistyökumppanit olivat mukana keskitetysti päättämässä koulutusta koskevista puitteista, rahoituksesta, jaksotuksesta, oppilashuollosta, opiskelijarekistereistä ja myös valmistujaisjuhlista.⁴⁸³

⁴⁸² Ammattilukiotyöryhmä 19.9.2008, LAO. RKKA.

⁴⁸³ Ammattilukiotyöryhmä 21.4.2009, LAO. RKKA.

Näillä linjauksilla ammattilukio tuli selvästi osaksi Lapin ammattiopiston koulutustarjontaa. Mitään rehtorin tehtävää ei kuitenkaan perustettu, ja kuten opettajahaastattelussa selvästi ilmenee, lukio jatkoi erillisenä osana ammatillisen koulutuksen sisällä.⁴⁸⁴ Yhteistyö sai kuitenkin turvalliset puitteet ja ammattilukion kehittämiseksi luotiin selvästi vakaammat edellytykset.

⁴⁸⁴ Opettajahaastattelut 2011.

7 AMMATTILUKION ASEMAN MUODOSTUMINEN AMMATTILUKION OPETTAJIEN KOKEMANA

Saadakseni kuvan ammatilukion aseman vakiintumisesta päätin haastatella toiminnassa mukana olleita opettajia. Opettajien haastatteluun oli syynä myös se, että ammatilukion aloittaminen ja hengissä pitäminen ensimmäisten ylioppilaitten valmistumiseen (vuoteen 2000) saakka oli oleellisella tavalla riippuvainen opetuksen saamasta maineesta. Ensimmäisinä vuosina luotiin myös käytänteet ja periaatteet, joilla opetusta toteutettiin. Kurssien sijoittaminen neljään vuoteen, valinnaisten kurssien määrä ja myös se, että alkuun kaikki oli kokeilua, edellytti, että suunnittelua piti tehdä paljon. Koulutuksen jatkumisen epävarmuus oli myös opettajia koskeva asia. Jotkut aikuislukion opettajat eivät halunneet jatkaa nuorten opettamista. Myös työaikakysymykset olivat vaikuttamassa. Ammatilukio oli päivällä, ja aikuislukio toimi iltakouluna. Koulun kasvu teki mahdolliseksi keskittää opetustunnit päiväopetukseen tai iltapäiväopetukseen.

Opettajalla on huomattava merkitys koulunpidossa. Opettajan-koulutus on pitkä, ja se sosiaalistaa opettajan omaan tehtäväänsä hyvin tehokkaasti. Tähän sosiaalistumisprosessiin kuuluvat myös omat koulukokemukset. Opettajakoulutukseen tullessaan kaikilla on jo pitkä koulu-ura takanaan, minkä takia heillä on myös tietynlaisia uskomuksia ja käsityksiä opettamisesta, oppimisesta ja koulusta.⁴⁸⁵ Opettajien asenteella uudenlaista koulutuskonseptia toteutettaessa on vaikutusta myös yleisemmällä tasolla.

7.1 Haastatellut opettajat ja haastatteluaineiston analyysi

Opettaja-haastattelut tein syksyllä 2011: ensimmäinen haastattelu oli 5.8.2011 ja viimeinen 30.9.2011. Haastateltavia opettajia oli kahdeksan: neljä ammatillisen puolen ja neljä lukiopuolen opettajaa. Opettajat ovat kaikki työskennelleet ammatilukiassa lähes sen

⁴⁸⁵ Paksuniemi 2009, 31; Sahlberg 1997, 139; Välijärvi 2006, 10–12.

alkamisesta lähtien. Opettajaryhmää rajasi se, että aluksi koulun ollessa pieni, oli opettajiakin vähän. Tästä syystä valitsin haastateltavaksi kaikki aloitusvaiheessa päätoimisesti lukiossa ja ammatillisella puolella opettaneet opettajat. Lukion opettajista yksi oli kielen opettaja, yksi matematiikan opettaja ja yksi historian ja yhteiskuntaopin opettaja sekä opinto-ohjaaja, jolla alkuvuosina oli myös psykologian opetusta. Lukion opettajista eivät olleet mukana sellaiset opettajat, jotka opettivat vain 1–2 kurssia vuodessa. He olivat lähinnä aikuislukion reaaliaineiden opettajia. Ammatillisen puolen opettajia oli alkuun vain kaksi – sähkövoimatekniikan opettaja ja hotelli-, ravintola- ja suurतालousalan opettaja. Linjojen lisääntyessä tuli mukaan sosiaali- ja terveysalan opettaja ja tekniikan puolelta tietotekniikan opettaja. Kaikki haastatteluun osallistuneet opettajat olivat aloittaneet opettamisen ammatillilukiossa ennen vuotta 2000. Heillä voi olettaa olevan muistikuvia alkuajoista, ja toisaalta he saattoivat verrata alkuaikojen kokemuksia siihen, millaista ammatillilukiossa oli haastattelujen toteutuessa vuonna 2011. Koulu oli kasvanut yhdestä 32 oppilaan ja kahdesta ammatillisen 16 oppilaan ryhmästä yli viidensadan oppilaan kouluksi.

Haastatteleman opettajat olivat kokeneita opettajia, joista osalla työura oli päättymässä. Opetuskokemuksta heillä oli 12 vuodesta 37 vuoteen. Ammatillisista opettajista kaksi oli miestä ja kaksi naista. Lukion opettajat olivat kaikki naisia. Iältään haastatellut olivat 40–64-vuotiaita. Kaikki opettajat olivat päteviä ja lehtorin virassa. Heidän koulutuksensa oli kelpoisuusvaatimusten mukainen. Selvästi nuorempia olivat lukion opettajat, jotka olivat aloittaneet opettajauransa ammatillilukiossa, ja aikaisempaa opettajakokemuksta heillä oli kuitenkin muutamia vuosia. Vain yksi ammatillisen puolen opettaja oli aloittanut opettajanuransa ammatillilukiossa, muut olivat sitä ennen opettaneet ammattikoulussa omia aineitaan jo pitkään. Kaikki opettajat ovat edelleen työssä ja melkein kaikki jatkavat opetustyötä ammatillilukiossa. Kaksi on siirtynyt hallinnollisiin tehtäviin.

Haastattelu oli teemahaastattelu, jossa esitettiin kaikille samat kysymykset (liite 7). Lähetin kaikille haastattelukysymykset

etukäteen sähköpostilla tutustuttavaksi. Kyseessä oli puolistrukturoitu haastattelu.⁴⁸⁶ Haastattelut tapahtuivat pääsääntöisesti työpaikalla, yhden haastattelun haastateltavan kotona ja yksi tuli kotiini. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin. Litteroinnin tein kunkin haastattelun jälkeen. Kirjoitettua aineistoa kertyi 10–14 sivua haastateltavaa kohti. Litteroidessa kirjoitin keskustelun kokonaan ja jätin pois vain puheeseen olennaisesti kuuluvan toiston. Joskus merkitsin muun muassa naurun, koska se liittyi asiaan. Haastateltavat suhtautuivat hyvin myönteisesti pyyntöön ja halusivat mielellään olla mukana tämän tutkimuksen edistämiseksi. Haastattelun muoto oli yksilöhaastattelu. Tunsin kaikki haastateltavat opettajat, sillä olimmehan olleet opettajakollegoja työssä ollessani vuoteen 2008 saakka. Mahdollista on, että asemani lukion rehtorina on vaikuttanut haastateltaviin. Olin kuitenkin haastatteluhetkeen mennessä ollut poissa työelämästä useita vuosia. Tuona aikana olen itse etääntynyt koulun arjesta, enkä ole opettajille enää esimies vaan tutkija. Haastattelujen tunnelma oli välitön ja rento, enkä havainnut jännittämistä. Opettajat olivat avoimia ja halukkaita ottamaan kantaa myös toisen asteen koulutusta koskeviin laajempiin kysymyksiin. Kaikki opettajat eivät halunneet tulla tunnistetuiksi, ja siitä syystä en ole tehnyt luetteloa haastateltavista.

Opettajahaastattelut käsittelin vaiheittain siten, että kokonaan litteroidun aineiston järjestelin haastattelukysymysten mukaisesti keskusteluteemoittain. Seuraavaksi poistin haastattelutekstistä oman puheen. Jatkoin analyysiä lukemalla opettajien puhetta. Kaikki vaiheet on tallennettu kokonaisuudessaan omana tiedostona ja myös tulostettu, jotta myöhemmin voin palata edellisen vaiheen aineistoon tarvittaessa. Eskola ja Suoranta suosittelevat teemoittelua, koska sen avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia esitettyihin kysymyksiin.⁴⁸⁷ Aineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta ovat toisiinsa liittyviä mutta varsin erilaisia osatehtäviä. Haastattelukysymysten ja tutkimuskysymysten lisäksi tutkija

⁴⁸⁶ Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48; Metsämuuronen 2007, 235.

⁴⁸⁷ Eskola & Suoranta 1998, 180.

tarvitsee vielä yhden sarjan kysymyksiä – ne analyttiset kysymykset, jotka esitetään kootulle aineistolle.⁴⁸⁸

7.2 Opettajat ammattilukion käynnistäjinä

Olen jo aikaisemmin todennut, että Suomessa ammatillisen ja lukiokoulutuksen välistä yhteistyötä on välillä voimakkaastikin vastustettu 1970-luvulta lähtien.⁴⁸⁹ Virolaisen mukaan yhteistyö kuitenkin lisää yhteistyöhalua.⁴⁹⁰

Opettajat korostivatkin sitä, että he olivat alkuun altavastaajan asemassa työskennellessään ammattilukiossa. Maaret Virolainen on tutkinut opettajien ja rehtoreiden käsityksiä nuorisosta koulutuksen verkostoitumisesta. Tutkimus tuo esille, että opettajat, jotka olivat mukana yhteistyössä, suhtautuivat myönteisemmin siihen kuin muut lukion opettajat. Virolainen toteaa: *”Opettajien niukat henkilökohtaiset kokemukset vuorovaikutuksesta toisten koulujen opettajien ja opiskelijoiden kanssa ja heidän saamansa pääosin ’toisen käden’ informaatio heijastunevat käsityksiin yhteistyön merkityksestä.”*⁴⁹¹ Omassa haastatteluaineistossani monet opettajat kokivat muiden lukioiden opettajien epäilevän ja jopa vähättelevän heidän edellytyksiään kouluttaa nuorista ylioppilaita.⁴⁹² Syynä ei ollut epäily pätevyydestä vaan ajan riittävydestä. Ammattilukion opettajat joutuivat sopeuttamaan opetuksensa niihin ajallisiin resursseihin, joita oli käytettävissä. Useimmissa lukioissa tarjotaan useita soveltavia kursseja, jotta opiskelijat saavat valmennusta ylioppilastutkintoon. Ammattilukion opettajina he tekivät opetussuunnitelmien arviointia ja suunnittelua, joka vahvisti ammatillista identiteettiä. Eduksi lukion opettajilla oli, että he eivät

⁴⁸⁸ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 9–11.

⁴⁸⁹ Kaarninen & Kaarninen 2002, 280–348; Lampinen 2000, 91–97, 100–103; Lehtisalo & Raivola 1999, 137–147; Vuorio-Lehti 2006.

⁴⁹⁰ Virolainen 2000, 39.

⁴⁹¹ Virolainen 2000, 39.

⁴⁹² Opettajaastattelut 2011.

olleet pitkään työskennelleet tavallisessa lukiossa.⁴⁹³ Opettajat kokivat ammatilukion erilaisena toteutuksena, joka positiivisella tavalla poikkesi tavallisesta lukiosta.

Opettajien puheessa päivälukiot olivat ”tavallisia” lukioita. En ole haastatellut muiden lukioiden opettajia enkä rehtoreita, koska olen halunnut rajata haastateltavien määrää. Ammatilukiossa opettaneet lukion opettajat joutuivat aluksi jonkin verran eristetyksi omassa viiteryhmässään. Tämä ei koskenut samassa määrin ammatillisen puolen opettajia. He jatkoivat työskentelyä omassa koulussaan, ja kenenkään puheenvuorossa ei tullut ilmi, että ammatilukioon osallistumista olisi vähätelty tai arvosteltu, paremminkin päinvastoin. Merkittäväksi voimavaraksi ammatilukion opettajille muodostui oma opettajayhteisö, jota kuvattiin kannustavaksi ja välittömäksi. Pienessä opettajanhuoneessa luotiin kulttuuri, jossa keskeistä oli toisten tukeminen ja siten rohkea ammatillinen orientaatio kehittyi. Tuo kulttuuri välittyi oppilaille: välittäminen ja kannustaminen tulivat toimintaohjeeksi. Opettajat eivät puhuneet opiskelijoista vähättelevästi. Ketään ei erotettu koulusta ja opiskelijan vaikeuksiin suhtauduttiin haasteena. Ammatilukiossa on ollut koko toiminnan ajan huolellisesti hoidettu opinto-ohjaus, myös ammatillisella puolella olivat opinto-ohjaajat. Resursointia oli enemmän kuin tavallisissa lukioissa. Tästä oli sovittu jo silloin kun yhteistyökoulutus aloitettiin 1996 kokeiluna.⁴⁹⁴ Lukion opettajat tuovat positiivisena asiana poikkeuksetta esille, että ammatilukiossa oli ”hyvä henki”.

Opettajahaastattelut ovat yksi osa tutkimusaineistoa. Tutkimusongelmien kannalta opettajahaastattelut valottavat sitä, millaiseksi ammatilukio kehittyi ja millainen sen asema on

⁴⁹³ Haastattelujen aikana ilmeni, että kaikki ammatilukion opettajat viitatasiaan muihin lukioihin käyttivät termiä ”tavallinen lukio”, itse useimmiten puhuin päivälukioista, joka on epätarkka. Päivälukio-termi on kuitenkin hallinnon kielenkäytössä yleinen.

⁴⁹⁴ Kltta DNo KOVI:815/96 4.6.1996. Pöytäkirjan liitteessä on kohta 3, jossa opinto-ohjauksesta todetaan: ”Opetukseen tulevien lukiolaisten kohdalla on mahdollista kokeilla, miten voitaisiin lukio-opintoja tukea tehostetulla opinto-ohjauksella”. RKA.

Rovaniemen lukiokentässä. Miten opettajat kokivat oman tehtävänsä? Koko ajan käynnissä oleva keskustelu toisen asteen koulutuksen kehittämisestä oli vaikuttamassa myös opettajien työhön. Itse opetustyön opettajat kokivat samanlaisena haasteena kuin lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa muutkin opettajat. Vuosien 1996–2008 aikana toteutettiin suuria uudistuksia: koululait 1998, opetussuunnitelmat lukiossa 1994 ja 2005 sekä ammatillisella puolella useammin. Ylioppilaskirjoitukset muuttuivat useita kertoja. Näitä uudistuksia olen käsitellyt toisaalla tässä tutkimuksessa. Opettajien työhön luonnollisesti vaikuttivat tilaratkaisut, joissa pysyvään järjestylyyn päästiin vasta lukuvuoden 2007 alusta.

Opettajan merkitys koulun kehittämisessä on monien tutkijoiden mielestä aivan oleellinen. Pasi Sahlberg on 1990-luvulla tehnyt väitöskirjan opetuksen kehittämisestä.⁴⁹⁵ Hän käsittelee myös koulun kehittämisen historiaa laajasti. Sahlbergin mukaan tutkimuksissa on havaittu, että kehittämishankkeet on useimmiten tuomittu epäonnistumaan.⁴⁹⁶ Sahlberg kirjoittaa, että opetuksen muuttuminen on aina viime kädessä kiinni opettajan ajattelun ja toimintatapojen muuttumisesta. Hän toteaa, että muutoksessa on kysymys koulukulttuurin muutoksesta.⁴⁹⁷ Patrikainen ja Myller pohtivat uutta opettajuutta ja sen peruspilareina he näkevät pedagogisen itseohjautuvuuden ja ammatillisen autonomian.⁴⁹⁸ Vaikka ammattilukio ei olekaan opetuksen varsinaista kehittämistä kuin välillisesti, on se sidoksissa koulukulttuuriin olennaisella tavalla: kaksi perinteisesti varsin erillään olevaa koulumuotoa toimii rinnakkain ja sisäkkäin ja lisäksi opiskelijat ovat yhteisiä.

Olen pohtinut opettajuuden asemaa tässä muutoksessa Johtamisen erikoisammattitutkinnon lopputyössäni. Muutokseen on tarpeen saada mukaan opettajat, koska muuten asiat toteutuvat entisellä tavalla.⁴⁹⁹ Ammattilukiossa opettajien arvot ja asenteet eivät

⁴⁹⁵ Sahlberg 1996, 25–58.

⁴⁹⁶ Hargreaves & Fullan 1998, Miettinen 1990, 208–210; Sarason 1980; 1982; 1995, 65–84.

⁴⁹⁷ Sahlberg 1997, 16–17; ks. myös Tooley 2000; Tryack & Cuban 1995.

⁴⁹⁸ Patrikainen & Myller 2002, 182–197.

⁴⁹⁹ Rautiainen 2004.

ole olleet ristiriidassa ammatilukiokoulutuksen kanssa, lukuun ottamatta ihan alkua, jolloin ristiriidan jatkuessa he vaihtoivat työpaikkaa. Koulussa työskentelevät opettajat olivat vakuuttuneita siitä, että tämä koulutus on onnistunut ratkaisu siihen ongelmaan, jota varten se oli perustettu. Se tarjosi kolmannen vaihtoehdon pelkän ammatillisen tai pelkän lukiokoulutuksen lisäksi.⁵⁰⁰ Opiskelijalle koulutus merkitsi ajan säästöä ja sisälsi toivottua vaihtelua. Lukion opettaja painotti, että *”siellä oli kannustavia tekijöitä, että kaikella tavalla tämä yhteistyö ja meille valikoitui sellasia opettajia, että he eivät varmaankaan olleet sillä tavalla ennakkoluuloisia, että vaan lukio, lukio, lukio, vaan me oltiin sillai avoimia ihmisiä ja ajateltiin, että tähähän se vasta mielenkiintoinen koulu on, että tässä niinkö yhistyy kaks kärpystä yhdellä iskulla niin kuin meidän slougani on --.”* (luope6)⁵⁰¹

Luukkainen pohtii opettajuutta profession näkökulmasta. Hän katsoo sen sisältävän sekä pedagogisen että sosiologisen profession.⁵⁰² Molemmat edellyttävät oman työn itsenäistä arviointia. Ammatilukiossa opettavalta opettajalta edellytetään itsenäisyyttä, autonomiaa.⁵⁰³ Opettajat kokivat, että etenkin tavallisen lukion opettajat joko eivät tienneet ollenkaan, mistä oli kysymys, tai kyseenalaistivat ammatilukion lukio-opetuksen riittävyden. Oli myös mielikuvia siitä, että ylioppilastutkinto olisi ammatilukiolaisille suppeampi tai helpompi kuin tavallisen lukion oppilaille. *”Kyllähän tämä minun mielestä toimiva malli on ehottomasti, mutta nimenomaan sillai, että tämä on rinnakkain tavallisen lukion ja ammatillisen koulutuksen kanssa toki sitte tavallisetkin lukiot voi sitten erikoistua, tämä on niinkö se meidän erikoisuus, tämä on kolmas tie. Mie tykkään siitä, että on tämä kolmostutkintomalli, että se kaksostutkinto sen on hyvä olla siinä turvaverkkona, että jos ei pysty sitä kolmostutkintoa tekemään niin sitten on mahdollisuus tehdä se kaksoistutkinto, mutta se että meillä*

⁵⁰⁰ Jokinen, Välijärvi 2006, 89-100.

⁵⁰¹ Opettaja haastattelut 2011.

⁵⁰² Jokinen-Heikkinen-Välijärvi 2005, 219-222; Luukkainen 2004 59-70; ks. myös Niemi 2006, 73-78.

⁵⁰³ Uusiautti & Määttä 2012, 345-346.

pyritään siihen kolmoistutkintoon, se on hyvä asia. Tuntuu, että oppilaatkin tykkää siitä, ainaki, kun ne tulee siihen vaiheeseen, niin viime vuonnakin ne melkein kaikki teki sen, että se ihan muutama sadasta --.” (luope7)⁵⁰⁴

Pelkästään opettajien puhetta lukemalla päädyin pohtimaan, täydentävätkö heidän näkemyksensä ja kokemuksensa sitä asiakirjoista saatua tapahtumakulkua vai onko niillä laajempi merkitys? Minkälainen todellisuus opettajahaastattelujen perusteella muodostuu ammatilukion kehittymisestä? Oli havaittavissa, että opettajat olivat hyvin sitoutuneita ammatilukioideologiaan. Toisaalta ammatilukio oli heidän työpaikkansa, ja sen saama suosio on ollut kannustamassa ja pitämässä yllä kunnianhimoa opetuksen tason ylläpitämiseksi. Lukion opettajien puheista oli aistittavissa hyvin kunnianhimoinen suhtautuminen saavutettuihin ylioppilaskirjoitusten tuloksiin. Historian ja yhteiskuntaopin opettaja korosti oppilaiden runsasta halua osallistua reaaliaineiden kokeeseen, kieltenopettaja korosti hylättyjen arvosanojen vähäistä määrää toteamalla, että *”kyllä siellä jokunen iiki on saattanu vielä lipsahtaa”* (luope7)⁵⁰⁵. Lukiopuolen opettajat näyttivät kilpailevan tavallisen lukion kanssa ainakin ylioppilaskirjoitusten tuloksissa. Heidän mielestään oli tärkeätä pitää opetuksen taso valtakunnallisella lukiotasolla, jossa opiskelijan on mahdollista suorittaa ylioppilastutkinto itselleen maksimaalisella tasolla. *”Kyllä me ollaan aito lukio”* (luope5)⁵⁰⁶ oli hyvin painokkaasti esille tullut toteamus.

Ammatillisen puolen opettajien puheissa korostui se, että ammatilukiolaiset olivat hyviä opiskelijoita ammatillisella puolella. *”Ei ollu niinkö tämmösiä opetuksellisia ongelmia, että niitä olis niinkö pitänyt patistaa tai olis ollut poissaoloja tai sellaisia ongelmia -- joku oppilaat oli niin aktiivisia, että ne kyseli, se asetti enempi haasteita --.*” (amope3)⁵⁰⁷ Näitä seikkoja opettajat pitivät kaikkia hyödyttävänä asiana. Ainakin yksi ammattiopettaja katsoi, että lukio-

⁵⁰⁴ Opettajahaastattelut 2011.

⁵⁰⁵ Opettajahaastattelut 2011.

⁵⁰⁶ Opettajahaastattelut 2011.

⁵⁰⁷ Opettajahaastattelut 2011.

opinnot antavat parempia opiskelutaitoja opiskelijoille, ja sillä tavalla oppiminen on helpompaa ja nopeampaa myös ammatillisella puolella. Nykyään on ammatillisella puolella myös ryhmiä, joissa ammatilliset opinnot suoritetaan samassa ryhmässä perusopiskelijoiden kanssa. Niissäkään tapauksissa ei ammatillisen puolen opettaja pitänyt suurena ongelmana sitä, että opiskelijat välillä poistuivat lukioon ja osa ryhmästä jatkoi ammatillisia opintoja. Järjestely mahdollisti opetuksen eriyttämistä.

Ammattilukion organisaatio oli opettajien mielestä valmis. Sen sijaan jotkut opettajat kaipasivat alkuaikojen pientä koulua, jossa kaikki tunsivat toisensa, sekä opettajat että opiskelijat. Koulun kasvattaminen ei houkuttellut, eikä siinä enää nähty opetuksellistakaan lisäarvoa. Yli 500 oppilaan lukio vuonna 2011 pystyi tarjoamaan riittävästi opetusta, ja lukion opetussuunnitelma toteutui oppilaiden valintojen mukaisena. Täydennystä kaupungin muiden lukioiden ja aikuislukion opetuksesta tarvittiin vain uskonnon ja filosofian syventävien kurssien suorittamiseksi. B3-kieliet puuttuvat ammattilukion päiväopetuksesta, mutta kieliä voi opiskella iltapäiväopintoina. Yksi ammattiopettaja totesi, että hänen matkailuopiskelijansa kiirehtivät aikuislukioon espanjan tunneille oppituntien jälkeen. Positiivista on ollut, että ammattilukio on Rovaniemellä toimintansa aikana lisännyt opiskelijoiden liikkuvuutta koulusta toiseen, koska he vaihtavat koulua jaksoittain. Myös erilaiset koulukulttuurit ovat tulleet tutuksi, sillä kuvaamataito ja musiikki opetetaan Lyseonpuiston lukiossa ja liikunta ammatillisella puolella. Terveystieto opetetaan ammattilukiossa, koska sitä kirjoitetaan paljon ylioppilaskirjoituksissa. Tällöin eri alojen opiskelijat voidaan yhdistää samalle kurssille.

7.3 Happy family -vaihe opettajien koulukokemuksissa

Koulukokemuksista korostui erityisesti ammattilukion aloitusvaihe (1996–2000), jota sitten verrattiin nykyiseen tilanteeseen (vuoden 2011 syksyllä). Alkuaajoista muistettiin se, että koulu toimi eri tavalla. Saman viikon aikana oltiin lukiokoulutuksessa kolme päivää

ensimmäisenä vuonna ja toisena vuonna kaksi päivää ja ammatillisessa koulutuksessa kaksi ja kolme päivää viikossa. Alun järjestelyä opettajat pitivät sekavana. Huomattavaksi parannukseksi koettiin se, että vuodesta 2000 lähtien siirryttiin puhtaaseen vuoroksojärjestelmään. Kaikki sekä lukion että ammatillisen puolen opettajat pitivät vieläkin käytössä olevaa vuoroksojärjestelmää selkeänä ja selvästi parempana.

Toiseksi korostettiin sitä, että ensimmäiset ammatilukiolaiset niin sanotusti joutuivat tähän koulutukseen. Opettajat arvioivat, että joutuminen ammatilukioon vaikutti tässä ensimmäisessä ryhmässä koko lukion ajan. Ongelma poistui jo seuraavana vuonna, kun opiskelijat yhteisvalinnassa saivat hakeutua suoraan ammatilukioon. Opiskelijoiden sitoutuminen lisääntyi selvästi, mikä vaikutti myös siihen, että koulutusta ei keskeytetty samassa määrin kuin ensimmäisessä ryhmässä. *”Tavallaan se, että oli niinkö pakko tulla, se näkyi siinä porukassa, mutta ne, jotka saatiin läpi, muistaakseni vähän yli puolet siitä porukasta, jotka alotti, olivat tyytyväisiä. Seuraavana vuonna, kun hakijat oikein hakeutuivat tähän, ei tätä ongelmaa ollut, vaan tiesivät, mihin tulevat.”* (amope1)⁵⁰⁸

Alussa vaikutti myös se, että yhteistyö oli uutta kaikille. Varsinkin lukioympäristö kyseenalaisti ammatilukion kykyä selviytyä lukio-opetuksesta. Lukion opettaja kertoo: *”Se oli alkuun sellasta pienimuotosta, todella pienimuotosta ja joka paikassa oli vastarintaa. Lukiot etenkin oli vastarinnassa, te ette ole mitään suurin piirtein, sanottiin koko ajan, että teillähän on niin vähän niitä opintoja, eihän tuo ammatilukio ole mitään. Joka paikasta vedettiin mattoa alta, me oltiin niinkö se alimmainen kasti siellä. --.”* (luope6) Toisaalta innostus oli voimia antava tekijä. Oltiin tekemässä jotain uutta. *”Olen semmonen esitaistelija ja että oli semmonen hyvä asia, että jos puhutaan markkinakielellä, että oli hyvä tuote. Sitä on hyvä esitellä, kun tietää ja uskoo siihen, se nimenomaan, että uskoo, minusta tuntuu, että se usko, että tää on se juttu, -- ja mikä on nuorten kannalta hyvä asia.”* (luope6)⁵⁰⁹

⁵⁰⁸ Opettaja haastattelut 2011.

⁵⁰⁹ Opettaja haastattelut 2011.

Lukio-opetustilat olivat vaatimattomat, mutta koulunpitoa se ei estänyt. *”Sen muistan, kun ensimmäisenä vuonna, kun meillä ei ollu sitä omaa tilaakaan oikeastaan. Me oltiin siellä Rantsun kellarissa. Mulla saatto olla kaks tuntia peräkkäin sitten opetusta ja siinä tais olla välitunti siinä välillä, niin siellä kuitenkin oli opiskelijoita, pari muistan erityisesti, jäivät aina välitunnillaki siihen ja minä niitä neuvoin, vähän niiku yksityisopetusta heille., Ei ne lähteny ees välitunnilla pois sieltä luokasta ja mieki olin välitunnitki siinä luokassa, me oltiin niinku ommaa porukkaa siellä.”* (luope8)⁵¹⁰

Haastateltujen opettajien koulukokemukset olivat enimmäkseen onnistumisen kokemuksia. On kuitenkin otettava huomioon, että aikaa on kulunut kymmenen vuotta ja vaikeudet unohtuvat ensin. Päälimmäiseksi jää se, että ilmapiiri koettiin hyväksi ja opiskelijoihin oli hyvät suhteet. *”Ne sai istua siellä sohvilla ja tehdä tehtäviä ja ne teki kauhian innokkaasti ja se meni hyvin se kurssi sitten ja ehkä se käsitys heillä, sehän oli sellanen, että he eivät ole hyviä, koska ne ei ollu päässy lukioon. Ja sitten kun ne huomasi, että kyllähän he pärjää lukiossa, että he kehittyvät siellä koko ajan ja paranivat koko ajan, tuli se usko itteensä että he ossaaki.”* (luope8)⁵¹¹

Alkuvaihetta voitaneen nimittää ”happy family” -vaiheeksi, jossa innostus korvasi toimintaympäristön puutteita. Uuden toteuttaminen vaatii opettajilta itsenäisyyttä ja itsepäisyyttäkin, jotka kuuluvat opettajan profession.⁵¹²

7.4 Rikastumisen vaihe – opettajien käsitykset ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöstä

Opettajat käsitteivät yhteistyötä kahdella tasolla. Organisaation yhteistyö oli johdon vastuulla, ja se tuli paljolti annettuna. Alkuvuosien tiivis opettajatason yhteistyö vaikeutui ja väheni oppilaiden määrän kasvaessa. Ammatillisenkin koulutuksen sisällä

⁵¹⁰ Opettajaahaastattelut 2011.

⁵¹¹ Opettajaahaastattelut 2011.

⁵¹² Birman-Desimone-Porter-Garet 2000, 28–33; Luukkainen 2004, 59.

oli alkuun yhteistyössä opettelemista. Ammatillisen puolen opettaja toteaa, että *”ammatillisella puolella oltiin hyvin jyrkkärajaisia esimerkiksi tekniikan puolella sillon, kun menttiin elektroniikkapuolelle ja vahvasähkö siinä vaiheessa loppu, se oli kaks ensimmäistä vuotta. Oli hyvin voimakas identiteetti ammatillisella puolella ja tämmönen yhteistoiminta jäi vähemmälle, oli selekeesti lukiokoulutusta ja selekeesti ammatillista koulutusta ja tänä päivänä voimakkaasti esille nousseet yhteistoiminta, kuten oppilaanohjaus ja opintososiaalinen toiminta, niin tämä niinkö jäi jossain vaiheessa ja hoidettiin asioita kahdella eri taholla ja loppu esimerkiksi opettajien yhteiset kokoukset.”* (amope1)⁵¹³

Alkuaikojen tiivistä yhteistyötä kaivattiin, mutta sen mahdollisuudet koulun kasvaessa ymmärrettiin vaikeiksi. Alkuun *”Se yhteistyö oli helppoa -- Mitä laajemmaksi se meni ja kun sitä seurasi ihan hallinnon tasolta, niin se oli kuitenkin niin että oli koulu koulun sisällä -- siihen jäin ainaki ite kaipaamaan lisäpanostusta”* (amope1).⁵¹⁴ Alkuvaiheen viikonsisäinen koulunvaihto oli huolenaiheena ammatillisen koulutuksen puolella. Tämähän jatkui ensimmäiset neljä vuotta. *”Sillonhan se aiheutti meille sitä ongelmaa vähän tämän työssäoppimisen suhteen, koska silloinkin käytettiin tässä työssäoppimisessa pitkäkestoisia työssäoppimisjaksoja ja kun lähettiin työssäoppimaan, niin oltiin siellä työssä eikä välillä koululla tai -- että siinä suhteessa on näkemys nykyään vähän erilainen. Mutta se on minun mielestä sellanen ainut joka silloisesta on jäänyt mieleen, että se oli vaikeaa ja mietittiin, että saako opiskelija työelämästä sellasta kokonaisvaltasta näkemystä.”* (amope2)⁵¹⁵ Opettajat olivat kokeneet hyväksi yhteiset palaverit lukion ja ammatillisen puolen kanssa. Kaikki haastatellut opettajat muistelivat sitä hyvänä käytäntönä.

Yhteistyö organisaation tasolla on kehittynyt. Lukion opettajan mielestä yhteistyö *”On totta kai kehittynyt, toteutusmallit on vakiintuneet ammattipuolen kanssa, tiedetään mitkä [lukio]ryhmät*

⁵¹³ Opettaja haastattelut 2011.

⁵¹⁴ Opettaja haastattelut 2011.

⁵¹⁵ Opettaja haastattelut 2011.

tulee missäkin jaksossa, tiedetään mitkä ammattiryhmät tulevat missäkin jaksossa, on opittu toistemme tapoja, ei anneta lukiojaksolta tehtäviä ammattipuolelle eikä sitten toisinpäin, se on jo aika vakiintunut malli ja yhteistyö sitten ammatillisen puolen opojen ja ryhmäohjaajien kesken on aika luontevaa tänä päivänä, tietenkin riippuu persoonasta, mutta pääsääntöisesti ollaan tuttuja toistemme kanssa. Sillä on iso merkitys. Tunnetaan toisemme, jos ajatellaan opettajan näkökulmasta, niin en tiedä, onko siinä niin paljon muuttunut. Opsit on tietenkin muuttuneet ja pyritään kehittämään tätä opetusta --.” (luope5)⁵¹⁶ Toinen lukion opettaja pitää yhteistyössä arvokkaana ammatillisen koulun suhtautumista lukion tarpeisiin. ”Hyvinhän se on toiminu, että ne jotka siellä ovat päättävissä elimissä, ovat olleet myönteisiä kuitenkin meidän suhteen. Puitteethan ovat hyvät, siellä on remontoitu paikkoja ja luokat on hyvät, tosin tekee aina tiukkaa, että niitä on riittävästi. Kumminki siihenki on aina reagoitu, oikeestaan aina on saatu kaikki se, mitä on tarvittu ja sitten varmaanhan ne suhteet on läheisemmät Jokiväylän yksikköön johtuen siitä, että fyysisesti ollaan siellä ja ollaan niiden kanssa tekemisissä ja opitaan tuntemaan, kun nähhään siellä vaikka käytävillä ja ruokalassa ja näin. Ja sitten taas ne muut yksiköt, ei tietenkään niin hyvin tunneta, koska ne ovat ihan eri puolella kaupunkia.” (luope7)⁵¹⁷

Alkuaikojen vaatimattomat fyysiset puitteet on korjattu vastaamaan nykyisiä vaatimuksia lukion opettajien mukaan. ”[S]uhtautuminenhan siellä on myönteistä tähän ammatilukioon” (luope7). Lukion opettajat kokivat ammatilukiolaisten olevan hyväksytyjä: ”-- ja nehän tykkää meidän opiskelijoista, ne ovat reippaita ja aikaansaavia siellä myös ammattiopinnoissa verrattuna tavallisiin ryhmiin. Ammatilukiolaiset ovat nopeita oppimaan ja pärjäävät yleensä siellä. --” (luope7)⁵¹⁸

Yhteistyön tekemisen voisi tiivistää siten, että lukio ja ammatillinen opetus toimivat erikseen. Niillä olivat omat

⁵¹⁶ Opettajaahaastattelut 2011.

⁵¹⁷ Opettajaahaastattelut 2011.

⁵¹⁸ Opettajaahaastattelut 2011.

opetussuunnitelmat, mutta opetus organisoitiin sovittujen pelisääntöjen mukaisesti siten, että molempien opetus toteutui suunnitellusti vuosittain ja jaksoittain. Yhteistä olivat oppilaat. Tilat ja muut resurssit tulivat Lapin ammattiopistolta. Opettajat olivat ja ovat Rovaniemen kaupungin opettajia ja Lapin ammattiopisto ostaa lukio-opetuspalvelut Rovaniemen kaupungilta. Tässä tutkimuksessa toisaalla olen käsitellyt tilakysymystä ja resurssineuvotteluja, jotka olivat koulutuksen järjestäjien ja koulujen johdon vastuulla. Opettajat keskittyivät opetukseen ja sen haasteisiin. Vaikka yhteistyötä kehitettiin organisaatiossa, vaikutti se opettajan työhön myös opetuksellisella tasolla. Lukion opettaja toteaa, että ” -- meillä on paljon poikia täällä ja ne ovat tottuneet tekemään ja ite olen ainaki pyrkiny omassa opetuksessa ottamaan sitä huomioon, että se ei olis pelkästään sitä kalvosulkeista, että se olis sellasta aktivoivaa ja toiminnallista opetusta ja tietotekniikan hyödyntämistä” (luope5).⁵¹⁹ Oppilaat toivat mukanaan vaihtelevia vaatimuksia lukio-opetukselle. Yhteiset oppilaat ammatillisen koulun kanssa merkitsivät kehittämispaineita lukio-opetukselle. Nuorisoasteen koulutuskokeiluissa tätä nimitetään rikastamiseksi, jossa yleissivistävä (akateeminen) ja ammatillinen koulutus ovat koulumuodoittain erilliset, mutta niiden välille on luotu opetuksen kehittämistä.⁵²⁰ Rovaniemen ammattilukiassa opetuksen kehittäminen oli opettajan oman oivalluksen ja aktiivisuuden tulosta. Suurempi huoli lukion opettajilla oli sellaisen lukiotason luomisesta ja säilyttämisestä, että opiskelijat voisivat suorittaa lukion ja ylioppilastutkinnon mahdollisimman korkeatasoisesti.

Maarit Virolainen on selvittänyt opettajien ja rehtoreiden suhtautumista yhteistyöhön ja toteaa, että opettajat eivät juuri tunnista opetuksen kehittämistä mahdollisuutena. Virolainen katsoo sen johtuvan opetussuunnitelmatraditiosta, koulujen keskinäisen työnjaon perinteestä ja myös toimintatapojen arkirutiineista, jotka eivät tue opetuksen uudistamista.⁵²¹ Erillisyys näkyy opettajien

⁵¹⁹ Opettaja haastattelut 2011.

⁵²⁰ Numminen ym. 2001. Raportti 10, 67.

⁵²¹ Virolainen 2000, 74–75.

puheessa. Keskinäistä kunnioituksen ilmapiiriä ei haluttu rikkoa, joten sekä lukion että ammatillisen puolen opettajat pysyttelivät omassa koulumuodossaan. Kirsi Häivälä on tutkinut aineenopettajien käsityksiä lukioiden muutostilanteissa ja toteaa, että verkostoitumista muiden toisen asteen oppilaitosten kanssa eivät opettajat tuoneet esille puheissaan, vaikka ison lukion rehtori puhui tiiviistä yhteistyöstä seudulla toimivien muiden toisen asteen koulujen kanssa.⁵²²

Alkuun otettiin hyväksilukujen kautta osaksi lukio-opetusta ammatillisen sähköpuolen fysiikan kursseja, mutta sekin päättyi siihen, että fysiikan ainereaaliin osallistujille haluttiin lukion opetuksen kaikki kurssit. Tämän katsottiin takaavan opiskelijoille paremmat mahdollisuudet kirjoittaa fysiikka ylioppilastutkinnossa. Lukion suorituksiksi ammatilliselta puolelta olivat vakiintuneet liikunta ja terveystieto.

Ammatillisen perustutkinnon osalta hyväksiluku kattoi suuremman alueen, koska ammatilliseen perustutkintoon lukio-opinnoista hyväksiluettiin kaikille yhteiset aineet, joita oli noin 40 opintoviikkoa. Kehitys johtikin siihen, että voidakseen siirtyä ammatillisen perustutkinnon opiskelijaksi, opiskelijalla oli hyvä olla nuo 40 kurssia lukio-opintoja suoritettuna. Periaatteeksi vakiintui, että kaikki lukio-opinnot luettiin hyväksi opiskelijalle ammatilliseen perustutkintoon, jos opiskelija siirtyi ammatillisen puolen perustutkinto-opiskelijaksi. Koska Rovaniemellä valtaosa opiskelijoista suorittaa niin sanotun kolmoistutkinnon ja saa ylioppilastutkinnon lisäksi lukion päättötodistuksen ja ammatillisen perustutkintotodistuksen, ylittävät opiskelijan opinnot reilusti vaadittavat minimivaatimukset. Ammatillisen tutkinnon laajuus on 120 opintoviikkoa ja lukion aikuislukion opetussuunnitelman 48 kurssia.⁵²³

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä on arvioitu myös valtakunnallisesti. Koulutuksen arviointineuvoston suorittama arviointi tehtiin opetusministeriön toimeksiannosta

⁵²² Häivälä 2009, 69.

⁵²³ Kuvio 1.

vuonna 2007⁵²⁴. Selvitys perustui laajaan ammatillisen koulutuksen kautta tehtyyn arviointiin. Rovaniemellä toteutettu yhteistyö oli mukana arvioinnissa. Tutkimus toteutettiin kehittävän arvioinnin periaatteella siten, että se jo yksistään edistäisi yhteistyötä. Keskeiset arviointikriteerit olivat seuraavat: edistääkö yhteistyö opiskelijoiden valintoja ja mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutuu. Arviointi kohdistui vuonna 2004–2005 toteutuneeseen koulutukseen.⁵²⁵ Raportissa todetaan, että pääsuuntaus oli sekä opiskelijoiden että oppilaitosten kannalta katsottuna kohti mahdollisimman vaivattomasti organisoituja kaksois- ja kolmoistutkintoja. Raportin mukaan kolmoistutkintojen ja ammatilukion seudullisen ja alueellisen toimintamallin suosio oli nousussa. Edelleen raportissa todettiin, että lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen alueellinen ja seudullinen yhteistyö olisi lisääntymässä.⁵²⁶

Opettaja-aastattelujen perusteella kolmoistutkinto oli Rovaniemellä toimintamalli, jonka opettajat katsovat parhaaksi tavaksi toteuttaa yhteistyötä. Kaksoistutkintoa he pitivät turvaverkkona, johon oli mahdollisuus, jos lukion päättötodistus jäi vajaaksi. Kaksoistutkinnolla tällöin tarkoitetaan ammatillista perustutkintoa ja ylioppilastutkintoa. Kuten olen toisaalla tässä tutkimuksessa todennut, eivät opiskelijat ole Rovaniemellä juuri suosineet kaksoistutkintoa.⁵²⁷ Useimmat suorittivat puuttuvat lukiokurssit myöhemmin, jos ylioppilaskeväänä eivät olleet ehtineet niitä suorittaa. Opettajat pitivät Rovaniemen ammatilukion selvänä vahvuutena sitä, että tavoite on kolmoistutkinto, josta sitten opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan voitiin joustaa. Tavoitteena kuitenkin oli, että opiskelija sai aina tutkinnon. Lukion opettajan mukaan yksi keskeinen päämäärä oli ”-- että voi vaihtaa. *Nimenomaan se on tässä näin, että mihinkään umpikujaan et joudu,*

⁵²⁴ Ks. luku 2.6.

⁵²⁵ Mäensivu ym. 2007, 5, 15–16.

⁵²⁶ Mäensivu ym. 2007, 102–103.

⁵²⁷ Ks. luku 6.6.

että se on sitten sitä, että sitten otetaan yhteyksiä lukioihin, että jos keskiarvo riittää.” (luope6)⁵²⁸ Ammatilukiosta siirryttiin myös tavallisiin lukioihin, jos valittu ammatti ei eri syistä tuntunut oikealta. Opiskelijan kynnystä vaihtaa alensi se, että ammatilukiolainen oli läsnä monessa koulussa, ja näin vaihto ei ollut enää kovin suuri muutos.

7.5 Suosittu vaihtoehto – opettajien käsitykset toisen asteen koulutuksen tulevaisuudesta

Viimeisen 40 vuoden ajan on paljon pohdittu toisen asteen koulutuksen rakennetta. Peruskoulu-uudistuksen jälkeen suunniteltiin lukuisissa komiteoissa ja työryhmissä toisen asteen koulutuksen rakennetta. Raija Meriläisen syyskuussa 2011 tarkastetussa väitöskirjassa käydään läpi keskiasteen uudistuksen vaiheet 1970-luvulta 2000-luvulle nykyisten päättäjiensä ministereiden ja virkamiesten sekä järjestöjen edustajien (39 henkilöä) haastattelujen perusteella. Väitöskirjassa kuvataan miten tasa-arvon ja yleissivistyksen kannalta koulutus on kehittynyt ja millainen koulutuksen tulisi olla tulevaisuudessa.⁵²⁹ 1990-luvulla tapahtunut kehitys on ollut tutkijoiden mielenkiinnon kohteena.⁵³⁰ Lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta (1998) johtivat 2000-luvun alkuvuosikymmenellä muutokseen lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen kysynnässä. Ammatillinen koulutus oli ensimmäisen kerran ohittanut lukion suosituimpana koulutusväylänä valtakunnallisesti. Näin on tapahtunut myös Rovaniemellä. Ammatilukiosta on tullut suosittu vaihtoehto, ja se on houkuttellut opiskelijoita paikkakunnan suosituimpana lukiona.⁵³¹

Opettajien käsitykset yhteistyön tulevaisuudesta olivat nykyisen järjestelmän kannalla. Vain yksi ammatillisen puolen

⁵²⁸ Opettajahaastattelut 2011.

⁵²⁹ Meriläinen 2011.

⁵³⁰ Ahonen 2001; Meriläinen 2008; Meriläinen 2011; Varjo 2007; Virtanen 2002.

⁵³¹ LK 17.6.2011, ”Lukioon pääsy helpottui”.

opettaja oli nuorisokoulun⁵³² kannalla ja näki sen tarpeellisena ja jopa ainoana oikeana vaihtoehtona. *”Se on ainoa oikea tie, että tämä saadaan menemään eteenpäin. Ja se integrointi täytyy mennä myös sisältöihin eli ei voi olla niin, että opiskellaan matematiikkaa lukiossa ja sitä ei ammatillisella puolella ei opiskella ollenkaan, vaan pitää olla matematiikkaa, joka tukee sitten molempien matematiikan opiskelua ja jossakin vaiheessa sitten ammatillisella puolella sellaista, joka selkeästi tähtää alan jatko-opintoihin.”* (amope1)⁵³³

Ammatillisen puolen muiden opettajien näkemykset olivat nykyisen lukion ja toisaalta ammatillisen opetuksen nykymallin kannalla. Opettajat pitivät vahvuutena lukion ja ammatillisen opetuksen samanaikaisuutta. He pitivät ammatilukiota kolmantena vaihtoehtona, jonka tulisi saada parempi ja hyväksytympi asema toisen asteen koulutuksessa. Lukion opettaja ilmaisi asian seuraavasti: *” -- no lähetään siitä, että jos me saatais virallinen status meille, että me oltais virallisestikin olemassa ihan lainsäädännöstä lähtien, mutta en ole perinteistä lukiota hajottamassa yhtään mihinkään. Lukiota pitää kehittää omana instituutionaan ja tietenki ammatillinen opetus omanaan, että minä näkisin tällöisen kolmen mallin systeemin.”* (luope5)⁵³⁴

Ylioppilastutkinnon säilyttämistä lukioon perustuvana päättötutkintona kannattivat kaikki opettajat. Ylioppilastutkinnon merkitystä korostettiin, ja sitä pidettiin tärkeänä motivaation lisääjänä ja toisaalta myös yleissivistyksen kannalta tärkeänä. *”Ylioppilastutkinto kuitenkin ohjaa enempi siihen tavoitteellisuuteen ja ottaa siitä opiskelijasta vähän enempi irti kuin se, että se ainoastaan kävisi kolme vuotta lukiota, kävisi siellä itseään*

⁵³² Nuorisokoululla tarkoitetaan yhtenäistä toisen asteen koulutusta esimerkiksi Ruotsin mallin mukaan. Suomessa nuorisokoulu-mallista keskusteltiin 1990-luvun vaihteessa. Meriläinen, Varjo 2007; ks. myös luku 2.5. Helsingin Sanomien pääkirjoitus käsitteli 30.11.2002 asiaa otsikolla ”Ammatillukion ideasta kannattaa keskustella”. Keijo Raekallio kirjoitti Helsingin Sanomien vieraskynä palstalla 11.9.2009 ammatilukiosta ja totesi, että ammatilukion muodostaminen lukiosta ja ammatillisesta koulutuksesta vähentäisi toisen asteen moninkertaista koulutusta.

⁵³³ Opettajahaastattelut 2011.

⁵³⁴ Opettajahaastattelut 2011.

sivistämässä. Siinä mielessä on hyvä, että on tämmönen tutkinto, joka on niinkö semmonen piste, johon tähdätään ja silloin paneudutaan niinkö enempi, kun on ylioppilastutkinto tavoitteena -- joka jollain tavalla motivois --” (amope3)⁵³⁵

Minna Vuorio-Lehti katsoo, että tällä hetkellä (2006) ylioppilastutkinnolla on hyvin vakaa asema koulutusjärjestelmässä. Sitä on pyritty muokkaamaan paremmin huomioimaan myös ammatillisen koulutuksen perusteella ylioppilastutkintoa suorittavien tarpeita (tutkinnon hajauttaminen, ainereaalit ja valinnaisuuden lisääminen). Vuorio-Lehti katsoo ammatillisen koulutuksen suosion kasvun aiheuttavan paineita kehittää myös ylioppilastutkinnon sisältöjä siten, että ne palvelisivat enemmän myös ammatillisen koulutuksen lähtökohdista eteenpäin pyrkiviä.⁵³⁶ Matti Vesa Volanen menee vielä pidemmälle ja kysyy: ”*Miksi vain kirjoittamalla ylioppilaaksi?*”⁵³⁷

Ammatillisen puolen vahvuutena pidettiin näyttötutkintoja, joissa ammattitaidon vaatimukset tulevat hyvin mitatuiksi. Ylioppilastutkinnon katsottiin olevan hyvä päämäärä ja siten kannustavan nuoria ponnistelemaan. Rovaniemellä toteutettu kolmoistutkintomalli sai opettajien yksimielisen tuen. Kaksoistutkinnon suorittamista pidettiin turvaverkkona, joka turvasi sellaisten opiskelijoiden valmistumisen, jotka jostain syystä eivät voi tai halua suorittaa lukion koko oppimäärää. Ammatillista perustutkintoa pidettiin itsestään selvyytensä. Tavoitteena koko ajan oli ja on, että kukaan nuori ei lähde koulusta ilman tutkintoa. Tämä on hyvin selvästi sisäistetty tavoite, jonka eteen varsinkin opinto-ohjaajana toimiva lukion opettaja on valmis näkemään paljonkin vaivaa. Koulusta ei erota, jollei ole suunnitelmaa siitä, minne on menossa. ”*Minä varmasti varmistan omat jatko-opiskelumahollisuudet. Niin ne häviää vaan, äkkiä nuori on hukassa -- niin mutta tietenki se, että jos mentäis [lukiotkin] kuntayhtymän alle, niin ollaan silti eri lukioissa. Se malli kuitenkin pyssyy sillä tavalla,*

⁵³⁵ Opettajaastattelut 2011.

⁵³⁶ Vuorio-Lehti 2006, 285–286.

⁵³⁷ Volanen 2006, 11–19.

että saa ne opinnot neljään vuoteen ja järjestyksessä, niinkö meillä tällä hetkellä on tosi hyvä, me on kehitetty vuosi vuodelta, hiottu ja hiottu, meillä on varmaan tällä hetkellä huipussaan tämä systeemi, että mitä meillä on mahdollista tehdä.” (luope6)⁵³⁸

Ammattilukio oli opettajien kannanotoissa lähes yksimielisesti paras mahdollinen vaihtoehto tällä hetkellä toteutetusta toisen asteen koulutuksesta. Opettajien mielestä ammattilukio takaa parhaan pohjan sekä jatko-opintoihin että ammatin harjoittamiseen. Se on hyvä pohjakoulu ammattikorkeakouluun. Rovaniemellä 58 prosenttia ammattilukion käyneistä aikoo jatkaa koulutusta ammattikorkeakoulussa vuonna 2010 abiturienteille tehdyn kyselyn perusteella.⁵³⁹ Vuosina 2000–2004 valmistuneista 178 ylioppilaasta 55 prosenttia oli jatkanut ammattikorkeakoulussa, 23 prosenttia yliopistossa ja 13,5 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa ja vain loput 8,4 prosenttia ei jatkanut opintoja.⁵⁴⁰ Muiden päivälukioiden ylioppilaista Rovaniemellä keskimäärin noin 46 prosenttia jatkoi yliopistossa. Ammattikorkeakoulussa jatkoi keskimäärin 36 prosenttia.⁵⁴¹ Lukioden rinnalle ammattilukiosta oli muodostunut vuoteen 2004 mennessä pohjakoulu ammattikorkeakouluun. Ammattilukion kyky tuottaa osaavia ammattilaisia työmarkkinoille ei näyttäisi toteutuvan. Rovaniemellä vuosina 2000–2004 valmistuneista ammattilukion ylioppilaista kolme neljäsosaa jatkoi joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa.⁵⁴²

Toimittaja Marjukka Liiten arvioi kaksoistutkinnon merkitystä seuraavasti: *”Olen Kemi-Tornion alueella haastatellut kaksoistutkinnon suorittajia ja he olivat hirvittävän tyytyväisiä. Useimmat heistä tähtäsivät kuitenkin korkeakouluun, eikä heistä*

⁵³⁸ Opettajahaastattelut 2011.

⁵³⁹ Kysely 2010, Lapin ammattiopisto. RAA.

⁵⁴⁰ Nuolimäki 2007,12.

⁵⁴¹ Rovaniemellä oli 2000–2004 neljä päivälukiota: Ounasvaaran lukio (joka on myös urheilulukio), Lyseonpuiston lukio (jossa on kuvataidepainotteinen linja ja IB linja), Korkalovaaran lukio (joka yhdistettiin Lyseonpuiston lukioon lukuvuoden 2006 alusta) ja Muurolan lukio (joka sijaitsee 25 km kaupungin keskustan ulkopuolella), Nuolimäki 2007.

⁵⁴² Nuolimäki 2007, 12.

tullut korkeatasoisia ammattitaitajia.”⁵⁴³ Yhtenäisempää toisen asteen koulutusta kannattava oppisopimusjohtajana toimiva ammattipuolen opettaja jatkoi, että ”-- tarvitaan laajempaa yleissivistävää opetusta myös niille, jotka eivät tähtää ylioppilastutkintoon. Hän pitää ammatillisella puolella tiettyjen yhteisten aineiden, kielten, matematiikan ja äidinkielen opiskelumotivaatiota heikkona ja uskoi, että paremmalla integraatiolla voitaisiin vaatimustasoa saada kasvatettua siten, että osaamisen taso nousisi”(amope1).⁵⁴⁴ Ylioppilastutkintoa hän piti reliikkinä, toisin kuin muut haastatellut opettajat, ja sen merkitys opettajan käsityksen mukaan korostui liikaa jatko-opintoihin hakeutumisessa: ”-- että kyllä minun mielestä nykyään pitäisi löytää sen koulutuksen ja sen osaamisen kautta ihmisiä sinne korkeakouluihin eikä sen yhden näytön perusteella [ylioppilastutkinnon], vaan sen pitäisi olla pitempijaksoinen --” (amope 1). Tulevaisuuden visiossaan opettaja katsoi, että ammatillukion käyneellä on ”-- nimenomaan sillä on työelämän kannalta ylivoimaiset valmiudet lähteä siitä jatkoon. Ja sitten on olemassa se porukka, joiden ei tarvitse käydä ammatillista puolta. me tarvitaan tutkijoita, sen takia en ole sitä mieltä, että kaikkien on käytävä ammatillukio, mutta että kaikilla pitäis olla mahdollisuus käydä se, osia siitä ja integroida enemmän ja ottaa opintoja, ei tarvitse suorittaa ammatillista tutkintoa, mutta vois ottaa osioita ammatillisia opintoja -- tämä tutkintorakenne on tietyllä lailla vanhakantainen verrattuna työelämän rakenteeseen ja oikeastaan koko toisen asteen tutkintojärjestelmän -- minun käsityksen mukaan puutteet eivät ole koulutuksessa vaan asenteissa ja suhtautumisessa työhön -- se on järkyttävää, että meillä koulutetaan ihan riittävä määrä autoalan koulutuksen saanutta väkeä, jos kaikki ne, jotka ovat koulutuksen suorittaneet, sijoittuisivat autoasennusliikkeisiin, niin ei tarvitsisi aikuiskoulutuksessa kouluttaa autoasentajia. Kuitenkin niitä on valtavasti aikuiskoulutuksessa.” (amope1)⁵⁴⁵

⁵⁴³ Meriläinen 2011, 232.

⁵⁴⁴ Opettaja haastattelut 2011.

⁵⁴⁵ Opettaja haastattelut 2011.

Opettaja-aastatteluissa tuli selvästi ilmi, miten vakaan suosion ammattilukio on saanut paikallisesti Rovaniemellä. Vain yksi opettaja kaipasi suurempaa uudistusta toisen asteen koulutukseen ja katsoi toisen asteen koulu-uudistuksen odottavan vuoroaan. Perusteluissa opettaja hyvin painokkaasti otti esille nykyisen koulutusjärjestelmän työelämästä erillään olemisen. Siitä aiheutui hänen mielestään päällekkäiskoulutusta. Lukion jälkeen on mentävä ammatilliseen koulutukseen saadakseen ammatin ja pelkän lukion käyneiden ylioppilaiden on vaikeata löytää paikkaa työelämässä, koska lukio pitää tavoitteena yliopistoa, johon kaikki eivät pääse tai halua ja mistä seuraa välivuosia. Ammattilukiota hän piti parannuksena, mutta ei riittävänä.

7.6 Arvon mekin ansaitsemme – toisen asteen koulutuksen tuottama eriarvoisuus opettajien näkemänä

Peruskoulu-uudistus 1970-luvulla lakkautti oppikoulut ja perusopetus annettiin peruskouluissa, jotka olivat kunnan ylläpitämiä. Tämä merkitsi oppikoulujen jakautumista, sillä lukiot jäivät omiksi kouluikseen useimmiten peruskoulun kanssa samoihin tiloihinkin. Useimmat lukiot Suomessa ovat kunnan omistamia. Peruskoulu siis yhdisti kansakoulun ja keskikoulun, mutta lukion ja ammatillisen koulutuksen yhtenäistäminen jäi toteuttamatta.⁵⁴⁶ Jukka Sarjala pitää peruskouluun siirtymistä koskevan lain säätämistä 1968⁵⁴⁷ viime vuosisadan suurena koulu-uudistuksena oppivelvollisuuslain säätämisen ohella (1921). Nuorisokoulun Sarjala katsoo sen jälkeen haudatun moneen kertaan.⁵⁴⁸

Koulutuksellisen tasa-arvon tavoite pysähtyi peruskouluun. Tämä aiheutti sen, että 1970-luvulla lukiodien määrä Suomessa kasvoi. Kaikkiin kuntiin Lapissakin perustettiin lukio.⁵⁴⁹ Koska lukio oli mahdollista käydä omassa kunnassa ja koulutushalukkuus oli

⁵⁴⁶ Lampinen 2000, 56–58.

⁵⁴⁷ L467/1968, A443/1970.

⁵⁴⁸ Sarjala 2008, 8–9.

⁵⁴⁹ Lassila 2001 II, 789.

suurta, merkitsi se ylioppilaiden määrän kasvua erityisesti 1980-luvulla myös Lapissa.

Olen tässä tutkimuksessa luvussa 2.2 käsitellyt ylioppilastulvaa ja sen seurauksia valtakunnallisessa koulutuspolitiikassa. Keskiasteen uudistuksella saatiin ammatillista koulutusta uudistettua, mutta lukion kanssa kilpailevaa vetovoimaa ammatilliseen koulutukseen ei syntynyt.⁵⁵⁰

Opettajat, joita haastattelin tähän tutkimukseen, olivat iältään 40–64-vuotiaita ja olivat omassa kouluhistoriassaan nähneet, miten lukion suosio ylitti voimakkaasti sen, mitä yliopistot pystyivät vastaanottamaan opiskelijoita. Työskennellessään ammatilukiossa he olivat joutuneet pohtimaan sitä arvostuksen puutetta, jota ammatillisen koulutuksen suorittaneet saivat osakseen. Ammatilukiossa saman ylioppilaslakin alla on sekä lukion että ammatillisen perustutkinnon suorittanut nuori. Kiinnostavaa oli kysyä, miten se on vaikuttanut arvostuksiin. Opettajien mielestä nuorten arvostukset ovat muuttuneet. Opettajien näkemykset kuitenkin jakaantuivat. Katsottiin, että nuorten arvostukset olivat jonkin verran muuttuneet ammatillista tutkintoa ja yleensä ammatillista osaamista arvostavaan suuntaan, mutta siinäkin nähtiin ristiriitaa. Ammatillisen puolen opettajat katsoivat, että arvostukset eivät olleet muuttuneet riittävästi. Lukion ja ylioppilastutkinnon arvostus on säilynyt, joskin muutosta oli tapahtunut. Ammatillisen puolen opettaja katsoi, että lukion ja ylioppilastutkinnon arvostus oli suurempaa siitä syystä, että vanhempien ja yhteiskunnan arvostukset eivät olleet muuttuneet: ”*Ainoastaan sen statuksen kautta. Siinä on mun mielestä se, että se eriarvosuus ei tule nuorten kautta, vaan sen eriarvosuuden aiheuttajia olemme me vanhemmat ja yhteiskunta ja meidän asenteet. Sieltä kautta syntyy se, mihin vieläkin törmää siihen, että se on ylioppilas.*”(amope1)⁵⁵¹ Arvostus näkyy opettajan mielestä siinäkin, miten koulun päättäjäisiä vietetään. Ylioppilasjuhlia ammatilukiossa alettiin järjestää jo ensimmäisten

⁵⁵⁰ Lampinen 2000, 91–93; Väärälä 1995, 127.

⁵⁵¹ Opettaja haastattelut 2011.

ylioppilaiden valmistuessa vuonna 2000. Sillä tavalla ammattilukiokin nousi paikallislehden otsikoihin.⁵⁵²

Lukion opettajan mielestä eriarvoisuutta ei enää ole samassa määrin kuin aikaisemmin. Hänen mukaansa opiskelijoiden vapaus valita on edistänyt tasa-arvoa. ”-- on tapahtunu se muutos viimeisen kymmenen vuoden aikana, aikanaanhan sillon 80-, 90-luvulla ajateltiin, että lukio on se kirkkain tähti, että sinne mennään ja amikseen sitten joutuu. Ei se ole tätä päivää ja mitä olen nuorten kanssa jutellu, niin kyllä heillä on erittäin vahva ammatillinen identiteetti, he arvostaa sitä.” (luope5) Nykyisten ammattilukiolaisten ”-- ammattiylpeys on erittäin vahva ja näkeehän sen hakijamäärissäkin, ammattilukioon haetaan enemmän kuin joihinkin lukioihin. Rovaniemelläkin ammatillisiin paikkoihin on kova kilpailu -- nykyään se voi olla toistenki päin, että kun halutaan ammattikouluun eikä päästä, niin joutuu sitten lukioon -- tällömsiäkin tapauksia on -- on ollut niinkin, että haetaan ammatilliseen perustutkintoon, ei päästy, haetaan toisella sijalla ammattilukioon ja viimeisenä sitten joudutaan lukioon, voi kuvitella, että mikä se motivaatio on sitten.” (luope5) Lukion opettajan mielestä ”kyllä lukio on jotakin, edelleen, lukion on arvokas asia ja ylioppilaslakki, se on tärkeä” (luope6).⁵⁵³ Valkolakin hohto on säilynyt, ja vaikka valmistumisjuhlia vietetään myös ammatillisen perustutkinnon puolella, niin hän katsoo, että yhteiskunnassa ylioppilastutkinto ja lukio ovat arvostetumpia. Yksi lukion opettaja arvioi, että ammatillista perustutkintoa aletaan arvostaa enemmän sen takia, että akateemisesti koulutettujen ei ole helppo saada töitä.

Näyttää siltä, että on syntynyt tavallaan kolmas ryhmä, ammattilukiolaiset, jotka ovat ylpeitä omasta koulutuksestaan ja joilla ”ammattilukioidentiteetti on hyvinkin vahva niinkö vuosi vuodelta tullu vahvemmaksi -- kyllä ne varmaan mieltää sen omaksi erilliseksi asiaksi. Ne ei ole amislaisia eikä tavallisia lukiolaisia, ne on ammattilukiolaisia, varmaan sellanen identiteetti on

⁵⁵² Otsikolla ”Ensimmäiset ammattilukiolaiset saivat valkolakin”. LK 31.5.2000.

⁵⁵³ Opettaja haastattelut 2011.

muodostunu.” (luope7)⁵⁵⁴ Opettajahaastattelujen antamaa arviota siitä, että ammattiin opiskelevien arvostus olisi muuttunut, ei ole vielä laajemmin Suomessa tutkittu. Viitteitä siitä voi saada opiskelijakyselyistä.⁵⁵⁵

Raija Meriläinen on tarkastellut tasa-arvoa ja sen toteutumista yhteiskunnassa ja koulutuspolitiikassa. Meriläinen toteaa, että perinteisesti ja yksinkertaistaen tasa-arvo on yhtäläinen mahdollisuus valita ammatillinen koulutus tai lukio ja ylioppilastutkinto. Näin ei kuitenkaan ole, vaan Meriläisen mukaan koulutuksen jakautuminen yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen on ylläpitänyt toisen asteen koulutuksen epätasa-arvoa.⁵⁵⁶

Opettajahaastattelujen perusteella kuluneen viidentoista vuoden aikana arvostuksellinen tasa-arvo lukion ja ylioppilastutkinnon ja ammatillisen perustutkinnon välillä on korkeintaan nuorten keskuudessa muuttunut. Tosin siinäkin lukion ja ylioppilastutkinnon suorittaminen ammatillisen perustutkinnon lisäksi on edistänyt ammatillisen koulutuksen arvostusta.

⁵⁵⁴ Opettajahaastattelut 2011.

⁵⁵⁵ Sakki ry:n vuonna 2007 tekemä 20-vuotis juhlakysely jäsenistölleen. ”Arvon mekin ansaitsemme”. Kysely toteutettiin Internet-kyselynä ja siihen osallistui 947 opiskelijaa, suurin osa osallistuneista oli 1. ja 2. vuoden opiskelijoita (83 %). Kokonaisuudessaan 75,8 prosenttia osallistuneista arvioi ammattien arvostuksen erittäin tai melko korkeaksi. Samalla opiskelijoista 63,5 prosenttia arvioi, että lukiolaisia arvostettiin enemmän kuin ammattiin opiskelevia. Sakki ry., 2007, Sakki ry on ammattiin opiskelevien liitto, joka on perustettu 1987.

⁵⁵⁶ Meriläinen 2011, 12–13.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski ammatilukion perustamisen syitä. Mitkä tekijät johtivat ammatilukion syntyyn vuonna 1996? Syinä olivat riittämättömät lukiokoulutuksen oppilaspaiikat Rovaniemellä. Noin viidesosa peruskoulun päättäneistä nuorista ei päässyt lukioon, vaikka oli asettanut sen ensimmäiselle sijalle hakutoiveissa.

Toinen tutkimuskysymys käsitteli ammatilukiokoulutuksen kehittymisen vaiheita Rovaniemellä. Seuraavissa yhteenvedon luvuissa tarkastelen sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen kehittymistä Rovaniemen ammatilukiossa.

Analysoin lopuksi opettajahaastatteluja vastatakseni kolmanteen tutkimuskysymykseen. Pohdin, millaiseksi ammatilukion asema muodostui Rovaniemen koulutuskentässä.

8.1 Lukio-opetuksen kehittyminen ammatilukiossa

Olen edellä tarkastellut ammatilukion lukiokoulutusta ja sen kokemia haasteita ammatilukion perustamisesta vuodesta 1996 vuoteen 2008. Kehityksessä voidaan nähdä seuraavat vaiheet: ensimmäinen oli *aloitusvaihe* 1996–2001, toinen oli *murrosvaihe* 2002–2005 ja kolmas *vakiintumisen vaihe* 2006–2008.

Ensimmäisen vaiheen aikana yhteistyö haki muotoaan varsin vaatimattomissa oloissa. Tiloja vaihdettiin melkein vuosittain koululta toiselle aina sinne, missä tuntui jäävän käyttämätöntä tilaa. Opetusta annettiin kuin sodan jälkeen ”bunkkerissa”, joksi opiskelijat nimittivät Rantavitikan perusasteen kellarissa olevaa ikkunatonta matematiikan opetustilaa. Opettajat vaihtuivat, vaikka eivät kuitenkaan niin paljon kuin tilanteen epävarmuus olisi antanut olettaa. Osa opettajista oli hyvin sitoutunut ”ammattilukioaatteeseen” ja halusi osallistua koulutuksen kehittämiseen.⁵⁵⁷ Ensimmäisessä vaiheessa olosuhteiden lisäksi yhteistyöjärjestely oli jatkuvasti

⁵⁵⁷ Opettajahaastattelut 2011.

tilapäinen. Kaikki lukion opettajat olivat aluksi tuntiopettajia, joiden työsopimus tehtiin vuodeksi kerrallaan. Vaikka rahoitusta oli kaksoisrahoituksen ansiosta riittävästi, ei se aina kanavoitunut ammatilukion hyväksi. Uudet koululait tulivat voimaan ja sisälsivät yhteistyövelvoitteen. Koulutuspäivillä kerrottiin muutossuunnitelmista ja niiden tavoitteista. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyöstä puhuttiin paljon ja ristiriitaisesti. Ilmassa oli myös ajatuksia siitä, että lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta yhdistettäisiin.⁵⁵⁸ Eri puolella Suomea, muun muassa Tampereella, Jyväskylässä ja Oulussa, keskusteltiin välillä kiihkeästikin ammatilukiosta puolesta ja vastaan.⁵⁵⁹

Koko 1990-luvun ajan koko toisen asteen koulutus oli jatkuvan muutoksen kohteena. Paineet kohdistuivat myös ylioppilastutkintoon, joka oli muuttunut joustavammaksi vuoden 1994 ylioppilastutkintoasetuksen myötä. Tutkinon hajauttaminen teki mahdolliseksi lukion suorittamisen aikaisempaa vaihtelevammin. Lukiolain ja lain ammatillisesta koulutuksesta vuodelta 1998 yhdistäminen ei toteutunut, mutta muutoksia tuli. Yhteistyöstä ja opintojen hyväksilukemisesta toisen asteen oppilaitosten välillä tuli velvoite. 2000-luvun vaihteessa Rovaniemen ammatilukiosta valmistuneet ylioppilaat antoivat vahvistuksen koulutuksen onnistumisesta. Silti paljon oli kehitettävää. Oman kokonaisuutensa muodostivat ammatillisen koulutuksen organisaatiouudistukset.

Toinen vaihe vuosina 2002–2005, jota olen nimittänyt murrosvaiheeksi, alkoi rahoituksen ja koululakien uudistumisen aikoihin. Koulutuksen järjestäjien kannalta turvallinen kaksoisrahoitus päättyi vuoden 2001 lopussa. Edessä olivat paikalliset neuvottelut ammatilukion rahoituksesta. Kenttä oli hajanainen, sillä ammatillisen koulutuksen puolella oli kolme itsenäistä oppilaitosta ja saman verran näkemyksiä siitä, miten

⁵⁵⁸ Ahonen 2001, 171–178.

⁵⁵⁹ Helsingin Sanomat pääkirjoitus 30.11.2002, 11.9.2009; Kaleva 14.9.2002, 26.11.2002, 3.2.2005.

koulutusta oli kehitettävä. Ammatilukiokoulutus oli kokonaan sen varassa, mitä ammatillisella puolella oppilaitosten kesken ja toisaalta Rovaniemen kaupungin koulutoimessa saatiin sovituksi. Nyt ammatillisten oppilaitosten maksettavaksi tuli lukiokoulutus kokonaisuudessaan. Opettajien palkat merkitsivät huomattavaa kustannuslisää. Tässä vaiheessa myös uudistuivat opetus-suunnitelmat. Vuonna 2005 tuli voimaan aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelma. Muutokset eivät kuitenkaan olleet kovin suuria, paremminkin selkeyttäviä. Huomattavasti suurempaa painetta yhteistyölle aiheutti tulossa oleva ylioppilastutkinnon muuttuminen.

Kolmanneksi vaiheeksi voidaan katsoa vuodesta 2005 alkanut kehitys, kun ylioppilastutkintolaki vuodelta 2005 antoi ylioppilastutkinnolle aikaisempaakin tukevamman pohjan. Samalla se merkitsi ylioppilastutkinnon kehittämistarpeita, joita olivat rakennekokeilun vakinaistaminen, reaalikoeuudistus (ainereali) ja äidinkielen kokeen uudistus. Valtakunnan tasolla rakennekokeilun vakiinnuttamisesta käytiin kovaa keskustelua, mutta lukioista melkein kaikki odottivat uudistuksen toteutumista, niin Rovaniemelläkin. Ruotsin kielen asema, virallisesti toisen kotimaisen kielen asema, muuttui aluksi hyvin vähän. Ammatilukiossa ruotsia alettiin kirjoittaa kuitenkin valinnaisena aineena enemmän, koska se ei enää estänyt ylioppilastutkinnon läpäisemistä ja hylätyksi tulemisen uhka poistui. Vastaavasti matematiikan kirjoittaminen lisääntyi.

Haasteellisimmaksi tuli ainereaalikokeen sovittaminen ammatilukio-opetukseen, koska aikaisemmin oli vain yksi reaalikoe, johon sisältyi kymmenen aineryhmää, ja se edellytti vähemmän reaaliaineiden opetusta. Uudistuksen jälkeen melkein kaikissa reaaliaineissa oli ammatilukiossakin halukkaita kirjoittajia. Tämä edellytti myös opetusta. Lukio halusi säilyttää opiskelijoiden oikeuden valita kirjoitettavat aineet, mikä vaati lisää resursseja. Tuloksena oli, että lähes kaikkia reaaliaineita oli mahdollista opiskella ammatilukiossa. Opinto-ohjauksessa opiskelijat ohjattiin Rovaniemen muiden lukioiden kurssitarjonnan hyödyntämiseen

sellaisissa oppiaineissa, joissa kaikkia syventäviä kursseja ammattilukiossa ei voitu toteuttaa.⁵⁶⁰ Näitä olivat lähinnä uskonto ja filosofia. Oppilasmäärän kasvaessa kysyntää tuli enemmän ja tarjontaa eri oppiaineissa lisättiin.

Lukuvuonna 2007–2008 ammattilukiossa oli 451 opiskelijaa, joka oli ainakin keskisuuren lukion tasoa. Enää ei tarvinnut kamppailla olemassaolosta. Se oli jo itsestään selvä. Koska ammattilukio ei ollut minkäänlaisten sitä nimenomaisesti koskevien valtakunnallisten säädösten suojassa, oli kaikki edelleen kiinni yhteistyökumppaneiden halukkuudesta järjestää ammattilukiokoulutusta ja suunnata siihen resursseja.

Keskustelun pääsisältönä yhteistyökokouksissa pysyivät kustannuskysymykset. Tosin muutokset ammatillisen koulutuksen rakenteessa toivat oman lisänsä. Ammatillisen koulutuksen neljä oppilaitosta, Rovaniemen tekninen ammattioppilaitos, Rovaniemen palvelualojen oppilaitos, Rovaniemen sosiaali- ja terveysalojen oppilaitos sekä Lapin urheiluopisto yhdistyivät, vuoden 2006 alusta Lapin ammattiopistoksi. Lapin ammattiopisto sai yhden rehtorin, ja paljon riippui myös rehtorin painotuksista koulutuskuntayhtymän suhtautuminen ammattilukioon.

Vuonna 2007 päästiin eräänlaisen hienosäädön vaiheeseen. Lukio-opetuksen rytmitys muutettiin siten, että rinnakkaisluokat, joita saattoi olla neljäkin, sijoitettiin lukio-opetukseen yhtä aikaa. Näin toimintatapa, joka tekee lukio-opetuksen muissa päivälukioissa edulliseksi, alkoi hyödyttää ammattilukiota. Sekä opetuksen monipuolistaminen että ylioppilaskirjoituksissa tarvittavien lisäkurssien toteuttaminen oli mahdollista. Varsinaisia kustannuslaskelmia tai vertailuja siitä, miten kalliiksi tai halvaksi ammattiopistolle tuli ammattilukion toteuttaminen, en ole löytänyt arkistoista. Ammatillisella puolella säästöä tuli, koska ammatilliseen perustutkintoon kuuluvia yhteisten aineiden opintoja korvattiin noin 40 opintoviikkoa lukio-opinnoilla.

⁵⁶⁰ Opettajahaastattelut 2011.

Kaksoistutkintokoulutus tuli mukaan omana erillisenä ryhmänään monipolvisten neuvottelujen jälkeen. Ensimmäisten kokemusten jälkeen ei kaksoistutkinto ole saanut suurta kannatusta. Vuonna 2011 keväällä eivät kaikki vuonna 2007 aloittaneet opiskelijat ole saaneet ylioppilastutkintoa valmiiksi. Kolmeksi vuodeksi tarkoitettu koulutus on venynyt neljäksi vuodeksi ja joillakin vielä pidemmälle. Joka vuosi yhdestä neljään opiskelijaa ei saa lukion päättötodistusta valmiiksi ja heidät voidaan lukea kahden tutkinnon suorittajiksi.⁵⁶¹

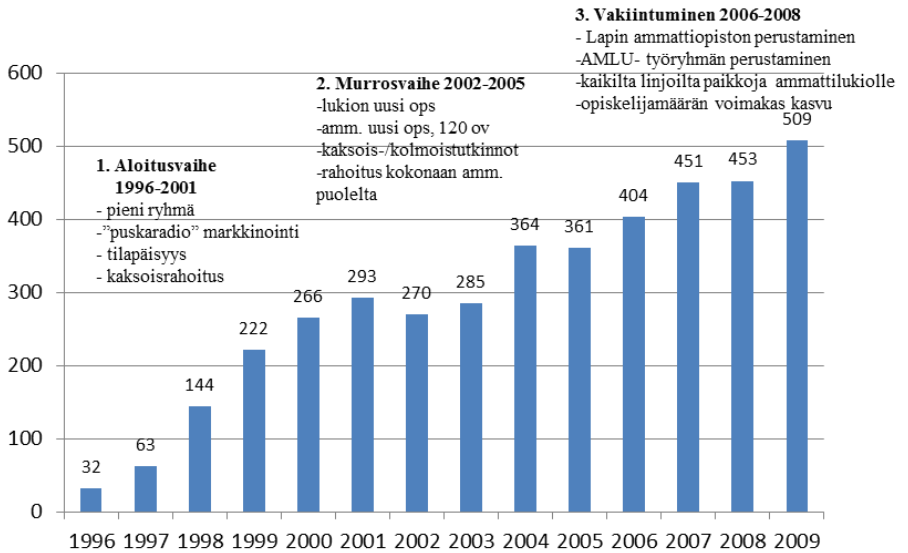
8.2 Ammatillisen opetuksen muutokset

Muutokset ammatillisessa koulutuksessa olivat jatkuvia. Eniten muuttui koulutusorganisaatio, mihin vaikutti valtakunnallinen kehitys. Valtio luopui ammatillisista oppilaitoksista, ja perustettiin koulutuskuntayhtymä. Lukuisa määrä ammatillisia oppilaitoksia siirrettiin kuntayhtymään. Lisäksi tuli jako ammattikorkeakouluun ja ammatillisen perustason oppilaitoksiin. Olen tässä tutkimuksessa kuvannut ammatillisen koulutuksen kehitystä luvussa 6.7. Muutos on ollut valtava ja on koskettanut kaikkia koulutuksen tasoja ja oppilaitoksia. Oppilaitosten määrä on tiivistynyt kahteen Rovaniemen ammattikorkeakouluun ja Lapin ammattiopistoon. Koulutus on muuttunut peräkkäiseksi, sillä toiselta asteelta siirrytään kolmannelle asteelle, ammattikorkeakouluun, joka on yliopiston kanssa samalla koulutustasolla.

Ammatillisen puolen opetussuunnitelmat ovat myös uudistuneet useita kertoja. Suurin muutos on ollut se, että ammatilliset perustutkinnot ovat kaikki laajuudeltaan 120 opintoviikkoa ja niihin kaikkiin sisältyy 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Ammatillisen koulutuksen sisällöt ovat kehittyneet voimakkaasti. Tietotekniikan hyödyntäminen opetuksessa on pakollista kaikille opiskelijoille ja kaikilla aloilla. Vuonna 2012 ammatillisia perustutkintoja on Lapin ammattiopistossa 36. Eniten

⁵⁶¹ Ks. TAULUKKO 8.

perustutkintoja on tekniikan ja liikenteen alalla, jossa niitä on 19.⁵⁶² Ammatilukion kannalta merkittävää on, että kaikilla tekniikan ja liikenteen alan linjoilla voi suorittaa lukio-opintoja. Huomattavaa on myös se, että ammatilukioon pyrkii vuosittain enemmän kuin sinne voidaan ottaa.

KUVIO 3. Ammatilukion kehitysvaiheet vuosina 1996–2008.

Kuviossa 3 olen kuvannut ammatilukion kehitysvaihteita. Opiskelijamäärien vaihtelu näyttää kolmea eri vaihetta.

⁵⁶² <http://www.lao.fi/Suomeksi/Nuorille/Perustutkinnot.iw3>, luettu 18.4.2012.

Aloitusvaihe

Aloitusvaiheessa oli pieni ryhmä, joka suoritti lukiota ja ammatillista perustutkintoa samanaikaisesti. Koulutus oli kokeilua, ja sille haettiin sekä ajallisia että organisatorisia käytänteitä. Lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus etenivät rinnakkain omien opetussuunnitelmiansa mukaisesti. Opetusta antoivat lukiossa ja ammatillisella puolella omat opettajat. Vähäinen opettajamäärä mahdollisti vilkkaan yhteistyön opettajien kesken.⁵⁶³ Koulutuksesta tiedottaminen oli ”puskaradionomaista”, ja myös ammattilukion opinto-ohjaaja ja ammatillisen puolen opinto-ohjaajat tiedottivat aktiivisesti. Ammattilukion opinto-ohjaaja teki myös tiedotuslehden, jota jaettiin peruskoulun päättävälle Rovaniemen seudun yläasteiden tiedotustilaisuuksissa.

Yhteistyökoulutuksella oli tilapäisyyden leima, mikä vaikutti muun muassa tilajärjestelyjen vaihtumiseen lähes vuosittain. Kysynnän kasvu merkitsi kuitenkin mukana olevien ammatillisten linjojen lisäystä ja opiskelijamäärä kasvoi vuodesta 1996 vuoteen 2001 lähes kymmenkertaiseksi (32:sta 293:een, kuvio 2 ja luku 6.3). Vuosituhannen vaihteessa ammatillisia linjoja oli mukana kuusi (suurtalouseläntekniikan, sähkövoimatekniikan, tietotekniikan, sosiaali- ja terveysalan sekä liiketalouden perustutkinnot). Ensimmäiset ylioppilaat valmistuivat vuoden 2000 keväällä. Rahoituksen koulutukselle toi kaksoisrahoitus, jonka päätyminen vuoden 2002 alusta siirsi koulutuksen kehityksen seuraavaan vaiheeseen.

Murrosvaihe

Murrosvaiheessa vuodesta 2002 vuoteen 2005 tapahtui molemmissa koulutuksissa muutoksia. Lukion valtakunnalliset opetussuunnitelmat uudistettiin. Opetussuunnitelmien valmistelu sijoittuu tuolle aikajaksolle ja niiden toteuttaminen alkoi vuoden 2005 syksyllä. Ylioppilastutkinnossa tapahtui merkittäviä muutoksia: rakennekokeilu vakinaistettiin ja päätös ainereaalista tehtiin. Laki ylioppilastutkinnosta astui voimaan 2005. Ammatillisen koulutuksen

⁵⁶³ Opettaja-aastattelut 2011.

opetussuunnitelmat uudistettiin. Ammatilukio-nimityksen ohella alettiin puhua kaksois- ja kolmoistutkinnoista. Rahoitus siirtyi lukiokoulutuksen osalta kokonaan myyntikoulutukseksi, jossa Rovaniemen koulutuskuntayhtymä osti lukiokoulutuksen Rovaniemen kaupungilta.

Kaiken kaikkiaan lukuisat muutokset näkyivät myös opiskelijamäärissä, joissa tapahtui laskua. Vuoden 2001 taso saavutettiin vasta vuonna 2004. Tässä vaiheessa ammatilukio oli murroksessa, jossa koulutuksen asema oli määriteltävä ja rahoitus järjestettävä.

Vakiintumisen vaihe

Lapin ammattiopiston perustaminen vuonna 2006 oli ammatilukion toiminnan kannalta selvä muutos kohti vakiintumista. Ammatilukio asettui osaksi Lapin ammattiopiston toimintaa. Vuonna 2008 ammattiopistoon perustettiin ammatilukiotyöryhmä, jonka tehtävänä oli yhteistyön kehittäminen. Tehty Ammatilukio-selvitys⁵⁶⁴ ja Koulutuksen arviointineuvoston valtakunnallinen raportti⁵⁶⁵ sekä arviointiin osallistuminen antoivat pohjaa yhteistyölle. Opettaja-haastattelussa melkein kaikki sekä ammatillisen että lukiopuolen opettajat pitivät koulutusta ”valmiina”.⁵⁶⁶

Oppilasmäärällä ja kysynnällä mitattuna ammatilukiokoulutus oli vahva vaihtoehto Rovaniemen toisen asteen koulutuksessa. Seminaarissa toukokuussa 2007 opiskelija sanoi puheenvuorossaan terävästi: ”Nyt on aika siirtyä käsityöläisyydestä strategiseen suunnitteluun. Toivottavasti se johtaa positiiviseen kehitykseen.”⁵⁶⁷

Opiskelijamäärä on hyvä indikaattori koulutukselle, koska se heijastelee sitä kysynnän ilmapiiriä, joka kunakin ajankohtana vallitsee. Opiskelijamäärä heijastelee myös koulutuksenjärjestäjän tarjonnan vaihtelua. Ammatilukiokoulutus Rovaniemellä oli ja on alttiina monenlaisille keskenään ristiriitaisillekin pyrkimyksille.

⁵⁶⁴ Nuolimäki 2007.

⁵⁶⁵ Mäensivu ym. 2007.

⁵⁶⁶ Opettaja-haastattelut 2011.

⁵⁶⁷ Amlu-työryhmä -taustapaperi 8.2.2008. LAO. RKKK.

Rakenteet ja ammatillisen koulutuksen opiskelijapaikkojen säätely olivat vaikuttamassa eri oppilaitosten halukkuuteen järjestää yhteistyökoulutusta eri oppilaitoksissa. Muutoksen myllerryksessä ammatillukion säilyminen Rovaniemellä on sinänsä merkityksellistä. Mitään ei voida kuitenkaan tapahtuneen kehityksen perusteella sanoa tulevaisuudesta, sillä edelleenkin yhteistyön määrä riippuu paikallisista päättäjistä, Rovaniemen koulutuskuntayhtymästä ja Rovaniemen kaupungin koulutoimesta. Opiskelijoiden hakutoiveet voivat kohdistua ainoastaan tarjolla olevaan koulutukseen, ja siitä päättävät koulutuksenjärjestäjät.⁵⁶⁸ Valtiovalta voi painostaa koulutuksen supistamiseen vähentämällä opiskelijapaikkoja ammatillisessa koulutuksessa.⁵⁶⁹ Lukiopaikkojen määrää ei säädellä. Tämän vuoksi ammatillukiokoulutus pidemmän kestonsa vuoksi saattaa olla uhanalainen. Toisaalta lukiopaikkojen tarjonnan ylittäessä kysynnän on koulutuksenjärjestäjillä myös houkutus lisätä lukiopohjaista ammatillista koulutusta. Koulutuspoliittisesti se ei ole taloudellista, mutta olemassa olevien rakenteiden puitteissa hyvin mahdollista. Näin lukiosta tulee ammatillisen koulutuksen pohjakoulu niille, jotka eivät jatka korkeakouluissa.

8.3 Ammatillukion asema – opettajahaastattelujen yhteenveto

Opettajien puheessa kuului syvä vastuunkanto siitä, mitä tässä koulutuksessa tehdään. Lukion opettajat korostivat oppilaiden oikeutta saada opetusta, jolla saadaan valmius ylioppilastutkintoon. Ammatillisen puolen opettajat korostivat hyvin paljon ammattitaidon saamisen merkitystä ja työelämävalmiuksien opettamista.

Opettajahaastatteluja analysoidessani olen tarkastellut myös laajemmin koulutusta koskevaa keskustelua 2000-luvulla, ja siten yhdistänyt opettajien käsityksiä tutkimuksista esille tulevaan

⁵⁶⁸ Lapin ammattiopistossa oli vuonna 2011 1,6 ensisijaista hakijaa koulutuspaikkaa kohden. Uutinen ei erottele ammatillukioon pyrkijöitä. LK 17.6.2011.

⁵⁶⁹ Opetusministeriö on syksyllä 2012 ilmoittanut, että Lapista vähennetään ammatillisen koulutuksen paikkoja vuonna 2013. Pääkirjoitus: ”Pahan ilman lintu iski jälleen Lappiin”. Sen mukaa koulutuspaikkojen vähennys olisi 1700, joka olisi joka neljäs koulutuspaikka. LK 13.11.2012.

kehitykseen. Pulmaksi on muodostunut, että kuinka laajasti noita tutkimuksia olisi referoitava. Hirsjärvi toteaa, että tutkimusta kirjoitetaan asiantuntijoille.⁵⁷⁰ Kirjallisuutta lukiessa olen huomannut, että useimmissa tutkimuksissa on käyty laajasti läpi 1970-luvulta lähtien toisen asteen kehittämisspyrkimyksiä.⁵⁷¹

Tämän tutkimuksen tavoite on valottaa sitä kontekstia, jossa Rovaniemen ammattilukiokoulutusta on kehitetty. On selvinnyt, miksi on ollut mahdollista synnyttää yhteistyötä ilman, että sille olisi asetettu esteitä millään tasolla. Toisen asteen koulutus on ollut muutosvaiheessa ja muutoksen toteuttamisessa ovat olleet paikalliset yhteistyökuviot jopa suotavia.

Opettajahaastattelujen perusteella olen valottanut kolmatta tutkimusongelmaa: millaiseksi ammattilukion asema muodostui Rovaniemen toisen asteen koulutuksessa? Opettajien näkemysten mukaan ammattilukio on kolmas tie tavallisen lukion ja ammatillisen koulutuksen välissä. Opiskelija saa samanaikaisesti sekä lukion oppimäärän että ammatillisen perustutkinnon. Voidaan sanoa, että opiskelijalla on akateemiset perustaidot eli yleissivistys ja hänellä on perusammatin harjoittamiseen tarvittavan taidon tieto. Vaikka opiskelija koulutetaan perinteistä lukiokoulua ja perinteistä ammatillista koulua opetussuunnitelmissaan noudattavassa oppilaitoksissa, on hän valmistuessaan erilainen ylioppilas. Meillä on jo vuosikymmeniä koulutettu ylioppilasmerkonomeja ja ylioppilas-sairaanhoitajia. Järjestys on vain ollut se, että ensin on opiskeltu ylioppilaaksi (3–4 vuotta) ja sitten on opiskeltu ammatti (2 vuotta). Yhteensä tuo opiskeluaika on ollut noin viisi vuotta, mutta mahdollisesti enemmänkin. Ammattilukiossa valmistuu neljässä vuodessa ylioppilassähköasentajia, ylioppilaspintakäsittelijöitä, ylioppilaskirvesmiehiä, ylioppilasliikunnanohjaajia jo perinteisten

⁵⁷⁰ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 77–78.

⁵⁷¹ Itälä 2000; Kuusela 2003, Lampinen 2000; Lehtisalo & Raivola 1999; Meriläinen 2011; Numminen 2000.

ylioppilasmerkkonomien ja ylioppilaslähihoitajien lisäksi. Ammatillisia perustutkintoja on kaikkiaan noin 150.⁵⁷²

Oppilaitosten toimintakulttuuri on muuttunut hyväksyvämmäksi ja enemmän joustoa sallivaksi. Moneen kertaan koulukeskusteluissa on epäilty, että 16-vuotias ei ole kypsä tekemään varmoja elämäänsä ja ammattiaan koskevia valintoja.⁵⁷³ Toisen asteen koulutuksen sisällä on Rovaniemen ammatilukiossa voitu luoda vaihtoehtoja tarjoava koulutusmalli, joka tyydyttää nuorten kunnianhimoa ja ammatillisen osaamisen tarpeita. Valmistuva ylioppilas voi valita jatkon, joka voi olla jatkokoulutus tai ammatin harjoittaminen.

Nyt näyttää siltä, että ammatilukio on yksi tapaus (case) muiden joukossa. Tutkimusintressini on koulun kehityksen kuvaaminen ja yhteistyössä esille nousevat haasteet. Valtakunnan tason ristiriidat ja eriävät suuntaukset ovat jonkin verran heijastuneet myös paikallistasolle. Opetushallituksen ja opetusministeriön kannanotot ovat vaihdelleet niiden esittäjän mukaan.⁵⁷⁴ Meriläisen haastattelemat koulutuspoliittiset vaikuttajat, joiden joukossa oli virkamiesten ja ministereiden lisäksi järjestöjen edustajia sekä entisiä ja nykyisiä kansanedustajia kaikkiaan 39 henkilöä, sijoittuivat kannanotoissaan erillisen toisen asteen ja perinteisen tasa-arvon kannalle.⁵⁷⁵ Radikaalimpaa ajattelua edustavia haastatelluissa oli

⁵⁷² Monet lukiot ovat painottaneet opetussuunnitelmiaan joidenkin tiedonalojen suhteen kuten ympäristötiedon, tietotekniikan tai yritystalouden suuntaan. Lisäksi on joukko erityistehtävän saaneita lukioita: urheilulukioita 12, musiikkilukioita 10, kuvataidelukioita 5, ilmaisutaidonlukioita 2, tanssilukioita 2, kielilukioita 2, tekniikkalukioita 1, International Baccalaureate -lukioita 7. KM 1993:31, 69. Erikoislukioiden määrä on lisääntynyt 1990-luvulla. Ounasvaaran lukio on urheilulukio ja Lyseonpuiston lukiossa voi painottaa kuvataiteita. 2001-syksyllä aloitti Rovaniemellä Lyseonpuiston lukiossa IB-lukio. Vivat lyska 2008, 34.

⁵⁷³ Itälä 2003, Meriläinen 2011, 119; SK 6.7.2012; LK 25.3.2012 ”Nuori joutuu päättämään tulevaisuudestaan liian varhain” työterveyslaitoksen tutkimusprofessori Kiti Müller; LK pääkirjoitus 11.7.2012.

⁵⁷⁴ Meriläinen 2011, 191.

⁵⁷⁵ Meriläinen 2011, 192. Radikaaleiksi uudistajiksi Meriläinen luokitteli Melametsän, Taxellin, Lehtisalun, Itälän, Mäenpään, Jyrkänteen, Henttosen, Raskin ja Lindroosin.

yhdeksän. Radikaalina Meriläinen on pitänyt sellaisia, jotka ovat yhtenäisen nuorisokoulun kannalla.⁵⁷⁶

Selvänä ohjenuorana on voitu pitää vain lukiolakia ja lakia ammatillisesta koulutuksesta (1998), joissa on selvästi ylläpitäjiä veloitettu yhteistyöhön. Muutoksia on ollut lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa opetussuunnitelmatasolla. Ylioppilastutkinnon kehittäminen on sallinut suuremman liikkumavaran yhteistyökoulutuksessa oleville opiskelijoille. Ammatillukion arkipäivän toteuttamisessa oli oltava huolellinen, ettei tarjottu koulutus ollut lakien vastaista. 2000-luvun vaihteessa paikallistasolla oli välillä epätietoisuutta siitä, miten pitkälle voidaan tulkinnoissa mennä. Rovaniemellä jo varovaisuussyistä pyrittiin siihen, että lukiokoulutus oli oma kokonaisuutensa ja siihen kuului ylioppilastutkinto. Samoin ammatillinen koulutus toteutti oman koulutuksensa omien opetussuunnitelmiansa mukaan. Mitään integroitua opetussuunnitelmaa ei ole ollut mahdollista kehittää. Nuorisoasteen koulutuskokeilun päättyessä ei myöskään yhdistelmäopintoja ollut käytettävissä.⁵⁷⁷ Tästä johtui, että kolmois- ja kaksoistutkinnot pysyivät omina kokonaisuuksinaan.

Tärkein koulutuksen kehittämisen hengissä pitäjä on ollut sen paikallisesti saama lähes varaukseton suosio nuorten valinnoissa. Lapin ammattiopisto on tarjonnut kysynnän lisääntyessä enemmän koulutuspaikkoja. Joillakin koulutusaloilla, kuten tekniikan ja liikenteen, on laajennettu tarjontaa kaikille ammatillisen koulutuksen linjoille. Kuitenkin on koko ajan paikallistasolla ollut tarvetta käydä keskustelua ammatillukion laajentamisesta tai mahdollisesta rajoittamisesta. Rahoitus on ollut useimmiten perusteluna, kun on haluttu rajoittaa lukion antamaa opetusta kustannussyihin vetoamalla. Ammatillukion kehittäjien mielestä lukion mahdollisimman laajan tarjonnan säilyttäminen on ollut tärkeää, koska lukio, ylioppilastutkinto ja ammatti olivat ne vetovoimatekijät, jotka tukivat koulun olemassaoloa. Koulutuksen ylläpitäjän päätettävissä oli lukiotarjonta. Yhteistyökoulutuksen tuloksia olivat

⁵⁷⁶ Meriläinen 2011, 192.

⁵⁷⁷ OPM 10/043/2000.

kolmoistutkinnon suorittaneiden määrä ja ylioppilas-tutkintomenestys.

Ammattilukiossa näkyvin taso oli kolmoistutkinnon suorittajat. Vähäisempää huomiota on saanut se, että osan ammattilukiossa aloittaneista oli mahdollista suorittaa kaksoistutkinto. Osa siirtyi ammatillisen perustutkinnon opiskelijoiksi ja osa siirtyi tavalliseen päivälukioon. 2000-luvun alussa noin 10 prosenttia näytti keskeyttävän ammattilukion. Lukua ei voi pitää täysin luotettavana, sillä monet jatkoivat koulutustaan myöhemmin, kun työn tai perheen perustamisen jälkeen siihen kykenivät. Hypoteesini näin ollen on, että kaikki ammattilukion aloittaneet suorittivat toisen asteen tutkinnon jossakin elämänvaiheessa. Ammattilukio on myös edistänyt Rovaniemellä opiskelijoitten liikkuvuutta koulumuodosta toiseen ja alentanut kynnystä vaihtaa koulutusala tarvittaessa.

Tässä tutkimuksessa on annettu ääni niille opettajille, jotka ovat olleet mukana ammattilukion kehittämisessä. Ne opettajat, jotka ovat pysyneet ammattilukiossa työssä, suhtautuivat myönteisesti yhteistyökoulutukseen. On luonnollista, että yhteistyön vastustajia ja arvostelijoitakin oli sekä kaupungin lukioissa että ammatillisessa koulutuksen piirissä. En ole vastustajia haastatellut, koska heidän joukkonsa on paljon suurempi ja koska tämän tutkimuksen kannalta vastustajien kannanotoilla ei ole mielenkiintoa. Näyttää myös siltä, että ammattilukioon myönteisesti suhtautuvien määrä kuitenkin hitaasti kasvaa kokemuksien myötä.

Tutkimuksen merkitystä arvioitaessa tärkeintä on se, että paikallisesti on voitu osoittaa, että kahden koulumuodon käyminen samanaikaisesti *ei ole liian raskas vaihtoehto* tavalliselle nuorelle.⁵⁷⁸ Ammattilukio Rovaniemellä on minimalli nuorisosteesta, johon voidaan sisällyttää monenlaisia vaihtoehtoja. Se osa nuorista, jotka haluavat lukiokoulutuksen, voivat edelleen käydä lukiota päivälukiossa Rovaniemellä ja saada perinteisen lukiokoulutuksen painotettuna urheilulla, kuvataiteilla tai IB-lukiossa. Kehitys on

⁵⁷⁸ vrt. Järvinen 2000, 51–61.

vienyt siihen, että kaikki halukkaat Rovaniemellä pääsevät lukioon. Kaikki halukkaat eivät pääse ammattilukioon. Tämä on merkinnyt päivälukioille kasvavia haasteita oppilasaineksen muuttuessa heterogeenisemmäksi. Tavoite, joka ammattilukion perustajilla oli, on kääntynyt pääläelleen, ja ne opiskelijat, jotka tarvitsisivat yhteyden ammatilliseen koulutukseen, eivät lukioista sitä saa.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tämä tutkimus edustaa kasvatuksen historiaa. Kasvatuksen historian tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa keskeistä on, että käytetyt lähteet ovat aitoja ja kattavia ja että tutkija arvioi kriittisesti käyttämiään lähteitä. Tämä tutkimus perustuu primäärilähteisiin, jotka ovat arkistolähteitä. Julkisia arkistoja ovat Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen koulutuskuntayhtymän arkistot. Rovaniemen aikuislukion arkiston muodostavat koulun toiminnasta syntyneet asiakirjat, muistiot, opinto-oppaat, vuosikertomukset ja opiskelijarekisterin säilytettävät osat sekä ylioppilastutkinnon ilmoittautumis- ja tuloslistat. Nämä ovat institutionaalisia lähteitä, joita esimerkiksi Iisalo pitää luotettavina. Yhtenä osana arkistoaineistoa on pidettävä aikuislukion rehtorin ja koulutuskuntayhtymän lukioyhteistyöstä vastaavan koulutusjohtajan yksityistä arkistoa. Tämän tutkimustyön kuluessa on ilmennyt, että virallisissa arkistoissa säilytettäviä asiakirjoja koulun toiminnasta on enää hyvin vähän. Henkilökohtaisiin lähteisiin kuuluvat myös omat muistiinpanot ja päiväkirjat. Henkilökohtaiset lähteet ovat aineistoa, jotka ovat vain tekijän käytössä. Niitä ei säilytetä julkisissa arkistoissa. Julkisissa arkistoissa säilytettäviä ovat henkilöitä koskevat palkkaukseen liittyvät sopimukset sekä opiskelijoiden arviointiin liittyvät asiakirjat, esimerkiksi kurssipäiväkirjat ja todistusjäljennökset. Rovaniemen ammattilukion kehittymisestä ja tuloksista on ollut käytettävissä runsaasti primäärilähteitä.

Näkökulmani koulun historian kirjoittamisessa on kohdistunut siihen, miten Rovaniemen ammattilukio sai paikkansa ja minkälaisen vaiheitten kautta siitä tuli osa Rovaniemen toisen asteen koulutustarjontaa. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tärkeää pohtia oman asemani vaikutusta tutkimukseen. Ammattilukion käynnistäjänä ja rehtorina en olekaan puolueeton⁵⁷⁹, vaan olen

⁵⁷⁹ Tämä tutkimus on myös oman työn tutkimista.

pyrkinyt tuomaan esille sitä meille koulutuksen kehittäjille vastaan tullutta ”ihmettä”, joka on ammatilukion saama varaukseton suosio paikallisesti haluttuna koulutusvaihtoehtona. Käsitökseni on, että lukio- ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön onnistuminen ei ole saanut ansaitsemaansa painoarvoa julkisuudessa eikä päättäjien toiminnassa. Tämän tutkimuksen tekemisen aikana on itselleni selvinnyt, että paljon on tutkittu ja raportoitu vaihtoehdoista, mutta lukion ja ylioppilastutkinnon asema ja yleinen asenneilmapiiri estävät integraatiopyrkimykset. Poliittisesti on koulutuksen uudistaminen aina vaativaa, sitä osoittavat sekä ammattikorkeakoulu-uudistus 1990-luvulla ja korkeakoulu-uudistus 2000-luvulla.

Toisen osan aineistosta muodostivat vuonna 2000 tehdyt oppilashaastattelut ja vuonna 2011 tehdyt opettajahaastattelut. Haastattelut tuovat oman ajallisesti mielenkiintoisen panoksen. Opiskelijoita varten ammatilukio perustettiin. Heidän koulunkäyntinsä lukiossa ei olisi ollut mahdollista ilman ammatilukiota, koska he olivat jääneet ilman lukiopaikkaa. Oman opiskelijaseurannan perusteella voin todeta, että vuonna 1996 ilman lukiopaikkaa jääneestä 32 nuoresta⁵⁸⁰ on vuoteen 2008 mennessä valmistunut ylioppilaaksi 19. Voidaan kysyä, miten heidän opiskelupolkunsa olisi muuttunut, jos tätä mahdollisuutta ei olisi tarjottu. Ammatilukion kehittyminen myös osoittaa, että lukion ja ammatillisen koulutuksen yhdistäminen sai alusta lähtien hyvän vastaanoton nuorilta ja heidän vanhemmiltaan ja että lukion ja ammatillisen perustutkinnon samanaikainen suorittaminen on mahdollista lähes kaikille nuorille. Haastattelut osoittavat, että vain 11 vuodessa on tapahtunut muutos, johon oli pyritty jo 1970- ja 1980-luvulla.

Ammatilukion toiminnan aloittamisen tekivät mahdolliseksi 1990-luvulla tapahtuneet muutokset: lukion uusi opetussuunnitelma (1994) ja ylioppilastutkintoasetuksen muutokset (tutkinnon hajauttaminen). Vankan taustatuen antoi valtakunnallinen nuorisosaasteen koulutuskokeilu. Sitä varten säädetty kokeilulaki

⁵⁸⁰ Ilman lukiopaikkaa jäi 117. Heistä 32 pääsi ammatilukioon. Ks.luku 5.1.

väljensi lukion opetussuunnitelman toteuttamista, mutta vain kokeilussa mukana olevissa kouluissa. Merkitystä oli sillä, että ajan henki kannusti etsimään yhteistyötä lukion ja ammatillisen koulutuksen välille. Lukioihin pyrittiin innokkaasti ja ammatillinen koulutus sai oppilaiksi ne, jotka eivät olleet lukioihin päässeet.⁵⁸¹ Kunnan koulutoimenjohtoa painostettiin lisäämään lukiopaikkoja, mutta toisaalta lukiot halusivat valikoida oppilaansa, jotka kokemuksen mukaan kilpailivat keskenään parhaista opiskelijoista. Yhteisvalintalistojen häntäpaikoilla oleville opiskelijoille ei löytynyt lukiopaikkaa eikä ammatillinen koulutus tuolloin tuntunut nuorista kiinnostavalta. Peruskoulunsa päättävät nuoret ja heidän vanhempansa eivät myöskään tunteneet ammatillisen koulutuksen antamia mahdollisuuksia.

Ensimmäiset neljä vuotta, ensimmäisten ylioppilaiden valmistumiseen vuonna 2000, olivat taistelua paikasta auringossa. Oikeastaan muuta resurssia ei tuntunut olevan kuin ammatilliseen haluavat opiskelijat. Tässä tutkimuksessa olen kuvannut tuota matkaa. Pienestä alusta on kasvanut vaihtoehto Rovaniemen toisen asteen koulutukseen. Yleinen valtakunnallinen kehitys tuki tuota kehitystä. Lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta toivat yhteistyön myös lakiin kaksi vuotta aloituksen jälkeen.

Tarkasteltaessa tilannetta vuoden 2012 näkökulmasta on ammatillisen koulutuksen arvostuksessa tapahtunut muutos. Ammatillisen koulutuksen kiinnostavuus on lisääntynyt ja hakijamäärät ovat jo muutaman vuoden ajan ohittaneet lukioon hakeutumisen sekä paikallisesti että valtakunnallisesti.

Myöhemmin 2000-luvulla on alettu puhua murroksesta, joka tapahtui koko koulutuskentässä. Aki Virtasen tutkimus ”Uudella koulutuksella uudelle vuosituhannelle”, jossa 1990-luvun koulutuspolitiikan kehitystä on tutkittu opetusministeriön tilauksesta, käy läpi säädöksissä tapahtuneet muutokset. Lisäksi sitä varten on haastateltu 15 johtavaa virkamiestä, poliitikkoa ja muuta

⁵⁸¹ Meriläinen 2011, 119.

vaikuttajaa.⁵⁸² Virtasen tutkimus antaa kattavan kuvan siitä, miten laaja muutos säädösten osalta on ollut 1990-luvulla. Toisen asteen koulutuksen kohdalla Virtasen haastatteluista ilmenee, että huolta kannettiin ammatillisen koulutuksen vähäisestä suosiosta ja eriarvoisuudesta lukion ja ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden välillä.⁵⁸³ Kuluneen vuosikymmenen aikana on tapahtunut muutosta ammatillisen koulutuksen hyväksi.

Janne Varjo paneutuu väitöstutkimuksessaan Kilpailukykyvaltion koululainsäädännön rakentuminen, Suomen eduskunta ja 1990-luvun koulutuspoliittinen käänne. poliittiseen päätöksenteon etenemiseen 1990-luvulla. Varjo toteaa, että *”mekanismit, joilla koulutuspoliittiset innovaatiot ja normatiiviset päätökset välittyvät koulutusjärjestelmän käytäntöihin, ovat hyvin monimutkaisia”*. Varjon mukaan ylhäältäpäin säädettyjen ja hallinnoitujen koulutusreformien vaikuttaessa koulujen toimintaympäristöön myös koulut muokkaavat uudistuksia ja niiden tavoitteita omalla toiminnallaan.⁵⁸⁴ Koulutuspolitiikka koki 1990-luvulla käännteeksi luonnehditun muutoksen, joka ulottui paikallistasolle ja antoi mahdollisuuden myös virallisten kokeilujen ulkopuoliseen kokeiluun. Varjo toteaa myös, että viimeisen sanan saavat aina kentän toimijat eli opettajat.⁵⁸⁵ Simola toteaa artikkelissaan Kohti kolmannen tasavallan koulutuspolitiikkaa, että yksi kouluuudistusten historian opetuksia on, että *”on tärkeämpää tutkia, miten koulut muuttavat uudistuksia kuin miten uudistukset muuttavat koulua”*.⁵⁸⁶ Opettajien merkitystä osoittavat tämänkin tutkimuksen opettajahaastattelut.

Opettajan merkitystä koulun muutoksessa on 1990-luvulla tutkinut Pasi Sahlberg sekä väitöstutkimuksessaan⁵⁸⁷ että teoksessaan

⁵⁸² Virtanen 2002, 337. Haastateltavia olivat mm. Hirvi, Taxell, Purhonen, Gustafsson, Heinonen, Jyrkänne ja Linna.

⁵⁸³ Virtanen 2002, 182–183.

⁵⁸⁴ Varjo 2007, 248.

⁵⁸⁵ Syrjälä, Estola, Uitto 2006, 31–34; Varjo 2007, 248.

⁵⁸⁶ Simola 2004, 135.

⁵⁸⁷ Sahlberg 1994.

Opettajana koulun muutoksessa.⁵⁸⁸ Opettajilla on keskeinen merkitys koulun kehittämisessä.⁵⁸⁹ Itse kiinnostuin opettajien merkityksestä havaittuani, että opettajat ovat avainasemassa myös ammattilukion toteuttamisessa. Opettajahaastatteluissa hyvä henki opettajien kesken mainittiin toistuvasti voimavarana.⁵⁹⁰

Olin 1980-luvun alussa työskennellyt aikuislukiossa (iltalukiossa) historian opettajana ja siirtynyt sieltä sitten lehtoriksi yhteen Rovaniemen päivälukioon. Aloitin vuonna 1995 aikuislukion rehtorina ja sain tehtäväkseni laatia aikuislukion kehittämissuunnitelman.⁵⁹¹ Tuolloisen lukiokokemukseni perusteella tuntuivat hyvin tervetulleilta integraatioosuositukset lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä. Olin lukiossa seurannut pitkään joidenkin nuorten (etenkin poikien) turhautumista lukioaikana. Aikuislukio oli toimintakulttuuriltaan vapaampi ja kokeilevampi, joten uuden kokeiluun oli edellytyksiä. Yleinen ja yksityinen kohtasivat. Vailla merkitystä ei ole sekään, että kaksoisrahoitus sai kyynisemmätkin rehtorit taipumaan kokeiluun.

Lupaavasta alusta huolimatta kehitys kohtasi 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä vastustusta. Valtakunnan tasolla kaksoisrahoitus päättyi vuoden 2001 lopussa. Lukiodien kehittämisessä nousi ylioppilaskokeen uudistaminen keskeiseksi keskustelun aiheeksi ja erityisesti toisen kotimaisen kielen aseman muuttuminen ylioppilastutkinnossa. Toisen asteen kokonaisuudistukseen verrattuna edellä mainitut asiat olivat pieniä. Niinpä nuorisoasteen koulutuskokeilu lopetettiin vuonna 2001 ilman, että oikeastaan mitään olisi muutettu säädösten kokeilun seurauksena. Aloitettujen yhteistyökoulutukset sekä kokeilun piirissä että sen ulkopuolella saivat jatkaa paikallisten päättäjien niin

⁵⁸⁸ Sahlberg 1997.

⁵⁸⁹ kts. Luukkainen 2004; Hargraves ja Fullan 1998, 46–48; Vuorio-Lehti 2006, 272–272; .

⁵⁹⁰ luku 6.8.

⁵⁹¹ Lyseonpuiston lukion iltalinjan kehittämissuunnitelma 1995, Rehtorin arkisto. Kehittämissuunnitelmassa oli myös se, että iltalinja erotettaisiin Lyseonpuiston lukiota omaksi itsenäiseksi yksiköksen. Tämä toteutui vuoden 1996 alusta ja nimeksi tuli Rovaniemen aikuislukio.

halutessa. Vain 4,6 prosenttia ammatillisen koulutuksen linjoista oli vuonna 2008 sellaisia, että niissä oli mukana lukio-opetus.⁵⁹² 2000-luvulla oli ylioppilasohjelmien ammatillisten linjojen määrä kolmannes (32 %) kaikista ammatillisten koulujen linjoista.⁵⁹³ Ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon yritys suorittaa yhtä aikaa enimmillään 2904 henkilöä vuonna 2005. Sen jälkeen määrä hiukan laski. Vuonna 2010 ilmoittautuneiden määrä on kuitenkin noussut 3104 kokelaaseen, joka oli vuosikymmenen korkein.⁵⁹⁴ Ylioppilastutkintolautakunnan tilastoissa ei ole oppilaslajeittain tilastoitu hyväksytyjä suorituksia. Opetushallituksen mukaan lukuvuonna 2004–2005 valmistui 1492 sekä ammatillisen perustutkinnon että ylioppilastutkinnon suorittanutta ylioppilasta. Se on 4,2 prosenttia kaikista ylioppilastutkinnon suorittaneista.⁵⁹⁵

Valtakunnallisesti ei yhteistyökoulutuksessa näyttäisi tapahtuneen kasvua. Paikallisesti Rovaniemellä ammatillukio merkitsee varsin merkittävää osuutta valmistuneista ylioppilaista. Ammatillukio on ollut paikallinen menestystarina. Opettaja-haastatteluista paljastui, että koulun koon kasvaessa ammatillukio on muodostunut lukioksi ammattikoulun sisällä: ”*koulu koulun sisällä*”,⁵⁹⁶ kuten yksi opettajakin luonnehti. Koulun hyvä henki ja opettajien sitoutuneisuus ovat olleet luomassa onnistumista siten, että vuonna 2006 aloittaneista ammatillukiolaisista valmistui ylioppilaiksi 85,8 prosenttia vuonna 2010. Keskimääräinen läpäisy vuosina 2000–2010 oli 66,5 prosenttia.⁵⁹⁷ Lisäksi melkein kaikki ylioppilaat suorittivat kolmoistutkinnon.

Ammatillukio on lisännyt oppilaiden liikkuvuutta, koska opetusta on etsitty yhteisestä lukiotarjonnasta ja varsinkin C-kielten

⁵⁹² Huomattava osa 45,5 % koko maan 123 ammatillisen pt sekä lukion sisältävistä linjoista oli vuonna 2008 Lapin läänissä. OPH:n virallinen tilasto 2008.

⁵⁹³ Mäensivu ym. 2007, OPH:n virallinen tilasto 2008.

⁵⁹⁴ http://www.ylioppilastutkinto.fi/Tilastoja/tilastojulkaisu2010/Ylioppilastutkinto_2010.pdf.

⁵⁹⁵ Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2008, OPH.

⁵⁹⁶ Opettaja-haastattelut 2011.

⁵⁹⁷ TAULUKKO 8.

opiskelussa on hyödynnetty aikuislukion iltaopetusta ja Lyseonpuiston lukion tarjontaa. Samoin reaaliaineissa uskonnon ja filosofian syventäviä kursseja on käyty muissa lukioiden.

Rovaniemelle oli muodostunut minimalli integraatio-koulutuksesta. Olisiko mahdollista muodostaa toinen aste, johon kaikki peruskoulun päättäneet nuoret siirtyisivät? Tämä edellyttäisi ylläpitäjien, kaupungin ja koulutuskuntayhtymän, vahvempaa yhteistyötä. Yhden ylläpitäjän mallia on kerran tutkittu, mutta se ei johtanut muutokseen. Ikäluokkien pieneneminen merkitsee haastetta toisen asteen koulutukselle, ja yhden ylläpitäjän mahdollisuus tulee ehkä piankin uudelleen tarkasteltavaksi.

Toisen asteen koulutus on valtakunnallisesti suurten haasteiden edessä. Koulutustakuu yksinään ei riitä turvaamaan nuorten sijoittumista toiselle asteelle. Kymmenen vuoden aikana, joka on kulunut nuorisoasteen koulutuskokeilun päättämisestä vuonna 2001, on muodostunut yhden ikäluokan verran nuoria, joilla ei ole toisen asteen koulutusta peruskoulun jälkeen. Arviot liikkuvat 30 000:n ja 50 000:n välillä – tai jopa enemmän. Noin viisi prosenttia peruskoulun päättäneistä ei jatka toiselle asteelle. Se merkitsee vuosittain useiden tuhansien nuorten jäämistä peruskoulun antaman koulutuksen varaan. Lapin Kansa kirjoitti pääkirjoituksessaan 11.7.2012, että oppivelvollisuusiän nostoa on syytä harkita.⁵⁹⁸ Jaakko Itälän ajatuksia on nostettu esille keskustelussa, ja vuoden 1971 koulutuskomitean mietintö on tullut ajankohtaiseksi.⁵⁹⁹

9.2 Toisen asteen koulutusmahdollisuus

Toisella asteella on tarpeen luopua duaalimallista, jossa nuoret joko jäävät lähes kokonaan vaille yleissivistystä tai he eivät voi osallistua muita taitoja antavaan koulutukseen lukuun ottamatta urheilua, kuvataiteita, musiikkia ja tietoteknisiä taitoja niitä painottavissa lukioiden. Tulevaisuudessa toisella asteella (oli sen nimi mikä tahansa) kaikki peruskoulun päättävät nuoret jatkaisivat

⁵⁹⁸ LK 11.7.2012.

⁵⁹⁹ SK 6.7.2012.

koulunkäyntiään ilman pääsykokeita. Nuoret voisivat painottaa opiskeluaan taipumustensa mukaisesti akateemiseen suuntaan (perinteinen lukion tarjonta), mutta samalla tarjottaisiin laajaa ammatillista opetusta. Nykyisten oppilaitosten tarjonnassa se on mahdollista. Taidon opettamisessa olisi perustana ammatillisen osaamisen perustaidot.

Nykyisessä toisen asteen koulutusjärjestelmässä lukion suorittaa yli puolet ikäluokasta ja ammatillisen perustutkinnon noin 40 prosenttia. Epätasapaino syntyy siitä, että 5–10 prosenttia ei jatka koulutustaan peruskoulun jälkeen ja siitä, että lukio ei anna kelpoisuutta mihinkään työelämän tehtäviin. Yli puolella toisen asteen koulutuksen päättävistä nuorista (18-vuotiaista) puuttuvat työelämävalmiudet. Lukion päättävä ylioppilas on vain hiukan paremmassa asemassa kuin peruskoulun varaan jättäytynyt nuori. Molemmilla on edessään ammatillisen koulutuksen hankkiminen. Vain alle kolmannes ylioppilaista sijoittuu korkeakouluihin.

Suomessa on tulevaisuudessa yhä vähemmän nuoria ja yhä enemmän vanhoja. Yhteiskunnallisen tasa-arvon vuoksi *jokainen nuori on arvokas*. Lapissa on vielä suuremmat haasteet, koska ikäluokkien pieneneminen on ollut nopeaa. Pohjoisessa Keski-Suomessa Volanen mukaan kaikki nuoret tarvittaisiin korvaamaan eläkkeelle siirtyviä.⁶⁰⁰

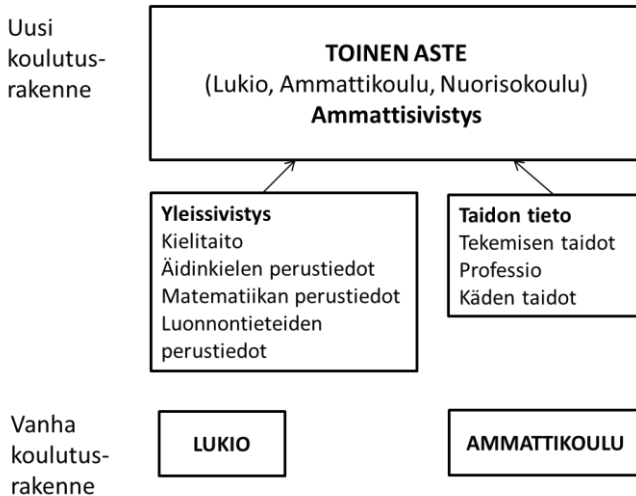
Olen luvussa 2.6 käsitellyt nykytutkimuksen esille nostamia uusia käsitteitä. Itälän ja Lehtisalón esille tuoma ”ammattisivistys” kattaa laajemmin nykyaikaisia toisen asteen koulutustarpeita. Esittelen avainvalmiudet, jotka ovat tärkeitä jokaisen oppia toisella asteella. Avainvalmiudet kattavat nykyisen lukion yleissivistyksen. Kun näihin yhdistetään tekemisen taidot eli taidon tieto, jota ammatillisessa koulutuksessa oppii, saadaan uusi koulu, jossa jokaisella toisen asteen läpäisseeellä olisi ammattisivistys, jolla voisi edetä joko jatkokoulutukseen tai työelämään.⁶⁰¹

Ammattisivistys-käsitteen määrittelyä on pohdittu ammattikorkeakoulujen kehittämisen yhteydessä. Pekka Nummela

⁶⁰⁰ Volanen 2005, 34–35.

⁶⁰¹ Kuvio 4.

artikkelissaan Työfilosofia ja ammattisivistys toteaa, että ”Ammattisivistyksen laaja-alaisuus rakentuu niistä valmiuksista ja osaamisesta, joita ihminen tarvitsee kehittyäkseen hyväksi ammattilaiseksi, hyväksi kansalaiseksi ja hyväksi ihmiseksi. Ammattisivistykseen sisältyvät myös ne valmiudet, joita tarvitaan hyvän työelämän, hyvän yhteiskunnan, hyvän luontosuhteen ja hyvän elämän rakentamiseksi eettisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestäväällä tavalla⁶⁰²”. Koulutusrakenteen uudistamisapaineet toisella asteella näyttävät tulevan korkea-asteeltakin, jossa ammattikorkeakoulut määrittelevät asemaansa ja tehtävänsä suhteessa tiedekorkeakouluihin.

KUVIO 4. Ammattisivistys ammattilukion tavoitteena

Ammattisivistys kattaisi laajemmin työelämässä tarvittavia valmiuksia ja tarjoaisi nuorelle avaramman mahdollisuuden sijoittua erilaisiin tehtäviin tai jatkaa koulutusta kolmannella asteella. Tämän

⁶⁰² Nummela, Friman, Lampinen & Volanen 2008, 140.

tutkimuksen johtopäätöksenä olen kuviossa 4 hahmotellut toisen asteen koulutusrakennetta, jossa yleissivistävien taitojen lisäksi nuorilla olisi mahdollisuus oppia taidon tietoa, joka käsittää jonkin ammatin harjoittamisen taitoa ja lisäksi profession, ammatillisessa osaamisessa tarvittavan autonomian. Ensimmäinen askel kohti yhtenäisempää toisen asteen koulutusta olisi rakentaa sellainen tarjonta, johon kaikki peruskoulun päättäneet sijoittuisivat.⁶⁰³ Se vaatii lainsäädäntötason velvoittavuutta. 1990-luvulla luotiin monimutkaisesta järjestelmästä ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulutus tarvitsee sellaisen pohjakoulun toisella asteella, että se tarjoaa riittävän perustan ammattisivistyksessä.⁶⁰⁴

9.3 Jatkotutkimusaiheita

Vuoteen 2010 mennessä on melkein kahden vuosikymmenen ajan voinut suorittaa kaksois- tai kolmoistutkintoja. Olisi tarpeen selvittää, miten tuo ryhmä on menestynyt esimerkiksi ylioppilastutkinnossa ja jatkokoulutusvalinnoissa. Rovaniemen ammattilukiosta on valmistunut noin viisisataa ylioppilasta, joista huomattavan suurella osalla on kaikki kolme tutkintoa. Koulutussosiologisesta näkökulmasta tuon ryhmän opiskeluvaiheilla voisi olla näyttöä integraatiohyödyistä myöhemmässä elämässä.

Toinen kiinnostava tutkimuskohde olisi opettajien osuus toisen asteen koulutuksen kehittämisessä. Opettajat ovat vaikutusvaltainen ryhmä ja heidän toiminta-aikansa on pitkä. Tänä päivänä (2012) valmistuva maisteri on työelämässä vielä vuonna 2050. Opettajan ammatti on tullut hyvin haasteelliseksi kaikilla asteilla. Toisella asteella opettajat, jotka opettavat sekä lukiossa että ammatillisella puolella, ovat verrattain harvinaisia. Toisen asteen koulutuksen uudistaminen tulisi ulottaa myös opettajien koulutukseen. Suurten ikäluokkien poistuminen työelämästä luo mahdollisuuksia uudenlaiseen opettajuuteen.

⁶⁰³ Volanen 2000, 37; Young, Volanen 1998, 161–168.

⁶⁰⁴ Vuorinen 2000, 57, 59, 61.

Ylioppilastutkinto on vahva instituutio suomalaisessa yhteiskunnassa. Olisiko mahdollista, että tutkintoon lisättäisiin taitoa osoittava näyttöosio? Taitamisen arvostus on vahvistumassa ja taidon osaamisen näyttö myös ylioppilastutkinnossa olisi vahvistamassa tuota trendiä.⁶⁰⁵

⁶⁰⁵ Koulutuksen arviointineuvoston arvioinnissa Välijärvi ym. toteaa lukioiden tilanteesta, että *pelkästään perinne ei riitä. ...lukion on pystyttävä sopeuttamaan pedagoginen toimintansa sellaiseksi, että muunkinlainen kuin tietoon perustuva oppiminen nousee oleelliseen osaan lukioiden toimintaa.* Välijärvi ym. 2009, 112.

LYHENNELUETTELO

A	Asetus
AMK	Ammattikorkeakoulu
HS	Helsingin sanomat
KH	Kaupunginhallitus
Kltk	Koululautakunta
KM	Komiteamietintö
L	Laki
LAO	Lapin ammattiopisto
LK	Lapin Kansa
OPH	Opetushallitus
OPM	Opetusministeriö
ops	opetussuunnitelma
RAOL	Rovaniemen ammattioppilaitos
RKA	Rovaniemen kaupungin arkisto
RKKA	Rovaniemen koulutuskuntayhtymän arkisto
RAA	Rovaniemen aikuislukion arkisto
SK	Suomen Kuvalehti
TN	Teuvo Niemelän arkisto
YTL	Ylioppilastutkintolautakunta

LÄHTEET

Arkistolähteet

Painamattomat lähteet

Rovaniemen kaupungin arkisto RKA
 Koululautakunnan pöytäkirjat 1996–2008
 Virkamiestyöryhmän raportti 1997
 Rovaniemi 2011, Tilinpäätös ja toimintakertomus

Rovaniemen koulutuskuntayhtymän arkisto RKKA
 Toimintakertomukset 1996–2009
 Hallituksen pöytäkirjat 1996–2009
 Lapin ammattiopisto 2006–2009
 Johtoryhmän muistiot
 Ammattilukiotyöryhmän muistiot
 Rehtoriryhmän kokousmuistiot

Rovaniemen aikuislukion arkisto RAA
 Opetussuunnitelma 1996, Rovaniemen aikuislukio
 Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen
 opetussuunnitelma 2005, Rovaniemen aikuislukio.
 31.10.2005
 Opettajienkokousten muistiot 1996–2008
 Vuosikertomukset 1996–2009
 Opinto-oppaat 1996–2009
 Oppilasrekisterit 1996–2008
 Ylioppilastutkinnon tuloluettelot 1996–2009
 Ylioppilastutkinnon ilmoittautumislauettelot 1996 – 2009

Yksityiset arkistot

TN:n arkisto. Teuvo Niemelän arkisto lyhennetty. Teuvo Niemelä oli keskeisesti mukana yhteistyössä ns. lukiovastaavana ammatillisen koulutukseen päin koko tutkimusajan. Kansio 1. RAA
 Marjatta Rautiaisen arkisto. Lyhennetty Rehtorin arkisto. Kansio 2. RAA.

Painamattomat oppinnäytteet

Liikanen (Rautiainen), M. 1980. Perusopetuksen kehittyminen 1875–1920 Muhoksella. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Rautiainen, M., 2004. Opettajuus murroksessa. JET-koulutuksen (Johtamisen erityisammattitutkinto) lopputyö. Julkaisematon.

Aikakausi- ja sanomalehdet

Helsingin Sanomat HS

Kanava

Kaleva

Lapin Kansa LK

Suomen Kuvalehti SK

Haastattelut

Timo Vuolion puhelinhaastattelu 22.10.2009. Timo Vuolio oli aloitusvaiheessa Rovaniemen ammattioppilaitoksen rehtori.

Oppilashaastattelut 12 kpl 22.2. – 11.5.2000

Oppilashaastatteluissa oli mukana oppilaita, jotka olivat ensimmäisiä ammatilukiolaisia. Haastattelujen ajankohta oli keväällä 2000 ylioppilaskirjoitusten aika.

Opettajahaastattelut 8 kpl 5.8. – 30.9.2011

Opettajahaastatteluihin osallistuivat opettajat, jotka olivat aloittamassa ammatilukio-opetusta ja jotka olivat edelleen työssä vuonna 2011. Mukana oli neljä lukion opettajaa ja neljä ammattiopettajaa.

Lait ja asetukset

A1000/1994. Ylioppilastutkintoasetus

A392/1991. Asetus Nuorisostaan koulutuksen ja ammattikorkeakoulukokeiluista.

A307/1994. Ammattitutkintoasetus 29.4.1994.

A115/1998. Yliopistoasetus.

A810/1998. Lukioasetus.

A811/1998. Asetus ammatillisesta koulutuksesta.

A955/2002. Valtioneuvoston asetus lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta.

A250/2003. Asetus ylioppilastutkinnosta.

A915/17.11.2005. Valtioneuvoston asetus ylioppilastutkinnosta.

L37/1978. Laki keskiasteen koulutuksen kehittämisestä.

L474/1978. Laki keskiasteen koulutuksen kehittämisestä.

L487/1987. Laki ammatillisista oppilaitoksista 10.4.1987.

L391/1991. Laki Nuorisoasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulukokeiluista.

L146/1991. Laki ammatillisista oppilaitoksista annetun lain muuttamisesta 25.1.1991.

L509/1991. Laki ammatillisia oppilaitoksista annetun lain muuttamisesta 8.3.1991. www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1991/19910509. Luettu 15.10.2012

L306/1994. Ammattitutkintolaki 29.4.1994.

L629/1998. Lukiolaki.

L630/1998. Laki ammatillisesta koulutuksesta.

L672/26.8.2005. Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä.

Komiteamietinnöt ja muut viranomaisten päätökset

Aikuislukion opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus 1994.

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Määräys 4/011/2004 Opetushallitus.

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki. Opetushallitus. 1994.

Komiteamietintö 1970: A 4. Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki.

Komiteamietintö 1973:52:Vuoden 1971 koulutuskomitean mietintö. Helsinki.

Komiteamietintö 1993:25, Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmän mietintö. Opetusministeriö.

Komiteamietintö 1993:31, Humanistis-yhteiskunnallisen yleissivistyksen komitean mietintö. Opetusministeriö.

Koulutus ja tutkimus vuosina 1999–2004 kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelma 2000. Opetusministeriö.
<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/1999/12/fi>(luettu 29.2.2012)

Koulutus ja tutkimus 2003–2008, Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Opetusministeriö.

Lukion opetussuunnitelmakomitean mietintö 1977:2.

Lukion opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus.

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Määräys 33/011/2003 Opetushallitus.

Nuorisosaasteen koulutuskokeilun arviointityöryhmän muistio 4:2001, Opetusministeriön työryhmien muistioita. OPM 7.2.2001 ad. N:ro 10/043/2000

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14. Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmistelevan työryhmän muistio. Opetusministeriö.

Opetusministeriön päätös 7.2.1992.

Opetusministeriön päätös ammatillisten tutkintojen, ylioppilastutkintoon johtavan lukion oppimäärän ja yhdistelmäopintojen perusteista nuorisosaasteen koulutuskokeiluissa, 1991. 107/401/91; 8.3.1991, OPM.

Opetusministeriön työryhmän muistioita 2000: 19. Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmän muistio. OPM.

Valtioneuvoston päätös 30.5.1974. Periaatepäätös suunnittelu- ja kehittämistoimista ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa annettavan koulutuksen niveltämisestä peruskoulujärjestelmään ja korkeakouluissa annettavaan opetukseen. OPM.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

- Ahonen, S. 2001. Kuka tarvitsee yhteistä koulua, 1990 luvun koulutuspoliittinen käänne. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (toim.) Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Suomen kasvatustieteellisen seuran kasvatusalan tutkimuksia I. Turku. 155–184.
- Ahonen, S. 2003. Yhteinen koulu – tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään. Vastapaino, Tampere.
- Ahonen, S. 2003a. Tasa-arvon pyrkimys 1960-luvun koulutuspolitiikassa. Teoksessa M. Vuorio-Lehti, M. Nieminen (toim.), Kasvatushistoria nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin. 37–58.
- Ahtiainen, P. Tervonen, J. 1996. Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaisen historiankirjoitukseen. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Aittola, T., Jokinen, K., Laine, K. 1998. Nuoret ja koulu kulttuurisessa modernisaatiossa. Teoksessa T. Takala (Toim.) Kasvatussociologia. 4.-5. painos. WSOY. Juva. 107–149.
- Anttila, P. 1983. Työ ja työhön kasvatettavuus. Tutkimus työkasvatuksen rakenteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Taidon oppiminen. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 100.
- Anttila, P. 2007. Taidon taitaminen. Teoksessa H. Kotila, A. Mutanen ja M.V. Volanen (toim.). Taidon tieto. Edita. 77–95.
- Anttila, T. 2013. ”Vaikka en lakkia saisikaan, niin olenpahan jotain oppinut.” Lukiolaisten opiskelukokemuksilleen antamat merkitykset. Acta Universitatis Lapponiensis 253. Lapin yliopisto.
- Beck, U., Giddens, A., Scott, L. 1995. Nykyajan jäljillä. Vastapaino.

- Bereiter, C. 2004. *Education and Mind in the Knowledge Age*. Mahwah NJ: Erlbaum.
- Bereiter, C., & Scardamalia, M. 1996. Rethinking learning. In D.R. Olson, & N. Torrance (Eds.), *The Handbook of education and human development: New models of learning, teaching and schooling* (pp 485-513). Cambridge, MA: Basil Blackwell.
- Birman, B. F., Desimone, L., Porter, A. C., Garet, M.S. 2000. Designing Professional Development That Works. *Educational Leadership*, Vol. 57, No 8, pp 28-33.
- Braudel, F. 1980. *On History*, Chigago.
- Bullough, R. V., Baughman, K. 1995. Changing contexts and expertise in teaching: First-year teacher after seven years. *Teaching & Teacher Education*, Vol.11, No 5, pp. 46-477.
- Burgener, S. B. 2001. Scholarship of Practice for a Practice Profession. *Journal of Professional Nursing*, Vol 17, No 1, 2001: pp 46-54.
- Carr, E. H. 1963. *Mitä historia on*. Otava. Helsinki.
- Drexel, I. 2003. Two Lectures, The Concept of Competence – an Instrument of Social and Political Change. Working Paper 26–2003.
- Elio, K. 1977. Kasvatuksen historia tutkimuskohteena. *Research Reports N:o 56*. Department of Education. University of Jyväskylä.
- Eskola, J., Suoranta J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos. Vastapaino. Tampere.
- Ekola, J., Vuorinen P., Kämäräinen P. 1991. Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla, Selvitys uudistuksen toteutumisesta ja toteutusympäristöstä, *Tutkimuksia ja selosteita N:o 30/1991*, Ammatikasvatushallitus, VAPK-kustannus.
- Fullan, M. 1991. *The new meaning of educational change*. London: Cassell.

- Griffiths, T. & Guile, D. 2003. A connective model of learning: implications for work process knowledge. *European Educational Research Journal* 2 (1), 56 – 73.
- Gylden, R., Nuolimäki, A., Laurinmäki, M., Rautiainen, M., Kurvonen, L., Niskala, L. 2009. *OPAS Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön*. Opetushallitus. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Hargreaves, A., Fullan, M. 1998. *What's worth fighting for in Education*. Open Unercity Pres.
- Heikkinen, A. 1980. *Historiantutkimuksen päämäärät ja menetelmät*. Gaudeamus
- Heikkinen, A. 1996. *Menneisyyttä rakentamassa*. Yliopistopaino. Helsinki.
- Heikkola, L. 1998. *Lyseonpuiston lukio kasvattajana elämään ja yhteiskuntaan. 90-vuotishistoriikki*. Rovaniemi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010, *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2000, *Tutki ja kirjoita*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki
- Hirvi, V. 1996. *Koulutuksen rytminvaihdos. 1990-luvun koulutuspolitiikka Suomessa*. Otava
- Honka, J. 2000. *Keskiasteen koulunuudistus – koulutusta koko ikäluokalle. Keskiasteen koulunuudistus osa suomalaisen ammattikasvatuksen kehitystä, teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia, Okka säätii. 71-89*.
- Häivälä, K. 2009. *Lukion opettajien ääni. Aineenopettajien käsityksiä muutoksista ja visioista lukioissa. Sarja C osa 283. Scripta Lingua Fennica Edita. Turun yliopisto*
- Iisalo, T. 1977. *Menneisyyden kasvatuksen tutkimus. Opetusmonisteita N:o 5. Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitos*.

- Ilomäki, R. 2001. Toisen asteen koulutusrakenteen kehittyminen ja kokeilurakenteiden arviointi. *Acta Universitatis Tampereensis* 845. University of Tampere.
- Itälä, J. 1973. *Koulutusdemokratia*. Kirjayhtymä. Helsinki
- Itälä, J. 1995. *Kutsumuskoulu*. WSOY
- Itälä, J. & Lehtisalo, L. 2007. Nuorisokoulu ja ammattisivistys. *Kanava* 2007, 2:100. 99–103.
- Jakku-Sihvonen, R., Blom, H. Lukion tila 1994, Arviointi ja seuranta 5. Opetushallitus.
- Jokinen, H., Heikkinen, H. L. T., Välijärvi, J. 2005. Mentoring in Supporting Newly Qualified Teachers' Professional Development. 30th Annual Conference ATEE. 219-222.
- Jokinen, H., Välijärvi, J. 2006. Making Mentoring a Tool for Supporting Teachers' Professional Development. Teoksessa R. Jakku-Sihvonen and H. Niemi (eds.) *Research-based Teacher Education in Finland – Reflections by Finnish Teacher Educators*. 89–101.
- Järvinen, A. 1996. Ammatti ja valkolakki samanaikaisesti. Ammatilukiosta avaimia elämään, jatko-opintoihin ja työelämään? *Ammattikasvatus* 51(5–6). 18–20.
- Järvinen, A. 1999. Opettajan ammatillinen kehitysprosessi ja sen tukeminen. Teoksessa A. Eteläpelto & P. Tynjälä (toim.) *Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia*. Porvoo, WSOY. 258–274.
- Järvinen, A. 2000. Taitajat iänikuiset, Kotkan ammatilukiosta valmiuksia elämään, työelämään ja jatko-opintoihin. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 161.
- Kaarninen, M. & Kaarninen, P. 2002, *Sivistyksen portti. Ylioppilastutkinnon historia*. Otava. Keuruu.

- Kaartinen, M. 2005. Eettinen käänne – hyvä ja oikea historia. Teoksessa Kaartinen & Korhonen (toim.) *Historian kirjoittamisesta*, Kirja-Aurora, 205–271.
- Kalela, J. 1976. *Historian tutkimusprosessi*. K.J. Gummerrus Osakeyhtiö. Jyväskylä.
- Kalela, J. 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus. 2. painos 2002. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Kanfer, R., & Ackerman, P. L. 2005. *Work Competence: A Person-Oriented Perspective*. Teoksessa A. J. Elliot & C. S. Dweck (toim.) *Handbook of Competence and Motivation*. New York & London: The Guilford Press, 336-353.
- Kivinen, O. 1988. *Koulutuksen järjestelmäkehitys. Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C osa 67.
- Kivinen, O., Rinne, R. 1998. *Koulutuksen kentät ja kulku*. Teoksessa T. Takala (toim.) *Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:160*, Turun yliopisto. Juva. 65–106.
- Kivirauma, J. 1992. *Työvoiman tarpeesta koko ikäluokan kouluttamiseen: Ammatillisen koulutuksen suunnittelutarpeiden tarkastelua 1900-luvun alusta 1980-luvulle*. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:160, Turun yliopisto.
- Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2008*, Opetushallitus.
- Korpi, K. 2005. *Pohjoista osaamista, Rovaniemen koulutuskuntayhtymän perustaminen ja toiminta 1995–2005*. Rovaniemen koulutuskuntayhtymä.
- Koulutuksen kehittäminen. Harjoitetun koulutuspolitiikan tulosten tarkastelua ja hahmotelmia peruskoulun jälkeisen koulutuksen kehittämisestä*. 16.1.1989. Helsinki. Opetusministeriö.

- Kuikka, M.T. 1991. Johdatus kasvatuksen historian tutkimukseen. Otava.
- Kuikka, M.T. 2001. Kasvatuksen historian tutkimus. Otava. Keuruu.
- Kuikka, M.T. 2003. Koulun merkitys suomalaisen kansallisvaltion ja kansalaisyhteiskunnan kehityksessä, teoksessa Rantala Jukka (toim.) Koulu ja kansalaisyhteiskunta historiallisessa perspektiivissä. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 31- 44.
- Kuusela, A. 2003. Luokaton vai luokallinen, valikointi vai valtuttaminen. Kamppailu koulutus- ja opetuskäsityksen jouston ja eriytymisen rajoista lukiossa osana nuorisoasteen koulutusjärjestelmän uudistamista. Turun yliopiston julkaisuja sarja C osa 205. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Kuusela, A. 2003. Luokattomuuden tulo Suomeen, <http://fi.wikipedia.org/wiki/Luokattomuuden>, Luettu 21.6.2010
- Kähkönen, E. I. 1984. Kasvatuksen historian projektiryhmän opas, Sarja C Opintojulkaisuja N:o 5. Lapin korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja.
- Kämäräinen, P. 1991. Ammatillisen koulutuksen näköaloista eurooppalaisessa koulutuspolitiikassa – kaksi tarkastelua, teoksessa J. Ekola, P. Vuorinen, P. Kämäräinen 1991, Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla, Tutkimuksia ja selosteita N:O 30/1991. VAPK-kustannus, Ammattikasvatusthallitus. Osa III.
- Kärkkäinen, T. 1994. Korkalovaaran kouluyhteisö 40 vuotta. Rovaniemi.
- Lahtinen, A. 2008. Asiaankuulumattomia puheita. Jyväskylä. Gummerruksen Kirjapaino Oy.
- Laitinen, H. 1984, Näkökohtia osallistuvan havainnoinnin menetelmään, Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, Tutkimuksia.
- Lakkala, I-K. 2011. Sodankylän oppikoulut vuosina 1943–1972, Acta Universitas Lapponensis 202. Lapin yliopisto.

- Lampinen, O. 2000. Suomen koulutusjärjestelmän kehitys, Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Lappalainen, J. T. 2002. Haluatko historiankirjoittajaksi? Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 895. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lauder, H & Huges, D. Ym. 1999. Trading in Futures. Why Markets in Education Don't Work. Buckinham: Open University Press.
- Lauriala, A. 2012. Poikakoodi, pohjoisuus ja pedagoginen kohtaaminen. Teoksessa A. Lauriala (toim.) Koulu ja pohjoisen pojat. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 31–41.
- Lassila, J. 2001. Lapin koulutushistoria – kirkollinen alkuopetus, kansa-, perus- ja oppikoulut, osat I-II, Acta Universitas Ouluensis, E Scientiae Rerum Socialum 49. Väitöskirja. Oulun yliopisto.
- Lassila, J. 2003. Länsi-Lapin ammatti-instituutin historia: Ammatillinen koulutus hyvinvointivaltiollisena ja paikallisena kehitystekijänä. Länsi-Lapin ammatti-instituutin 50-vuotisjuhlakirja. KL-Paino. Ylivieska.
- Lehtisalo, L., Raivola, R. 1999. Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. WSOY. Juva.
- Lehtisalo, L. 2006. Edelläajattelijain aika. Teoksessa Yhtenäisen peruskoulun menestystarina, K. Hämäläinen, A. Lindström, J. Puhakka (toim.) Yliopistopaino. Helsinki University Press. Palmenia. 40–46.
- Lehtisalo, L. 2009. Uuteen sivistysajatteluun, Vaikuttajia ja vaikuttavuutta. Opus Liberum.
- Lindström, A. 1998. Ylioppilastutkinnon muotoutuminen autonomian aikana. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Tutkimuksia 6.
- Lowe, J. & Gayle, V. 2007. Exploring the work/life/study balance: the experience of higher education students in a Scottish further education

college. *Journal of Further and Higher Education* Vol. 31, No 3, August 2007, pp. 225-238.

Luukkainen, O. 2004. Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? *Acta Universitas Tamperensis* 986.

Luukkainen, O. 2005. Opettajan matkakirja tulevaan. PS-kustannus.

Mehtäläinen, J. 1998. Luokattomuuden syvintä olemusta etsimässä. Luokattomuus lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 4. Jyväskylä.

Meriläinen, R., Varjo, J. 2007. Nuorisokouluvision historiallinen rakentuminen osana suomalaista koulutusjärjestelmää ja -politiikkaa. Teoksessa Mikael Agricolasta opin ja tutkimuksen tielle 2006. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XLIV. 247–264.

Meriläinen, R. 2008. Näkökulma 1990-luvun suomalaiseen koulutuspolitiikkaan. Teoksessa R. Meriläinen (toim.) Suomalaisen koulutuspolitiikan murros 1990-luvulla. Helsinki: Okka-säätiö. 78–91.

Meriläinen, R. 2011. Valkolakki vai haalarit, vaiko molemmat. Koulutuspolitiikan vaikuttajien näkemykset toisen asteen kehityksestä. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.

Metsämuuronen, J., 2007. Tutkimuksen perusteet ihmistieteissä, *International Methhelp Ky*.

Miettinen, R. 1990. Koulun muuttamisen mahdollisuudesta. Helsinki. Gaudeamus.

Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M V., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J., Räisänen, A. 2007. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 23. Gummerruksen Kirjapaino Oy. Vaajakoski.

- Mäkinen, Virolainen, Vuorinen (toim.) 1997. Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisoasteen koulutuskokeilussa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Niemi, H. 2006. Opettajan ammatti – arvoja ja arvottomuutta. Teoksessa A. R. Nummenmaa J. Välijärvi (toim.), Opettajan työ ja oppiminen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 73–94.
- Nummela, P., Friman, M., Lampinen, O., Volanen, M.V. 2008. Ammattikorkeakoulu ja sivistys. Opetusministeriön julkaisuja 2008:34. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Numminen, J. 1977. Keskiasteen koulutuksen uudistaminen. Otava.
- Numminen, J. 1994. Koulutuspolitiikan vaihtoehdot. Helsinki.
- Numminen, U., Piiloinen, A-R. 1992. Nuorisoasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulukokeilut perusraportti. Raportti 1. Opetusministeriö.
- Numminen, U., Lampinen, O., Mykkänen, T. 1996. Nuorisoasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulukokeilut. Raportti 6. Lukuvuosi 1994–1995. Koulutus- ja tiedepolitiikan linja. Opetusministeriö.
- Numminen, U. 2000. Voisivatko yleissivistävä ja ammatillinen vahvistaa toisiaan? Teoksessa Kokeiluista reformeihin. Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisoasteen koulutuskokeiluista ja ammattikorkeakouluista. (toim.) M.V. Volanen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 13–22.
- Numminen, U., Lampinen, O., Mykkänen, T., Blom, H. 1997. Nuorisoasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulukokeilut. Raportti 7. Kokeiluvuodet 1991–96 ja 1995–96. Opetusministeriö.
- Numminen, U., Lampinen, O., Mykkänen, T., Blom, H. 2001, Nuorisoasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulukokeilut. Raportti 10. Lukuvuodet 1992–2000. Opetusministeriö.
- Numminen, U., 2008. Nuorisoasteen ratkaisut, alustus Kalevi Sorsa-säätiö, www.sorsafoundation.fi, tulostettu 23.10.2009, PowerPoint-esitys.

- Nuolimäki, A. 2007. AMMATTILUKIO-selvitys. Lukioyhteistyön toteutusmalleja ja tuloksia Lapin ammattiopistossa. Lapin ammattiopisto.
- Opetushallituksen virallinen tilasto 2008
<http://www.koulutusnetti.fi/index.php?file=274> luettu 5.9.2011
- Paksuniemi, M. 2009. Tornion alakansakoulunopettajaseminaarin opettajakuva lukuvuosina 1921–1945 rajautuen oppilasvalintoihin, oppikirjoihin ja oheistoimintaan. Acta Universitas Lapponiensis 161. Väitöskirja. Lapin yliopisto.
- Parikka, R. 1999. Onko ammatillisella koulutuksella arvostusta? Teoksessa J. Lasonen (toim.) Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa. Ammattiin ja jatko-opintoihin toiselta asteelta. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 164–180.
- Patrikainen, R., Myller, L. 2002. Opettajan pedagogisen ajattelun peruspilareita. Teoksessa: Opetus, oppiminen ja vuorovaikutus, Marja-Liisa Julkunen (toim.) 179–276.
- PISA 2000 tutkimuksen tulokset 2001 <http://ktl.jyu.fi/ktl/pisa/tulokset/2000>, luettu 29.2.2012.
- PISA 2009 tutkimuksen tulokset
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm21.pdf> luettu 29.2.2012.
- Renvall, P., 1965. Nykyajan historian tutkimus, WSOY.
- Rinne, R., 2001. Koulutuspolitiikan käänne ja nuorten syrjäytyminen. Mitä tilastot kertovat Suomesta? Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (toim.) Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. 91–137.
- Ruohotie, P. 1999. Työelämä muuttuu – muuttuuko opetus. Ammatikasvatuksen aikakauskirja 1(2), 4-7, 1999. Ammatikoulutuksen tutkimusseura OTTU ry.

- Ruohotie, P., Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimuksen avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere.
- Sahlberg, P., 1996. Kuka auttaisi opettajaa. Postmoderni näkökulma opetuksen muutokseen yhden kehittämisprojektin valossa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 119. Väitöskirja.
- Sahlberg, P. 1997. Opettajana koulun muutoksessa. WSOY.
- Sakki ry., 2007. Arvon mekin ansaitsemme – 20 vuotta taivalta takana. Ammattiin Opiskelevat – Sakki ry:n 20-vuotisjuhlaselvitys ammatillisen koulutuksen laadusta ja arvostuksesta.
- Sarason, S. B. 1980. Skolekologi. Om skolans kultur och föreningens problem. Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- Sarason, S.B. 1982. The Culture of the School and the problem of Change. Allyn and Bacon, Inc, Boston. London, Sydney, Toronto.
- Sarason, S.B. 1995. School Change. The personal development of a point of view.
- Scheinin, P. 1990. Oppilaiden minäkäsitys ja itsetunto: vertailututkimus peruskoulussa ja steinerkoulussa. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 77.
- Simola, H. 2004. Kohti kolmannen tasavallan koulutuspolitiikkaa? – Uusi hallinnan tapa, koulutus ja syrjäytyminen Suomessa. Teoksessa J. Löfström, J. Rantala, J. Salminen (toim.) Esseitä historiallis-yhteiskunnallisesta kasvatuksesta. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 115–135.
- Sinkkonen, J. 2005. Elämäni poikana. Helsinki: WSOY

- Stenström, M-L. 1997. Opetussuunnitelmauudistuksen seuranta. Toisen asteen ammatillinen koulutus. Opetushallitus.
- Stenström, M-L., Laine, K. & Valkonen, S. 2005. Ammattikorkeakoulut väylänä työelämään. Hallinnon ja kaupan, tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveystieteiden valmistuneiden työelämään sijoittuminen ja työelämätaidot. Tutkimuslauseita 21. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Stoltenberg, C., D. 2005. Award for Distinguished Contributions of Applications of Psychology to Education and Training. American Psychologist. Vol. 60 No 8, 855–864.
- Stähle, B. 2005. Toisen asteen koulu Pohjoismaissa. Toisen asteen koulujen pohjoismainen vertailu ”Pohjoismainen ISUSS–raportti”, Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 4. Tulostettu 3.11.2011
- Syrjälä, L., Estola, E., Uitto, M. 2006. Koulu-uudistukset ja muutos opettajien kertomuksissa. Teoksessa A.R. Nummenmaa & J. Välijärvi (toim.) Opettajan työ ja oppiminen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 31–47.
- Taajamo, M. 1996. Miten minä löysin subjektiviteetin? Marjatta Saarnivaara (toim.) Subjektiviteettia etsimässä. Työpapereita 2. Kulttuuri ja oppimisen -tutkimusryhmä. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylä.
- Taalas, M., 1999. Ammatillisen koulun opettajan työ ja ammatillisen koulutuksen arvostus. Teoksessa J. Lasonen (toim.) Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa. Ammattiin ja jatko-opintoihin toiselta asteelta. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 153–163.
- Takala, T. 1998. Johdanto. Teoksessa T. Takalo (toim.) Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. WSOY. Juva. 9-31.
- Tervo, J. 1994. Ounasvaaran yhteiskoulu 1967–1972, Lukio 1972–1991. Yläasteen koulu 1972–1991. Rovaniemi.

- Tilastokeskus SVT 2012. Väestön koulutus rakenne. http://tilastokeskus.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_stv_201200_2012_6270_net.pdf luettu 8.4.2013
- Tooley, J. 1999. Reclaiming Education. New York: Cappelen.
- Tryack, D., Cuban, L., 1995. Tinkering toward utopia: A Century of Public School Reform. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts London. England.
- Tynjälä, P., Virtanen, A., Valkonen, S. 2005. Työssäoppiminen Keski-Suomessa. Taitava Keski-Suomi -tutkimus. Osa I. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 23. Jyväskylän yliopisto.
- Tynjälä, P., Nikkanen, P., Volanen, M.V., Valkonen, S. 2005. Työelämäyhteistyö ammatillisessa koulutuksessa ja työyhteisöjen oppiminen. Taitava Keski-Suomi – tutkimus. Osa II. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 24. Jyväskylän yliopisto
- Tynjälä, P. 2007. Integratiivinen pedagogiikka osaamisen kehittämisessä, teoksessa Taidon tieto, H. Kotila, A. Mutanen ja M.V. Volanen (toim.). Edita. 11–36.
- Tynjälä, P. 2009. Connectivity and transformation in work-related learning – Theoretical foundations. In M-L. Stenström & P. Tynjälä (eds.) Towards integration of work and learning. Strategies for connectivity and transformation. Springer pp. 11–37.
- Tähtinen, J. 1993. Askel menneisyyteen – näkökulmia kasvatuksen historialliseen tutkimukseen. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:14.
- Uusiautti, S. 2008. ”Tänään teen elämäni parhaan työn” Työmenestys vuoden työntekijöiden kertomana. Acta Universitatis Lapponiensis 138. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Uusiautti, S., Määttä, K. 2012. How to Train Good Teachers in Finnish Universities? Student Teachers’ Study Process and Teacher Educators’

Role in It. European Journal of Educational Reseach, Vol 1, No. 4, 339-352.

Uusikylä, K. 2000. Lahjakkaiden kasvatus. Opetus 2000. WSOY.

Vanttaja, M. 2002. Koulumenestyjät. Tutkimus laudaturylioppilaiden koulutus- ja työurista. Kasvatusalan tutkimuksia 8. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Painosalama Oy. Turku.

Varjo, J. 2007. Kilpailukykyvaltion koululainsäädännön rakentuminen. Suomen eduskunta ja 1990-luvun koulutuspoliittinen käänne. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 209. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Virolainen, M., Mäkinen, R., Andersin, K., Njerne, I., Sandvik, O., Kristiansen, K. 1998. The Strategy of Mutual Enrichment and Upper Secondary Education Reforms in Norway and Finland. Teoksessa J. Lasonen, & M. Young (Eds.) 1998. Strategies for Achieving Parity of Esteem in European Upper Secondary Education. Institute for Educational Research. University of Jyväskylä. European Comission. Leonardo da Vinci Programme. Surveys and Analysis. Post 16 Strategies Project. 73–111.

Virolainen, M. 2000a. Opettajien ja rehtoreiden näkemyksiä verkostoituvasta nuorisosteestä koulutuksesta. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 12. Jyväskylän yliopisto.

Virolainen, M. 2000b. Peräkkäin, rinnakkain vai yhdistellen – mikä on kaksoistutkintojen anti? Volanen Matti Vesa (toim.) 2000. Kokeilusta reformeiksi, Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisosteestä koulutuskokeiluista ja ammattikorkeakoulureformista, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 66–74.

Virolainen, M., 2000c. Opettajat ja rehtorit verkostoitumisen kehittäjinä. Teoksessa Kokeiluista reformeiksi. Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisosteestä koulutuskokeiluista ja ammattikorkeakoulu-kokeiluista. (toim.) Matti Vesa Volanen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 75–86.

- Violainen, M. 2004. Työhön sopeutumisesta oppimisen tilanteiden luomiseen. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa, & M. Murtonen, (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. PS-kustannus. 213–233.
- Virtanen, A. 2002. Uudella koulutuksella uudelle vuosituhannele. Suomen 1990-luvun koulutuspolitiikka. Opetusministeriön Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitoksen väitöskirja.
- Vivat Lyska, 2008. Lyseonpuiston lukion satavuotisjuhlakirja. Lapin yliopistokustannus.
- Volanen, M. V. 1993. Millainen nuorisoaste Suomeen. Teoksessa R-L. Lehtivaara, M. V. Volanen (toim.). Nuorille avoin koulu. Nuorisoasteen koulutuskokeilujen suunnitteluvaiheen kokemuksia. Kasvatustieteen tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 80. Jyväskylän yliopisto. 5-19.
- Volanen, M. V. 2000. Yleissivistys uusiksi – ammatillisesti yleissivistävä nuorisoasteen koulutus. Teoksessa Volanen (toim.) Kokeilusta reformeiksi. Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisoasteen koulutuskokeilusta ja ammattikorkeakoulureformista. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä yliopisto. 23–52.
- Volanen, M. V. 2005. Opiskeleva pohjoinen Keski-Suomi. Toisen asteen koulutuksen alueellinen kehittäminen. Tutkimuslauseita 22. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Volanen, M. V. 2006. Filoteknia ja kysymys sivistävästä työstä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Volanen, M. V. 2012. Theoria/ Praxis/ Poiesis. Individualization as contitution of sociality. Finnish Institute for Educational Reseach. Reaseach Reports 28. Väitöskirja. University of Jyväskylä.
- Vuorinen, P. 1991. Keskiasteen uudistus ja muuttuva työelämä, teoksessa J. Ekola, P. Vuorinen & P. Kämäräinen (toim.) Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla, VAPK-kustannus. Helsinki. Ammatikasvatushallitus. Tutkimuksia ja selosteita N:o 30/1991. Osa II.

- Vuorinen, P. 1997. Opintovalintojen merkityksiä eri tavoin valinnaisuutta hyödyntäneillä opiskelijoilla. Teoksessa R. Mäkinen, M. Virolainen, P. Vuorinen (toim.). Oppilaitosten yhteistyö ja yksilölliset opinnot nuorisoasteen koulutuskokeilussa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 129–142.
- Vuorinen, P. 2000. Kaksoistutkinnolla pohjaa ammattikorkeakouluopinnoille. Teoksessa M.V. Volanen (toim.) 2000, Kokeilusta reformeiksi. Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisoasteen koulutuskokeiluista ja ammattikorkeakoulureformista. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 53–65.
- Vuorinen, P., Valkonen, S. 2007. Korkeakoulutuksesta työelämään: työhön sijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 37. Jyväskylän yliopisto.
- Vuorio-Lehti, M. 1997, Ylioppilastutkinto itsenäisessä Suomessa. Harvojen mahdollisuudesta massojen tutkinnoksi. Teoksessa koulu ja menneisyys XXXV. Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 1997. Saarijärvi. 95 – 117.
- Vuorio-Lehti, M. 2006. Valkolakin viesti, Ylioppilastutkintokeskustelu Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Turun yliopiston julkaisuja sarja C 253. Turun yliopisto.
- Vuorio-Lehti, M. 2008. Ylioppilastutkinto – hyvä ja joustava koulutuspolitiikan väline. Teoksessa Suomalaisen koulutuspolitiikan murros 1990-luvulla. Artikkelisarja. OKKA-säätiön vuosikirja 2008. 47–63.
- Väljärvi, J. 1988, Lukion yleissivistävän tehtävän muuttuminen. Teoksessa M.V. Volanen, H. Jalkanen (toim.), Koulutuksen kuninkaat ja kulkurit. Lukio ylioppilaat ja nuorisoasteen koulutus. Jyväskylän yliopisto. 1- 49.
- Väljärvi J., Huotari N., Iivonen P., Kulp M., Lehtonen T., Rönholm H., Knubb-Manninen G., Mehtäläinen J., Ohranen S. 2009.

- Lukiopedagogiikka. Koulutuksen arviointineuvosten julkaisuja 40. Saarijärvi.
- Väljjarvi, J., 2006. Kansankynttilästä tietotyön ammattilaiseksi. Opettajan työn yhteiskunnallisten ehtojen muutos. Teoksessa Nummenmaa & Väljjarvi (toim.), Opettajan työ ja oppiminen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä yliopisto. 9-26.
- Väärälä, R., 1995. Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot. Acta Universitas Lapponiensis 9. Lapin yliopisto.
- Ylioppilastutkintolautakunta, tilastojulkaisu 2010, luettu 14.3.2012 <http://www.ylioppilastutkinto.fi/Tilastoja/tilastojulkaisu2010/>
- Young, M., Volanen, M.V., 1998. Mapping the National Strategies: A Commentary. Teoksessa J. Lasonen & M. Young (Eds.) 1998. Strategies for Achieving Parity of Esteem in European Upper Secondary Education. Institute for Educational Research. University of Jyväskylä. European Comission. Leonardo da Vinci Programme. Surveys and Analysis. Post 16 Strategies Project. 161–168.
- Äärelä, T. 2012. "Aika paljon vaikuttaa minkäläinen ilime opettajalla on naamallaan" – Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Acta Universitatis Lapponiensis 242. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Liitteet

- Liite 1. Rovaniemen ammattilukion lukioaineiden opetuksen toteutus ja ammatillisten opintojen toteutus
- Liite 2. Oppilashaastattelujen kysymykset
- Liite 3. Ylioppilaskirjoitusten tulokset kevät 2002, 2004 ja 2005
- Liite 4. Jaksotus lukuvuosi 2007–2008
- Liite 5. Syksyllä 2004 aloittaneet opiskelijat ja syksyllä 2007 aloittaneet opiskelijat
- Liite 6. Ammattilukio-opiskelijan puheenvuoro
- Liite 7. Haastattelukysymykset opettajilla syksyllä 2011
- Liite 8. Opintojen järjestämisen kaksi vaihetta

LIITE 1. Rovaniemen ammattilukion lukioaineiden opetuksen toteutus ja ammatillisten opintojen toteutus

Liitetaulukko 1. Lukioaineiden kurssien sijoitus vuosittain (Ammattilukion opinto-opas 1997–98, 7.) RAA.

aineet	1.vuosi	2.vuosi	3.vuosi	4.vuosi
äidinkieli	1,2	3,4v	5	6,7
ruotsi	0,1,2	3v,4	5,6v	7,8v
englanti	0,1,2v	3,4	5,6v	7,8v
mat A	1,2,3	4,5	6,7,8	9,10,11v
mat B	1,2	3,4	5,6	7v,8v
uskonto				1
historia	1	2	3	4,5v
biologia	1	2		3v
maantieto	1			2v
fysiikka	1			
kemia	1			
filosofia				1
psykologia	1v		2v	3v
opinto-ohjaus	1			2v

Taulukossa on kurssien numerot ja v=valinnainen kurssi

Liitetaulukko 2. Hotelli-, ravintola- ja suurtalousalan perustutkinto 80 ov (Ammattilukion opinto-opas 1997–98, 10.) RAA.

Ammatilliset perusopinnot			
	1.vuosi	2.vuosi	3.-4.vuosi
Ruuanvalmistus ja tarjoilu	5	2	2
leipominen	2	1	1
puhtaanapito	2	1	1
tarjoilu	1	1	1
mikrobiologia	1	1	
ammattillinen tietotekniikka	1		1
Palvelu, yhteistyö ja yritystoiminta			
palvelukäyttäytyminen	1	2	1
ammattiekonomia	1	1	
Ammatilliset suuntautumisopinnot			
Ruokatuotanto			
suurkeittiötoiminta	1	3	2
ravintolatoiminta	1	3	2
Myynti- ja asiakaspalvelu			
asiakaspalvelu	1	3	
myyntipalvelu		1	
Työharjoittelu		4	
Päättötö			2
opintoviikkoja yhteensä	17	23	13 + 27

120 opintoviikon eli ruokapalvelujen perustutkinnon suorittamiseksi opiskelijan on lisäksi otettava 27 opintoviikkoa 3.vuoden opinnoista lisää

Liitetaulukko 3. Sähkövoimatekniikan ammatilliset opintokokonaisuudet (Ammattilukion opinto-opas 1997–98, 11.)
RAA.

Perusopinnot	30	Suuntautumisopinnot	24	Suuntautumisopinnot	26
Yleistekniset perusopinnot	15	Sähkövoimatekn. I	12	Sähköalan vaihtoehtoiset opinnot	12
tietotekniikan perusteet	1	Pienkiinteistö-asennukset	11	automaatiotekniikka	
tekninen piirustus	2	fysiikka	1	tietotekniikka tai sähkövoimatekniikka	
materiaalioppi	1	Sähkövoimatekn. II	12		
työturvallisuus ja ensiapu	1	Sähkölaitos-asennukset	5		
fysiikka, mekaniikka	2	Teollisuus-asennukset	7		
Sähkötekniikan perusteet	5			Sähkötekniikka III	12
ohjaustekniikan perusteet	2			suurkiinteistöasennukset	4
Sähköalan yhteiset perusopinnot	9			peruskorjausasennukset	4
sähkötekniikka 2	4			työharjoittelu	4
elektroniikka 1	1				
asennustekniikka	2				
tietotekniikka 2	1				
Sähköturvallisuus	1			III Päättötyö	2
Sähkövoimatekniikan perusteet	6	Vapaasti valittavat opinnot	6		
elektroniikka 2	2				
kytkin- ja ohjauslaitteet	2				
sähkötekniikka 3	2				

3. ja 4. vuosi 80 opintoviikon tutkintoon on suoritettava 12 ov sähköalan vaihtoehtoisia opintoja ja 2 ov päättötyö 120 opintoviikon tutkintoon on edellisten lisäksi suoritettava 24 ov suuntautumisopintoja

LIITE 2. Oppilashaastattelujen kysymykset

Oppilashaastattelut 22.2.2000–11.5.2000

- Kertoisitko koulunkäynnistäsi yleensä, millaista se on ollut ala-asteelta lähtien?
- Minkälainen koululainen olet ollut omasta mielestäsi?
- Mitkä asiat sinua kiinnostavat koulussa?
- Aiotko jatkaa sähkötekniikkaa/suurtalousalaa?
- Mikä sinua silloin nuorempana kiehtoi enemmän kuin koulunkäynti?
- Kiinnostiko mikään koulussa?
- Mikä oli peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo?
- Kun nyt ajattelet lukiota ja ammatilukiota, kumman valitsisit?
- Kumpi sinusta tuntuu tärkeämmältä ammattitutkinto vai ylioppilastutkinto vai ovatko ne molemmat tärkeitä?
- Oletko oppinut jotain itsestäsi tässä lukion aikana?
- Oletko huomannut jotain sellaista, miten sinä opit?
- Mikä on sinun unelma?
- Jos vertaat lukiokoulun käyntiä ja ammattikoulun käyntiä, mikä sinun mielestäsi on se merkittävin ero, ovatko ne erilaisia?
- Nyt puhutaan paljon itsenäisestä opiskelusta lukiossakin, että annetaan tehtävät ja sitten opiskellaan itsenäisesti, miten sinulta tämmöinen sujuisi?
- Miten ajattelet tästä rakenteesta, joka on ollut, että olette olleet osan viikosta lukiossa ja osan ammattikoulussa ja viimeisenä vuonna vain lukiossa. Miten arvioisit sitä?
- Jos nyt aloittaisit lukion tai yleensäkin tämän koulun, niin mitä tekisit toisin?
- Jos ajattelet tätä lukioaikaa, niin tiedän ja kaikki sen tietävät, että tämä tilakysymys on ollut ongelma, joka ei ole helposti ratkaistavissa vieläkään, onko ollut muita ongelmia?

LIITE 3. Ylioppilaskirjoitusten tulokset kevät 2002, 2004 ja 2005.
(Rehtorin arkisto) RAA.

LIITE 4. Jaksotus lukuvuosi 2007–2008 (amm. = ammatillinen koulu) (Ammattilukion opinto-opas 2007–2008, uusi ops, 17. RAA.)

	1.jakso	2.jakso	3.jakso	4.jakso	5.jakso
1A	amm.	lukio	amm.	lukio	amm.
1B	amm.	lukio	amm.	lukio	amm.
1C	amm.	lukio	amm.	amm.	lukio
1D	amm.	lukio	amm.	amm.	lukio
2A	lukio	amm.	amm.	lukio	amm.
2B	lukio	amm.	amm.	lukio	amm.
2C	lukio	amm.	lukio	lukio	amm.
3A	amm.	amm.	lukio	amm.	lukio
3B	amm.	amm.	lukio	amm.	lukio
3C	amm.	amm.	lukio	amm.	lukio
4A	lukio	lukio	lukio	yo-kirj.	amm.
4B	lukio	lukio	lukio	yo-kirj.	amm.
4C	lukio	lukio	lukio	yo-kirj.	amm.
4D	lukio	lukio	lukio	yo-kirj.	amm.

Lukioluokkien ammatilliset linjat

- 1A elektroniikka, tietoliikenne, ja lähihoitajat
 1B matkailu ja tietojenkäsittely (kaksoistutkinto)
 1C tekniikka (vaatetus, kone, pintakäsittely, puu)
 1D tekniikka (talonrakennus, lentokoneasennus.) ja luonnonvara, liikunta
 2A elektroniikka, tietoliikenne, ja lähihoitajat
 2B tekniikka (vaatetus, kone, pintakäsittely, puu) ja tarjoilijat
 2C tekniikka (talonrakennus, lentokoneasennus.) ja matkailu
 3A tekniikka (vaatetus, kone, pintakäsittely, puu) ja lähihoitajat
 3B elektroniikka, tietoliikenne, ja tarjoilijat
 3C tekniikka (talonrakennus, lentokoneasennus.)

- 4A elektroniikka, tietoliikenne, ja matkailu
- 4B sähkö- ja energiatekniikka ja ravitsemusala
- 4C tekniikka (vaatetus, kone, pintakäsittely, puu) ja liiketalous
- 4D tekniikka (talonrakennus, lentokoneasennus)

LIITE 5. Syksyllä 2004 aloittaneet 131 opiskelijaa (Rehtorin arkisto)

keskiarvojen			
	lm	keskiarvo	hajonta
Sähköalan pt	34	7,60	6,30- 9,40
Matkailualan pt	17	7,97	6,75- 9,70
Liiketalouden pt	18	7,32	6,25- 8,40
Hotelli- ja ravintoala-alan pt	18	8,03	7,30- 9,00
Tekniikan ja liikenteen alan pt	44	7,73	5,20- 9,20
Yhteensä	131		

Syksyllä 2007 aloittaneet 136 opiskelijaa (Rehtorin arkisto)

	opisk. määrä	keskiarvojen keskiarvo	hajonta
Palvelualojen oppilaitos			
- matkailun pt	24	7,85	7,00-8,76
- tietojenkäsittelyn pt	7	7,76	6,94-8,35
Sos. ja terv.alan oppilaitos			
- lähihoitajan pt	16	8,49	8,00-9,26
Tekniikan ja liikenteen oppilaitos			
- sähköalan pt	18	7,83	7,13-8,92
- rakennusalan pt	19	8,04	7,25-9,33
-lentokoneasennuksen pt	5	8,46	7,92-9,25
-talotekniikan pt	3	8,05	7,77-8,21
-vaatetuksen pt	4	8,48	7,46-9,23
-kone- ja metallialan pt	6	7,87	7,42-8,17
-elintarv.valmistuksen pt	3	9,05	8,67-9,50
-pintakäsittelyn pt	3	8,31	7,50-8,83
-puualan pt	3	7,83	7,67-8,00
-logistiikan pt	1	7,42	
-liikunnanohj. pt	15	8,64	7,96-9,28
-luonto- ja ympäristöalan pt	9	7,63	6,42-8,25
Yhteensä	136		

pt=perustutkinto

LIITE 6. Ammatilukio-opiskelijan puheenvuoro
(Amlu-työryhmä -taustapaperi 8.2.2008. LAO. RKKK.)

- *Ammatilukio on täydellinen vaihtoehto. Se tarjoaa 1) mahdollisuuden kokeilla ammattia tarjoten kuitenkin pohjan, jolta on hyvä jatkaa jos ammatinvalinta ei osunutkaan oikeaan. 2) parhaan mahdollisen pohjan jatko-opintoihin niille, joille ammatinvalinta osuu kohdalleen. 3) ammatilukiosta saatu ammatti tarjoaa hyvän tavan rahoittaa opintoja*
- *Voisi kuvitella, että kahden koulun ja ylioppilastutkinnon suorittaminen yhtä aikaa on raskasta. Niin se varmasti huonosti suunnitellussa ja toteutetussa systeemissä onkin. Rovaniemen ammatilukio ei kuitenkaan ole huonosti suunniteltu tai toteutettu. Kymmenen vuoden aikana tapahtuneen kehityksen jälkeen on päästy tähän – toimivaan ja opiskelijaystävälliseen koulutusmuotoon. Jokainen opiskelija voi itse omilla valinnoillaan vaikuttaa tehtävän työn määrään. Minimikurssimäärällä ammatilukion suorittaminen ei vaadi yhdessä jaksossa sen enempää työtä kuin opiskelu missään muussakaan oppilaitoksessa. Näiden kurssien lisäksi opiskelija voi sitten valita valinnaisia kursseja jaksamisensa, kiinnostuksensa ja tarpeidensa mukaan*
- *Rovaniemen ammatilukion valtteja ovat oma opettajakunta lukio-opintoja varten ja omat, pelkästään ammatilukion lukiokoulutukseen tarkoitetut tilat. Saamme tuntea kuuluvamme yhteisöön, emmekä tunne olevamme vuotta jäljessä. Toimiva jaksotus, joka mahdollistaa jouhevasti kahden oppilaitoksen välillä vaihtelevat opinnot. Eräs selvitystä varten haastatelluista sanoikin, että ammattijaksot olivat lukion jälkeen vain puhaltamista. Näin moni ammatilukio-opiskelija kokeekin asian ja se tuo jaksamista ja motivaatiota opiskeluun kummallakin puolella.*

- *Erillinen lukio tuo kuitenkin omat haasteensa. Lapin ammattiopistolla on pitkä historia ja se kuuluu monilla aloilla maamme kärkeen. Ammattiopinnot ovat siis hyvällä pohjalla. Ammatilukio sen sijaan on suhteellisen nuori. Toisella puolella on täysiverinen ammattikoulu. Toisella puolella on oltava täysiverinen lukio. Tätä me tämänhetkiset ja tulevat ammatilukio-opiskelijat odotamme. Ammatilukiota tulisi kehittää yhä enemmän vastaamaan tavallisen lukion tarjontaa.*
- *Vaadimme myös enemmän yhteistyötä opettajakuntien välille. Ammatipuolella ammatilukiolaisten kanssa tekemisissä olevien opettajien tulee tietää edes jotain lukiopuolen käytännöistä ja toisinpäin. Tiedon tulee kulkea ja ryhmänohjaajien ja opinto-ohjaajien on oltava täysin tietoisia perusasioita*
- *Lukiokursseja tarjottava kattavasti. Tällä saralla kehitys on ollut huimaa. Kun tällä hetkellä tutkii ammatilukion kurssitarjotinta, se kestää vertailun monen aineen kohdalla muiden Rovaseudun lukioden kanssa*
- *Opiskelumotivaation kannalta äärettömän tärkeää että saa lukujärjestykseensä myös aineita, jotka häntä kiinnostavat ja joissa hän pärjää, liittyivät ne sitten omaan alaan tai eivät*
- *Kaksoistutkinnossa opiskelija säästää opinnoissaan puoli vuotta, mahdollisesti jopa vuoden, mutta jaksottainen työmäärä ei vähene. Opiskelija joutuu edelleen tekemään suuren määrän työtä, mutta hän ei saa siitä samaa palkkiota, minkä kolmoistutkinnon suorittaja saa. Kuten selvityksestä käy ilmi, huomattavan moni ammatilukio-opiskelija haluaa hakeutua koulutuksensa jälkeen yliopisto-opintoihin. Käytännössä kaksoistutkinnon suorittajan valintamahdollisuudet on rajattu niin vähäisiksi, etteivät yliopisto-opinnot useimmilla aloilla tule kysymykseen. Kaksoistutkinnon suorittaja saa mahdollisesti paremman pohjan ammattikorkeakouluopintoihin omalla alallaan kuin vastaavan yksittäisen tutkinnon suorittaja, mutta hänellä on*

huomattavasti heikommat mahdollisuudet vaihtaa alaa kuin kolmoistutkinnon suorittajalla. Vähäisen valinnaisuuden vuoksi hänellä ei myöskään käytännössä ole mahdollisuutta vaikuttaa opintopolkuunsa lukiossa. Ainoa merkittävä valinta on se opiskeleeko hän ruotsia, yhteiskuntaoppia vai psykologiaa. Valinnan pitkän ja lyhyen matematiikan välillä voi unohtaa. Biologiasta ja maantiedosta ei tarjota edes lukiolaiselle pakollisia kursseja. Puhumattakaan puuttuvasta lukulomasta kun yo-tutkinnon aika koittaa.

- *Kuten on todettu, nyt on aika siirtyä käsityöläisyydestä strategiseen suunnitteluun. Toivottavasti se johtaa positiiviseen kehitykseen.*

LIITE 7. Haastattelukysymykset opettajille syksy 2011
 Tutkija Marjatta Rautiainen

Taustakysymykset

Ikä

Opettajakokemus

Opetusala tai aine

Kelpoisuus lukio/ammattillinen

Oletko ylioppilas?

Opettaminen ammattilukiossa: aika ja aine?

Tutkimuskysymykset

1. Miten tulit opettajaksi ammattilukioon?
2. Millainen käsitys sinulla oli yhteistyökoulutuksesta?
3. Odotitko jotain erilaista aikaisempaan verrattuna?
4. Miten yhteistyö toisen koulumuodon kanssa on mielestäsi sujunut?
5. Miten suhtaudut toisen asteen koulutuksen tulevaisuuteen, tarvitseeko se tällaista kehitystä?
6. Onko koulutuksessa nyky muodossa jotain, minkä haluaisit järjestää toisin?
7. Miten suhtaudut ylioppilastutkintoon?
8. Opetetaanko lukiossa/ammattillisessa koulutuksessa turhia aineita?
9. Tarvitaanko mielestäsi lukio-opetukseen enemmän valinnaisuutta ammattiaineiden suuntaa?
10. Mitkä ovat mielestäsi lukiokoulutuksen vahvuudet?
11. Mitkä ovat ammattiopetuksen vahvuudet?
12. Aiheuttaako mielestäsi nykyinen jako lukioon ja ammattioppilaitoksiin eriarvoisuutta valmistuvien nuorten kohdalla?
13. Oletko tyytyväinen ammattilukioon Rovaniemellä?
14. Jos saisit päättää koulutusrakenteesta, millainen se olisi?
15. Onko sinulla vielä jotain tähän koulutukseen sanottavaa, kommentoitavaa?

LIITE 8. Opintojen järjestämisen kaksi vaihetta

1. vaihe

Vuoropäivät viikoittain vuosina 1996–1998 (amm = ammattikoulu)

	ma	ti	ke	to	pe
1.vuosi	lukio	lukio	lukio	amm	amm
2.vuosi	amm	amm	amm	lukio	lukio
3.vuosi	amm	amm	amm	lukio	lukio
4.vuosi	lukio	lukio	lukio	lukio	amm

(Ammattilukion opinto-opas 1997–1998, 2.)

2. vaihe

Vuorojaksot lukuvuosina 1998 – 2008 (amm = ammattikoulu)

	1.jakso	2.jakso	3.jakso	4.jakso	5.jakso
1.vuosi	lukio	amm	lukio	amm	amm
2.vuosi	amm	lukio	amm	lukio	amm
3.vuosi	lukio	amm	amm	lukio	amm
4.vuosi	lukio	lukio	lukio	yo–kirj.	amm

(Ammattilukion opinto-opas 2000–2001, 15.)